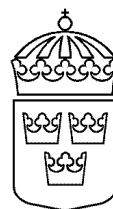

Riksdagens protokoll 1996/97:78

Torsdagen den 13 mars

Protokoll
1996/97:78

Kl. 12.00 – 18.01
19.00 – 22.53

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 7 mars.

2 § Meddelande om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 1996/97:224

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:224 av Sten Andersson (m) om regeringens förslag till nedskärningar m.m.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 8 april kl. 14.00.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 10 mars 1997

Erik Åsbrink

Interpellation 1996/97:186

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:186 av Eva Zetterberg (v) om mänskliga rättigheter i Peru.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 22 april 1997.

Skälet till dröjsmålet är utlandsresor.

Stockholm den 11 mars 1997

Pierre Schori

Interpellation 1996/97:213

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:213 av Gun Hellsvik om syntetiska droger.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 21 mars 1997.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 11 mars 1997

Margot Wallström

Interpellation 1996/97:218

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:218 av Eva Flyborg om våld mot kvinnor.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 21 mars 1997.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 11 mars 1997

Margot Wallström

Interpellation 1996/97:221

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:221 av Lars Björkman (m) om långväga buss-
trafik.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 8 april 1997.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning den 18 mars p.g.a. regering-
ens budgetöverläggningar samt ett partiarrangemang i Skåne den
21 mars.

Stockholm den 6 mars 1997

Ines Uusmann

**3 § Anmälan om inkomsten faktapromemoria om förslag från
Europeiska kommissionen**

Talmannen meddelade att följande faktapromemoria om förslag från
Europeiska kommissionen inkommit och delats ut till kammarens leda-
möter:

Förslag till direktiv om ändring av direktiv 84/450/EEG om vilseledande
reklam så att detta omfattar jämförande reklam *KOM (96) 700*

**4 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd mot-
ionstid**

Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1996/97:108 till bostadsutskottet

1996/97:113 till lagutskottet

Kammaren biföll talmannens förslag att motionstiden för ovanstående
propositioner skulle förlängas till den 3 april.

Motioner

1996/97:So23–So30 till socialutskottet

1996/97:Ub11 och Ub12 till utbildningsutskottet

1996/97:Ju17–Ju20 till justitieutskottet

1996/97:Fi36 till finansutskottet

JuU7 Straffrättsliga frågor

Mom. 2 (brottsrubriceringen vid snatteri)

1. utskottet

2. res. 2 (c)

Votering:

280 för utskottet

20 för res. 2

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 72 m, 22 fp, 18 v, 14 mp, 12 kd

För res. 2: 20 c

Frånvarande: 19 s, 8 m, 7 c, 4 fp, 4 v, 4 mp, 3 kd

Mom. 4 (hets mot folkgrupp)

1. utskottet

2. res. 3 (fp, v)

Votering:

269 för utskottet

30 för res. 3

5 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 72 m, 19 c, 2 fp, 6 v, 15 mp, 12 kd

För res. 3: 2 c, 20 fp, 7 v, 1 mp

Avstod: 5 v

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 8 (mc-relaterad brottslighet)

1. utskottet

2. res. 4 (fp)

Votering:

281 för utskottet

23 för res. 4

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 72 m, 21 c, 18 v, 15 mp, 12 kd

För res. 4: 22 fp, 1 mp

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 9 (olovlig kårverksamhet)

1. utskottet

2. res. 5 (c, fp, mp, kd)

Votering:

234 för utskottet

71 för res. 5

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 72 m, 1 c, 18 v

För res. 5: 20 c, 22 fp, 16 mp, 13 kd

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 15 (påföljdssystemet)

1. utskottet

2. res. 6 (m)

Votering:

218 för utskottet

72 för res. 6

15 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 6 c, 22 fp, 18 v, 16 mp, 13 kd

För res. 6: 72 m

Avstod: 15 c

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 20 (livstidsstraffet)

1. utskottet

2. res. 10 (v, mp)

Votering:

270 för utskottet

34 för res. 10

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 71 m, 21 c, 22 fp, 13 kd

För res. 10: 18 v, 16 mp

Frånvarande: 18 s, 9 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 22 (förverkande av haschtillbehör)

1. utskottet

2. res. 12 (m, c, fp, kd)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU8 Processrättsliga frågor

Mom. 1 (kroppsbesiktning)

1. utskottet

2. res. 1 (m, fp)

Votering:

194 för utskottet

103 för res. 1

6 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 20 c, 1 fp, 18 v, 2 mp, 10 kd

För res. 1: 72 m, 1 c, 18 fp, 12 mp

Avstod: 3 fp, 3 kd

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 4 mp, 2 kd

Margitta Edgren (fp) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat nej.

Inger Davidson (kd) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2 (hemlig teknisk avlyssning)

1. utskottet

2. res. 2 (m, c)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 5 (övervakningskameror)

1. utskottet

2. res. 4 (c)

Votering:

285 för utskottet

20 för res. 4

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 72 m, 1 c, 22 fp, 18 v, 16 mp, 13 kd

För res. 4: 20 c

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 6 (tillsättning av de högsta domartjänsterna)

1. utskottet

2. res. 5 (v, mp)

Votering:

270 för utskottet

34 för res. 5

1 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1996/97:78

13 mars

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 72 m, 21 c, 21 fp, 13 kd
För res. 5: 18 v, 16 mp
Avstod: 1 fp
Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 7 (tingsmeritering)

1. utskottet
2. res. 6 (mp)
Votering:
288 för utskottet
16 för res. 6
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 72 m, 21 c, 22 fp, 17 v, 13 kd
För res. 6: 16 mp
Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 12 (lag om skiljemän)

1. utskottet
2. res. 9 (m, c, kd)
Votering:
201 för utskottet
103 för res. 9
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 2 m, 22 fp, 18 v, 16 mp
För res. 9: 69 m, 21 c, 13 kd
Frånvarande: 18 s, 9 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU9 Vapenbrott

Mom. 1

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 2 (skärpning av vapenlagstiftningen i övrigt)

1. utskottet
2. res. 1 (mp, kd)
3. res. 2 (c)
Förberedande votering:
23 för res. 1
21 för res. 2
261 avstod
44 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

262 för utskottet

20 för res. 1

21 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 72 m, 22 fp, 17 v, 10 kd

För res. 1: 1 c, 16 mp, 3 kd

Avstod: 1 s, 20 c

Frånvarande: 19 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Prot. 1996/97:78

13 mars

LU6 Tillämpningen av skuldsaneringslagen

Mom. 1 (upphävande av skuldsaneringslagen m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

233 för utskottet

69 för res. 1

2 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 21 c, 22 fp, 18 v, 16 mp, 13 kd

För res. 1: 69 m

Avstod: 2 m

Frånvarande: 18 s, 9 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 6 (handläggningstiderna)

1. utskottet

2. res. 4 (v)

Votering:

205 för utskottet

17 för res. 4

80 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 7 m, 21 c, 22 fp, 13 kd

För res. 4: 17 v

Avstod: 64 m, 1 v, 15 mp

Frånvarande: 19 s, 9 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 3 mp, 2 kd

Leif Carlson (m) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 8 (skattefordringarnas ställning m.m.)

1. utskottet

2. res. 6 (v, mp)

Votering:

201 för utskottet

34 för res. 6

69 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 4 m, 21 c, 22 fp, 12 kd

För res. 6: 18 v, 16 mp

Avstod: 68 m, 1 kd

Frånvarande: 19 s, 8 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 11 (budgetrådgivning)

1. utskottet

2. res. 7 (v)

Votering:

217 för utskottet

19 för res. 7

67 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 3 m, 21 c, 22 fp, 15 mp, 13 kd

För res. 7: 18 v, 1 mp

Avstod: 67 m

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 2 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU8 och SoU9 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Barnfrågor

6 § Barnfrågor

Föredrogs

Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU8

Barnfrågor

Anf. 1 LISELOTTE WÅGÖ (m):

Fru talman! Med tanke på den stora ärendemängden i kammaren den här veckan kommer jag i mitt anförande enbart att ta upp några princi-

piella frågor i socialutskottets betänkande som rör barnfrågor och som har direkt anknytning till våra reservationer.

Jag vill först och främst yrka bifall till reservation nr 13, mom. 13, som rör åtgärder för att stärka familjen.

Vi moderater anser att det är i familjen som grunden för barnens värderingar läggs. Det är där man lär sig att fungera socialt, att skilja på rätt och fel, på ditt och mitt. Men det är också i familjen som ansvaret för barnen ligger. I normalfallet kan det inte ligga någon annanstans. Vi tycker inte att utskottets majoritetstext i tillräcklig omfattning poängterar detta, och det är skälet till vår reservation.

För att en familj skall kunna fungera väl är det av stor vikt att den känner att den har en handlingsfrihet, att det finns olika möjligheter bl.a. att välja den barnomsorg som man anser sig behöva, att man kan leva på familjens samlade inkomst, att man känner ett oberoende och inte i första hand har ett behov av bidrag av olika slag för sin försörjning.

En annan viktig sak som familjen måste ha möjlighet till är att välja om man vill vara hemma och ta hand om barnen t.ex. de första tre viktiga åren eller om man vill förvärvsarbeta, och det valet kan ingen annan än familjen göra.

Vad vi med politiska beslut skall åstadkomma är att se till att det valet går att göra utan alltför stora ekonomiska uppoffringar. För att kunna välja barnomsorg måste det finnas något att välja mellan. Därför har vi i en reservation yrkat att det skall vara etableringsfrihet inom barnomsorgen. Vi anser också att det skall skapas möjligheter att redan nu införa ett kommunalt vårdnadsbidrag, ett bidrag som skall kunna kombineras med rätt till avdrag för styrkta barnomsorgskostnader.

Detta vårt yrkande kommer till uttryck i vår reservation 22, mom. 21. Vi står självfallet bakom de nämnda reservationerna, men för tids vinande, fru talman, avstår jag från att ställa yrkanden här i kammaren.

Anf. 2 KERSTIN WARNERBRING (c):

Fru talman! ”Barnet är tyget som sluter sig runt kroppen, utan barn är man naken.” De här fascinerande orden var parollen vid en konferens om kvinnor och hälsa som hölls för ett antal år sedan i Burkina Faso i Västafrika. Uttrycket är som poesi i sin beskrivning av närheten mellan barnet på ryggen och den arbetande eller kanske dansande modern. Men inte bara det – det är ju också en poetisk påminnelse om det lilla barnets oändligt stora betydelse.

Vi har, alla vi vuxna, ett mycket stort ansvar för att ge denna betydelsefulla lilla person goda uppväxtvillkor och de bästa tänkbara förutsättningar för att klara livets alla påfrestningar. Barns tillvaro måste präglas av trygghet, de måste mötas av respekt, och de måste få känna gemenskap och delaktighet.

Men det finns miljontals barn i världen som ingen bryr sig om, som far oändligt illa och som aldrig fått de möjligheter i livet som borde vara självklara för alla barn. Vi läser ständigt om gatubarnens hopplösa situation, om alla barn som utnyttjas i krig och om de mest fasansfulla övergrepp på barn. Vi får aldrig, fru talman, glömma bort att vi har ett stort ansvar för att internationellt verka för att grundprinciperna i FN:s barnkonvention blir uppfyllda.

Men också i vårt eget jämförelsevis trygga och barnvänliga samhälle finns många barn som får illa. Också här är det nödvändigt att åtgärder vidtas för att man på alla nivåer i samhället i arbetet med frågor som rör barn och barns rättigheter skall beakta barnkonventionen.

Barnkommitténs arbete med att se över svensk lagstiftnings överensstämmelse med konventionen och Barnombudsmannens arbete för att göra konventionen känd i kommunerna är därför av största vikt. Enligt barnkonventionen skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Portalparagrafen i socialtjänstlagen bör kompletteras med en föreskrift om att barnets bästa skall sättas i främsta rummet när socialtjänstens åtgärder rör barn – så som Socialtjänstkommittén föreslog i sitt huvudbetänkande. Barns bästa måste gå före vuxnas intressen.

Enligt konventionen har varje barn också rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Men hur skall man veta var denna nivå ligger utan att ha tillgång till beskrivningar av vilka konsekvenser olika beslut får? Även Barnombudsmannen har tagit upp just den frågan. Kravet på att barnkonsekvensbeskrivningar innan beslut skall infogas i svensk lag förs fram i en centerpartimotion av Görel Thurdin och Birgitta Carlsson.

Fru talman! Vi lever i ett samhälle med vuxenperspektiv inom alla områden. Trots att det egentligen inte finns några politiska beslut som inte får konsekvenser på barn saknas barnperspektivet. Detta förhållningssättet måste förändras. Därför yrkar jag bifall till reservation 2.

Fru talman! Alla vuxna har ett speciellt ansvar för att möta barns behov av trygghet och tillit, även om det är föräldrarna som i första hand har ansvaret för barnens uppväxt och fostran. Föräldrarnas kärlek och omsorg skapar hos barnet en grundtrygghet som gör det rustat att möta livets olika påfrestningar. Föräldrarnas överföring av normer och ideal lär barnet att visa respekt och hänsyn gentemot andra människor. Att vara förälder innebär ett stort ansvar. Det är ett ansvar som är ytterst betydelsefullt för hela samhällets utveckling.

Men förutsättningarna för föräldrarna att fullgöra sin viktiga föräldroll har under några korta decennier förändrats på ett genomgripande sätt. Förändrade familjemönster, den ökade förvärvsfrekvensen bland småbarnsföräldrar tillsammans med arbetslösheten och det ansträngda ekonomiska läge som rått en längre tid innebär ökade påfrestningar på barnfamiljerna. Allt detta bidrar till att barns villkor förändras och försämras, vilket det också kommit signaler om på senare tid. Barnens situation i dag måste uppmärksammas ännu mer, och det är viktigt att analysera vad som ger barn förutsättningar för en gynnsam utveckling och vad som innebär risker för en negativ utveckling. Vi anser i Centerpartiet att de mest utsatta barnen, de som misshandlas, vanvårdas eller utsätts för övergrepp och de ungefär 100 000 barn som växer upp i hem där föräldrarna missbrukar alkohol, måste uppmärksammas alldeles särskilt.

I sin viktiga uppgift att skapa trygga uppväxtvillkor för barnen behöver föräldrarna samhällets stöd. Ett sådant stöd är barnomsorgen. Centerpartiet anser att den skall präglas av valfrihet och mångfald. Det är bara så som föräldrarna får en reell möjlighet att själva bestämma vad som är bäst för deras barn och deras familjesituation. Därför måste etablerings-

frihet råda inom barnomsorgen. Privata lösningar som föräldra- och personaldrivna daghem och omsorg med olika pedagogiska inriktningar måste finnas på samma villkor som den offentliga omsorgen. Kommunerna skall ha skyldighet att stödja enskilda alternativ.

Ett annat sätt för samhället att hjälpa föräldrarna i den svåra uppgiften är att erbjuda föräldrautbildning. Den allmänna föräldrautbildning som riksdagen beslöt om 1979 knöts till barnavårdscentralerna och avsåg framför allt utbildning kring tiden för barnets födelse och första levnadsår. Men föräldrautbildningen skulle kunna vara ett mycket större stöd än så i den svåra föräldrarollen. Föräldrautbildningen bör vara en rättighet för alla vuxna. Den borde starta tidigt och pågå under barnens hela uppväxt. Den måste breddas till att också innefatta psykologi. Jämställdhetsaspekterna borde i högre grad tas till vara. Det särskilda pappargrupperna måste fortsätta att utvidgas.

I USA och England har sedan länge forskning bedrivits om föräldraskapets betydelse för barnets utveckling. Brister i föräldraskapet har visat sig vara en viktig orsak till att barn och unga utvecklar våldsbeteende. Genom att hjälpa föräldrar att skapa bättre relationer kan man hejda utvecklingen mot ökat ungdomsvåld.

Föräldrautbildning har i forskningsprojekt i England framgångsrikt använts även vid behandling av familjer med problem. Jag och Centerpartiet anser att den metoden bör prövas i behandlingsarbete i Sverige.

Genom att vidga användningen av föräldrautbildning till nya områden kan vi också hjälpa barn och ungdomar i Sverige till en tryggare tillvaro.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom alla våra reservationer, men jag yrkar bifall endast till reservation nr 2.

Anf. 3 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! I Sverige finns det i dag barn som har det bra eller mycket bra. Men det finns också barn som far illa, och det antalet ökar på ett oroande sätt. Detta uppfordrar till politisk handling. För ett liberalt parti är det självklart att stå på barnens sida. Samhället måste i dag utformas i mycket större utsträckning efter barnens behov. Det är därför vi vill att FN:s barnkonvention inte skall stanna vid retorik utan verkligen förverkligas i konkret handling. Utgångspunkten i konventionen är att det alltid behövs förbättringar av skyddet för barnens rättigheter. Det är ett arbete som ständigt måste pågå. Det kommer ständigt nya situationer.

Sverige har under den socialdemokratiska regeringen visat sig sämre än väntat i förmågan att leva upp till barnkonventionens artiklar och andemening. Vi vill att barnkonventionen skall förverkligas dels i lagtext, dels i utbildning av olika personalkategorier, t.ex. inom polisen, domstolsväsendet, Utlänningsnämnden, socialtjänst. Alla som handlägger ärenden som rör barn måste ha en gedigen kunskap om barn, barns sätt att uttrycka sig, ha ett barnperspektiv på besluten.

Jag är medveten om att i lagrådsremissen om socialtjänstlagen finns en del skrivningar. Men vi har ännu inte fått denna på vårt bord. Vi i Folkpartiet vill också få till stånd en parlamentarisk utredning om barns situation. I betänkandet finns ganska mycket fakta om utredningar som har genomförts. Dessa behöver kompletteras på en del punkter. En sådan framgår av reservation 15. Vi efterlyser en analys av barn i riskzon.

Vi menar att det är hög tid att tillsätta en parlamentarisk utredning som får samla kunskapen, dra slutsatser och lägga fram förslag om hur barns situation i Sverige kan förbättras.

Så till föräldrautbildningen. Här har Kerstin Warnerbring uttryckt sig tydligt. Jag vill för tids vinnande endast instämma i vad Kerstin Warnerbring har sagt och understryka att alla föräldrar måste få möjlighet att delta i föräldrautbildning. Vi har inte en heltäckning av detta i Sverige i dag.

Det måste också erbjudas under barnets hela uppväxttid. Små barn har sina problem och tonåringar andra. Föräldrar behöver få kunskap förmedlad till sig som stöd i sin föräldrafunktion.

Detta för ju över till skolans ansvar. Här lyfter vi fram folkhälsoarbetet. Det måste få en högre status. Skolledningarna måste bli mer engagerade i det arbetet. Det gäller inte minst det vi ser nu på alkohol- och narkotikaområdet och även de problem som finns med tobaksbruket. Som vi ser det måste detta vara en baskunskap som ungdomar har med sig när de går ut i livet.

Slutligen lyfter vi fram barnomsorgen. En väl fungerande barnomsorg är något som gynnar barnets utveckling. Det är också viktigt för föräldrar att ha en valfrihet att gå ut på arbetsmarknaden och att känna trygghet. Det är livskvalitet. Föräldrar som mår bra är också bra för barnen. Här tycker vi, liksom Moderaterna, Centern och även Kristdemokraterna tror jag, att de enskilda alternativen skall behandlas lika som de offentliga alternativen.

Folkpartiet liberalerna står naturligtvis bakom alla de reservationer som vi har undertecknat, men jag yrkar endast bifall till reservation 3 mom. 4.

Anf. 4 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! Det är stora viktiga frågor som vi behandlar här i dag. Flera av dem har vi behandlat tidigare. Vi känner ju också till argumenten ganska väl, därför tänker jag inte upprepa alltför mycket. Jag tänker också koncentrera mig på att yrka bifall till endast en reservation, men jag har inte bestämt mig än. Jag funderar litet på saken.

Det är flera partier som tar upp detta med konsekvensbeskrivningar. Nu har vi hört att både Centerpartiet och Folkpartiet har yrkat bifall till sina reservationer om konsekvensbeskrivningar. Vi har också en reservation om detta, och Miljöpartiet har en. De skiljer sig ju åt litet grand, men de drar åt samma håll. Det är en förödande kritik av regeringens tillkortakommanden när det gäller att komma med bra analyser på det här området.

I den barnbilaga, *Barn i dag*, som regeringen presenterade hösten 1996 i samband med budgetpropositionen saknas enligt vår mening en konsekvensanalys av de besparingar inom en lång rad områden som direkt påverkar barnens vardagssituation. Vi anser därför att regeringen i anslutning till varje budgetproposition, och med början i höst, skall presentera en barnbilaga som innehåller analyser av det här slaget. Det säger vi i vår reservation 4. Jag yrkar bifall till den.

Det är många andra frågor som också är viktiga. Vi har t.ex. föräldrautbildningen som har berörts här. Vi vill också ha ett återupprättande av den barnvårdarverksamhet som var vanlig på 70-talet och framåt, men

som nu har försvunnit i de flesta kommuner på grund av besparingsbeting osv. Man har inte råd med detta. Vi tycker att det är en fin verksamhet som borde återupprättas.

Vi har också en principiell reservation. Jag tänker på reservation 23 som handlar om barnomsorg vid arbetslöshet och föräldraledighet. Vi tycker att man kanske inte riktigt har beaktat barnens rättigheter till barnomsorg. Men den här frågan återkommer senare i socialtjänstlagen. Det finns inget förslag där, och då kan vi ha det i stället och återkomma till detta i det sammanhanget. Jag vill bara markera att detta är en oerhört viktig fråga. Jag har själv varit utsatt för detta en gång i mitten på 80-talet när jag höll på att bli framtagen en dagisplats på grund av ofrivillig arbetslöshet. Det som räddade mig den gången var att jag hade politiska uppdrag som gjorde att kommunen tillät mig att behålla platsen. Detta var ju viktigt inte bara för min del utan framför allt för mina barn så att de skulle slippa ryckas loss från en invand miljö. Jag räknar med att återkomma i den frågan och nöjer mig med att yrka bifall till reservation 4.

Anf. 5 THOMAS JULIN (mp):

Fru talman! Jag står bakom samtliga mina reservationer, men nöjer mig med att yrka bifall till reservation 5 som också handlar om konsekvensanalyser.

Mycket av den verksamhet som bedrivs av samhällssektorn berör våra barn. De har därför drabbats av de senaste årens kraftiga besparingar med minskad personaltäthet på skolor och förskolor. De har också på många sätt drabbats av föräldrarnas arbetslöshet. Man vet att den psykiska ohälsan ökat bland barn till arbetslösa. Vi i Miljöpartiet anser att många av de besparingar som skett saknar konsekvensanalyser. Besparingarna har skett inom samhällets olika fack utan att regeringen gjort en tydlig redovisning av att det verkligen har varit en samhällsbesparing som har genomförts. Vi saknar inte bara en ekonomisk konsekvensanalys, vi saknar även sociala konsekvensanalyser. Dessa krav finns i två av våra motioner. Vi tycker att det är viktiga krav. Är det besparingar som har gjorts, eller är det samhällsförändringar som döljs bakom en del av besparingarna?

Fru talman! I en av Miljöpartiets motioner i betänkandet föreslår vi ett inrättande av barnskyddsombud. Vuxenvärlden har skyddsombud på sina arbetsplatser. Skolan och förskolan är ju barnens arbetsplats. Barnen är förmodligen i större behov av ett skyddsombud än vi vuxna eftersom de själva inte kan bevaka sina intressen. Vi föreslår därför att en skyddsorganisation utvecklas och bemannas av vuxna som kan bli barnens lokala skyddsombud. Barnskyddsombuden kan utveckla en kompetens så att de kan bistå organisationer och myndigheter med rådgivning och beslutsunderlag då miljöer för barn planeras och utvecklas eller då befintliga miljöer skall besiktas.

Fru talman! Jag stöder även reservation 9. Den grundar sig på en flerpartimotion som jag tror är mycket viktig för många barn. Det gäller de barn vars föräldrar vistas på anstalt. Vi anser att det är en god samhällsinvestering att satsa på dessa familjerna. Det är viktigt att de får ett bra stöd både vid anstaltsvistelsen och efter frigivningen för att de skall få en chans att återgå till ett riktigt liv.

Fru talman! Jag oroar mig mycket för det våld som finns bland barn och ungdom. Därför har jag även en reservation som är till förmån för en

motion av Lars Granberg och Monica Öhman. I motionen föreslår de att man, när det ekonomiska läget tillåter, skall prova ett system med anti-våldskonsulter. Dessa konsulter skulle utbilda alla som på något sätt vårdar barn. De skulle bedriva antivåldsutbildning. Våldet i samhället är en så allvarlig fråga att vi inte borde vänta på den ekonomiska tillväxten för att prova den formen av utbildning. Jag anser att den här motionen är värd ett stöd i vilket fall som helst.

En annan viktig reservation i detta betänkande som har mitt fulla stöd är reservation 15. Där krävs en parlamentarisk utredning om särskilt utsatta barn. Det gäller barn som misshandlas, vanvårdas eller utsätts för övergrepp.

Fru talman! Ytterligare en reservation som jag gärna ger mitt stöd bygger på en centermotion. I den yrkas att regeringen skall agera mycket kraftfullt för att få till stånd en förändring av det EU-direktiv som innebär en risk för barn. Direktivet tillåter betydligt fler tillsatser i barnmaten än vad de restriktiva svenska reglerna gör i dag.

Anf. 6 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Jag skall börja med att läsa några av de paragrafer som finns i konventionen om barnens rättigheter. Väldigt många använder dem som utgångspunkter, och jag tänkte alltså börja mitt anförande med att läsa direkt ur dem.

I inledningen står det så här:

"Konventionsstaterna, som är övertygade om att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället,

som erkänner att barnet, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse, — — —"

Artikel 3, punkt 2: "Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder."

Artikel 5: "Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller, där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgade familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention."

Artikel 18, punkt 1: "Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet."

Punkt 2: "För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till för-

äldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppföstran.”

Jag slutar här att läsa ur konventionen. Jag känner genast när jag läser det här att detta egentligen är utgångspunkterna för Kristdemokraternas familjepolitik. Det känns så bra att kunna ha en så pass viktig konvention som utgångspunkt för den.

Vi kristdemokrater ser med oro på den förmyndarpolitik som socialdemokraterna på nytt har genomdrivit inom familjepolitiken. Avvecklingen av vårdnadsbidraget, slopandet av avdragsrätten för styrkta barnomsorgskostnader och slopandet av rätten till tjänstledighet i tre år har direkt drabbat ungefär 70 % av de familjer som har barn under tre år. Det har lett till att orättvisan mellan olika familjer ökar. Samtidigt som valfriheten för familjerna minskar så ökar faktiskt kommunernas kostnader för barnomsorgen. Vi kan inte riktigt förstå varför det är så.

Vi anser att det allra finaste som finns är att vara förälder. Inget ansvar i samhället kan vara större än att ge barnen trygghet och en god uppföstran. Föräldrarnas kravlösa kärlek, engagemang och intresse för sina barn är av en avgörande betydelse för barnets utveckling och kan knappast ersättas av någonting annat. Vi tror att det är i den lilla gemenskapen som hemligheten hur man får ett gott och tryggt samhälle ligger.

Jag vill gärna, fru talman, avsluta med att säga att vi kristdemokrater självfallet står bakom alla våra reservationer. Men för tids vinnande yrkar vi bifall till reservation nr 20 och lovar samtidig att återkomma och prata om frågorna som gäller våra barns framtid och trygghet samt om familjen som den absolut bästa förebyggande åtgärden mot drogberoende, kriminalitet osv.

Anf. 7 MARIANNE JÖNSSON (s):

Fru talman! Detta betänkande rörande barnfrågor som vi nu skall behandla här i kammaren innehåller ett femtiotal motionsyrkanden. Att motionerna på detta område är så många visar att omsorgen om barnen är något som engagerar oss alla mycket. Vi här i riksdagen är förenade i en strävan att på alla sätt ge barn goda förutsättningar och utvecklas i en god och kärleksfull miljö. Om hur vi skall uppnå dessa mål har vi delvis olika uppfattningar.

Sällan har väl barnens situation i vårt samhälle uppmärksammats i sådan omfattning som just nu. Genom bl.a. Barnombudsmannens, frivilligorganisationernas och nätverksgruppernas arbete sätts barn- och ungdomsfrågorna i fokus.

De flesta barnen i vårt land mår bra och har goda uppväxtförhållanden. Vi har den lägsta spädbarnsdödligheten i världen, och vi har friska och ganska nöjda barn. Vi har också en väl utbyggd barnomsorg och skola samt ett stort utbud av fritidsaktiviteter.

Dock skuggas den ljusa bilden av de negativa effekter för barnen som arbetslösheten ger. De sociala och ekonomiska problem som långtidsarbetslösheten för med sig ökar nu riskerna för att fler barn blir otrygga och får illa. Det är vi vuxnas och samhällets skyldighet att se till att barnets behov och rättigheter tillgodoses. Även för barnens skull är det av största vikt att vi lyckas få ned arbetslösheten.

Under många år har vi kunnat lösa problemen genom ökade resurser. Nu befinner vi oss i en helt annan situation, där det största sveket mot

barnen och ungdomarna skulle vara att låta landets ekonomi skena i väg och att låta den kommande generationen ärva ett samhälle i ekonomiskt kaos och med jättestora budgetunderskott.

Vi måste i stället försöka utnyttja våra resurser ännu bättre. Vi måste stimulera till större samverkan mellan olika myndigheter. Vi måste också lyfta fram de goda exemplen på hur man kan arbeta förebyggande och skapa bättre livsvillkor för barnen.

I höstas lämnade regeringen en rapport, Barn i dag, som ger en ögonblicksbild av barns situation i Sverige. Rapporten är ett viktigt initiativ av regeringen. Inom kort väntas en uppföljare till rapporten, som skall inspirera till fortsatt utveckling av arbetet med barn. Jag vet att bl.a. samverkansfrågor och betydelsen av ett allmänt socialt skyddsnät kommer att belysas. Del två och en studiehandledning kommer att sändas ut till alla kommuner under våren, så att politiker och tjänstemän skall kunna ta del av rapporten och inspireras av den i sitt arbete.

I det nya förslaget till socialtjänstlag, som för övrigt läggs fram i dag, framhålls särskilt barnens rätt. Regeringen kommer att föreslå att portalparagrafen kompletteras med artikel 3 i FN:s barnkonvention om att barnets bästa skall sättas i främsta rummet.

Detta innebär att socialt arbete med barn måste utföras utifrån ett barnperspektiv. I förslaget förs ett ingående resonemang kring uttrycket barnperspektiv.

De som arbetar inom socialtjänsten ställs ofta inför mycket svåra avgöranden. Detta kräver goda kunskaper. I socialtjänstpropositionen uttalar regeringen att fortsatt metodutvecklingsarbete inom socialtjänsten är nödvändigt för att barnkonventionens intentioner skall kunna uppfyllas.

Tyvärr har det förekommit en viss underlåtenhet att anmäla till socialtjänsten när barn och ungdomar far illa. Jag ser därför mycket positivt på förslaget från vår socialdemokratiska regering att utöka skyldigheten att göra anmälan till socialnämnden. Självfallet måste en klar och tydlig information om denna skyldighet spridas till de personer som arbetar inom verksamheter som berör barn och ungdomar.

Samtidigt måste vikten av samverkan mellan socialtjänsten och de myndigheter och verksamheter som berör barn starkt betonas. Jag tänker särskilt på barnomsorg, skola, polismyndighet och primärvård.

I januari 1996 trädde ändringar i föräldrabalken i kraft. Barnets rätt att komma till tals har stärkts vad gäller adoptionsärenden, i mål om vårdnad och umgänge samt i namnärenden. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Regeringen har i dagarna lagt fram en skrivelse till riksdagen om metodutveckling, forskning och utbildning i arbetet för barn som utsatts för sexuella övergrepp.

Det är angeläget att Socialstyrelsen noga följer utvecklingen när det gäller barn som far illa, och ständigt håller sig informerad om denna genom statistik av olika slag. I regleringsbrevet för år 1997 har uppdragits åt Socialstyrelsen att senast i oktober 1997 redovisa utvecklingsarbete som rör utsatta barn.

Ytterligare insatser har gjorts. Våren 1996 tillsatte regeringen en utredning om barns och ungdomars psykiska hälsa – Barnpsykiatrikommittén. Kommittén har bl.a. till uppgift att föreslå olika åtgärder för att förbättra samarbetet mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Sedan litet mer än ett år tillbaka arbetar kommittén med att göra en bred översyn över hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till barnkonventionens regler.

Några reservationer handlar om föräldrautbildning. I en departementsskrivelse, *Stöd i föräldraskapet*, belyses behovet av stöd och utveckling i föräldraskapet. Statsrådet Klingvall har tillsatt en särskild utredare med uppgift att undersöka hur stödet till föräldrarna i deras föräldraroll kan förbättras.

Fru talman! Sammantaget tycker jag att man kan konstatera att det på flera nivåer bedrivs ett intensivt arbete för att uppmärksamma barns situation och stärka skyddsnätet. Ett flertal utredningar är tillsatta. Många olika projekt och försök med nätverksgrupper har satts i gång i kommunerna.

När vi skrev på FN:s barnkonvention åtog vi oss att garantera barn och ungdomar i Sverige de rättigheter som anges i konventionen. Vi har också åtagit oss att göra konventionens bestämmelser allmänt kända bland barn och vuxna. Att sprida kunskaper om barnkonventionen och om hur den skall omsättas i praktisk handling är ett ansvar som vilar på oss alla.

Nu är det verkligen dags att gå från ord till handling. Barnperspektivet skall integreras i det vardagliga, praktiska arbetet överallt där barn berörs. Det skall synas och kännas att Sverige anslutit sig till barnkonventionen.

Med hänvisning till ovan anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 8 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Marianne Jönsson inledde med någonting viktigt – att alla partier i denna riksdag har samma strävan att skapa ett gott samhälle för våra barn. Inget parti har så att säga monopol på detta, och framstår i tydligare dager än något annat. Men vägarne att nå detta gemensamma mål är litet olika.

Marianne Jönsson kom in på en viktig fråga, nämligen jobben. Det fordras jobb för att vi skall kunna finansiera den välfärd vi vill erbjuda våra barn. Jag undrar vad Marianne Jönsson har för tankar kring att undanröja de hinder för att skapa fler jobb som vi i Folkpartiet har pekat på. Det handlar bl.a. om skatter, och om hur man kan komma i gång när man går på socialbidrag eller finns inom något av de andra stödjande systemen. Här finns det hinder för att kunna starta eget t.ex. Detta är ju inte en arbetsmarknadspolitisk debatt – men kan vi få några tankar, tack!

Anf. 9 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Precis som Barbro Westerholm påpekade är inte detta någon arbetsmarknadspolitisk debatt. Det pågår nu ett mycket intensivt arbete med att ta fram olika förslag på hur man kan förbättra arbetsmarknaden för våra arbetslösa, och pressa ned arbetslösheten. Ett flertal insatser har gjorts, och vi får invänta vårpropositionen där det förmodligen kommer ännu fler förslag.

Anf. 10 EWA LARSSON (mp):

Fru talman! Ledamöter! Åhörare! Möjlighet att känna tillit bygger på tillit – annars blir det svårt. Men på en helt vanlig barnstuga i dagens Sverige är det fortfarande så att personalen lyssnar mer när en pojke talar, och uppmuntrar honom i dialog. När en flicka talar bagatelliseras hon. Detta visar en färsk undersökning. Är det så att kvinnors debattinlägg och förslag till beslut här, i världens mest jämställda parlament, värderas lika högt som mäns debattinlägg och förslag till beslut? Det får vi ta reda på till nästa allmänpolitiska debatt.

Kommer ni ihåg dikten *Befrielsen är nära* av Margareta Garpe och Suzanne Osten ur *Jösses flickor* 1977? De första stroforna lyder bl.a.: befrielsen är nära, vi ger varandra stöd att ta det första steget. Slutstroforna lyder:

Och en dag skall barnen säga
tack mödrar det gjorde ni bra.
Ja en dag skall barnen säga
denna mänskliga värld vill vi ha.

Men att skyffla barnen fram och tillbaka inom barnomsorgen beroende på om föräldrarna har fått ett nytt jobb, söker jobb, blir eller är arbetslösa eller om barnet får ett syskon gör man inte i en mänsklig värld.

I motion So646 betonas just barns behov av kontinuitet. Byte av barnomsorgsplats flera gånger under de tidiga åren beroende på föräldrarnas möjligheter att få arbete kan bli en indirekt bestraffning för barnet, och påverka det negativt. I motionen framhålls också att barn i riskzonen, där arbetslösheten bara är en av flera negativa faktorer inom familjen, påverkas mer än andra barn. Vi slutar med att säga att en kortsiktig kommunal besparing på lång sikt därför kan leda till ökade kostnader, exempelvis inom rättsväsendet, om vi skall tala krass ekonomi. Den innebär också en utveckling mot en alltmer omänskligare värld.

Vi har hört här hur mycket arbete som utförs inom utredningsväsendet för barnen i dag, och hur mycket kunskap som hela tiden ackumuleras. Vi behöver få ned den här kunskapen till dem som fattar de lokala besluten och gör de lokala ekonomiska prioriteringarna – men detta innebär absolut inte att jag är inne och tafsar på det kommunala självstyret.

Fru talman! Härondagen träffade jag på en förtvivlad pappa i en söderförort till Stockholm. Han sade att på hans barnstuga skulle det nu bli 25 4–5-åringar i samma grupp, med tre vuxna. Han var förtvivlad – han hade inte ens fått information om den här utvecklingen.

Det alltmer omänskliga samhället har också Socialstyrelsen lyft fram i sin uppföljning av barnomsorgslagstiftningen. Det gjorde man våren 1996. 1996 sade man: Kommunerna har skärpt reglerna angående rätten till plats för barn till arbetslösa. I 122 av landets 288 kommuner förlorar förskolebarnen sin plats när föräldern blir arbetslös – antingen omedelbart eller efter ett visst antal månader.

Hur det ser ut i dag vet vi inte, men det kommer vi naturligtvis att få reda på. Det finns ingenting som tyder på att det har blivit bättre.

Kunskap ackumuleras och finns om barns behov av kontinuitet. Varför når inte kunskapen ut?

Det verkar som om inte heller Barnombudsmannens rapport från 1994, om barnets speciella behov av barnomsorg och pedagogisk verk-

samhet när någon av barnets föräldrar drabbas av arbetslöshet, har trängt igenom till beslutsrummen. Det var alltså redan 1994.

Fru talman! Vi här i kammaren är, eller borde åtminstone vara, överens om att en grundläggande resurs i vårt samhälle är det mänskliga kapitalet. Det är också det vi försöker lyfta fram i vår motion när vi pratar om barns behov av kontinuitet. Det är absolut ingen hemlighet att det är på det sättet.

Eftersom inte denna insikt har trängt ut till dem som gör de små kommunala ekonomiska prioriteringarna tycker jag att det är uppenbart att det behövs en massiv informationskampanj, en massiv barnkampanj för barnets bästa. Med det vill jag yrka bifall till reservation 24, mom 22.

Till sist, fru talman, vill jag uppmana alla oss här i kammaren att lyssna på barnet. Tack!

Anf. 11 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! Jag vill bara instämma i Eva Larssons argumentering och ta det som ett stöd. Jag yrkade ju inte bifall till vår egen reservation, men Miljöpartiets är ju mycket lik vår och stöder sig på vår reservation. Jag vill därför också yrka bifall till reservation 24.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

7 § Tobaksfrågor

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU9
Tobaksfrågor

Prot. 1996/97:78
13 mars

~~Bifallsfrågor~~

Tobaksfrågor

Anf. 12 ANNIKA JONSELL (m):

Fru talman! Ingen av oss som deltar i debatten i dag behöver övertyga någon av de andra om tobakens effekter på hälsan. De är tämligen välkända av oss alla. Vi har alla den utgångspunkten att vi inte ser det som önskvärt att någon använder tobak. En annan sak som vi uppenbarligen har gemensamt är att vi trots det tycker att det skall vara tillåtet för vuxna människor att bruka tobak.

Utifrån de utgångspunkterna får man sedan resonera om vilka andra ståndpunkter som är rimliga att ha när det gäller tobaken och användningen och försäljningen av den.

Det jag vill inrikta mig på är det område i betänkandet där moderaternas ställningstagande skiljer sig från utskottsmajoritetens. Jag tänker på marknadsföringen av tobaksvaror.

Man kan säga att det har kommit till stånd något slags duktighetstävling på tobakspolitikens område. Duktigast är den som begär de mest långtgående regleringarna. Utan att egentligen ta hänsyn till om detta också är vad som bäst bidrar till att minska skadeverkningarna av tobak är det de kriterier man använder. Jag tycker att det är synd. Jag tycker att orsak och samband på tobakslagstiftningens område förtjänar att analyseras noggrannare.

När riksdagen för fem år sedan begärde ett lagförslag om förbud mot direkt tobaksreklam gick vi moderater emot det. Vi gjorde det dels därför att vi inte såg att det skulle ha någon effekt på den totala konsumtionen, dels därför att vi såg att det fanns en risk att det snarare skulle försvåra möjligheten att informera konsumenterna om nya produkter som är mindre hälsofarliga alternativ till traditionella cigaretter. Dessutom såg vi redan då trenden att inte minst unga människor tar del av så mycket reklam från märken som annonserar i internationella medier att resultatet av ett svenskt reklamförbud endast skulle bli en snedvridning av konkurrensen till nackdel för de svenska, oftast mindre hälsofarliga, tobaksmärkena.

Nu, nästan tre år efter ikraftträdandet av reklamförbudet, talar fortfarande ingenting emot de argument vi förde fram. Tvärtom. Fortfarande har inget klart och entydigt samband kunnat visa att förekomsten av den sorts annonsering som tilläts i Sverige före 1994 skulle leda till ökad konsumtion, eller att nuvarande förbud skulle minska tobaksbruket, endast att reklamen påverkar vilka märken som säljs inom konsumtionen.

Studier som Statistiska Centralbyrån gjorde av förändringar i tobakskonsumtionen mellan 1970 och 1992 visade att minskningen av totalkonsumtionen var lägre i både Finland och Norge än den var i Sverige; detta trots att de båda länderna, men inte vi, sedan lång tid tillbaka hade reklamförbud och åldersgräns.

Fenomenet att framför allt yngre människor läser och tittar på utländska medier och därmed tar del av internationell tobaksreklam har ökat. Ingenting talar för att denna utveckling kommer att annat än fortsätta. Förmodligen kommer utvecklingen att gå snabbare än hittills.

Slutligen ser vi klara exempel på just det faktum att nya produkter, som innebär framsteg genom att de är mindre hälsovärdliga än de som redan finns på marknaden, helt enkelt inte kommer fram på grund av att tillverkarna inte får tala om för konsumenterna att de finns.

Ett exempel som jag vill nämna är en cigarett som kallas *Inside*. Det är en produkt som ger ifrån sig mindre, och mindre skadlig, rök än vanliga cigaretter. Det sker genom att den inte brinner på vanligt sätt. Man har stoppat en bit kol i ena ändan. Den kolbiten glöder sedan man tänt på. Detta skall, om det fungerar, resultera i att det blir mycket mindre rök för omgivningen. Problemet med passiv rökning blir alltså väldigt mycket mindre. Den enda rök som kommer är ju den som rökaren själv blåser ut. Själva cigaretten ryker inte. Dessutom skall cigaretten filtrera de skadligaste ämnena så att även rökaren själv får i sig mindre skadliga ämnen än med traditionella cigaretter.

Jag talar inte om den sortens cigaretter för att säga att det nu inte längre är skadligt att röka. Det är klart att det är. Det är mycket skadligt att röka. Det vet vi alla, som jag inledde med att säga. Jag säger detta för att illustrera att vi med dagens reklamförbud hindrar nya produkter, som ur hälsosynpunkt är bättre än de som röks i dag, att komma fram.

I vår reservation avvisar vi också alla tankar på att förbjuda s.k. indirekt eller förtäckt tobaksreklam, dvs. när tobak och andra varor har ett gemensamt varumärke eller namn. Detta bl.a. för att ett sådant förbud skulle innebära stora svårigheter och intrång på såväl varumärkesrättens som tryck- och yttrandefrihetens och inte minst näringsfrihetens områden.

Däremot finns det skäl att anta att förekomsten av indirekt eller för-
täckat reklam ökar så länge direkt tobaksreklam är förbjuden. Frågan är
om det inte är att föredra att ha en större del av marknadsföringen i form
av en öppen och direkt reklam.

Vad vill vi, då? Vi önskar oss långtifrån någon sorts Vilda Väster på
tobaksmarknadsföringens område. Vi önskar helt enkelt en återgång till
de förhållanden som rådde i Sverige innan reklamförbudet kom till. Det
kanske finns skäl att påminna om hur situationen såg ut då. Grundregeln i
lagstiftningen var att näringsidkare skulle iaktta en särskild måttfullhet i
marknadsföringen till konsumenten. Påträngande eller direkt uppsökande
marknadsföring, eller åtgärder som uppmanade till bruk av tobak, fick
inte förekomma. Inte heller fick man använda sig av utomhusreklam,
affischering på allmänna platser, bioreklam eller andra speciellt utma-
nande former av reklam. Dessutom fanns det, som vi nog alla kommer
ihåg, en skyldighet för den som annonserade att i annonsen upplysa om
de hälsorisker som är förenade med tobaksanvändning.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 1. Jag
hoppas att vi får en konstruktiv debatt som utgår från det faktum att det
kan finnas olika sätt att resonera kring sådana här frågor. Enligt mitt sätt
att resonera är konsekvenserna av reklamförbudet orimliga, eftersom
lagen gör det omöjligt att ens lämna saklig information om nya mindre
skadliga tobaksprodukter. Det innebär att vi har en lagstiftning som mot-
verkar sitt eget syfte – syftet att förbättra folkhälsan.

Anf. 13 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Fru talman! Jag vill börja med att säga att jag inte kan instämma i den
inställning som moderaterna i utskottet har – som Annika Jonsell just nu
har framfört här i talarstolen. Jag delar inte hennes uppfattning. Att man
får mer information om rökningens skadeverkningar, att det blir dyrare
och besvärligare att röka och att man allt mindre ser att människor röker i
annonser, i TV och i film bidrar till att människor inte börjar röka eller att
de slutar med sitt tobaksbruk. Jag tror att det man ser och hör, och hur
svårt det är att röka, har en väldigt stor betydelse.

Rökningen är ett hot mot hälsan. Det är väl känt. Tusentals svenskar
dör varje år i rökrelaterade sjukdomar. Hjärt- och kärlsjukdomar och
cancer, som är stora sjukdomsgrupper här i Sverige, kan starkt förknippas
med rökning. Frånsett läkemedelsbehandling är de enda kända primär-
preventiva åtgärderna mot hjärt- och kärlsjukdomar rökstopp, att inte
börja röka, bättre kostvanor och mer motion. Kraftfulla, strukturella åtgärderna
som syftar till att minska tobaksrökningen kan på sikt innebära en
påtagligt minskad sjuklighet när det gäller flera sjukdomar, inte bara
hjärt- och kärlsjukdomar. Sådana åtgärder har vidtagits. Senast har vi fått
en åldersgräns på 18 år för inköp av tobak. Dessa beslut är viktiga när det
gäller att få unga människor att inte börja röka eller att sluta med sitt
missbruk.

Folkpartiet föreslår i sin motion att Socialstyrelsen skall arbeta aktivt
för att skapa förståelse för tobakslagen och den nya bestämmelsen om
åldersgränsen. I det här arbetet bör samarbete ske med Folkhälsoinstitu-
tet, Skolverket m.fl. som har ansvar för att förebygga tobaksskador.
Många, kanske de allra flesta, börjar röka redan i tonåren. Därför är in-
satser riktade mot ungdomar särskilt viktiga.

Vi anser också att det behövs landsomfattande informationsinsatser där såväl hälso- och sjukvården som skolan spelar en viktig roll. Folkhälsoinstitutet bör initiera detta arbete. Det behövs dessutom bättre kunskaper om varför ungdomar kommer in i ett vanebruk av tobak. Därför föreslår vi att en professur med särskild inriktning på tobakspreventivt arbete inrättas.

Fru talman! För alla dem som vill bli av med sitt tobaksbruk måste hjälp finnas. Mer än 90 % av dem som slutar röka gör det på egen hand. Det är ofta en långvarig process med många återfall. Man räknar med att återfallsfrekvensen efter rökstopp är hög, närmare 80 %, bland kraftigt nikotinberoende rökare. Nikotinersättning i form av plåster, nässpray eller tuggummi kan vara en möjlig behandling för att de skall komma till rätta med abstinensbesvären.

Vikten av att det inom hälso- och sjukvården finns tillgång till rökavvänjning och rökslutarstöd kan inte nog understrykas. Eftersom rökavvänjning kan te sig dyr för ungdomar är det angeläget att Folkhälsoinstitutet närmare studerar i vilken utsträckning ekonomin lägger hinder i vägen. Om den gör det skall man komma med förslag till lösningar.

Som vi har framhållit i motion So656 bör varje sjukvårdshuvudman ha minst en enhet med ett samlat ansvar för rökavvänjning. Inte bara mänskliga vinster står att få genom sådan verksamhet. Den kommer på sikt också att minska trycket på sjukvården i form av färre fall av rökrelaterade sjukdomar som kräver omfattande sjukvårdsinsatser.

Fru talman! Vi står bakom samtliga våra reservationer, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 7, mom. 5.

Anf. 14 THOMAS JULIN (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att tala om att jag står bakom samtliga Miljöpartiets reservationer men nöjer mig med att yrka bifall till reservation 2.

Alltfler ungdomar, tonåringar, börjar röka samtidigt som vi får alltmer kunskap om tobakens skadeverkningar. Det ser jag som ett tecken på ett politiskt misslyckande på det här området. Trots att regeringen på ett mycket bra sätt har beskrivit tobakens hälsorisker har inga kraftfulla åtgärder vidtagits för att hejda nyetableringen av unga rökare. Vi har visserligen infört en åldersgräns för tobaksinköp, men den kan närmast ses som en viktig markering. Ungdomarna har inga problem att få tag i cigaretter i dag. Det har flera intervjuer visat.

Ca 30 000 barn och ungdomar börjar röka varje år. Det är 600 i veckan och 80 varje dag. Hälften av dem beräknas dö i förtid på grund av tobaksskador. I en tidningsartikel helt nyligen berättade chefsöverläkaren vid lungkliniken i Sundsvall att alltfler kvinnor får lungcancer. I några fall handlar det om relativt unga kvinnor, i 40-årsåldern. I den åldern har de ofta relativt små barn.

När det nu är en stark ökning av ungdomar som börjar röka och vi känner till konsekvenserna av detta borde det vara hög tid att göra kraftfulla insatser. Tobaken anses ju vara det största hotet mot hälsan. Den genomförda åldersgränsen för inköp av tobak är bra, men den kan bara ses som ett första steg mot mer kraftfulla åtgärder. Regeringen bör därför snarast återkomma med ett åtgärds paket mot tobaksanvändningen.

Miljöpartiet har några förslag.

Vi i Miljöpartiet vill att all tobaksreklam, utöver den som sker i direkt anslutning till tobaksförsäljningen, skall förbjudas. Det är inte acceptabelt att man i dag, när diskussionen pågår om indirekt tobaksreklam, kan få annonsera i facktidningar utan att ansvariga myndigheter kan ingripa. Reglerna är så svaga att t.ex. Konsumentverket inte kan stoppa sådana annonser. Man kan inte ens stoppa helsidesannonser.

När vi nu har fått en åldersgräns på 18 år för tobaksinköp anser vi att beslutet måste följas upp av ett förbud mot tobaksautomater i lokaler dit ungdom under 18 år äger tillträde. Vi riskerar annars att få en ökning av antalet automater, och det kommer att bli de unga som blir automatkunder. I USA har man uppmärksammat just det problemet.

Så har vi SJ:s misslyckade rökkupéer, som jag återkommer till. Enligt tobakslagen är rökning förbjuden på inrikes kollektivtrafik. SJ har genom att stödja sig på en undantagsparagraf kunnat behålla sina rökkupéer i tågtrafiken. Om systemet med rökkupéer på tåg skall vara kvar måste tobakslagen skärpas. Det måste finnas regler för hur ett tillåtet rökutrymme skall vara placerat och konstruerat för att godkännas. Dagens rökkupéer är en fullständigt oacceptabel lösning för många allergiker och icke-rökare.

Vi anser vidare att allmänt rökförbud skall råda på restauranger och andra näringsställen. Tillstånd för rökning skall kunna ges bara om sådan avskildhet kan ordnas att inte tobaksröken blir till olägenhet för övriga gäster eller för personalen. En sådan förändring bör inte vara omöjlig att genomföra, med tanke på att de flesta trots allt inte röker. Jag har också helt nyligen sett ett uppgift om att 80 % av rökarna vill sluta röka. Då skulle de också kunna acceptera en rökfri miljö på restauranger.

När det gäller förebyggande insatser är information viktig. Frivilligorganisationerna gör ett viktigt och bra arbete när de informerar och försöker få skolorna att avstå från att börja röka. Detta kanske är den viktigaste insatsen. Vi anser att det är väl använda pengar att göra kraftfullare satsningar på informationssidan. Det ekonomiska stödet för informationsinsatser bör därför fördubblas. Det, tror jag, är en bra investering för framtiden.

Fru talman! De senaste årens forskning har gett besked om att tobaksrökning påverkar och kan skada fostret hos en gravid rökande kvinna. Utöver den information de blivande föräldrarna erhåller på barnavårdscentralen bör de därför erbjudas gratis eller subventionerad rökavvänjning.

Anf. 15 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Egentligen är det väl ingen av oss som tycker att förbud är särskilt positivt i sig, men när vi ser olika saker som händer i vårt land inser vi att vi som politiker måste göra någonting åt dem.

När det gäller rökning har det ju hänt väldigt mycket lagstiftningsmässigt under senare år. När vi har fattat beslut i rätt riktning har vi faktiskt också kunnat se att attityderna utanför det här huset har ändrats. Jag tror, fru talman, att vi skall ha klart för oss att våra beslut attitydmässigt spelar en väldigt stor roll. Jag tror att beslutet om förbud mot försäljning av tobak till barn och ungdomar under 18 år nästan innebar en revolution i Sverige, i och med att vi som parlamentariker markerade hur viktigt det är att unga inte börjar röka. Undersökning på undersökning visar att den

som börjar röka eller dricka i tidig ålder också riskerar att bli storrökare respektive storkonsument av alkohol. Därför tror jag, fru talman, att det bästa vi kan göra är att befria våra barn och ungdomar från tobak. Varje månad, varje halvår eller kanske t.o.m. varje dag vi kan skjuta upp ungdomars rökdebut innebär en vinst på sikt.

Fru talman! Annika Jonsell sade att vi alla vet att det *är* farligt att röka. Det är just den kunskapen som måste ligga till grund för våra beslut här i kammaren, och jag är också glad att så har varit fallet.

Däremot har jag och Kristdemokraterna inte riktigt förstått att man inte kan förbjuda tobaksautomater. Vi tycker närmast att det är en självklarhet. Ingen har kommit på idén att vi skall ha automater med alkohol. Därför borde det vara konsekvent att inte heller ha automater med tobak.

Det är ändå viktigt att vi i det här sammanhanget ser vilken roll undervisningen i skolan spelar, att vi stimulerar frivilliga organisationer och att vi ser till att sjukvården, både primärvården och sjukhusvården, får resurser så att man kan informera om tobakens skadeverkningar. Det är viktigt att vi, genom att vidta alla de åtgärder som behövs, ser till att det arbete som vi här i riksdagen har lagt en grund för kan fortsätta. Jag tror, fru talman, att de beslut som vi har fattat och kommer att fatta folkhälsomässigt kommer att ha effekt längre fram. Vi kommer faktiskt att kunna avläsa betydliga förbättringar av att vi har fattat beslut om vissa restriktioner när det gäller tobak och även alkohol.

Fru talman! I socialutskottet är vi så föredömliga att vi försöker korta ned taletiden här i kammaren, och jag vill därför nu yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 16 RINALDO KARLSSON (s):

Fru talman! I det här betänkandet behandlas motioner från den allmänna motionstiden. Det finns till betänkandet elva reservationer, som jag yrkar avslag på. Jag yrkar också bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Det finns en del reservationer som jag skulle vilja ta upp litet närmare. Det gäller först en motion från Moderaterna och Annika Jonsell. Det är litet beklämmande att de unga har samma inställning som de gamla konservativa i vissa frågor och att man inte skiljer på sådana produkter som innebär försämringar av folkhälsan och andra produkter, som bilar – jag tänker då närmast på reklamen.

Helt självklart har ett reklamförbud en betydelse. Jag menar att Annika Jonsell i det här fallet underskattar marknadskrafterna – det borde egentligen vara tvärtom. Man slänger självfallet inte ut hundratals miljoner om det inte har effekt. När man ser vilka påtryckningsmetoder de som producerar de här miljöfarliga och hälsofarliga produkterna använder på ledamöterna i den här riksdagen förstår man att det är något skumt med det hela. Det är därför väldigt synd att Moderaterna skall ha en sådan inställning. I och för sig är det väl bra att det går klara gränser mellan olika partier i den här riksdagen, men just när det gäller folkhälsan vore det betydligt intressantare om vi kunde vara eniga. Moderaterna utgör ju i den här frågan en liten minoritet i riksdagen, eftersom de flesta partierna står bakom det här betänkandet. En del reservationer slår in redan öppna dörrar, vilket är skälet till att vi har avstyrkt dem.

Annika Jonsell säger också att den här typen av reklamförbud kommer att innebära att den indirekta reklamen sprider sig mer. Jag kan redan nu lova Annika Jonsell att vi om så skulle vara fallet kommer att vidta de åtgärder som behöver vidtas. Så det behöver Annika Jonsell inte oroa sig för – detta tas upp vid ett senare tillfälle.

Reservation nr 2 av Thomas Julin handlar om marknadsföringen av tobaksvaror. Som jag redan har påpekat till Annika Jonsell kommer det inom kort ett förslag angående den indirekta reklamen, och vi får då ta ställning till den saken. Däremot tycker jag inte att vi här så att säga skall ta till mer våld än nöden kräver. Jag tycker att vi i den här riksdagen har nått ganska långt när det gäller tobak och tobaksprodukter. För inte så länge sedan fanns det många olika och splittrade inställningar i den här frågan, inte minst inom mitt eget parti. Vi har nu blivit litet förståndigare, och jag hoppas att den ståndpunkt vi har nått fram till skall stå fast.

När det gäller t.ex. uppföljningen är det helt klart att Folkhälsoinstitutet har stora resurser till sitt förfogande och gör mycket på tobaksområdet. Vi vet att upplysning till människor är den viktigaste metod vi har; det går det aldrig att komma ifrån. Den skall vi också fortsätta med. Här tycker jag också att skolorna håller på att vakna upp på ett helt annat sätt. Vi vet att det har varit problematiskt med s.k. rökrutor och liknande.

När det gäller att följa upp den lagstiftning vi har i fråga om rökfria miljöer måste detta åligga kommunerna. Jag vet att många kommuner i samband med att man följer upp alkoholtillstånden och hur det går till ute på restaurangerna också ser till att det finns rökfria miljöer, så där har jag ganska stora förhoppningar. Vi skall komma ihåg att den lagstiftning vi har är ganska ny. Jag tycker nog att den måste få sätta sig något så när.

När det gäller s.k. tobaksautomater, som alltså är tillåtna om man har dem i en sådan närhet att man har uppsyn över dem, gäller precis samma lagstiftning. Om vi kan se att man inte klarar av det utan att ungdomar kan köpa cigaretter skall vi helt klart vidta åtgärder. Det här är ingenting som vi skall skämta bort.

I samband med att vi talar om tobaksautomater kommer jag att tänka på Amerika. T.o.m. i ett land som är så pass kapitalistiskt som Amerika är man nu stenhård när det gäller tobaksprodukter, och jag hörde att man där eventuellt också skall förbjuda automater. Samtidigt måste jag säga att man kan bli litet fundersam över ett land som Amerika, där man alltså tar hårdare på tobaksfrågan än på t.ex. vapenhandeln. I och för sig tycker jag nog att de är litet onyanserade där, men jag uppskattar ändå att de vidtar sådana här åtgärder. Det är ju ändå ett land som producerar mycket tobak, så man borde ha en stor påverkan från marknaden där.

Fru talman! Återigen yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet och avslag på motionerna.

Anf. 17 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Rinaldo Karlsson säger att det är självklart att ett reklamförbud har effekt och att producenterna inte slänger ut en massa pengar på reklam om den inte skulle ha effekt. Den effekt man kan visa är att reklamen har betydelse för vilka märken de som väljer att konsumera tobak också väljer att köpa. Man kan se i undersökningar att ungdomar röker just de cigarettmärken som de har sett mycket reklam för. Däremot

finns det inget påvisat samband som säger att människor skulle börja röka eller röka mer på grund av reklamen.

Eftersom Rinaldo Karlsson själv tog upp det här med bilar skulle man här kunna göra en jämförelse med bensinbolag. Bensinbolagen annonserar inte för att vi skall köpa mer bensin utan för att ta marknadsandelar från varandra.

Som jag nämnde har SCB, vars siffror vi alla borde lita på, gjort en jämförande undersökning mellan de nordiska länderna. Undersökningen visar att Finland och Norge, som länge har haft ett reklamförbud, har haft en mindre nedgång i konsumtionen än vad Sverige hade under den period då vi inte hade reklamförbud. Det här är fakta.

Anf. 18 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Det kan ändå inte vara rimligt, när vi vet att vi har en produkt som ger skador och som är den farligaste drog som finns i det här landet när det gäller folkhälsan, att tillåta marknadskrafterna att komma ut och ha fritt spelrum här. Det gäller ju ändå våra barns hälsa! Litet grand sunt förnuft måste man ha rätt att ha.

Jag förstår inte på vilka grunder ni fattar era beslut. Om man gör politik av den här typen av frågor måste idéer vara en bristvara.

Anf. 19 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman och Rinaldo Karlsson! Som jag sade i mitt anförande önskar inte heller vi något slags Vilda Västern i tobakspolitiken utan just den mycket återhållsamma reklammöjlighet som man hade före förbudet 1994.

Inte heller Rinaldo Karlsson kan bortse från det jag sade om att dagens förbud faktiskt hindrar möjligheten att informera konsumenter om mindre skadliga produkter som kommer fram. Det är inte bara jag som säger det, utan det säger även t.ex. överläkaren och allergispecialisten på lungkliniken på Karolinska sjukhuset, Olle Zetterström. Han har pratat om en produkt som kan vara ett alternativ för dem som inte kan sluta röka i och med att den ger mindre skadeverkningar än de traditionella cigaretterna.

Anf. 20 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Vad skulle det ge för signaler till allmänheten om vi fattade ett beslut om ett reklamförbud, som vi tycker är bra, och nästa år drar tillbaka detsamma? Vad skulle det vara för signal? Det vore ungefär som att säga att cigaretttrökning över huvud taget inte är farligt. Här tycker jag att vi måste stå på för att förbättra saker och ting och gå vidare i den reform som vi håller på med när det gäller detta. Nu får vi se vilket förslag regeringen kommer med när det gäller indirekt reklam.

Vi menar också – där har Annika Jonsell i och för sig rätt – att det är mycket som hopar sig över oss från andra länder. Men vi jobbar på bred front, och Annika Jonsell skall få se att vi i framtiden kommer att få stöd utifrån Europa. Som jag sade är t.o.m. Amerika nu långt framme med sin lagstiftning.

Det är helt klart att det här är ett världsproblem, men det skall vi hjälpas åt att klara. Jag hoppas att Moderaterna också hjälper oss.

Anf. 21 THOMAS JULIN (mp) replik:

Fru talman! Rinaldo Karlsson och jag är säkert överens om det mesta när det gäller tobakens allvarliga skadeverkningar. Rinaldo Karlsson tog också upp att regeringen kommer att komma med direktiv när det gäller den indirekta reklamen.

Men hur ser Rinaldo Karlsson på fenomenet att vi i dag faktiskt tillåter reklam i facktidskrifter, där man alltså kan göra helsidesreklam för tobak? Jag tycker att man egentligen borde ta tag i den frågan först. Men man kanske kan köra det här med tobaksreklam och indirekt tobaksreklam jämsides.

Har Rinaldo Karlsson fått några signaler om att man tänker skärpa bestämmelserna när det gäller den vanliga reklamen?

Anf. 22 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Vi vill nu gärna se hur det blir med den här typen av reklamförbud. Vi har sett att det förekommer missbruk med reklamen, informationen eller vad man vill kalla det i närheten av själva försäljningsställena. Där tycker vi att man inte har gjort vad vi hade tänkt oss, så där är vi beredda att skärpa bestämmelserna.

De tidningar Thomas Julin pratar om tycker jag personligen inte heller om. Där står jag honom närmare än högern.

Anf. 23 ROLAND LARSSON (c):

Fru talman! Det råder ingen tvekan om att de senaste årens olika beslut i tobaksfrågan på ett mycket tydligt sätt har markerat det allvar med vilket riksdagen ser på tobaksrökningen, både från ett folkhälsoperspektiv och som en miljöfråga. Såväl förbudet mot direktreklam som 18-årsgränsen har visat vår beslutsamhet i fråga om att vilja minska skadeverkningarna och det mänskliga lidande som tobaken utan tvivel förorsakar. Att just när det gäller ungdomen med lagstiftningens hjälp backa upp den attitydförändring mot tobaken som dessbättre på senare år har kunnat noteras har naturligtvis både varit bra och angeläget.

Men det här får naturligtvis inte, fru talman, innebära att vi nu slår oss till ro och tror att problemet på något sätt är på väg att lösas. Det vore naivt. Det finns bakom tobaken, det vet vi alla, mycket stora ekonomiska intressen som säkert kommer att försöka finna nya och ännu mer raffinerade metoder att sprida sina produkter. Den s.k. förtäckta reklamen, med varumärkesnamn och andra kännetecken som associerar till tobaksrökning på produkter av annat slag, är väl ett bra exempel på det.

Det är klart att marknadsföring, dvs. reklam, vare sig den är förtäckt eller den är öppen, påverkar konsumtionen av tobak, både vad gäller den totala volymen och vad gäller marknadsandelarna. Det är självklart att tobaksindustrin inte bara bryr sig om marknadsandelarna, utan man vill naturligtvis också få en högre konsumtion. Det ligger bakom varje affärsdrivande verksamhets syfte.

Frågan är om man på något sätt kan komma åt den förtäckta reklamen med lagstiftningens hjälp. En utredning pågår nu, och det skall komma ett förslag i den här frågan. Jag tycker att det är viktigt att man försöker hitta en rimlig lösning på problemet. Här tror jag att trendsättningen kommer in i bilden. Reklam handlar inte bara om att sälja en viss produkt. I mo-

derna tider handlar det också om att skapa trender och att försöka påverka trender. Tobak och alkoholkonsumtion är typiska exempel på sådana områden där trendsättningen är mycket betydelsefull för dem som vill öka konsumtionen, liksom naturligtvis för oss som vill arbeta i motsatt riktning och minska den.

Det är på många sätt bra med 18-årsgränsen. Frågan om tobaksautomaterna har tagits upp. Jag tycker att det är de som säljer tobak som har skyldighet att se till att man inte säljer till dem som är under 18 år, oavsett på vilket sätt det sker, om det är via automater eller direkt över disk. Det ligger i detta ansvar. Kan man inte hantera automater med det ansvaret får man naturligtvis ta bort dem. Det torde litet grand vara svar på det Chatrine Pålsson tog upp. Det finns inte alkohol i automater, säger hon. Nej, de som säljer alkohol vet ju att de med automater inte kan klara de regler som gäller för alkohol. Det naturliga är att om man inte kan hålla de regler som gäller, kommer automaterna att försvinna.

Rökfria miljöer är också oerhört viktigt. Det har blivit mycket bättre på det området genom den nya lagstiftningen. Men jag tror att man också här får akta sig för att vara alltför detaljerad. Det är viktigt att man följer upp frågorna och ser till att kommunerna lever upp till sitt tillsynsansvar, så att de regler som nu gäller följs. Gör de inte det får man naturligtvis vara beredd att korrigera. Men jag tror att det har tagit litet tid för dem som är berörda att genomföra detta. Kommunerna har inte varit tillräckligt snabba på att bygga upp en tillsynsverksamhet. Det finns många inom kommunerna som fortfarande träter om vilken av nämnderna som skall ha tillsynsansvaret. Vi måste ge dem litet tid för det här. Men klart är att det har blivit betydligt bättre på det här området än det har varit tidigare.

Slutligen skulle jag, fru talman, vilja ta upp en liten sak till. Det är en paradox må jag säga att vi samtidigt som vi med olika medel och betydande resurser inom landet försöker bekämpa tobaksrökningen betalar uppemot ett par hundra miljoner kronor om året med svenska skattemedel till tobaksodlingar i Sydeuropa. Det här är ju någonting som har markerats och påpekats vid flera tillfällen. Det togs också upp från svensk sida vid EU:s ministermöte i januari. Jag tycker att det ånyo bör understrykas, och det har också utskottet gjort i sitt betänkande, hur viktigt det är att vi inom EU verkar för att den här paradoxen på något sätt kan upphöra.

Fru talman! Det har alltså gjorts väldigt mycket på det här området på senare år. Det har fått bra effekt. Trenden har svängt, även om det tyvärr fortfarande inte har märkts i samma utsträckning bland ungdomen. Men det är ändå en mer positiv trend. Det har också märkts för icke-rökare. De behöver inte på samma sätt bli besvärade av rökningen. Det här är naturligtvis bra, men som jag sade förut får det inte innebära att vi slår oss till ro. Än finns säkert en hel del som kan göras, och bland detta som kan göras finns naturligtvis möjligheten att utvidga reklamförbudet. Hur det blir med det får vi återkomma till när regeringen har lagt fram sitt förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

Ajournering

På förslag av talmannen medgav kammaren kl. 13.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00 då frågestunden skulle börja.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00.

8 § Frågestund

Frågestund

Anf. 24 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren återupptar sitt sammanträde, och vi har då en frågestund där ledamöterna ställer frågor till regeringen. Följande statsråd kommer att delta: statsminister Göran Persson, utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, socialminister Margot Wallström, utbildningsminister Carl Tham, finansminister Erik Åsbrink, statsrådet Leif Blomberg, inrikesminister Jörgen Andersson och statsrådet Ulrica Messing.

Samordnad sysselsättningspolitik inom EU

Anf. 25 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Vid fredagens EU-nämndsmöte förankrade arbetsmarknadsminister Margareta Winberg ett skarpt avståndstagande från det holländska ordförandeskapets planer på att diskutera en samordning av sysselsättningspolitiken inom EU. Nu närmast skulle man ta upp frågor om sänkt löneskatt och en förändring av socialförsäkringssystemen så att de blir mer sysselsättningsvänliga. Jag påpekade då att detta var väldigt konstigt för ett parti och en regering som säger sig vilja förvandla EU till en sysselsättningsunion. Jag sade också att en anpassning blir nödvändig antingen vi går med i EMU eller inte.

Nu har det visat sig att andra krafter i kanslihuset säger att regeringen står fast vid att det behövs en samordning av sysselsättningspolitiken i EU.

Det aktuella ministerrådsmötet hålls inte förrän i morgon, och jag vill därför fråga statsministern: Vilken linje kommer Margareta Winberg då att företräda, den hon har förankrat i EU-nämndens majoritet eller raka motsatsen?

Anf. 26 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Diskussionen handlar om den grundläggande motsättningen mellan högern och vänstern i Europa om huruvida det går att utnyttja EU för att bättra på sysselsättningen eller inte. Denna debatt har vi haft också i Sverige.

Vi socialdemokrater har drivit kravet på en sysselsättningsunion, ett särskilt kapitel i fördraget, övervakningsmöjligheter gentemot länderna och stimulans till utbyte av erfarenheter i politiken. Sedan vet Lars Tobisson såväl som jag och alla andra att en del konservativa regeringar vill gå fram när det gäller sysselsättningen på ett visst sätt som vi aldrig

kommer att kunna acceptera, exempelvis genom att våldsamt öka löneskillnaderna. Den typen av samordning vill vi inte vara med på. Däremot vill vi driva vår politik och det som traditionellt är svenskt, och det har Margareta Winberg givit uttryck för.

Anf. 27 LARS TOBISSON (m):

Fru talman och herr statsminister! Nu var det faktiskt så att Margareta Winberg skarpt markerade att hon inte vill veta av någon samordning av sysselsättningspolitiken inom EU. Jag vet inte om hon förleddes av sitt motstånd mot EMU och tolkade detta som en följd av samarbetet inom EMU. Det kan också ha varit så att hon inte gillar den samordning och den inriktning som statsministern och hans företrädare själva har varit om att bekräfta, nämligen att man skall arbeta för de s.k. Essenrekommendationerna, däribland en sänkning av löneskatterna. Vilken är den rätta förklaringen till detta uppträdande? Min fråga kvarstår: Kommer statsministern att ge ändrade direktiv så att arbetsmarknadsministern handlar tvärtemot det hon förankrade i EU-nämnden i fredags?

Anf. 28 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Lars Tobisson försöker åstadkomma en konflikt som inte finns. Går man till t.ex. Essendirektiven hittar man allmänt hållna synpunkter på vad man bör göra. Att exempelvis reducera löneskatterna kan mycket väl motsvaras av att man i ett land ger generella stöd till dem som nyanställer. Vi har haft ett sådant försök i Sverige med sänkta arbetsgivaravgifter. Det viktiga är ju att vi utformar åtgärderna utifrån nationella erfarenheter och värderingar och att vi inte låtsas som om det inte finns en motsättning mellan höger och vänster ute i Europa.

Lars Tobisson tror att vi skall kopiera något slags moderat politik här i Sverige därför att detta bedrivs på andra ställen i Europa. Det blir det ju inte fråga om. Om vi däremot kan påverka Europa att exempelvis satsa mer på en aktiv arbetsmarknadspolitik, utbildning och regionalpolitik tror jag att det är bra för sysselsättningen. Det blir samma gamla dragkamp ute i Europa som det har varit i Sverige mellan höger och vänster. När vi säger att vi vill samordna och utveckla menar vi nog inte riktigt det som Lars Tobisson lägger in i begreppet. Så enkelt är det.

Anf. 29 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Statsministern smiter undan här. Det var inte fråga om *hur* politiken skall samordnas utan huruvida den *alls* skall samordnas. Där har alltså arbetsmarknadsministern i EU-nämnden förankrat en ståndpunkt för Sveriges regerings del som går ut på att man *inte* skall samordna enligt det förslag som det holländska ordförandeskapet har lagt fram.

Vad kommer nu statsministern att göra? Är det denna uppfattning arbetsmarknadsministern kommer att företräda i morgon, eller har statsministern givit andra besked om vilken linje som skall vara den svenska, alltså en linje som inte är förankrad i EU-nämnden? Är det inte egentligen besvärligt att ha ett statsråd som inte vill vara med i EU, och som av detta lockas att direkt gå emot det som är svensk politik? Den kan vi stå

för båda: Sysselsättningspolitiken skall vara en nationell angelägenhet, men den skall kunna samordnas inom ramen för EU:s arbete.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 30 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Jag tror faktiskt att Lars Tobisson skall vara litet varsam med orden. Först säger han att det skall vara en nationell angelägenhet, och sedan skall detta samordnas "inom ramen för".

Det hela handlar ju om detta: Skall det samordnas eller skall det analyseras? Vi har hela tiden värjt oss emot den typ av tolkning som Lars Tobisson och Moderaterna gör av exempelvis begreppet flexibilitet. Ni moderater vill ju tolka Essenslutsatserna som om flexibilitet gällde ökade löneskillnader, och vi vill tolka dem som att arbetskraften skall bli mer flexibel därför att den blir bättre utbildad och mer kompetent.

Margareta Winberg är en mycket erfaren politiker, och hon kommer minsann inte att behöva ha några ytterligare direktiv. Den här debatten klarar hon ut lika bra i Bryssel som hon gjorde i EU-nämnden.

frågestund

EMU

Anf. 31 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en följdfråga i sammanhanget kring Margareta Winberg, sysselsättningspolitiken och det möte som skall äga rum i morgon.

Jag var med om den här diskussionen i EU-nämnden. Det framgick av det holländska papperet att man var orolig för att EMU kommer att skapa även problem. Det finns alltså en växande insikt också inom de väldigt positiva länderna inom EU om att valutaunionen kommer att leda till problem. Margareta Winberg uttryckte en klar oro över att behovet av en harmonisering av skatter faktiskt skulle kunna leda till en sämre sysselsättningsnivå i Sverige och problem för Sverige allmänt sett. Kan statsministern instämma i denna oro?

Anf. 32 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! I diskussionen om EMU börjar Europa successivt komma i fatt Sverige. Vi har haft en väldigt prövande och öppen attityd, och vi har vägt för och emot. Sverige har ofta beskrivits som avvikande från det europeiska mönstret. Så är det ingalunda. Alltmer diskuterar man ju i Europa – medborgare emellan, fackliga företrädare emellan och näringslivsföreträdare emellan – vad som är bra och vad som är dåligt med EMU. Och i det perspektivet, om det leder fram till krav, vilket jag sade för ett år sedan, på exempelvis en gemensam finanspolitik och harmoniserade skatter, som Peter Eriksson pekade på, ja, då är det ju någonting helt annat vi ser framför oss än en enkel union kring valutan, en enkel union som bara innehåller en central europeisk riksbank. Då ser vi framför oss en utveckling av den europeiska unionen mot mer av överstatligt beslutsfattande också om ekonomisk politik, och Peter Eriksson vet ju att de flesta svenskar inte vill vara med i den typen av sammanhang.

Det är bra att detta diskuteras och reds ut innan vi hamnar i det läge då vi står inför beslutsfattandet.

Anf. 33 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Jag får tacka för svaret. Men jag frågade också om statsministern kan hålla med om analysen att en harmonisering av skatterna vore ett problem för Sverige, inte bara därför att många i Sverige tycker att det är ett problem, utan rent sakligt också därför att det skulle vara negativt för sysselsättningen i Sverige och skulle skada svenska intressen.

Anf. 34 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Jag vet åtminstone några skatter som det från svenskt perspektiv skulle vara en fördel om de blev harmoniserade, exempelvis miljöskatterna. Det vore väldigt bra om Europa i övrigt kunde ha samma typ av skattepolitik. Men om vi skall behöva reducera våra ambitioner på det området därför att vi skall anpassa oss till en europeisk nivå som vi inte gillar, är det inte bra. Det är miljöpolitiken.

Det välfärdssamhälle vi har byggt upp grundar sig på ett högt skatteuttag. Om det skatteuttaget skulle harmoniseras till något slags gemensam nivå i Europa kommer vi att få överge en del av den välfärdsmodell vi har byggt upp. Det vill vi inte.

Så där kan jag gå igenom område för område. Om man sedan kommer in på kapitalskatterna märker man att det kanske skulle vara väldigt gynnsamt om vi fick en harmonisering i Europa, därför att det i dag finns några som är *free riders*, som ligger utanför systemen och som attraherar kapital just därför att de har väldigt gynnsam kapitalbeskattning. Det gäller exempelvis Luxemburg och kanske Österrike.

Det är alltså mycket sammansatt. Plus och minus vägs mot varandra.

Jag tycker att det viktigaste för svensk del är att säga att vi riskerar den typ av välfärdssamhälle vi har byggt upp om vi får en europeisk harmonisering av skatterna. Det är skäl nog för mig att vara utomordentligt skeptisk.

Låginkomstpensionärernas villkor

Anf. 35 ULLA HOFFMANN (v):

Fru talman! Jag har en fråga till statsministern.

Statsministern sade den 10 januari 1995 att den som är satt i skuld är icke fri, att den som tvingas låna till sina löpande utgifter blir beroende av långivaren. Fortsättningsvis säger statsministern att detta gäller såväl statsfinanserna som enskilda personer och enskilda hushåll.

Men nu är det så att låginkomstpensionärerna tvingas sätta sig i skuld för att kunna hämta ut sin medicin. Låginkomstpensionärer uppger att de måste låna pengar till sitt uppehälle. Alltför många tvingas gå till pantbanken för att få råd med sina löpande utgifter och sin konsumtion. Svenskarna häftar i skuld till landstingen därför att de inte har haft råd att betala för sjukbesöken.

Jag vill därför fråga statsministern vad regeringen tänker göra för att även de med låga inkomster skall slippa vara satta i skuld och skall slippa låna till sina löpande utgifter och få känna sig ekonomiskt fria.

Anf. 36 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Egentligen skall socialministern svara på frågan, eftersom hon alldeles nyss har presenterat ett förslag till det grundläggande skyddet i ekonomiskt avseende i samhället. Men låt mig politiskt få resonera omkring ambitionen att göra den gemensamma kassan skuldfri och vilken betydelse det har för den enskilde individen.

Det är väldigt många människor i vårt land som lever ett bra liv, därför att vi har utjämnat inkomstskillnader. Det har vi lyckats med därför att vi har använt oss av sociala försäkringar, vettiga pensionssystem och en vård och omsorg som ges inte utifrån plånbokens tjocklek utan utifrån behov. Allt detta är i sin tur beroende av att vi i grunden har en offentlig ekonomi som är i balans, att vi inte lånar till det. Där är vi nu. Det tuffa jobbet har vi gjort. Vi har räddat välfärdssamhället i den delen.

De krav som Ulla Hoffmann nu reser kan vi börja möta, just därför att vi inte är beroende av långivarna. Men det har varit tungt att komma dit, och ibland rätt ensamt, Ulla Hoffmann.

Anf. 37 ULLA HOFFMANN (v):

Fru talman! Jag delar statsministerns uppfattning om socialförsäkringarnas betydelse och den generella välfärdens betydelse. Det har ju utlovats ett antal miljarder. Med den budget som vi hade skulle människor inte ha behövt lida så mycket som de nu har gjort.

Jag har inte riktigt fått svar på min fråga om hur t.ex. låginkomstpensionärerna, som i dag måste låna för att kunna betala medicin, skall klara sig. Kommer den lösningen i vårpropositionen, eller får de vänta längre?

Anf. 38 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Vi föregriper inte vårpropositionen under frågestunden. Den presentationen kommer så småningom.

Jag vill också erinra om att det finns tak vad gäller kostnader för läkemedel. Det känner riksdagen till.

Det är litet vanskligt att, som Ulla Hoffmann gör, säga att om man hade följt ett annat budgetalternativ, sparat litet mindre eller sparat på ett annorlunda sätt, skulle allting ha sett så oändligt mycket ljusare ut. Det kan vi diskutera oändligt länge.

En sak är säker: Vi vet att vi nu har kommit så långt att vi har greppet om de offentliga finanserna, grunden för välfärdssamhället.

Ja, vi har höga skatter i Sverige. Vi har också ett stort välfärdssystem. Men våra inkomster och våra utgifter är i balans. Vi bestämmer över det själva. Det är ni som sitter i den här lokalen som har att förfoga över besluten, inte marknadens krafter. Den frihetskampen har vi genomfört, och i den meningen var det viktigt att framhålla att den som är satt i skuld är icke fri. Om vi inte hade klarat den här första kampen mot marknaden och marknadens krafter när det gäller statens skuldsättning skulle oändligt många fattiga människor i vårt land ha suttit väldigt trångt till framöver. Det är för deras skull vi har gjort det. När resurserna återvänder kommer fördelningspolitiken naturligtvis att stå i centrum för en socialdemokratisk regering.

Prot. 1996/97:78

13 mars

Frågestund

frågestund

Anf. 39 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Min fråga föranleds av statsministerns svar. Vi tror inte längre på att klyftorna är så små. De ökar ju för varje dag mellan rika och fattiga i vårt land. Det händer redan i Sverige att man nekas sjukvård om man inte kan betala – för att inte tala om alla som inte har råd att gå till doktorn eller ens lösa ut sin medicin.

Vi har också varit med på att spara – det är ingenting som strider mot våra idéer. Men genom det sparande som har skett nu har man övervältrat en stor del på kommunerna, genom socialbidragen, så nu går kommunerna på knäna. Vad tjänar landet på det?

Anf. 40 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Den kommunala utvecklingen är en spegling av statens ekonomi. Den kommunala utvecklingen ligger något år efter staten när det gäller tillfrisknande. Det ser man av de redovisningar som har gjorts i dagarna. Också där är vi nu snart tillbaka i ett läge då kommunerna inte behöver låna för att få sin verksamhet att gå runt. Det här är grundläggande.

Det är möjligt att Ragnhild Pohanka inte tror på detta, men vi som har haft att ta ansvaret för de välfärdssystem som i grunden gäller inte bara sjukvård och äldreomsorg utan också sociala försäkringar har aldrig kunnat bortse från detta enkla samband. Vi är fria att ta de besluten om vi har ordning och reda i våra finanser.

När det sedan gäller beskrivningen av sjukvården är det bättre att socialministern svarar på den frågan.

Anf. 41 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Det är klart att man måste spara, och det måste kommunerna också. Men en stor del av den sanering som har skett i statsekonomi har vältrats över på kommunerna. Det var det jag värjde mig emot.

Man får då ta ansvar för de människor som är utanför systemet. Det är ungefär 800 000 i Sverige i dag som är helt eller delvis utanför systemet. Det är de som har det sämst, som får gå till socialtjänsten och be om pengar. Det är då staten som har haft för hög fart med nedskärningarna och besparingarna, och då har det gått över på kommunerna. Det var det jag menade.

Anf. 42 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Det sker ingen sådan övervältring på kommunerna i form av sparprogram. Däremot lider kommunerna ohyggligt av arbetslösheten och de problem som är förknippade med den utvecklingen. Där har man framför allt på socialbidragssidan sett en ökning av kostnaderna.

Våra möjligheter att pressa tillbaka arbetslösheten stiger ju med fallande räntor, med bättre ordning i ekonomin och med ökad tillförsikt omkring vår förmåga att hantera det här framöver. Det pressar rimligen tillbaka arbetslösheten.

Det är också rimligen det bästa som kan hända för kommunernas ekonomi. Det är ingen besparing gjord på de direkta statsbidragen till kommunerna. Det har varit viktigt för oss.

Vi kommer snart att stå inför en vårproposition, där vi har ett utrymme för att göra en del satsningar på kommunal verksamhet. Det kan vi göra just av det skälet att vi nu har fått ordning på ekonomin. Det har inte skett gratis. Det har många gånger skett efter ett ganska stort motstånd, men det har varit en process som vi nu har gått igenom. Nu har vi återvunnit styrkan.

Stöd till kommunerna

Anf. 43 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Min fråga ställs till statsministern. Vid gårdagens sammanträde i Göteborgs kommunstyrelse antog man en skrivelse som grund för en kommande uppvaktning. Det är majoriteten – socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister – i kommunstyrelsen i Göteborg som skriver bl.a. så här: Statsminister Persson har sagt att det genom omfördelningar i årets statsbudget skall kunna gå 6 miljarder kronor ytterligare till kommuner och landsting. Han har också sagt att en större del av det förväntade överskottet på 10 miljarder i 1998 års statsbudget skall kunna gå till skolan, vården och omsorgen. Men löftena är inte tydligt formulerade, och tidigare erfarenheter är att regeringen kan komma att backa från löftena om den högljudda högerkampanjen om sänkta skatter och minskad offentlig sektor som nu pågår tar överhanden i opinionsbildningen. I denna situation har det mycket stor betydelse att kommunen klargör den allvarliga situationen för regering och riksdag. Det är absolut nödvändigt att minst de utlovade 6 miljarderna kommer fram.

Jag undrar om statsministern redan i dag kan ge besked till Göteborgs kommunstyrelse i frågan om de 6 miljarderna.

Anf. 44 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Vi kommer tillbaka i vårpropositionen, som jag sade, den 15 april. Däremot tycker jag nog att den kommunstyrelse i landet som har minst anledning att tvivla på regeringens förmåga att hantera en vettig fördelning kommunerna emellan borde vara Göteborgs kommunstyrelse. Man har via det kommunala skatteutjämningsbidraget, som är en ny konstruktion från 1995/96, fått i storleksordningen en frisk miljard långsiktigt i äkta pengar varje år. De har dessutom fått engångsbelopp på 500 miljoner kronor. Göteborgs kommun är en av de kommuner som har fått mest stöd, tillsammans med Malmö kommun, från regeringen. Det har varit en omfördelning landets kommuner emellan. Vi vek oss inte vid det tillfället för högeropinionen. Vi lär inte göra det nu heller.

Anf. 45 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Jag vet att statsministern vet att situationen ändå är oerhört allvarlig i Göteborg. Denna skrivelse tror jag uttrycker alla kommuners åsikt. Man har redan i många kommuner börjat planera för de 6 miljarderna. I och med att man räknar med pengarna är det allvarligt om de inte kommer i vårbudgeten. Andra ministrar har varit mer svävande

just på den punkten. Det är väldigt bra om statsministern nu kan ge ett klart besked inte bara till Göteborg utan till alla kommuner. Kommer de 6 miljarderna?

Anf. 46 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Åsbrink väser till mig att det inte är sant. Det kan vi väl stryka under. Jag vet inte varför Johan Lönnroth tycker att det är viktigt att sprida ytterligare förvirring omkring detta. Vi har genom en stenhård politik lyckats åstadkomma balans i offentliga finanser. Eftersom vi är ett parti som står för den generella välfärden och kommunal verksamhet är det naturligt för oss att nu föra tillbaka de resurser vi kan till vård, omsorg och utbildning. De kommer, och de kommer i vårpropositionen.

Återigen: Jag tror att Göteborgs kommun för första gången på mycket länge i fjol hade ett överskott i sitt bokslut. Det var resultatet av att vi i denna församling – i Sveriges riksdag – fattade ett klokt beslut omkring den kommunens ekonomiska ställning. När man vänder sig till regeringen och förväntar sig ytterligare insatser skall man komma ihåg vad som har gjorts tidigare. Det höll förra gången. Det håller igen.

Besparingarnas effekter

Anf. 47 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Statsministern säger att man har grepp om ekonomin. Ibland undrar jag varför centrum i politiken inte är den enskilda människan. Det därför det är så bra att Göran Persson är med i denna frågestund. Margot Wallström har ansvar för Socialdepartementet, men det finns ju andra departement där man har gjort oresonliga besparingar som har drabbat samma människor som har drabbats av stora ekonomiska förluster.

Jag undrar varför Göran Perssons regering inte någon gång har gjort en plan på hur dessa människor drabbas totalt sett. Det kan möjligtvis synas som om besparingarna inte är så farliga en och en, men tillsammans blir de tunga. Om Göran Perssons regering har den enskilde människan i centrum borde man ha gjort det.

Till sist vill jag fråga: Anser Göran Persson att man i allt har gjort de riktiga prioriteringarna fördelningspolitiskt när man har suttit i regeringen?

Anf. 48 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! På den sista frågan vill jag svara nej. Det vore orimligt att begära att allt det vi har gjort skulle ha blivit rätt. Det var ett ohyggligt utgångsläge vi hade sedan Chatrine Pålssons partivänner hade lämnat regeringen. Det har vi kämpat och slitit med, och nu har vi fått ekonomin något så när på rätt köl.

Om Chatrine Pålsson tittar i budgetpropositioner och i andra dokument ser hon att där alltid öppet redovisas fördelningspolitiska studier. Vi är väldigt angelägna om att det som är grundtanken med välfärdssamhället, nämligen en rättvis fördelning, inte äventyras. Det är därför vi har byggt upp skola, vård och omsorg gemensamt. Det är därför vi har stora

sociala försäkringar. Det är därför vi har ett stort pensionssystem. Det finns hela tiden anledning att vara på sin vakt.

En första åtgärd vi nu vidtar, som är en justering av ett tidigare beslut och som hänger ihop med det synsättet, är att vi återigen höjer ersättningen i a-kassan till 80 %.

Prot. 1996/97:78

13 mars

frågestund

Anf. 49 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Det är väl gott och väl att ni skall försöka höja a-kassan till 80 %, Göran Persson, men det debatterades mycket att ersättningen skulle vara 90 % när Socialdemokraterna tog över makten. Det är faktiskt ett minimikrav att ersättningen höjs till 80 %.

Jag vill fråga Göran Persson om regeringen aldrig gör några beräkningar innan man lägger fram förslag. Efteråt, när människor har drabbats, är det så dags! Vi vet hur många familjer som i dag är förtvivlade och gråter över sin situation på grund av att de tvingas ifrån sina små villor därför att bostadsbidragen har sänkts så kraftfullt. Det är väldigt allvarligt att så många enskilda människor i dag drabbas och mår dåligt. För dem är det kanske ingen tröst att man står i riksdagens kammare och säger att man har grepp om situationen. För många människor gäller det i dag, i morgon och i övermorgon.

Anf. 50 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Jag vet inte, Chatrine Pålsson, om partinitet ibland tar överhanden när frågorna ställs, men visst var väl villan och de förändringar i bostadsbidraget som har diskuterats ett väldigt illa valt exempel. Vad tror Chatrine Pålsson gällde i svenska hem vid den tidpunkt när Pålsson och kompani drev upp räntorna till 500 %? Hur var det att äga en villa då? Hur var det att vara ung familj med knappa ekonomiska omständigheter och se bostadskostnaderna gå rakt upp i skyn därför att det bedrevs en slapp ekonomisk politik där man inte tog hänsyn till effekterna? Det var så det var.

Om man tänker bort detta – det betyder ingenting – är det klart att man kan ställa den typ av frågor som Chatrine Pålsson har ställt. Men för oss som har fått rätta till det hela och levt med det arbetet dygnet runt i ett par års tid är det faktiskt ganska bra att kunna konstatera att just de som bor i villor tillhör de verkligt stora vinnarna i den fördelningsstudie vi gör. Nu gäller det också att tänka på hyresgästerna. Tänk om ni hade tänkt litet på villaägarna, Chatrine Pålsson, när ni hade chansen att påverka politiken, och på alla egna företagare som gick i konkurs.

Kosmetikatester på djur

Anf. 51 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! Jag har en fråga till Margot Wallström. I juni 1993 beslutade EU att införa ett förbud mot kosmetikatester på djur. Detta skulle genomföras 1998. Samtidigt skulle det inträda ett försäljningsförbud för sådana produkter.

Nu vill kommissionen skjuta på själva genomförandet av beslutet på obestämd tid. Man säger att skälet till detta är att det skulle strida mot GATT-avtalet. Samtidigt uttalar sig jordbruksutskottet i Sverige och

menar att det är en mycket viktig fråga och att det inte är etiskt försvarbart att utsätta djur för lidande vid framställning av kosmetiska produkter.

Eftersom det inte sker någon testning i Sverige är detta en fråga för EU och eftersom man inte vet under hur lång tid detta kommer att pågå – det är ju obestämt – är min fråga till ministern: Hur kommer Sverige att agera i denna fråga?

Anf. 52 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det är riktigt att det här är en het fråga också i EU-sammanhang att döma av alla de brev som skrivits till departementet. Vår inställning är fortfarande att ett förbud skall komma till stånd. Det senaste budet från kommissionen är inte att man vill skjuta upp det på bestämd framtid, utan man skall skjuta upp det med två år. Det beror på att man inte kunnat garantera det som var förutsättningen när beslutet fattades. Det handlar t.ex. om tillsatser i färdiga konsumentprodukter. Då kan det gälla tvålar eller sådant som man använder i sitt dagliga liv. Då har man tyckt att skyddet av konsumentens säkerhet och hälsa är viktigare. Men man räknar med att knuffa på processen så att man får en frist på ytterligare två år. Än så länge verkar det finnas en väldigt stor uppbackning kring ett sådant beslut.

Anf. 53 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! I det ursprungliga direktivet står just det ministern redogör för, att man skall kunna skjuta upp det med två år. Men den senaste uppgiften är att kommissionen nu har fattat ett beslut om att skjuta upp hela direktivet på obestämd tid. Tydligen är det inte så, enligt ministern.

Anf. 54 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det senaste jag har hört och det som mina medarbetare redogjort för är att det som nu diskuteras är att skjuta upp det med två år. Det är alltså år 2000 i stället för 1998 som gäller.

Jämställdhetsanalys i den ekonomiska vårpropositionen

Anf. 55 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till finansministern. Det har hittills saknats jämställdhetspolitiska analyser i de förslag som regeringen lagt fram för riksdagen. Därmed har man av beslutsunderlagen inte kunnat utläsa hur förslagen kommer att påverka kvinnor respektive män. Nu inväntar vi vårpropositionen. Min fråga till Erik Åsbrink är: Kan finansministern lova att vårpropositionen kommer att innehålla konsekvensanalyser i jämställdhetsperspektiv?

Anf. 56 Statsrådet ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Finansministern tycker att jag som jämställdhetsminister skall svara på frågan.

Göran Persson har i regeringsförklaringar talat om att alla förslag skall analyseras i ett könsperspektiv. Det skall också ske. Den processen går olika fort i olika departement, och vi har blivit olika duktiga på att ta

Anf. 57 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Att jag ställde frågan till Erik Åsbrink beror på att vi har fått besked om att varje departement har det här ansvaret. Regeringens skrivelse om jämställdhet behandlades i förra vecka i riksdagen. Då avslogs en reservation där man krävde jämställdhetsanalyser i varje proposition. Det skrevs från majoritetens sida att man utgick från att sådana analyser i fortsättningen kommer att ingå i alla propositioner.

Jag menar fortfarande att Erik Åsbrink måste kunna lova att detta kommer i vårpropositionen, eftersom detta handlar om hans ansvarsområde och hans departement.

Anf. 58 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Det är Ulrica Messing som är ansvarig för jämställdhetsfrågorna i regeringen. Jag kan säga att jag tänker ge henne mitt fulla stöd i arbetet med att utveckla analyserna och redovisningarna på detta område. Jag kan lägga till att det finns mycket kvar att göra inom Finansdepartementet. Jag har under det senaste halvåret utsett tre kvinnliga cheftjänstemän, så jag har ändå tagit vissa steg i riktning mot ökad jämställdhet. Tack!

Anf. 59 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Kan finansministern verkligen mena att utseende av kvinnliga politiska medarbetare innebär att man har jämställdhetsaspekt i de förslag som läggs fram från Finansdepartementet? Jag utgår från att även männen klarar av sådant om man bara inriktar sitt arbete på det. Jag hoppas att finansministern kan utlova allas stöd i hela Finansdepartementet till Ulrica Messing så att vi får analysen i vårpropositionen.

Anf. 60 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Naturligtvis skall jämställdhetsperspektivet prägla såväl utnämningar som politiken och analyserna i övrigt. Det är ett ansvar som hela regeringen har, ett ansvar som alla anställda har oavsett om det är kvinnor eller män. Jag kan lova att vi skall utveckla oss på den här punkten. De fördelningspolitiska analyser som vi genomför innehåller bl.a. ett jämställdhetsperspektiv, det skall man inte glömma. Det är någonting som är mycket högt upp på prioriteringslistan och som vi lovar att vi skall arbeta vidare med.

Integrationspolitik

Anf. 61 JUAN FONSECA (s):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till statsrådet Leif Blomberg. Sverige har under de senaste åren misslyckats med att ge arbete till flyktingar och invandrare. Det råder knappast någon tvekan om att Sverige håller på att få en underklass som i huvudsak är etniskt betingad. Kommunförbundet har i en rapport visat att de flesta flyktingar som kommit hit under

frågestund

1990-talet inte lyckats få jobb utan ofrivilligt tvingats att leva på socialbidrag.

Min fråga till Leif Blomberg är följande: Vad kan regeringen göra åt massarbetslösheten och socialbidragsberoende bland flyktingar och invandrare?

Anf. 62 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s):

Fru talman! Jag vill inte riktigt hålla med om att vi har misslyckats med integrationspolitiken sett över tiden i vårt land, i vart fall inte i jämförelse med hur det ser ut i andra länder. Vi har varit befriade från allvarliga motsättningar mellan olika etniska grupper. Vi har inte haft några stora demonstrationer och sådant, utan vi har haft en relativt harmonisk tillvaro. Det innebär inte att det inte är problemfyllt i vårt land, visst är det det.

Grunden till att det ser ut som det gör i dag är i väldigt hög grad den arbetslöshetssituation som vi har i vårt eget land. Jag tänker inte gå närmare in på de generella åtgärderna och insatserna där. Vad vi däremot naturligtvis kan göra när det gäller att få en bättre fördelning och låta människor oavsett etnisk bakgrund komma i fråga för en rekrytering till ett arbete är att öka möjligheterna till en likabehandling så att alla får samma möjligheter. Det kan vi göra inte minst genom att påverka dem som har att fatta beslut om anställning, dvs. arbetsgivare hos staten, i landsting och kommuner samt privata arbetsgivare. I dag väljer arbetsgivare många gånger bort människor bara på grund av namnet. Man kommer aldrig i fråga. Där kan vi göra väldigt mycket mer.

Till min stora glädje kan vi se att i varje fall fackföreningsrörelsen och arbetsgivarorganisationerna har börjat ta itu med dessa frågor på allvar. Jag tror att det på sikt kan leda till resultat. Men även vi här, socialdemokrater och andra partiers företrädare, har ett väldigt stort ansvar att påverka attityder och beteenden hos beslutsfattarna i vårt land som kan avgöra vem det är som skall ha vilket jobb.

Anf. 63 JUAN FONSECA (s):

Fru talman! Jag var väldigt noga med att inte nämna ordet integration. Jag har faktiskt ställt en fråga som gäller arbete.

Jag vill gärna fråga Leif Blomberg om han kan tänka sig att i budgetpropositionen i april föreslå särskilda åtgärder som leder till att tusentals människor med invandrarbakgrund som i dag saknar jobb över huvud taget kan komma i kontakt med den svenska arbetsmarknaden.

Anf. 64 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s):

Fru talman! Jag ber om ursäkt, men jag hörde inte riktigt vad som sades här. Högtalaranläggningen är litet konstig.

För det första kommer vi till hösten att lägga fram en integrationsproposition. För det andra har vi tillsatt en utredare som skall se över lagen om etnisk diskriminering i arbetslivet; detta som en del i arbetet med att motverka det dåliga och felaktiga beteende som alltför många beslutsfattare i vårt land har när det gäller rekrytering. Den typen av insatser och åtgärder arbetar vi i departementet för fullt med. Vidare kommer det, som sagt, en stor proposition till hösten. I vårpropositionen kommer naturligt-

vis också olika inslag och kraftfulla satsningar när det gäller att motverka och att få ned arbetslösheten samt att öka sysselsättningsgraden. Jag utgår från att detta kommer alla till del, oavsett etnisk bakgrund.

Prot. 1996/97:78

13 mars

frågestund

Anf. 65 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag hade tänkt fråga Leif Blomberg just om när den här propositionen skall komma. Nu hörde vi att den kommer till hösten. Jag har flera gånger i samband med riksdagens frågestund frågat när det kommer förslag som förbättrar integrationen och som hjälper oss att få ett mångkulturellt samhälle som kan fungera på ett bra sätt. Beskedet har då getts att en sådan proposition ”kommer i vår”, men sedan har tidpunkten undan för undan skjutits framåt. En proposition skulle alltså komma nu under våren, men jag har tittat i propositionsförteckningen utan att finna något datum. Nu får vi höra att propositionen kommer först till hösten.

Egentligen är det budgetpropositionen som vi skall behandla under hösten. Helst skall det då inte vara alltför många andra stora propositioner. Det handlar här ändå om ett synnerligen allvarligt problem. Trots det händer alldeles för litet. Jag tänker på de segregerade bostadsområdena, på arbetslösheten – som Juan Fonseca pekade på – på invandrarnas organisationer osv. Varför tar det så lång tid? Hur tänker regeringen hantera de här frågorna?

Anf. 66 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s):

Fru talman! Vi har inte skjutit på propositionen gång på gång, Marianne Andersson! Från början var det tänkt att propositionen skulle läggas fram i mars, men av en rad olika skäl valde vi i stället september som tidpunkt för ett framläggande av den – den kommer också i september.

Det är den allmänna politiken som på olika sätt skall hjälpa människor att få sina behov täckta i det svenska samhället. Enligt min uppfattning kan man se en icke obetydlig diskriminering. Där måste vi – Marianne Andersson, jag och alla andra – på olika sätt arbeta i syfte att påverka de attityder och beteendemönster som har utvecklats i det svenska samhället i och med att man väljer bort människor med konstiga eller icke typiskt svenska namn. På det sättet gör man det enkelt för sig i rekryteringsprocessen. Men samtidigt väljs kunskap och kompetens bort och människor kommer aldrig fram så att de kan synas.

Jag tar gärna emot bra förslag och tankegångar från Marianne Andersson och Centerpartiet just för att underlätta det här arbetet och göra propositionen i september bättre.

Anf. 67 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Ja, vi kan inledningsvis ha som utgångspunkt den utredning som gjorts och det betänkande som lades fram för ungefär ett år sedan. Där finns det en lång rad förslag. Vidare lades ju ett delbetänkande om arbete fram för nästan två år sedan. Hela tiden har vi försökt trycka på för att det skall komma förslag i nämnda riktning, men ännu har ingenting hänt. Jag är faktiskt ganska upprörd över att det går så långsamt. Jag vidhåller alltså att det går sakta och jag tycker att det är väldigt synd att det är så.

Naturligtvis håller jag med statsrådet om att det är i den allmänna politiken som de största insatserna kan göras, men det är fråga om så pass mycket att det behövs alldeles speciella åtgärder. Jag kan återigen nämna de segregerade bostadsområden.

Anf. 68 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s):

Fru talman! Ja, det finns väldigt mycket att göra, inte minst när det gäller språket för dem som är nyanlända till Sverige. De behöver få lära sig svenska språket. Den språkutbildning som vi i dag har, sfi, kan säkert bli bättre än den nu är. Nyligen fick Skolverket in en rapport, som kommer att överlämnas till Utbildningsdepartementet. Där förelås sannolikt ett antal förändringar av sfi för att öka kvaliteten. Det tror jag är mycket bra.

Det handlar också om utökade möjligheter till arbetsplatspraktik så att man får in en fot på arbetsmarknaden och så att man får bättre språkträning. Sådana insatser och åtgärder finns och dem tittar vi också på. Vi får väl se om vi kan utöka de insatserna och åtgärderna för att tidigare få effekter. Sådant här finns ständigt i våra huvuden när vi formar vår politik. Men, Marianne Andersson, det som är så svårt är att detta är en attityd- och beteendefråga. Vi måste gå på dem som ute i verksamheterna har att fatta beslut. Det må vara i departement, i statliga verk och myndigheter, i kommuner och landsting eller i det privata näringslivet. Där kan Marianne Andersson, jag och många andra göra insatser genom att påverka arbetsgivarna så att de inte bortser från den betydande kunskap och kompetens som finns bland många av dem som kommit hit från andra länder.

(forts.)

Meddelande om votering

Anf. 69 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får anmäla att det direkt efter frågestunden blir votering.

8 § (forts.) Frågestund

Det nya västsvenska storlänet

Anf. 70 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! I går fick vi propositionen om ändrad länsindelning och försöksverksamhet i Västsverige. Med anledning därav skulle jag vilja ställa en fråga till inrikesminister Jörgen Andersson.

I propositionen saknas kultursektorn – en sektor som ekonomiskt inte betyder så mycket i jämförelse med sjukvården t.ex., men som betyder mycket i ett landsbygdslän som mitt hemlän, Skaraborgs län. Vi har aktiva länsinstitutioner inom kultursektorn. Vi har ett museum, en teater och ett bibliotek. Organisatoriskt kommer dessa att hänga i luften under ett antal år – en bit in på 2000-talet.

Hade det inte varit bättre att vänta med hela förslaget tills regeringen var klar med beredningen av samtliga frågor som gäller det nya länet?

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 71 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Det bedrivs nu en försöksverksamhet i fyra län. De försöksverksamheter som vi föreslår gäller det kommande västsvenska länet och det är det fjärde länet. I Skåne län och i Kalmar län finns kulturen med i försöksverksamheten. I regeringen har vi gjort bedömningen att den här försöksverksamheten är så stor att vi kommer att få ett underlag för den utvärdering som en särskild parlamentarisk kommitté skall göra och som ska avlämnas i oktober månad år 2000. Då är försöken i Kalmar län och Skåne län så omfattande att de kan bilda underlag för den utvärdering som den parlamentariska kommittén skall göra. Därför var det inte nödvändigt att utvidga den försöksverksamheten ytterligare.

Frågestund

Anf. 72 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Jag kan inte hålla med om det. Länen är ju väldigt olika. Vi kan inte jämföra Skaraborgs län med Skåne län när det gäller kulturverksamhet, eftersom skillnaden är mycket stor. Vi kan alltså inte applicera en utvärdering i Skåne län på Skaraborgs län, utan sådant här måste ske på varje läns villkor. Jag tycker att det är olyckligt att man dröjer med detta. I och för sig är jag inte särskilt förtjust i ett storlän, men om det nu blir ett sådant kan inte så viktiga frågor för allmänheten som ju kulturfrågorna är inte undanhållas. Det är dock vad som nu kommer att ske.

Anf. 73 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s):

Fru talman! I Skåne län och i Kalmar län finns det teatrar, bibliotek och konsthallar och där finns musik. Vi kommer att få just den utvärdering som vi kommer att behöva för att kunna göra en riktig analys. De möjligheterna finns på nämnda ställen och kommer att finnas i kommande Västergötlands län.

Den moderata gruppen i kommande Västergötlands län var över huvud taget emot *all* försöksverksamhet. Hade vi ha gått på den linjen, skulle detta alltså ha varit en akademisk fråga.

Anf. 74 ÅKE CARNERÖ (kd):

Fru talman! Det gäller proposition 108 om Västsverige. Det är en spännande tid som vi som bor i Västsverige går till mötes. Själv är jag från Bohuslän.

Jag skulle litet grand vilja beröra demokratifrågorna i sammanhanget. När det blir ett större område, en större regional indelning, upplever många att avståndet mellan beslutsfattare och medborgare blir allt större.

Hur kommer statsrådet att se till att dessa frågor följs upp? Kommer de att tas med i utvärderingen? Det finns ju olika lösningar när det gäller närdemokrati. Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan, eftersom det är många som just nu tänker i de banorna.

Anf. 75 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Det är ju en viktig punkt som frågeställaren berör. Det bildas nu ett slagkraftigt län i Västsverige som kan möta framtiden. Men

det är också viktigt att se till att avståndet mellan beslutsfattare och människor icke blir för stort. Därför har vi tillsatt en parlamentariskt sammansatt väststyrelse som har i uppgift att se på detta, vilket naturligtvis också utvärderingsgruppen kommer att göra.

En orsak till att vi förlägger en försöksverksamhet till det nya västsvenska länet där en del frågor förs över från den statliga nivån till den regionala nivån – det gäller regionalpolitiken, det regionala utvecklingsansvaret och länstrafikanslaget – är att man skall få ett större inflytande över de frågor som berör människors vardag, och på så sätt vidgar vi demokratin.

Anf. 76 ANNIKA NORDGREN (mp):

Fru talman! Slagkraftighet är inte alltid lika med storskalighet. Det finns en stor opinion, inte minst i mitt hemlän Skaraborg, som är emot bildandet av ett storlän. Då är det viktigt – när vi nu befinner oss i den här situationen – att det görs en bra utvärdering av försöksprojektet.

Min fråga är då: Hur skall man se till att demokratiaspekterna, som flera av oss här har berört, verkligen utreds på ett bra sätt? De olika viljorna i storlandet måste ju också få komma till tals så att båda dimensionerna – motståndare till och förespråkare för storlandet – blir tillgodosedda i utvärderingen.

Anf. 77 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Miljöpartiet kommer att ha en representant i Utvärderingskommittén, som skall ledas av den nya landshövdingen i Hallands län, Karin Starrin. Jag föreslår att Annika Nordgren har en tät kontakt med sin partivän i Utvärderingskommittén.

Änkepensionerna

Anf. 78 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till statsministern som gäller en aktuell och principiell pensionsfråga, nämligen frågan om i vilken utsträckning privata pensionsförsäkringar skall påverka, dvs. sänka, den allmänna pensionen.

I den stora skattereformen kom vi överens om att privata pensionsförsäkringar inte skulle sänka pensionerna via det särskilda grundavdraget. Vi kom också överens om att privata pensionsförsäkringar inte skulle påverka den kommande garantipensionen.

När den förra socialförsäkringsministern Anna Hedborg häromåret uttalade sig på ett sätt som av många tolkades så att hon menade att privata pensionsförsäkringar skulle sänka de allmänna pensionerna sade bl.a. statsministern i sin dåvarande egenskap av finansminister att så inte skulle vara fallet. De privata pensionsförsäkringarna skulle inte påverka pensionerna.

Nu beslutade en riksdagsmajoritet i december i fjol att sänka många änkepensioner. Tiotusentals änkor kommer att få sänkta pensioner. Det beslutet innebär också bl.a. att privata pensionsförsäkringar skall sänka folkpensionsdelen.

Frågan är då: Är det rimligt och konsekvent att privata pensionsförsäkringar sänker de allmänna pensionerna när det gäller änkepensionen men inte i övriga fall?

Prot. 1996/97:78
13 mars

frågestund

Anf. 79 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Jag tror att jag blir svaret skyldig. Vi närmar oss nu en diskussion som är inte bara av allmän karaktär utan också i allra högsta grad av teknisk karaktär. Jag rekommenderar Bo Könberg att ta upp frågan när socialförsäkringsminister Klingvall är närvarande, eftersom jag vet att hon är inläst på den.

Anf. 80 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Jag har full förståelse för att inte en minister och inte ens statsministern behärskar hela fältet. Därför försökte jag att låta bli att ställa den typen av frågor.

Det gjorde jag inte heller den här gången, utan jag anspelade på ett uttalande som statsministern själv har gjort där han – som det uppfattades – mycket kraftfullt sade ifrån att privata pensionsförsäkringar ej skulle sänka den kommande garantipensionen. Sedan har statsministern varit ansvarig för en proposition till riksdagen som innebär att privata pensionsförsäkringar sänker folkpensionsdelen för tiotusentals änkor. Det var därför som jag ställde frågan till statsministern. Blir det ingen debatt i dag skall jag försöka ta upp frågan med någon annan.

Sysselsättningen för unga

Anf. 81 LENA KLEVENÅS (s):

Fru talman! Jag har varit på besök i Valboskolan i Färgelanda. Där fick jag uppmaningen: Du kan väl fråga Göran Persson hur det blir med jobben.

Jag vet att ungdomarna är genuint oroliga. Nu gick dessa elever på högstadiet – det finns inget gymnasium i Färgelanda – så de har några år på sig. Jag förklarade för dem att det första som de skulle göra var att gå i gymnasiet. Men jag vill ändå förmedla denna viktiga fråga. Hur blir det med jobben i Färgelanda?

Anf. 82 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Jag skall nog passa mig för att göra en prognos just för Färgelanda. Men för ungdomar som i dag växer upp är en sak säker: De som klarar sin utbildning och som skaffar sig inte bara gymnasieutbildning utan även högskoleutbildning har goda förutsättningar att vara med i yrkeslivet. De som inte fullföljer sin utbildning eller som misslyckas med den måste naturligtvis få allt stöd för att kunna komma igen och klara av sin uppgift. Annars hamnar dessa ungdomar i kläm.

Jag hör inte till dem som är dystra när det gäller framtidens arbetsmarknad. Vi kommer att se nya jobb växa fram i nya sektorer som vi i dag kanske inte riktigt överblickar. Jag fäster stor tilltro till kraften i den ekonomiska omställningen och till utvecklandet av ett nytt energisystem. Där finns många nya jobb.

Vidare tror jag att vi – precis som nu – kommer att ha väldigt många människor sysselsatta i industriell verksamhet. Det kommer också att vara många som arbetar med vård, omsorg och utbildning i framtiden.

Sedan kommer säkert en diskussion om hur vi i framtiden skall t.ex. vidareutbilda oss, avbryta vår yrkesverksamhet för ett studieår. Det kommer säkert en diskussion om arbetstider och om pensionssystem.

I den meningen befinner vi oss mitt i en brytningstid. Bara vi kommer ur den akuta krisen med hög arbetslöshet kanske vi får en helt annan typ av debatt om framtiden och jobben, och det gäller inte minst för ungdomarna i Färgelanda. Hälsa gärna tillbaka till dem!

Anf. 83 ANNIKA JONSELL (m):

Fru talman! Jag har en följdfråga till statsministern. Den handlar om de löften som regeringspartiet och regeringen vid olika tillfällen har utställt till unga människor.

Under förra valrörelsen utställdes vallöftet att inga ungdomar under 25 år skulle behöva att gå utan jobb i mer än 100 dagar. Nu, två och ett halvt år senare har detta löfte inte infriats. I dag finns det 26 000 ungdomar som har gått utan jobb minst så länge.

Ett färskare löfte är det som arbetsmarknadsministern gav till Sveriges gymnasieungdomar förra sommaren. Då sade hon: Nästa år skall alla gymnasieungdomar som vill få ett sommarjobb. Nu säger arbetsmarknadsministern att ungdomarna måste ha insett att detta löfte i själva verket bara var en målsättning och inget löfte.

Hur tror statsministern att unga människor skall kunna ha förtroende för politiken och politiker när det är uppenbart att sådana här löften inte har någon täckning?

Anf. 84 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Detta är en viktig fråga som vi sliter med i regeringen, just nu hårdare än med någon annan fråga. Vi är självfallet inte tillfreds med utvecklingen. Vi har bakom oss ett år som har varit mycket sämre än vad vi trodde, ett år som har präglats av låg ekonomisk aktivitet i Sverige och i vår nära omvärld. Det har medfört att en del av de bedömningar som vi gjorde har visat sig vara felaktiga. Det innebär ju inte att man överger målsättningar och ambitioner. Vi skall naturligtvis göra vad vi kan för att leva upp till vår målsättning.

Anf. 85 ANDRE VICE TALMANNEN:

Det är ett brott mot reglerna att ha apparater påslagna här i kammaren.

Anf. 86 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Vi kommer tillbaka till ungdomsarbetslösheten i vår propositionen. Men det är klart att det hade varit mycket enklare för oss att nå våra målsättningar om det hade varit en bättre ekonomisk utveckling under 1996 än vad som var fallet.

Anf. 87 ANNIKA JONSELL (m):

Fru talman! Det är uppenbart för alla och envar att regeringen inte har lyckats så bra med att lösa problemet med arbetslösheten som man hade

väntat sig. Min följdfråga är då: Varför ställer man ut sådana löften om man inte är säker på att kunna hålla dem?

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 88 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Varför skaffar man sig mål i politiken? Jag tror att det är därför att man vill någonting och att man vill driva politiken i en viss riktning. Om vi bara ställde upp mål som vi var säkra på att nå upp till, vore det meningsfullt.

Vi plågas av arbetslösheten. Det är arbetarrörelsens viktigaste fråga. Vi är beredda att ta stora politiska risker när det gäller att pressa tillbaka arbetslösheten. En sådan risk har vi tagit när vi har satt höga mål för vår verksamhet. Det övergripande målet, att halvera den öppna arbetslösheten fram till sekelskiftet, är naturligtvis den stora utmaning som vi styr mot nu.

Jag tror att politiken vore väldigt, väldigt fattig och dessutom utan liv, om vi avhöll oss från att ha ambitioner och målsättningar. För en socialdemokrat är arbetslöshetsbekämpning högsta ambitionen. Vi är beredda att ha djärva målsättningar på det området.

Anf. 89 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Det är bra att statsministern nu så tydligt uttalar sin oro över ungdomarna. Men jag vill ändå konstatera att 100 000 ungdomar i Sverige är socialbidragsberoende eller har motsvarande levnadsnivå. Har man inom regeringen utarbetat någon prognos för vad detta kommer att leda till i samhället på längre sikt?

Det är väldigt lätt att säga till människor att de skall vidareutbilda sig. Men uppenbarligen är det en oerhört svår situation för ungdomar i Sverige.

Anf. 90 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Någon prognos har vi inte gjort. Men utan att behöva vara så oerhört djuplodande gör vi bedömningen att om vi inte löser problemet med ungdomsarbetslösheten, så får vi en grupp killar och tjejer, unga män och kvinnor, som aldrig kommer in i yrkeslivet och som fastnar i socialbidragsberoende, med allt vad det kan resultera i med utanförskap i samhället.

Det är lätt att se de vådliga sociala följderna av arbetslösheten. Det är därför vi faktiskt sätter upp höga mål på det här området och försöker att nå dit. Ingen blir väl lyckligare än jag om vi lyckas nå dessa målsättningar. Jag kanske delar lyckan med de många pojkar och flickor som i dag vill ha ett jobb och som inte får det. Socialbidragsberoendet är ingen framtid. Det är ett skyddsnät för en akut situation som skall vara övergående. Vi måste komma ur den situationen.

Anf. 91 ANDRE VICE TALMANNEN:

Därmed är riksdagens frågestund avslutad. Jag tackar samtliga närvarande från regeringen och från riksdagen.

frågestund

Beslut

SoU8 Barnfrågor

Mom. 4 (konsekvensbeskrivningar)

1. utskottet
2. res. 2 (c)
3. res. 3 (fp)
4. res. 4 (v)
5. res. 5 (mp)

Förberedande votering 1:

21 för res. 4
17 för res. 5
257 avstod
54 frånvarande

Kammaren biträdde res. 4.

Förberedande votering 2:

22 för res. 3
18 för res. 4
255 avstod
54 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Förberedande votering 3:

26 för res. 2
21 för res. 3
245 avstod
57 frånvarande

Kammaren biträdde res. 2.

Huvudvotering:

215 för utskottet
27 för res. 2
51 avstod

56 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 138 s, 66 m, 11 kd

För res. 2: 21 c, 6 mp

Avstod: 1 m, 22 fp, 18 v, 10 mp

Frånvarande: 23 s, 13 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 4 kd

Mom. 13 (åtgärder för att stärka familjen m.m.)

1. utskottet
2. res. 13 (m, kd)

Votering:

214 för utskottet
79 för res. 13

1 avstod

55 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 138 s, 19 c, 22 fp, 18 v, 17 mp

För res. 13: 68 m, 11 kd

Avstod: 1 s

Frånvarande: 22 s, 12 m, 8 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kd

Prot. 1996/97:78

13 mars

Mom. 19 (etableringsfrihet inom barnomsorgen)

1. utskottet

2. res. 20 (m, c, fp)

Votering:

176 för utskottet

118 för res. 20

55 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 139 s, 2 c, 18 v, 17 mp

För res. 20: 67 m, 19 c, 22 fp, 10 kd

Frånvarande: 22 s, 13 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 5 kd

Ingbritt Irhammar (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 22 (barnomsorg vid arbetslöshet och föräldraledighet)

1. utskottet

2. res. 24 (mp)

Votering:

257 för utskottet

35 för res. 24

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 139 s, 67 m, 20 c, 21 fp, 10 kd

För res. 24: 18 v, 17 mp

Frånvarande: 22 s, 13 m, 7 c, 5 fp, 4 v, 1 mp, 5 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU9 Tobaksfrågor

Mom. 1 (marknadsföring av tobaksvaror)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

3. res. 2 (mp)

Förberedande votering:

52 för res. 1

21 för res. 2

222 avstod

54 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

203 för utskottet

54 för res. 1

37 avstod

55 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 139 s, 2 m, 21 c, 22 fp, 18 v, 1 kd

För res. 1: 54 m

Avstod: 10 m, 17 mp, 10 kd

Frånvarande: 22 s, 14 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kd

Holger Gustafsson (kd) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 2 (tobaksautomater)

1. utskottet

2. res. 4 (mp, kd)

Votering:

262 för utskottet

30 för res. 4

2 avstod

55 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 138 s, 66 m, 21 c, 21 fp, 16 v

För res. 4: 1 m, 1 v, 17 mp, 11 kd

Avstod: 1 m, 1 v

Frånvarande: 23 s, 12 m, 6 c, 5 fp, 4 v, 1 mp, 4 kd

Mom. 5 (tobaksförebyggande åtgärder)

1. utskottet

2. res. 7 (fp)

Votering:

238 för utskottet

36 för res. 7

20 avstod

55 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 139 s, 63 m, 21 c, 14 v, 1 mp

För res. 7: 1 m, 22 fp, 4 v, 8 mp, 1 kd

Avstod: 4 m, 7 mp, 9 kd

Frånvarande: 22 s, 12 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 2 mp, 5 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att socialutskottets betänkanden SoU11 och SoU12 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

9 § Tandvårdsfrågor*Tandvårdsfrågor*

Föredrogs

Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU11

Tandvårdsfrågor

Anf. 92 LISELOTTE WÄGÖ (m):

Fru talman! I socialutskottets betänkande nr 11 behandlas tandvårdsfrågor som i huvudsak handlar om konkurrensfrågor samt avvecklingen av amalgam som tandvårdsmaterial och avgifter inom barn- och ungdomstandvård.

Jag kan bara konstatera att just konkurrensneutraliteten mellan folk-tandvården och privattandvården behandlas mycket styvmoderligt av utskottet. Jag beklagar detta, och vi moderater har därför reserverat oss på den punkten. Frågan om konkurrens i tandvården är av utomordentligt stor betydelse. Men utskottsmajoriteten visar inte något större intresse för denna fråga. Detta är mycket beklagligt.

I vår reservation har vi angivit olika vägar för att råda bot på det missförhållande som faktiskt finns i dag när det gäller konkurrensen mellan folktandvården och den privata tandvården. I utskottsbetänkandet kryper utskottet på punkt efter punkt bakom den av Socialdepartementet tillsatta utredning som just i dagarna, jag tror t.o.m. att det var i går, blev offentlig. Det är den utredning som jag antar skall ligga till grund för en proposition från regeringen, där man har för avsikt att föreslå bl.a. att vår nuvarande tandvårdsförsäkring skall avskaffas.

Det är ett olyckligt utskottsbetänkande. Det är ett olyckligt utredningsförslag. Men som ni känner till kommer en olycka icke alltid ensam. Tandvårdsförsäringen skall avskaffas. Vad skall komma i stället? Det är inte lätt att begripa av det som kommit från utredningen. Jag kan bara konstatera, att om riksdagen skulle ställa sig bakom ett förslag som ansluter sig till vad utredningen har sagt, är jag övertygad om att det skulle få förödande konsekvenser för tandhälsan hos grupper i samhället. Jag tror också – och det är inte att överdriva – att det är dödsstöten för privat-tandvården.

Fru talman! Det hjälper föga att man i utredningen nu föreslår etableringsfrihet för tandläkare och fri prissättning. Det finns nämligen ingen marknad längre för privattandläkare, och det finns heller inte mycket kvar att fritt prissätta.

Förslaget går nämligen ut på att lägga i stort sett allt ansvar på folk-tandvården, främst när det gäller människor med ett stort tandvårdsbehov. Av den knappa miljard som nu finns kvar av den gamla tandvårdsförsäringen försvinner mer än hälften i form av bidrag till landstingen, nya

bidrag till verksamhet som i vissa fall är del av det ansvar som man redan i dag har.

Det här kommer att snedvrider konkurrensen ytterligare. Ser man det utifrån utskottsmajoritetens ställningstagande i betänkandet är det mycket allvarligt. Vi kommer ingen vart.

Jag vill fråga utskottsmajoriteten: Är den hantering av de knappa resurserna som man nu har aviserat i utredningen när det gäller tandvård, ett ansvarsfullt sätt att hantera dem på?

Det är restriktioner och åter restriktioner, när det gäller både vårdgivare och patienters fria val. Det finns t.o.m. – hör och häpna! – förslag om att den del som försäkringskassan skall kunna administrera, som är mindre än hälften av pengarna, skall utgå i form av en av staten fastställd timtaxa.

Den som är påläst vet vad som hände i oktober 1996. Då införde man något som kallades ö-tax. Det gjorde man därför att man var starkt kritisk till timdebitering. Man ville ha bort timdebitering och införa styckepris i stället.

Nu läggs ett förslag om timdebitering fram igen. Det är så man tar sig för pannan!

Den omställningen av debiteringssystemet kostade förfärligt mycket pengar i oktober månad förra året. Det blev stora dataomkostnader för att ändra på det här. Det var pengar som skulle ha gjort väldigt stor och bra nytta inom tandvården, framför allt för dem som har stora tandvårdskostnader. Nu är man tillbaka igen. Jag tycker inte att det är ansvarsfullt att hantera den knappa miljarden på det här sättet.

Vad som också är mycket allvarligt är att man inte heller föreslår något generellt högkostnadsskydd. Det innebär alltså att om man är fattigpensionär och har knappt 4 000 kr i månaden, och om man har ett stort tandvårdsbehov men är ”bara” gammal och frisk i övrigt och inte bor på sjukhem – om man alltså inte tillhör de särskilda grupper som stödet riktas till i utredningsförslaget – får man i stort sett betala hela tandvårdskostnaden själv.

För mig är det fullständigt obegripligt hur utredningen över huvud taget kan lägga fram ett sådant förslag. Jag vädjar till socialdemokraterna att titta noga på utredningsförslaget innan ni godkänner det. Det här kommer nämligen att få stora konsekvenser för stora grupper som har ett tandvårdsbehov.

Det är ett torftigt betänkande, jag vidhåller det. Även om det är torftigt inger det mycket stor oro, bland både allmänhet och tandläkare. Ingen är nöjd.

När det gäller utredningsförslaget är inte ens tjänstetandläkarna nöjda – de som egentligen har vunnit i den här utredningen. I ett pressmeddelande, som jag kan ställa mig bakom, säger de så här: Den krympning av tandvårdsförsäkringen som följer av förslaget betyder att samhällets stöd utgör cirka en femtedel av vad det var för ett par år sedan. Sådana besparingar passerar inte obemärkt, utan gör oss tjänstetandläkare allvarligt oroade för tandhälsan. Särskilt oroande är situationen för s.k. särskilda patientgrupper, patienter med stora tandvårdsbehov, samt de ekonomiskt och socialt svaga som skjuter upp eller avböjer angelägen vård.

De avslutar pressmeddelandet på följande sätt: Det vi mest saknar är ett stöd som underlättar för dem som har det sämst ställt att få hjälp till nödvändig bastandvård.

Ingen är nöjd. Jag tycker att det är allvarligt.

Om det nu skulle vara så olyckligt att den här utredningen skulle ligga till grund för ett nytt högkostnadsskydd, eller vad jag skall kalla det för, det är svårt att hitta ett bra namn, inom tandvården, så skulle det innebära att vi allvarligt riskerar tandhälsan i Sverige för stora grupper.

Nej, tänk om! Det är olyckligt att utredningen blev försenad och att vi inte fick förslaget redan i början av februari. Då hade vi i utskottet kanske fått litet mer ledning än vad vi har fått. Nu har vi precis avlämnat vårt betänkande. Vi debatterar det här i riksdagen samtidigt som utredningens förslag kommer. Det innebär naturligtvis att man inte haft möjlighet att överväga förslagen. Det är också av det skälet som man upplever torftigheten i utskottets betänkande.

Det här är olyckligt, men jag hoppas att vi får möjlighet att komma tillbaka till frågan och diskutera den igen.

Jag vill i alla fall yrka bifall till vår reservation i betänkandet, reservation 1, mom. 1. Vi står självklart bakom våra reservationer 2 och 4, men för tids vinnande nöjer jag mig med att yrka bifall till den första reservationen.

Anf. 93 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Fru talman! Jag vill börja med att uttrycka samma farhågor för tandhälsan som Liselott Wågö gjorde med anledning av utredningsförslaget, *Tandvårdsförsäkring i omvandling*. Vi behandlar ju inte det i dag. Men eftersom vi behandlar tandvårdsfrågor och det borde ha kunnat påverka utskottets betänkande, vill jag ändå säga att det här förslaget innebär att vi inte kommer att ha någon tandvårdsförsäkring i Sverige. Det finns stor risk för att världens bästa tandhälsa, som svenska folket har, raseras.

Det här betänkandet behandlar tandvårdsfrågor som enligt motionerna handlar om konkurrensneutralitet mellan den offentliga och privata tandvården, barn- och ungdomstandvården och avvecklingen av amalgam. Jag kommer att beröra de två förstnämnda frågorna, där vi har reservationer.

Fru talman! Som jag började med att säga har vi genom en mångårig satsning på förebyggande vård en bra tandhälsa i Sverige. Den är mycket god. Det gäller inte minst barn och ungdomar.

Rapporter har kommit de senaste åren, och inte minst under de senaste dagarna, om att trenden vänder. Barnen har i dag återigen ett för stort antal kariesangrepp. Det har visat sig att barnen inte längre borstar sina tänder på samma vis som förut. Det är tandborstningen tillsammans med fluorbehandlingen som har lett till den goda tandstatus vi har haft i Sverige.

Bland alla förebyggande insatser som har gjorts och görs i Sverige har man just när det gäller förebyggande vård inom tandhälsan mycket tydligt kunnat visa på resultat. Föräldrar och andra som har ansvar för barnen, exempelvis på dagis och i skolan, missar tydligen att lära ut hur man sköter sina tänder i dag. Det är kanske dags för Karius och Bakterus att komma in på scenen igen.

Vi har i vår motion So280 anfört att det hälsovårdande arbetet måste fortsätta. Utskottet hänvisar till att arbetet pågår inom Regeringskansliet

och anser motionen därmed besvarad. Vi anser att det inte räcker utan vi vill ha ett tillkännagivande om att det tandhälsovårdande arbetet måste fortsätta och intensifieras. Kunskaper om hur finns ju och resultaten är väl dokumenterade. Det gäller ju egentligen bara att se till att arbetet åter kommer i gång, och det snabbt.

Fru talman! Folkpartiet anser att tandvården skall bestå av såväl folk-tandvård som privatpraktiserande tandläkare och andra privata vårdgi-vare. Valfrihet och konkurrens skall prägla tandvården. Det är bra både för kostnadseffektiviteten och för patienterna.

Det är också viktigt att valfriheten även omfattar barn och ungdomar. Det är dåligt med det i dag. De allra flesta landsting låter inte barn och ungdomar välja tandläkare. De är enbart hänvisade till folktandvården, om de vill ha sin tandvård gratis, vilket lagen ger dem rätt till.

Fem landsting gav barn och ungdomar den friheten under den förra mandatperioden. Två av dem har efter det att de fått en socialdemokratisk majoritet tagit bort den friheten fr.o.m. i år.

I Stockholms läns landsting har den här valfriheten funnits i många år. I början var kostnadsutvecklingen ogynnsam, då man använde ett åtgärdsbaserat ersättningssystem. När man sedan 1993 övergick till ett s.k. per capita-system, en s.k. tandvårdspeng, har man kommit till rätta med det problemet. Man har också en riskspridning för att beakta de privat-tandläkare som behandlar endast ett fåtal barn och ungdomar.

Det finns alltså inga ekonomiska skäl att skylla på när man säger nej till barn och ungdomar som vill ha en tandläkare som inte är anställd av landstinget. Det skäl som utskottsmajoriteten anför mot att barn och ungdomar skulle få välja tandläkare är att det endast är folktandvården som kontinuerligt kan följa upp och åtgärda barns och ungdomars tandhälsa. Det uttalandet innebär att man underkänner alla privattandläkares vilja att ta ansvar för sina patienter, och det kan vi inte ställa oss bakom. Det är säkert många med mig som kan intyga att privattandläkare är mycket noga med att slå vakt om sina patienters tandhälsa.

Fru talman! Folkpartiet anser också att en väsentlig fråga när det gäller konkurrensneutraliteten är den redovisningsteknik som används av landstingen samt vissa fördelar för landstingen vad gäller mervärdesskatt. En redovisning där folktandvården redogör för kostnader och intäkter hänförliga till barn- och ungdomstandvården respektive vuxentandvården är rimlig.

Konkurrensverket har tidigare också påpekat att en redovisning av denna typ skulle ge en bättre bild av kostnaderna och en bättre garanti mot underprissättning och även minska riskerna för s.k. korssubvention-ering, dvs. att skattemedel till barn- och ungdomstandvården används till att subventionera vuxentandvården. Vi anser därför att krav skall ställas på landstingen att genomföra en sådan redovisning.

I momsfrågan har regeringen erkänt att det föreligger en otillfredsstäl-lande konkurrenssituation vad gäller momskostnader mellan privata och offentliga tandläkare. I betänkandet vill dock inte utskottets majoritet göra något uttalande utan utgår ifrån att regeringen i en proposition som skall komma senare i år skall vidta sådana åtgärder. Vi vidhåller dock att utskottet borde uppmana regeringen att snarast återkomma med förslag för att uppnå konkurrensneutralitet mellan offentlig och privat tandvård.

Fru talman! Vi har avgivit två reservationer, och jag står naturligtvis bakom dem, men jag begränsar mig till att yrka bifall till reservation nr 1.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 94 THOMAS JULIN (mp):

Fru talman! Jag står bakom båda mina reservationer vid det här betänkandet men yrkar bifall endast till reservation 6. Jag tänker ta upp amalgamfrågan.

Vi i Miljöpartiet anser att avvecklingen av amalgam går för långsamt. Vi anser att frågan dras i långbänk. Om jag inte har alldeles fel, har amalgamet diskuterats i ca 15 år. Antingen är kvicksilvret giftigt, och då skall det bort skyndsamt, eller så är det ofarligt, och då kan vi ha det kvar. Jag tror att vi alla kan vara överens om att kvicksilver är giftigt.

Samtidigt som man fortsätter att sätta in amalgam i våra tänder funderar Naturvårdsverket över hur man skall hitta en lämplig slutförvaringsplats för kvicksilver. I regeringsuppdraget står det: "Ett långsiktigt säkert slutförvar för kvicksilver kan innebära att avfallet måste förvaras i berg-rum." Visst är det märkligt att vi i Sverige 1995 använde ca 1 000 kg kvicksilver i tandamalgam, som vi stoppar i våra tänder samtidigt som vi diskuterar en slutförvaring.

Fru talman! Vi vill snarast se en amalgamavveckling som verkställs utan undantag. Vi anser också att det är viktigt med obligatoriska innehållsdeklarationer och med samma kontrollbestämmelser för tandvårdsmaterial som för läkemedel. Vi kan inte nöja oss med att det i vår kommer en rapport som kan komma att innehålla förslag om innehållsdeklaration för tandvårdsmaterial. Vi kan inte heller nöja oss med att det påbörjats ett arbete hos föreningen Svensk Dentalhandel med att skapa ett register för dentala material. Vi uppfattar det som ett frivilligt register. Vi vill se ett obligatoriskt register, och det är viktigt.

När det gäller utbildningen på tandläkarhögskolorna vill jag peka på att de fortsätter att lära ut hur man använder amalgam, vilket vi anser rimmar illa med ett beslut om avveckling av amalgam. Vi anser därför att den undervisningen skall upphöra.

Fru talman! Riksdagen har tidigare fattat beslut i syfte att underlätta för människor som av medicinska skäl måste byta ut tandlagningsmaterial inom tandvårdsförsäkringens ram. Vi får nu rapporter om att det blir allt svårare för patienter att få hjälp via försäkringskassan. Vi anser att det enklaste sättet att lösa detta problem är att låta medicinskt motiverad tandvård inlemmas i sjukvården.

Vi vidhåller vårt yrkande på den här punkten och hoppas att den arbetsgrupp som regeringen tillsatt för att utarbeta förslag till en förändrad tandvårdsförsäkring skall komma med ett positivt förslag, vilket vi menar innebär att patienter som inte tål tandvårdsmaterial skall behandlas inom sjukvårdens ekonomiska system.

Anf. 95 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Jag vill till att börja med yrka bifall till reservation 3.

Kristdemokraterna menar att den allmänna tandvårdsförsäkringen skall finnas kvar. Av de 1 000 miljoner kronor som regeringen avsatt för särskilda grupper bör 500 miljoner användas till denna allmänna försäkring. I dag kostar de särskilda grupper som regeringen hänvisar till runt

Tandvårdsfrågor

200 miljoner kronor. Även om man utvidgar denna grupp krävs knappast mer än 500 miljoner kronor för att särskilt värna om dessa mycket vårdkrävande patienter.

Fru talman! Vi kristdemokrater anser att högkostnadsskyddet skall konstrueras på ett mer rättvist sätt. Högkostnadsskyddet skall därför baseras på diagnos- och vårdbehov. Högkostnadsskyddet bör även i ett sådant system beviljas genom förhandsprövning.

Vi anser att det inte är rimligt utan snarare kan vara farligt att inte se till att människor går till tandläkaren. Vi har redan fått rapporter om att allt färre brukar söka upp tandläkaren, och det är viktigt att vi ser till att göra en uppföljning av hur de här kostnaderna inverkar på antalet läkarbesök.

Vi har utvecklat detta i en annan reservation, men för tids vinnande yrkar jag inte bifall till den.

Vi menar att det är viktigt att man snarast utreder specialisttandvården. Vi anser att det som man i första hand bör utreda är att införa samma ersättningssystem som för sjukvården. På många sätt liknar ju specialisttandvården totalt sett sjukvården.

Fru talman! Jag har många gånger frågat mig varför just den här aktuella lilla delen av kroppen skall ha en alldeles egen försäkring. Jag tror att en utvidgning bör ske i framtiden. Kroppen i övrigt täcks av en försäkring så långt ersättningssystemet räcker, men av gammal tradition har tandvården haft en egen försäkring. Jag tror att det vore klokt om vi funderade litet i dessa banor för att hitta lösningar som gör att människor som drabbas av en dålig tandhälsa även fortsättningsvis skall kunna få bot och behandling. Om vi skulle tycka att skötsel av den egna tandhälsan är något slags lyx, måste vi säga ifrån att det är så.

I övrigt tycker jag att man bör diskutera nya lösningar som är mer riktiga och rätt i tiden. Kanske skall man diskutera att så småningom skapa ett annat system.

Fru talman! Nu är vi där vi är. Sådana diskussioner tar tid. Det är fråga om attitydförändringar osv. Därför yrkar jag bifall till reservation 3.

Anf. 96 CHRISTIN NILSSON (s):

Fru talman! En av de mer omdiskuterade frågorna i år är och kommer att vara tandvården. Vi hade en debatt så sent som strax innan jul, och då handlade det om budgeten för innevarande år. I denna debatten handlar det om att besvara motioner från allmänna motionstiden.

Det har fattats ett beslut i riksdagen att fr.o.m. den 1 januari 1998 kommer statens kostnader för tandvård att vara ca 1 miljard. Samtliga subventioner i den allmänna tandvårdsförsäkringen kommer att slopas.

Den miljard som framöver kommer att finnas till tandvård skall riktas till vissa grupper som till följd av sjukdom eller handikapp har särskilda tandvårdsbehov. Det bör dock tilläggas att den avgiftsfria tandvården för barn och ungdom kommer att finnas kvar som tidigare.

Socialdepartementet tillsatte tidigare en arbetsgrupp som har haft till uppgift att belysa vilka grupper det är som kommer att få del av den nya omstrukturerade tandvårdsförsäkringen. Arbetsgruppen lade i tisdags fram sitt förslag, och detta kommer att ligga till grund för den proposition som vi kommer att behandla i riksdagen i höst.

Fru talman! Konkurrens och etableringskontroll har haft sin givna funktion i ett system där vi har haft en, via skattemedel, subventionerad tandvård. När vi nu kommer att avveckla tandvårdsförsäkringen i dess nuvarande form, utgår utskottsmajoriteten från att regeringen kommer att uppmärksamma detta och tar de initiativ som visar sig motiverade för att upprätthålla sunda konkurrensförhållanden mellan privat och offentlig tandvård.

Det finns i dag en väl fungerande organisation för barn- och ungdomstandvården. Man har byggt en organisation inom landstingen som innebär att man har en kontinuerlig uppföljning av deras tandhälsa. Dessutom har landstingen i dag möjlighet att sluta avtal med annan om att utföra deras uppgifter inom barn- och ungdomstandvården.

Specialiststandvården är en fråga som bereds på departementsnivå, och vi är inte i detta läge beredda att föregripa den proposition som kommer i höst.

Tillsynen och kontrollen av tandvården har stärkts i och med att den nya lagen om tillsyn över hälso- och sjukvården trädde i kraft den 1 januari 1997. Enligt lagen skall Socialstyrelsens individ- och verksamhetstillsyn omfatta all hälso- och sjukvård inklusive tandvård oavsett driftsform. I tandvårdslagen har också införts bestämmelser om kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Huvudsyftet med lagstiftningen är att förbättra och säkerställa hälso- och sjukvårdens kvalitet och säkerhet för patienten.

Fru talman! Vilket material som används när våra tänder lagas är en viktig fråga. Det är oerhört viktigt att forskning, utveckling och utbildning fortsätter med oförminskad kraft. Det är också viktigt att dessa går hand i hand så att vi inte får alltför många bakslag.

Vad gäller avvecklingen av amalgam kan vi konstatera att vi inte har nått det mål som riksdagen satte upp för tre år sedan, men samtidigt kan vi se att vi kommit en bra bit på väg.

Inom barn- och ungdomstandvården används det i dag väldigt litet amalgam som tandfyllnadsmaterial. Men i Kemikalieinspektionens rapport kan man konstatera att amalgam fortfarande används – trots att det finns alternativ. Amalgam används trots den överenskommelse som träffats mellan Landstingsförbundet och regeringen om avvecklingen av amalgam inom barn- och ungdomstandvården och som så gott som samtliga tandvårdshuvudmän skrivit under. Detta är mycket dåligt, och jag vill med kraft understryka att en utfasning av amalgamfyllningar skall ske inom barn- och ungdomstandvården.

Det har inte blivit samma goda resultat inom vuxentandvården. Men vi har kommit en bra bit på väg, och vi skall nå längre. Men målet kommer att bli svårt att nå.

Hur vi skall gå vidare med avvecklingen av amalgamet som tandfyllnadsmaterial bereds för närvarande inom Regeringskansliet med utgångspunkt i Kemikalieinspektionens rapport. Vi förutsätter att detta görs skyndsamt.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga motioner.

Anf. 97 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Fru talman! Jag vill gärna höra vad Christin Nilsson har att säga i fråga om konkurrensneutralitet.

Vi vet att folktandvården subventionerar vuxentandvård via landstingsskatten. Det är av det skälet som Stockholms läns landsting kan gå ut med braskande annonser och erbjuda ungdomar behandling för 196 kr. Det är fråga om dumpade priser. För det första finns det inte en privat-tandläkare i dag som kan gå ut med den typen av annonser. Det har de inte intäkter för. För det andra har de inga möjligheter att subventionera tandvård i den utsträckning som sker inom Stockholms läns landsting.

Det finns ingen konkurrensneutralitet. Det vet Christin Nilsson. Tycker Christin Nilsson med anledning av den information som har lämnats från utredningen att den på något sätt undanröjer den snedvridning som finns mellan privattandvården och folktandvården? Varför var inte Christin Nilsson beredd att lägga fram förslag för att försöka göra något åt den snedvridna konkurrensen redan i utskottets betänkande? Vi har faktiskt anvisat vägar för hur man skall bära sig åt.

Anf. 98 CHRISTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! Med det förslag som lagts fram innehållande den besparing som finns inom ramen för 1998, förutsätter vi att konkurrensen kommer att bli betydligt större eftersom den allmänna försäkringen försvinner. Jag förutsätter att Liselotte Wågö talar om utredningen om den nya omstrukturerade tandvårdsförsäkringen. Jag kan inte i dag kommentera den utredning som har lagts fram, eftersom den kom ut nyligen.

Anf. 99 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Fru talman! Jag har stor förståelse för att Christin Nilsson inte i detalj kan kommentera utredningens förslag. Men dessvärre dras det stora växlar på denna utredning i utskottsbetänkandet. Man hänvisar till utredningen gång på gång. Man tar inte ställning från utskottsmajoritetens sida när det gäller de utomordentligt vitala frågorna för all tandvård i Sverige. Man kryper bakom utredningen.

Nu säger Christin Nilsson också att det är möjligt att utredningens förslag kan lägga denna situation till rätta. Men snälla Christin Nilsson, förslaget innebär – om jag inte har läst alldeles tokigt – att folktandvården får ett ännu starkare monopol. Det finns ingen marknad kvar för några privattandläkare. Hur kan Christin Nilsson påstå att detta skulle göra något åt snedvridningen i konkurrensen? Tvärtom! Det sker en skärpning av möjligheterna att konkurrera på lika villkor.

Anf. 100 CHRISTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! När vi fattade beslutet om att ta bort denna miljard i tandvårdsförsäkringen, tillsatte regeringen en arbetsgrupp som fick direktiv om att denna miljard skulle omfatta vissa grupper som har speciella behov av tandvård. Detta är också, såvitt jag har förstått, vad utredningen har gjort. Jag har inte läst utredningen eftersom den kom ut i tryck så sent som i går. Jag kan inte kommentera några detaljer.

Så var det frågan om konkurrensen. När vi får en s.k. öppen marknad i fråga om tandvården för vuxna, vore det konstigt om man inte kunde konkurrera på samma villkor mellan privattandvården och folktandvården.

Fru talman! Eftersom det senare i år skall komma en proposition om tandvården och finansieringen av tandvården, finns det för dagen ingen anledning att fördjupa sig i de frågor som kommer att behandlas i det sammanhanget. Dels har jag inte tagit del av utredningen annat än genom tidningarna, dels har vi inte sett propositionen. Vi i Centern har inte tagit ställning till hur denna miljard skall disponeras. Därför tänker jag begränsa mig till att ta upp frågan om amalgamet.

Fru talman! Jag kan ändå inte avhålla mig från att vara litet provokativ och undra över vilka ytterligare pengar Moderaterna har – utöver vad Centern och regeringen har – att avsätta till tandvård. Ligger de pengarna inom ramen för den besparing på 6 miljarder kronor på hälso- och sjukvårdens område som ni har föreslagit i budgeten? Om de ligger där måste ju besparingarna på övrig hälso- och sjukvård vara ännu större, dvs. om det ligger ett plus i minustecknet. Det skulle vara intressant att veta det.

Låt mig så gå över till amalgamfrågan. Den frågan har blivit något av en följetong i utskottets behandling av tandvården. En förklaring till det är naturligtvis att det tagit alltför lång tid att få förståelse för riskerna med amalgamet och därefter att komma fram till konkreta lösningar på problemet. I dag finns det en stor politisk samstämmighet om att amalgam-användningen inom tandvården skall avvecklas så snart som möjligt. Det är naturligtvis särskilt angeläget när det gäller barn- och ungdomstandvården.

Tyvärr återspeglas inte alltid denna samstämmighet i den praktiska hanteringen inom tandvården. Det gäller särskilt i de fall då överkänslighet eller allergi påkallar stora saneringsarbeten. Det ger nu utskottet anledning att återigen föreslå riksdagen att upprepa och understryka vad som redan tidigare sagts i frågan. Det faktum att det fortfarande behövs både forskning och utveckling vad gäller alternativa tandmaterial får inte innebära att man inom vården, i avvaktan på denna forskning, intar en avvaktande hållning eller inget gör för dem som av någon anledning inte tål denna typ av material. Alternativ finns redan, och så länge de alternativen är användbara och inte något bättre har kommit fram bör man utnyttja de möjligheter som ligger i detta.

Utskottet har också ansett sig föranlåten att på nytt framhålla vikten av att patienter som har besvär av amalgam, oberoende av om orsakerna till besvären med säkerhet kan fastställas, måste behandlas med respekt. Det är en viktig del av vården att patienten skall var utgångspunkten för den här typen av frågor, och inte vården.

Jag menar att det med denna markering från riksdagens sida inte borde råda någon som helst tveksamhet om hur amalgamfrågan skall hanteras. Jag tycker att det som utskottet har sagt i den frågan borde vara tillräckligt. Därmed yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr talman! Roland Larsson visar ett stort intresse för hur Moderaterna skall finansiera sina förslag. Jag trodde att Roland Larsson var ute och friade åt ett helt annat håll. Roland Larsson skulle kanske ha läst på vårt motionsförslag litet bättre. Det är nämligen så att vi använder oss av precis samma pengar som koalitionsbrodern gör, Roland Larsson, nämligen 1 miljard. Men vi fördelar den på ett litet annat sätt. Vi vill nämligen

att det skall finnas ett generellt högkostnadsskydd. Ingen med höga kostnader för sin tandvård skall behöva avstå från den därför att de inte har råd att betala den. Vi har alltså gjort en annan fördelning än vad den här utredningen har gjort. Vi vill inte att några människor skall trilla mellan stolarna. Vi vill inte att en änka med liten pension skall behöva avstå från att gå till tandläkaren därför att hon inte har råd att betala.

Vi vill alltså lägga fram ett generellt högkostnadsskydd. Det kan man göra inom ramen för den miljard som finns kvar av tandvårdsförsäkringen. Vi har också sagt att vi tycker att det är bra att tandvårdsförsäkringen försvinner, men 1 miljard skall finnas kvar för ett högkostnadsskydd, och det skall vara generellt. Det skall inte vara så som statsministern sade i frågestunden, att det är plånboken som skall avgöra om man får vård eller inte.

Anf. 103 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Så trodde jag också att det var. Jag trodde att det var 1 miljard som Moderaterna förfogade över. Men i debatten har det emellanåt låtit på Liselotte Wågö som om Moderaterna hade väldigt mycket mer pengar att lägga på tandvårdsförsäkringen. Av någon anledning blir jag alltid misstänksam när moderater framstår som om de var beredda att satsa mer pengar på denna typ av trygghet. Det var därför jag ställde frågan.

Vi har inte heller tagit ställning till hur pengarna skall fördelas. Som jag sade förut, har vi inte ens sett utredningen än, och än mindre börjat diskutera hur miljarden skall fördelas. Vi får nog anledning att återkomma till frågan när propositionen kommer, Liselotte Wågö.

Anf. 104 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Herr talman! Roland Larsson är hjärtligt välkommen att ta del av det förslag som vi kommer att lägga fram. Jag förstår att Roland Larsson har svårt att ta ställning i den här frågan. Vi märker ju det litet grand på det agerande som har skett i utskottsbehandlingen. Centern har svårt att över huvud taget ta ställning till det som var sanningar under den borgerliga tiden. Här antyder de bara vissa öppningar i särskilda yttranden. De kan inte ens gå med på en gemensam reservation om etableringsfrihet och att det skall råda konkurrensneutralitet mellan landstingen och den privata vården.

Anf. 105 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Anledningen till vårt särskilda yttrande om etableringsfriheten var att vi hade på känn att den här utredningen skulle innehålla ett förslag om att man skulle ta bort etableringskontrollen. Nu säger Liselotte Wågö själv – hon tycks vara den som har läst utredningen bäst i den här salen – att så är det. Det tyder ju på att det inte fanns någon anledning att slå in dörrar som var på väg att öppnas. Det var därför som vi nöjde oss med en protokollsanteckning.

Anf. 106 STIG SANDSTRÖM (v):

Herr talman! Jag vill instämma i Roland Larssons tankegångar om att det naturligtvis finns ett samband mellan hur mycket man satsar på tand-

vård och vilket resultat man kan få. Jag delar den uppfattningen. Det samma gäller också hur man lyckas med amalgamfrågan. Det har också ett visst samband.

Jag hade tänkt ställa precis samma fråga till Liselotte Wågö, men jag har fått svar på den. Jag trodde ett tag att Liselotte Wågö var beredd att skjuta till pengar. Men det framgick ju att så inte var fallet. Hon är bara bättre på att hantera dessa miljarder än vad alla vi andra är.

Jag måste återvända till vad som hände före jul i budgetdebatten. Då hade vi också en tandvårdsdebatt. Vi reagerade väldigt starkt på neddragningen på 350 miljoner. Vad jag kan komma ihåg var vi det enda parti som ansåg att vi behövde 350 miljoner till. Vi varnade för konsekvenserna. Vad jag minns var övriga partier tysta som möss i den här frågan.

Jag tar upp detta därför att vi har haft kontakt med tandläkarna och dem som har jobbat i utredningen. Jag tycker att det är bra att vi pratar om den. Övriga delar av betänkandet är mer av returkaraktär. De säger att om man hade haft 300–400 miljoner till hade man kunnat upprätthålla en tandvårdsförsäkring på en i och för sig mycket låg nivå. Det hade i alla fall varit någonting som hade liknat ett skydd för de flesta. Då hade vi kanske också kunnat klara ett högkostnadsskydd. Efter vad jag nu förstår går drygt hälften av dessa pengar till de speciellt utsatta grupperna och till barn- och ungdomssidan. Jag tycker att det är väldigt viktigt också. Det gäller att upprätthålla tandhälsan hos ungdomarna och inte släppa på den. Det finns ju vissa tendenser som visar att så sker i dag.

Då hade det kanske återstått en något större summa pengar som man hade kunnat använda till högkostnadsskydd. Att tala om ett högkostnadsskydd som träder i kraft vid 20 000 eller 30 000 är helt barockt! Jag fattar inte att de över huvud taget kan fundera över något sådant. Det kan man ju inte kalla högkostnadsskydd – det är katastrofskydd! Detta var några reflexioner.

Jag kan hålla med Chatrine Pålsson om att tandvården borde ingå i den allmänna sjukförsäkringen. Det är också vår åsikt. Men det är en kostnadsfråga. Vad kostar det? Jag tror inte att det räcker med 5 miljarder, men det är naturligtvis önskvärt.

Anf. 107 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Herr talman! 1 miljard är också ett anslag, eller hur, Stig Sandström? Det är vad vi anslår till tandvårdsförsäkringen, och det är lika mycket som Socialdemokraterna gör. Vi skär alltså inte mer än utskottsmajoriteten.

Vänstern – dock inte Stig Sandström – och jag har ett förflutet när det gäller tandvården. När jag satt i socialförsäkringsutskottet var vi rörande överens om att vi skulle avskaffa tandvårdsförsäkringen och införa just ett generellt högkostnadsskydd. Vi kanske har möjligheter framöver att samarbeta i den frågan. Vi är också starkt kritiska till att vissa människor kanske skall drabbas av tandvårdskostnader på över 20 000 kr.

Anf. 108 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det är riktigt – moderaterna har 1 miljard och socialdemokraterna 1 miljard. Men jag tycker att det framstår som att moderaterna har något slags bättre tandvårdspolitik än socialdemokraterna för

samma pengar. Det är inte riktigt trovärdigt i mina ögon. För mig är 1 miljard 1 miljard, och det räcker till en viss summa tandvård – punkt slut.

Anf. 109 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Herr talman! Jag förstår att Stig Sandström inte har kunnat ta del av utredningsförslaget, men jag kan i korthet nämna att man lägger ytterligare anslag på landstingen för att de skall sköta den tandvård som de redan sköter inom ramen för annan finansiering. Det är märkligt att man inte valde modellen att lägga ett generellt högkostnadsskydd över hela linjen. Det hade miljarden räckt till, om man inte i stället hade duttat och plottrat bort den på det sätt man nu har gjort genom särskilda satsningar. Jag tror att man i utredningen har försökt ge litet till var och en som fanns representerad i utredningen, och det kan bara bli elände av sådant.

Jag tror att vi är helt överens om att vi skall ha ett generellt högkostnadsskydd, och det skall alltså vara lika för alla! Det skall utgå till dem som drabbas av ett stort tandvårdsbehov. Det är tandvårdsbehovet som skall avgöra om staten skall gå in och subventionera tandvårdskostnaderna.

Anf. 110 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om att tandvårdsbehovet skall avgöra. Jag delar den uppfattningen. Sedan måste jag säga att om landstinget i Stockholm skjuter till litet pengar får man förhoppningsvis mer tandvård för pengarna.

Anf. 111 THOMAS JULIN (mp) replik:

Herr talman! Jag ville bara påminna Stig Sandström om att inte alla var tysta som möss vid budgetdebatten. Miljöpartiet föreslog bl.a. att man skulle skjuta till 900 miljoner per år från 1998 och framåt, just av den anledningen att vi var oroliga för en försämrad tandhälsa.

Anf. 112 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Marianne Andersson och jag har en gemensam motion som gäller just avveckling av amalgam. Det är ett av de tre områden som behandlas i betänkandet. Jag vet inte för vilken gång i ordningen som jag tar till orda i den här frågan här i riksdagen eller någon annanstans i samhället. Ibland känns det ganska jobbigt.

Jag har i och för sig noterat att det nu finns en starkare skrivning i denna fråga, och det har inte funnits på flera år. Jag lyssnade noga på Christin Nilsson som pekade på att det inte är tillfredsställande när vi inte kan nå det mål som riksdagen bestämt och att vi nu måste se till att uppnå målet att avveckla amalgamet. Jag har noterat med tillfredsställelse att det ändå finns en starkare viljeinriktning än det funnits på ett tag.

Men det är faktiskt väldigt många år sedan riksdagen fattade beslut om att man t.ex. skulle ge ersättningar till dem som fick problem av olika tandmaterial. Det beslutet har på något sätt inte verkställts, utan myndigheterna har gått alla möjliga slingriga vägar för att slippa leva upp till beslutet. Det måste vara mycket billigare för samhället att betala ut 20 000–30 000 kr för tandvård i stället för att psykosomatisera folks

åkommer och hellre betala ut en halv miljon på psykoterapeutiska behandlingar. Det är både omänskligt och orimligt.

Jag skall också passa på att säga att det finns människor som vågar bryta nya vägar. Det är tur att det finns de som inte måste ha 40–50 års vetenskap bakom sig för att förstå vad som egentligen är elementär kemi. Vi har t.ex. fastställt att man skall få ersättning om man har avvikande reaktioner och lichenförändringar i munnen. Men då har Socialstyrelsen hittat på att dessa förändringar måste vara intill amalgamplomber. Är de intill gulfyllningar får man inte ersättning.

Dessa förändringar innebär en förtjockning av slemhinnan som kan leda till värre saker i förlängningen om de får finnas kvar. Men man kan inte ens använda grundläggande kemikunskaper för att ta reda på att metaller söker sig till högre stående metaller, åtminstone i sur miljö. Kvicksilvret söker sig till guld i munnen. Det betyder att det är där som den största belastningen på slemhinnorna uppstår. Jag tar upp detta därför att man på något sätt snart måste börja förstå att man ibland kanske inte behöver hur mycket vetenskap som helst, utan man behöver grundläggande skolkunskaper för att slå fast sådana saker. Detta är inte beständiga material.

Dessutom är det ju konstaterat att kvicksilver är farligt. Det angriper det centrala nervsystemet och immunsystemet. Det finns så oerhört mycket vetenskap bakom påståendet att människors hälsa hotas av detta, att jag inte fattar att det inte skall kunna räcka. I stället skall man pröva och åter pröva.

Det är ungefär som när man begär att få ett övergångsställe för att barnen är utsatta i trafiken. Då säger man: Nej, men det har ju inte hänt något där ännu. Så väntar man tills ett barn blir påkört. Då blir det väldigt bråttom att rita dit strecken för att markera övergångsstället. Det är precis så den här frågan har utvecklats. Man skall nästan vänta på konkreta dödsfall innan man på något vis kan slå fast att det faktiskt är farligt för hälsan.

Under tiden lider folk, och det är många som gör det. Riksdagen har faktiskt en gång tagit ansvar och sagt att vi skall avveckla amalgamet och tillgodose människor som har avvikande reaktioner mot dentalt material. Men likafullt efterlever inte myndigheterna riksdagens beslut! För mig som riksdagsledamot blir det absurt – av vilken anledning sitter vi och fattar beslut om vi inte verkligen menar att de också skall efterlevas?

Jag vill i varje fall ge en eloge till läkare, tandläkare, forskare, ja, t.o.m. till ingenjörer, som har gått före i den här frågan och vågat ta ställning. De har med klokskap, särskild lyhördhet för människor och deras olika besvär samt stort mod gått före och jobbat för att ta fram alternativa material. Det är självfallet de tandläkare och läkare som har jobbat med den här frågan som har gjort det möjligt för de alternativa materialen att växa fram. Det är inte några myndigheter som har bidragit till det, minsann.

Jag hade hoppats på att utskottet ännu starkare skulle ta ställning. Men de glödande kolen hopas över huvudena, och ett samlat forskningsmaterial kommer så småningom att bli framlagt även från Socialstyrelsen – det utgår jag ifrån. Förr eller senare måste hänsyn tas till det som sker runt omkring. Man kan inte bara selektivt välja ut den forskning som passar just ens eget ställningstagande.

Det finns isoleringsmaterial som använts sedan lång tid och som innehåller sulfapreparat – sulfonamid. Det är konstigt, därför att jag trodde att man behövde recept för att få ut sulfa. Det är åtminstone vad jag har upplevt när jag har haft barn som vid något tillfälle har behövt det. Men i det här fallet behövs inga recept, trots att sulfapreparat används vid tandlagningar. Det har visat sig att många människor får fruktansvärda allergiska symtom därför att de är överkänsliga mot sulfa. Men eftersom det inte finns någon skrivning om vad de här materialen innehåller drabbas folk rätt av. Det är ingen som egentligen tar ansvar för de symtom som uppstår. Så fort man säger att något har med tänderna att göra blir man nämligen betraktad som mindre trovärdig.

Självkritiken och känslan för utvärdering av det man håller på med på det här området ligger på lägsta möjliga nivå. Jag är orolig med tanke på den forskning som finns om Alzheimer och kvicksilver i USA. Ett helt forskarteam har för flera år sedan tagit fram resultat. Jag är orolig när jag ser de gamla på våra ålderdomshem och sjukhem. De har väldigt många olika saker i sina munnar. När man började laga deras tänder var man nämligen inte varse sådant här, och gjorde rotfyllningar med diverse guttaperka som innehåll.

Jag är också orolig för barnen. Jag är medveten om att det finns en skrivning om kopplingen till barn i betänkandet, vilket jag i och för sig är tacksam för.

Jag känner en genuin oro och ett stort ansvar för den här frågan. En del läkare och forskare som är understödda av Socialstyrelsen står på läkarstämmor och rycker på axlarna, flinar litet grand och säger: Ja, det är de här som har inbillade sjukdomar, ni vet.

Om de som skall se till att vården fungerar på ett humant sätt, även inom forskningen, har den inställningen möter de inte människor med respekt. Detta sprider sig, och det är inte bara på det här området som myndigheter har en viss frånvaro av respekt vid mötet med individer.

Det finns alternativa material, och det finns dem som jobbar ihop med producenterna av det materialet. Ungefär som när man slänger i litet extra kryddor i produkter man tillverkar slänger man i dag i olika saker i alternativen. Man tänker inte på att just de ingredienserna kan orsaka allergier. Sedan heter det att det är plasten som orsakar allergierna, fast det är de olika ingredienserna. Det gäller t.ex. titandioxid, som en del är överkänsliga mot. Det börjar förekomma på många olika håll, i livsmedel osv. Det finns alltså många faror som hotar i kemikaliesamhället. Greenpeace har gett ut en bok där detta beskrivs ganska tydligt. Den kan jämföras med *Tyst vår*, som när den kom försökte väcka oss i miljöfrågor. Boken heter *Our stolen future*, vår stulna framtid, och handlar om kemikaliesamhället.

Vi här i riksdagen måste börja att ta till oss litet mer av detta allvarliga problem. Det blir billigare för hela systemet om den här frågan tas på allvar. En sak är klar: Myndigheter skall följa riksdagens beslut.

Anf. 113 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag instämmer med allt vad Görel Thurdin sade alldeles nyss, och jag delar hennes oro. Egentligen skulle det inte behöva sägas något mer, men jag känner också väldigt starkt i den här frågan och vill gärna säga någonting i alla fall.

Amalgamfrågan är en lång lidandets historia som har debatterats här i riksdagen sedan 1982, tror jag att det var. Riksdagen har, som Görel Thurdin sade, fattat en lång rad beslut om att patienter som lider av kvicksilverförgiftning och andra avvikande reaktioner på tandlagingsmaterial skall behandlas med respekt, och om att amalgamsanering skall underlättas. Beslut har fattats om forskningen och tandläkarutbildningen. Jag har själv jobbat med den här frågan sedan 1985, när jag kom in i riksdagen. Jag har motionerat, frågat och interPELLERAT vartenda år och tagit upp alla upptänkliga aspekter. Jag kan t.ex. nämna kravet om produktkontroll och biverkningsregister. Hela tiden har jag bemötts väldigt defensivt. Det senaste exemplet är från Ingela Thaléns tid som socialminister i slutet av 80-talet. Hon skyllde på och hänvisade till EU, trots att det på den tiden över huvud taget inte var aktuellt att Sverige skulle gå med i EU. Detta visar att man hela tiden försöker finna skäl för att inte göra någonting.

Riksdagen har fattat en rad beslut, t.ex. om att amalgamet skall avvecklas. För barn skulle det ha varit gjort fr.o.m. den 1 juli 1995 och för vuxna från och med i år. Detta har inte uppfyllts, men man kan säga att amalgamfrågan mycket sakta har baxats fram här i riksdagen. Det allra största problemet är dock att hanteringen på fältet inte har skett i enlighet med de beslut som riksdagen har fattat. Det känns ganska meningslöst. Man undrar vilken makt riksdagen egentligen har. Den frågan bör vi som ledamöter verkligen ställa oss.

Görel Thurdin har beskrivit vår motion litet grand. En del frågor som vi har tagit upp där har behandlats välvilligt av utskottet. Jag håller med om att utskottet har en något bättre skrivning nu. Det gäller bl.a. avsnittet om forskning, där det sägs att vårt yrkande egentligen är tillgodosett. Det är mycket bra, och jag tackar för det. Eftersom det yrkandet handlar om Tungmetallcentrum i Uppsala har jag ganska stora förhoppningar om att det verkligen kan bli ett bra resultat av den forskningen. När pengar tidigare anslagits till forskning – vid ett tillfälle så mycket som 16 miljoner kronor – har erfarenheten visat att forskningsresurserna gått till dem som redan tidigare var av den åsikten att detta inte är något problem. De som hade jobbat och visat på att amalgamet inte är stabilt, att det innebär hälsoproblem osv. fick inga eller mycket litet pengar. Jag tar upp det här bara som ytterligare ett exempel på att riksdagens beslut kan gå snett.

Herr talman! Riksdagen har beslutat att amalgamet skall bort. Nu kan vi i enlighet med den rapport som Kemikalieinspektionen har lämnat konstatera att målsättningen inte uppfyllts. Vi menar att beslutet skall fullföljas. Jag tycker att det är bra att otillfredsställelse med detta har framförts här och nu i debatten. Beslutet *skall* fullföljas – i synnerhet när det gäller barn. Det skall ske omedelbart, utan några dispenser till handikappade barn eller invandrarbarn, vilket man har hört förekommit. Enligt utskottet är det Socialstyrelsen som skall följa avvecklingen, men där har man inte varit särskilt intresserad av att amalgamet skall avvecklas. På något sätt känns det som att sätta bocken till trädgårdsmästaren. Jag vet dock inte vem annars som skulle följa utvecklingen, men amalgamet skall helt enkelt bort.

Ett annat beslut som riksdagen fattat tidigare är att amalgamsaneringen i vissa fall skall ersättas i enlighet med reglerna för den öppna hälso-

och sjukvården. Vi menar att det skall vara på det sättet, och att kvicksilverförgiftning av amalgam skall erkännas som en sjukdom.

Vi hoppas att arbetsgruppen lägger fram ett sådant förslag och att det kommer snabbt så att riskdagen snabbt kan fatta beslut om det.

Till slut måste jag ställa frågan: Varför är den här frågan så trög? Varför har hela det samlade etablissemanget stått fast vid att det här inte skulle vara något problem? Man säger att patienterna har psykiska besvär. Varför har man över huvud taget inte brytt sig om att iaktta försiktighetsprincipen? Det finns ju andra miljöproblem där forskningsvärlden har fått erkänna att man faktiskt haft fel. Här har det varit oerhört trögt. Varför har man inte varit genuint intresserad av att hjälpa sjuka människor?

Man kan ju spekulera i många orsaker till trögheten. Jag skall inte gå in på det. Men den här trögheten har faktiskt resulterat i stort lidande, onödiga sjukskrivningar och enorma kostnader för samhället. Det är någonting att tänka på i dessa tider, när vi gnetar med varenda krona och inte får pengarna att räcka till. Det rimmar också illa med vår lagstiftning om att sätta patienten i centrum.

Även om betänkandet har en bättre skrivning än tidigare tänker jag rösta på reservation nr 6. Jag yrkar alltså bifall till den.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

*Vissa ersättningar till
sjukvårdshuvud-
männen m.m. för
år 1997*

10 § Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1997

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU12
Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1997 (skr.
1996/97:66)

Anf. 114 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Jag skall i det här betänkandet om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen koncentrera mig på vårdgarantin.

Om det skulle ha förbigått någon vill jag säga att vi har köer i vården. 68 000 människor väntar i dag på behandling av de sjukdomar som omfattas av den ursprungliga vårdgarantin. Då säger socialdemokraterna att garantin spelat ut sin roll, och erbjuder i stället en besöksgaranti.

Egentligen finns inget skäl att förvånas. När socialdemokraterna styr sjukvården blir det köer. Vi minns hur det såg ut 1991. Då stod 52 000 människor i kö. Hjärtpatienter dog i kön, människor med olidliga smärtor i höfterna tvingades leva med plågor som snabbt borde åtgärdats.

I och med att riktiga incitament skapades och fri etablering av specialister tilläts så försvann köerna.

Låt mig citera Aftonbladet; en avis knappast känd för sin lust att berömma borgerlig politik. Den 27 juli 1993 skrev man: Vårdköer utan slut och korridorer överfulla med patienter – det var bilden av svensk sjukvård i valrörelsen 1991. Nu är köerna nästan borta.

Så långt Aftonbladet från 1993. Efter två och ett halvt år med socialdemokratisk sjukvårdspolitik är vi nu tillbaka på ruta ett. Den av socialdemokraterna så omhuldade landstingsmonopoliserade sjukvården klarar inte sin huvuduppgift. Vad hjälper en besöksgaranti om patienten inte får besvären säkert åtgärdade?

Vid årsskiftet 1993/1994, det sista där inte den socialdemokratiska politiken börjat sätta spår, fanns på väntelistorna knappt 3 470 patienter som väntat mer än tre månader. Vid det senaste årsskiftet var det 13 170. Den kö som ökat mest är kön till kranskärlsoperationer; dvs. åtgärder som kan vara direkt livräddande tillåts, relativt sett, sättas mest på undantag.

Operationsköerna har det senaste året ökat med 365 patienter, medan antalet operationer minskat med 267. Vad hjälper det att tiden för utredningar minskat – det har de faktiskt gjort – när tiden till åtgärder tillåts växa?

Tyvärr finns det undantag även när det gäller minskning av utredningstiderna. I Lund får man vänta nästan tio månader för att bli utredd för en kranskärlsoperation.

Herr talman! Ibland åberopas prioriteringsutredningen när man letar skäl att avskaffa vårdgarantin. Då skall man minnas att vårdgarantin inte innebar att man skulle få åtgärder utförda enbart på grund av ett diagnosnamn, utan sjukdomen skulle också på ett påtagligt sätt negativt påverka patientens livskvalitet, dvs. en medicinsk bedömning ingick. Inte heller prioriteringsgrupperna är diagnoser rakt upp och ned. En sjukdom kan ge ringa besvär eller svåra. Patienter med samma diagnos kommer, beroende på hur sjukdomen yttrar sig, att befinna sig i olika prioriteringsgrupper. En höftarthros som ger ringa besvär är givetvis inget skäl att operera i första hand, och kommer inte själv att kräva att få bli opererad på en gång. Men en höftledarthros som ger svåra och outhärdliga smärtor såväl dag som natt behöver åtgärdas så snabbt planering och förberedelser tillåter. Det är närmast en skam att en sådan människa får vänta årsvis på att bli åtgärdad.

Det som är centralt är att patienten får veta vad han kan kräva av sjukvården när han har besvär.

Herr talman! Det är bra att man garanteras ett besök. Det har vi ingenting emot. Det är bra att tillgängligheten ökas för alla patienter, men det räcker inte. Man kan inte byta ut löftet om att åtgärda orsaken till lidande mot ett luddigt löfte om att få besöka sjukvården utan garantier om att ens problem åtgärdas om så behövs. Det är, så att säga, att sälja sin förstföds-lorätt för en grynvälling.

Patienten måste veta att det han söker för verkligen blir åtgärdat inom rimlig tid, när det bedöms att åtgärd behövs.

Nu sägs att vårdgarantin infördes för att lösa köproblem i en tid när det fanns outnyttjad kapacitet i vården. Köproblemet finns igen, som jag visat. Uppenbarligen finns också ledig kapacitet i vården, annars skulle man inte erbjuda vård åt utlänningar före svenska patienter. Här finns tydligen ledig tid att utnyttja. Nu riskerar detta att slå snett, så att betalande, mindre sjuka patienter får företräde i kön.

Man tycks ha något särskilt horn i sidan till göteborgare. Vid Sahlgrenska sjukhuset har man två köer för kranskärlsoperationer. Om man kommer från Älvsborgs län behöver man vänta bara två månader, men om man är göteborgare får man vänta nästan ett år på att få samma åtgärd

Prot. 1996/97:78

13 mars

*Vissa ersättningar till
sjukvårdshuvud-
männen m.m. för
år 1997*

utförd. Det rimmar ju inte med hälso- och sjukvårdslagens inställning att man har vård på lika villkor oavsett bostadsort.

Man kunde faktiskt, om man behöver öka kapaciteten och korta köerna, sluta diskriminera privatläkare, t.ex. äldre sådana. Det borde vara speciellt intressant eftersom även Landstingsförbundet funnit att privat vård är billigare.

Herr talman! Med de köer som finns har förvisso inte vårdgarantin spelat ut sin roll, men självklart bör den vidareutvecklas och anpassas till de åtgärder som behövs. Patienterna är inte betjänta av att få sin ställning försvagad som regeringen föreslår, utan av att få sin ställning stärkt genom vidareutveckling av vårdgarantin. Den bör t.ex. kompletteras med hållbara vårdkedjor. Patienten skall inte behöva vänta på att komma till läkare, inte behöva vänta på utredning, behandling och rehabilitering. För detta krävs korrekta incitament, struktur- och systemförändringar i vården, en del mer komplicerade sådana, en del enklare såsom ändring av DRG-ersättningen så att eftervården räknas in.

Landstingets planekonomi måste avskaffas. Låt vårdens omfattning och resurstilldelning avgöras här i detta hus och låt sedan den professionella verksamheten ta sig an och organisera, driva och ge vården utan politikerinblandning. Låt offentlig och privat verksamhet i olika former konkurrera inom av riksdagen fastlagda gränser och krav. Skall vi komma åt problemen ligger lösningen inte i att fortsätta att ösa in pengar i dåligt fungerande landsting, utan lösningen ligger åt det håll vi pekat på i vår allmänna hälsoförsäkring, det håll som också SNS-ekonomernas forskning visat på.

Jag är öppen och kräver inte en lösning precis efter våra förslag. Svårigheterna är stora men man ser, som SNS-rapporten visat, att lösningarna ligger i ett helt annat härad än det landstingsmonopolet befinner sig i. Med konkurrerande producenter skulle inte patienter tvingas till oändlig väntan i tröstlösa köer.

Avslutningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 115 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag kommer att ta upp två frågor. Den ena gäller vårdgarantin. Den andra gäller vad vi gör med vården av de mycket sällsynta sjukdomarna; man riskerar att ramla mellan två stolar.

När det gäller vårdgarantin har Leif Carlson redan redovisat för utvecklingen med de ökande köerna och de problem som detta medför. Därför hoppas jag över det i mitt anförande. Jag vill dock erinra om Socialstyrelsens analys av vårdgarantin. Det fanns ju en kritik och en rädsla för att den skulle tränga ut behandling av andra sjukdomar. Så blev inte fallet. Man kunde inte visa på ökade väntetider när det gällde andra sjukdomar. Man kunde visa att patientens inflytande på vården och valfriheten ökade. Och det blev ökade incitament i vården för att man skulle höja produktiviteten. Sammantaget såg vi bara positiva effekter.

Med tanke på de goda erfarenheterna och att köerna ökade sedan Socialdemokraterna tog bort det här systemet föreslog vi i Folkpartiet liberalerna våren 1996 att de pengar som går från försäkringskassan till landstingen skulle fördubblas. Sjukförsäkringen går ju plus med flera miljarder. En del talar om 17 miljarder, andra om 22 miljarder. I vilket fall som helst går mycket stora pengar – som arbetsgivarna tror att de

betalar för hälso- och sjukvård – in i det stora svarta budgetunderskottet. Åtminstone en del av detta borde komma vården till del. I stället ser vi att regeringen minskar anslagen för att klara av de här problemen. Vi vill att man för över pengar från sjukförsäkringen för att kapa köer och vidga vårdgarantin. När det gäller de organisatoriska lösningarna har Moderaterna och Folkpartiet litet olika linjer. Men vi är överens om de positiva effekterna av vårdgarantin.

I det här sammanhanget har vi tagit upp sällsynta sjukdomar. Landsingen skickar i dag inte alltid sina patienter till andra landsting där kvalificerad vård kan erbjudas. Det senaste exemplet gäller narkomaner utanför Stockholmsområdet och Skåneområdet. De hör till Ulleråker i Uppsala. Av ekonomiska skäl skickar man inte dit dem. De får då en undermålig rehabilitering. Detta är djupt olyckligt både för de individer som det gäller och för deras omgivning. De är ju riskindivider när det gäller hivsmitta. Det finns även andra exempel. Därför har vi tagit upp behovet av vårdprogram och att det är ett riksintresse att också dessa personer får en adekvat vård. Det handlar om att nå målet. Hälso- och sjukvårdslagen säger att alla, oberoende av var de bor i landet, skall få vård på lika villkor utifrån de behov de har.

Herr talman! Jag sätter punkt här för mitt inlägg och yrkar bifall till reservation 2, mom. 2, men vi i Folkpartiet står bakom våra övriga reservationer.

Tack!

Anf. 116 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd):

Herr talman! Under den förra regeringsperioden infördes den s.k. vårdgarantin. Den innebar att ingen skulle behöva vänta mer än tre månader på en operation eller en behandling. En patient som inte kunde få behandling under denna tid hos den egna vårdgivaren skulle erbjudas behandling hos en annan vårdgivare. Sjukvårdshuvudmännen erhöll ett extra statligt stöd om 500 miljoner för att man skulle underlätta införandet av vårdgarantin. Vårdgarantin har sedan förlängts ett år i taget. Men vid årsskiftet försvann den gamla garantin.

Vårdgarantin har betytt mycket för enskilda människor. Att snabbt få vård och behandling när man drabbas av sjukdom är synnerligen väsentligt. Det skapar trygghet. Det är psykiskt påfrestande att gå och vänta på operation eller behandling. Det är också påfrestande att behöva ha smärta under en lång tid, vilket även ofta kräver smärtstillande – och andra – mediciner. Likaså för en lång väntetid ofta med sig sjukskrivning. Det är också påfrestande. Även ur ekonomisk synvinkel är det kostsamt med långa väntetider. Försäkringskassan får stora kostnader, och rehabiliteringstiden efter ingreppet blir ofta längre.

För närvarande växer köerna till operationer på flera sjukhus i landet. Jag har också läst Aftonbladet för ett par dagar sedan. Där stod det att flera sjukhus i Stockholm har kötider på upp till ett år. Patienter på Danderyds sjukhus får vänta på knäleds- och höftoperationer i ett år. Det är alltså ett landsting som styrs av Socialdemokraterna ihop med Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Detta är ett exempel. Men tendensen är densamma över hela landet. Orsakerna till kösituationerna är säkert flera, men resursfrågan är av stor betydelse. Det finns kompetens och kunskap, och det finns tillgång till

Prot. 1996/97:78

13 mars

*Vissa ersättningar till
sjukvårdshuvud-
männen m.m. för
år 1997*

operationssalar. Vi har dock inte tillräckligt med läkare och övrig personal för att kunna utnyttja dessa resurser på ett optimalt sätt.

Den socialdemokratiska regeringen har inte förmått att se till att vårdgarantin kan efterlevas, vilket drabbar många enskilda människor. Detta anser vi är helt oacceptabelt. Det är enligt vårt synsätt inte i något avseende klokt att ha långa vårdköer. Alla förlorar på det. Därför yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 117 CONNY ÖHMAN (s):

Herr talman! Den överenskommelse som har träffats mellan staten och sjukvårdshuvudmännen för 1997 innehåller, som jag ser det, två viktiga beståndsdelar.

Den innehåller en förändring av vårdgarantin som bättre stämmer överens med de principer för prioriteringar inom sjukvården som regeringen har presenterat i en proposition helt nyligen. Den propositionen skall ju inom en snar framtid diskuteras här i kammaren. Vidare innehåller överenskommelsen ekonomiska satsningar inom några viktiga utvecklingsområden som är angelägna för sjukvården. Det är viktigt att bibehålla en hög utvecklingskraft inom sjukvården, speciellt nu när vi har ett ekonomiskt ansträngt läge för sjukvårdshuvudmännen.

Framåtsyftande utvecklingsinsatser är ofta grunden för kostnadseffektivitet. Flertalet av de satsningar som ingår i överenskommelsen har sin utgångspunkt i patientens situation eller syftar till att påskynda spridningen av ny kunskap till sjukvårdens alla delar. Ett exempel på detta är de 140 miljoner kronor som avsätts för att man skall stärka möjligheterna att med informationsteknologi stödja en patientfokuserad och kunskapsbaserad utveckling. Ett annat exempel är de 550 miljoner kronor som avsätts på regional nivå för att ny kunskap snabbare skall integreras i det dagliga arbetet i vården. Vidare avsätts medel för att man skall fortsätta arbetet med att utveckla nationella kvalitetsregister hos sjukvårdshuvudmännen. Liksom förra året avsätts medel för att man skall stödja SBU:s viktiga arbete med att utvärdera befintliga och nya medicinska metoder och arbetet med att sprida den här kunskapen till sjukvården.

Det finns också skäl att notera att 6 miljoner kronor ställs till Läke-medelsverkets förfogande för arbetet med producentobunden läkemedelsinformation. Det är ett viktigt område nu när riksdagens beslut om läkemedelsreformen skall sjösättas ute i landet.

Vi vet alla att de första nationella riktlinjerna – det som tidigare kallades vårdprogram – som utarbetades gäller diagnostik och behandling av diabetes. Dessa riktlinjer har mottagits mycket positivt av både vårdens personal och patienter. Det är därför glädjande att parterna i den här överenskommelsen är överens om att arbetet med riktlinjer för ytterligare diagnoser skall fortsätta och ges en hög prioritet.

En ny vårdgaranti införs. Den gamla vårdgarantin, som omfattade cirka tio patientgrupper, utvalda inom områden där det vid en viss tidpunkt var köer till vården, går enligt min uppfattning inte att förena med de principer för prioriteringar som vi nu diskuterar för vården för framtiden. Såvitt jag förstår kommer en bred majoritet här i riksdagen att ställa sig bakom de principerna.

Den nya vårdgarantin omfattar åtaganden både inom sjukhusvården och inom primärvården. Köer är som Leif Carlson säger självfallet inte

bra. Vi är alla betjänta av en bra tillgänglighet till sjukvården. Nu tar man det greppet att garantin kopplas till hur mycket sjukvården producerar. I första hand är väl ändå hur mycket sjukvården kan producera en resursfråga i ekonomiska termer. Leif Carlson pratar om köerna som om det enbart var fråga om vilka garantier som utfästs. Jag måste då påminna kammaren och Leif Carlson om att den ekonomiska motion som Moderaterna har väckt här i riksdagen skulle innebära ganska omfattande indragningar för sjukvårdshuvudmännen. Hur det skall gå att förena med den situation vad gäller köerna som Leif Carlson säger sig eftersträva har jag svårt att förstå. Det måste ju ändå vara så, Leif Carlson, att indragningar av många miljarder kronor för sjukvårdshuvudmännens del, vilket ni är beredda att genomföra, skulle få konsekvenser för hur mycket vården kan producera.

De här köerna diskuterar vi också inom mitt parti i dag, och jag förutsätter att vi så småningom kommer med förslag om hur vi skall komma till rätta med dem. Men jag tror inte att det är många som tror att det skulle vara möjligt att komma till rätta med dessa köer samtidigt som man drar in pengar från sjukvården.

Folkpartiet har en reservation som jag har blivit litet fundersam över. Folkpartiet säger i en motion att man vill bibehålla den ursprungliga vårdgarantin, samtidigt som man i en reservation skriver: "Utskottet anser att ökad uppmärksamhet bör ägnas patienter med kroniska sjukdomar. Vårdgarantin bör utvidgas till dessa grupper." I ett och samma betänkande finns det alltså en folkpartitext som säger att man skall bibehålla den ursprungliga vårdgarantin och en annan som säger att man skall utvidga vårdgarantin. Det ser litet konstigt ut när ett och samma parti i samma betänkande har två olika uppfattningar i samma fråga. Vilken är egentligen Folkpartiets linje vad gäller vårdgarantin?

Jag menar att vi skall diskutera en vårdgaranti. Den garanti som nu föreslås, och kommer att träda i kraft, omfattar hela sjukdomspanoramat, och den omfattar alla delar av sjukvården. Jag menar att en vårdgaranti på sikt bör vara utformad på det sättet.

Ködiskussionen får vi ta i ett annat sammanhang, men diskussionen skall då kopplas till diskussionen om resurser inom sjukvården. Det här betänkandet handlar ju inte om resurssituationen i sjukvården. Jag återkommer gärna till den debatten när det är resurserna till vården som vi skall diskutera.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 118 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Det vi har sagt om att bibehålla eller utvidga vårdgarantin är inget konstigt. Vi vill bibehålla vårdgarantin för dem som redan har den. Det är ju det som har kullkastats av Socialdemokraterna. Dessutom vill vi utvidga vårdgarantin till andra grupper. Det sade jag också från talarstolen.

Jag vill ställa en fråga till Conny Öhman. Ni socialdemokrater säger att ni lutar er mot prioriteringsutredningen. Den utredningen är åtgärdsinriktad, medan den garanti ni ger är att man får komma till sjukvården och möjligtvis få en diagnos. Men åtgärden, som är det viktigaste för patienten, får man köa för att få. Hur har ni resonerat kring det?

Jag undrar också om det ekonomiska i köer. Det här kommer att stimulera till ett köande för säkerhets skull, och det kostar i administration, telefonsamtal och annat, utöver att det leder till de andra problem som vi redan har diskuterat.

Anf. 119 CONNY ÖHMAN (s) replik:

Herr talman! Folkpartiet skriver i en motion, precis som Barbro Westerholm sade här, att man skall ta av överskottet från sjukförsäkringen. Precis som om det var pengar som inte används redan i dag. Om man skall driva det resonemanget får man faktiskt tala om från vilka områden, där de här pengarna används i dag, som man skall ta bort pengar. Då blir det ett heltäckande resonemang. Men att, som Folkpartiet gör i dag, bara visa upp den ena sidan av myntet, är kanske inte så hederligt i längden.

Vad gäller åtgärder inom ramen för garantin står det att utifrån de bedömningar som gjorts i primärvården eller av specialistläkare skall behandling påbörjas utan dröjsmål enligt vägledande principer för urval och prioriteringar. På den punkten finns det alltså ett ganska klart uttalande mellan de båda parterna om att man inser att det självfallet inte bara handlar om att patienterna skall komma på besök utan att det också skall bli fråga om en åtgärd efter besöket.

Trots Barbro Westerholms förklaring blir jag inte riktigt klok på vad Folkpartiet egentligen menar. Det man säger är att man vill "bibehålla den ursprungliga vårdgarantin". Med det förstår jag att man menar den garantin såsom den har varit. Någonting annat kan jag inte tolka in i detta. Å andra sidan säger Folkpartiet att det man skall ha är en utvidgad garanti. Om man bibehåller något ursprungligt bibehåller man det som fanns och inte någonting annat. Samtidigt säger Barbro Westerholm att man slåss för en utvidgad garanti. Vilket är det, Barbro Westerholm?

Anf. 120 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Vi ville värna om kärnproblemen och dessutom lägga till de andra. Jag tyckte att jag uttryckte mig ganska tydligt på den punkten i förra vändan.

Sedan till frågan om hur primärvården vidtar åtgärder. Det kan ju handla om att få en remiss och sedan ställa sig i kö och få vänta väldigt länge. Det förslag som Socialdemokraterna har lagt fram här är betydligt sämre än förslaget om en vårdgaranti.

Vad gäller finansieringen vill jag hänvisa till vårt budgetalternativ. Där finns mycket tydligt redovisat hur vår alternativbudget är uppbyggd och hur finansieringen, där sjukförsäkringspengarna används för att kapa köerna, går till.

Anf. 121 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Vi har inget emot att man utvidgar vårdgarantin, men man bör, precis som Barbro Westerholm har sagt, göra det på ett sätt som är alldeles tydligt.

Jag kan förstå att det ibland kan vara svårt att komma ihåg vad andra partier har föreslagit. Conny Öhman talade om neddragningarna av medel till hälso- och sjukvården. I det sammanhanget skall man komma ihåg att de neddragningar vi har föreslagit till allra största delen ligger på ration-

aliseringar och förändringar inom läkemedelsgarantin. Det viktigaste – och jag var väldigt tydlig på den punkten – är att vi inte avser att stoppa in resurser i landsting som har visat sig ineffektiva att utnyttja resurserna, utan vi föreslår en annan lösning. Landstingens ineffektivitet kan lätt studeras exempelvis i bilagorna till HSU 2000, som mycket klart visar att det t.ex. finns 15 miljarder att spara in bara genom effektivitetsvinster.

Jag tycker gott att man kan utöka vårdgarantin, men för Socialdemokraterna, som inte kan uppfylla den som nu gäller, måste det vara svårt, speciellt som det är ett slöseri med resurser. I Landstingsförbundets tidsskrift skriver man om kranskärlsoperationer, dvs. vad gäller en sjukdom som har en mycket hög dödlighet och alltså är högprioriterad och till vilken köerna växer mest:

De långa köerna är en dyrbar historia för samhället. Flertalet av de köande är sjukskrivna i väntan på utredning. När den är gjord tvingas många ställa sig i en ny kö och vänta, denna gång på operation. Sjukskrivningstiden går upp mot två år, och det är inte ovanligt.

Är det rimligt att man får stå i kö två gånger i en livshotande situation? Är det rimligt att samhället skall ha höga kostnader och ett resursslöseri på det sättet? Är det rimligt rent humant att patienter skall få gå med ångest och undra: Hinner jag till operation, eller dör jag innan dess?

Anf. 122 CONNY ÖHMAN (s):

Herr talman! Nej, Leif Carlson, jag känner ingen människa som anser att det är rimligt. Det är just därför det finns så starka skäl att faktiskt diskutera resurssituationen inom sjukvården. Det är ju endast genom den vi kan åtgärda sådana här saker.

När Leif Carlson då på min direkta fråga svarar att den neddragning man tänkt sig från moderat håll framför allt skall tas från läkemedelsförsäkringen vill jag säga att den neddragning ni har tänkt er är ju nästan större än hela läkemedelsförsäkringen, om man läser tabellerna i de moderata motionerna om den ekonomiska politiken. Det skulle inte återstå någonting av någon läkemedelsförsäkring i det här landet, om Leif Carlsons resonemang är riktigt.

Nej, Leif Carlson, det är oerhört stora summor ni är beredda att ta från sjukvårdshuvudmännen, och konsekvenserna av en sådan ekonomisk politik blir mycket dramatiska för sjukvården. Den kösituation som finns i dag är självfallet inte acceptabel för en socialdemokrat heller. Men diskussionen om köerna måste kopplas till diskussionen om resurserna inom sjukvården.

Anf. 123 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Problemet är att det enda ni vill diskutera när det gäller resurssituationen är att fortsätta ösa pengar i den mycket dåligt fungerande och gammaldags maskin, om man så vill, som landstingen utgör. Ni inser inte att denna har tjänat ut, såsom både vi och SNS-ekonomerna har pekat på. Det finns modernare maskiner som gör bättre nytta av det drivmedel i form av pengar som vi håller i. Det är det vi måste göra.

Det finns resurser om de används på rätt sätt. Det finns, som jag sade, mycket tydligt material i HSU 2000 som visar vilka resurser som finns

Prot. 1996/97:78

13 mars

*Vissa ersättningar till
sjukvårdshuvud-
männen m.m. för
år 1997*

om man lyckas utnyttja det man sätter in i vården och de samordningseffekter som finns. Det finns mycket sådant refererat i Spri-utredningar.

Det finns material. Varför skall ni då bara diskutera att ge landstingen pengar, när vi har sett att det inte fungerar? Se till att vi i stället säger: Här finns resurser. Låt oss använda dem på bästa sätt, även om priset är att vi får göra om den landstingssjukvård som finns i dag. Patienterna måste ju komma i första hand, och de förtjänar faktiskt någonting bättre än det landstingen erbjuder.

Anf. 124 CONNY ÖHMAN (s):

Herr talman! Vilket alternativ Leif Carlson tänker sig vet vi ju alla: en försäkringsmaskin. Om man tittar på de försäkringsmaskiner som finns ute i Europa finner man att en del av de maskinerna också gnisslar betänkligt, Leif Carlson.

Självfallet behövs det effektiviseringsvinster i sjukvården. Det sker en fortgående effektivisering i svensk sjukvård och har så gjort i ganska många år nu. Vi är alla betjänta av att denna fortgår och att de resurserna kan tas till vara. Självfallet är det så.

Ett inslag i det här betänkandet är ju faktiskt att det ges en hel del resurser, inom ramen för den här överenskommelsen, för att snabbare kunna få ut kunskapen i sjukvården, snabbare kunna sprida bästa kända metodik och sådana saker – just i syfte att ytterligare skjutsa på effektiviseringsarbetet i sjukvården och därmed frigöra resurser som kan användas bl.a. till de köer som i dag finns.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

SoU11 Tandvårdsfrågor

Mom. 1 (konkurrens och etableringskontroll)

1. utskottet

2. res. 1 (m, fp)

Votering:

186 för utskottet

84 för res. 1

79 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 18 c, 15 v, 16 mp, 10 kd

För res. 1: 65 m, 19 fp

Frånvarande: 34 s, 15 m, 9 c, 7 fp, 7 v, 2 mp, 5 kd

Mom. 3 (specialist tandvård)

1. utskottet
2. res. 3 (kd)

Votering:

264 för utskottet

11 för res. 3

74 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 131 s, 65 m, 18 c, 18 fp, 16 v, 16 mp

För res. 3: 1 fp, 10 kd

Frånvarande: 30 s, 15 m, 9 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 5 kd

Mom. 6 (amalgam och andra tandvårdsmaterial)

1. utskottet

2. res. 6 (mp)

Votering:

253 för utskottet

20 för res. 6

2 avstod

74 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 131 s, 65 m, 14 c, 18 fp, 15 v, 10 kd

För res. 6: 3 c, 1 fp, 16 mp

Avstod: 1 c, 1 v

Frånvarande: 30 s, 15 m, 9 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 5 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU12 Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1997

Mom. 2 (vårdgaranti)

1. utskottet

2. res. 2 (m, fp, kd)

Votering:

181 för utskottet

95 för res. 2

73 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 131 s, 18 c, 16 v, 16 mp

För res. 2: 66 m, 19 fp, 10 kd

Frånvarande: 30 s, 14 m, 9 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 5 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1996/97:78

13 mars

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att återstående ärenden på dagens föredragningslista fick avgöras vid arbetsplenum onsdagen den 19 mars.

Vissa grundskolefrågor m.m.

11 § Vissa grundskolefrågor m.m.

Föredrogs
Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU6
Vissa grundskolefrågor m.m.

Anf. 125 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Herr talman! Under denna punkt behandlar riksdagen ett antal motioner från den allmänna motionsperioden. Utskottets betänkande kan betraktas som en redovisning över den mångfald av problem och möjligheter som i dag diskuteras i skolan. Motionerna behandlar många olika ärenden. Alla är mer eller mindre viktiga för utvecklingen av det svenska skolväsendet.

Jag tänker i detta anförande nöja mig med att redovisa den moderata inställningen till några särskilt viktiga frågor för skolans och elevernas möjligheter.

Det finns tendenser till segregation i samhället. Den socialdemokratiska bostadspolitiken, som den tog sig uttryck i miljonprogrammet, ligger bakom mycket av de problem med segregation som vi ser i dag. Den tar sig olika uttryck som påverkar olika delar av samhället. Självklart är skolan en av de delar i samhället som drabbas. Det är knappast något nytt, utan är ett erkänt faktum.

Vad som däremot är nytt är möjligheterna att välja skola, vilket tydligare synliggör problemen.

Tyvärr finns en ovilja bland beslutsfattare att inse detta faktum. På olika sätt har man därför försvårat för de fristående alternativen att etablera sig och även infört begränsningar i möjligheterna att välja skola.

Det är ett erkänt faktum att skolan påverkades i positiv riktning i och med att alternativ och möjligheter i större utsträckning fick utrymme i skolvärlden. Detta faktum måste tas till vara. Rätten till fritt val av skola utgör en stimulans för skolan. Förutsättningen för denna utveckling är stabila regler och rimliga ekonomiska villkor för friskolorna. De måste därför enligt vår mening ånyo garanteras en lägsta ersättningsnivå om 85 % av kommunens genomsnittskostnad per elev i grundskolan.

Vid fredagens konferens här i riksdagen om minoriteternas skola var det många talare som redovisade att de såg möjligheter med friskolor med olika inriktning och profil. Det ansågs vara en förutsättning för en lyckosam integrering. Enligt vår mening måste dock grundkravet vara att förutsättningarna blir bättre än i dag för att bygga upp etniska och språkligt fristående skolor och därmed ge invandrargrupper möjlighet att uttrycka en kulturell och språklig identitet. Det kan ses som en förutsättning för en lyckosam integrering.

Vi anser att en viktig förutsättning för att bekämpa segregation i skolan är att föräldrar har rätten att välja skola. Det skall då inte enbart vara förbehållet föräldrar och elever i bostadsområden som betraktas som välartade. Det måste också tillåtas vara en möjlighet för föräldrar i mer utsatta områden.

Valfrihet påstås utnyttjas olika bland skilda elevgrupper. Den lösning som regeringspartiet har valt förstärker denna situation. I stället för att stödja och utveckla valmöjligheterna så att fler utnyttjar dem, har socialdemokraterna valt den omvända metoden. Det gagnar inte möjligheterna att bekämpa segregation av olika slag.

Elever med behov av särskilt stöd måste kunna påräkna ökade resurser, oavsett vilken skola eller skolform som eleverna väljer. Att bo i ett område med tung social belastning skall inte vara liktydigt med att den närmaste skolan är dålig. I vår reservation nr 1, som jag i och med detta yrkar bifall till, har vi föreslagit att riksdagen skall göra ett uttalande med denna innebörd. Tyvärr har utskottsmajoriteten valt att inte gå på den linje som vi anvisar, vilket vi anser vara till förfång för skolan.

Utvecklingen mot alternativa former och de möjligheter som detta rymmer gäller även barnomsorgen. Den pedagogiska verksamheten för barn i förskoleåldern får inte ensidigt koncentreras till kollektiv barnomsorg. Med tanke på den omfattning som alternativa barnomsorgsformer fått kan vi förvänta oss ett alltmer ökat föräldraengagemang i skolan. Alla de föräldrar som engagerat sig i byggandet av de fristående barnomsorgsformerna kommer inte att nöja sig med att vara åskådare, utan vill vara med aktivt och påverka. Denna resurs måste vi ta till vara.

Barn utvecklas olika och i olika takt. Det är därför nödvändigt med en mer flexibel skolstart. Enligt moderat uppfattning är nu tiden mogen för att införa skolstart vid sex års ålder. Möjligheter måste dock finnas att skjuta upp skolstarten ett år beroende på barnets mognadsgrad.

Herr talman! När når eleverna de mål som är uppsatta, och *när* eleverna de mål som är uppsatta? Vilka är deras förutsättningar för vidare studier? Det är frågor som i allra högsta grad är aktuella. De rapporter som nu redovisas över hur många elever som inte når målen är oroande och visar på att skolsystemet måste bli mer flexibelt och mer anpassat till elevernas olika förutsättningar. En åtgärd som är viktig i detta sammanhang är att ge eleverna möjligheter till undervisning till det att eleven fyllt 16 år.

Till sist: Mobbning är ett problem. Därom är vi alla överens. Att frågan är viktig och har givits stort utrymme i detta betänkande är därför inte förvånande. Vad som däremot är förvånande är att utskottsmajoriteten väljer att inte göra något tillkännagivande i frågan. I bl.a. motion Ub201 redovisas förslag som visar utskottet konkreta möjligheter att lyfta fram denna problematik. Bl.a. Barnombudsmannen kommer ju med förslag på det här området, och det hade därför varit mycket lämpligt om utskottet hade valt denna möjlighet att direkt ge uttryck för utskottets uppdrag till regeringen innan skolministern sätter sig ned för att författa den väntade propositionen. Det kan ju också vara lämpligt att utskottsmajoriteten nu passar på att redovisa varför man inte tar vara på den möjlighet som ett tillkännagivande i en så viktig fråga innebär.

Anf. 126 MARIE WILÉN (c):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 7.

Regeringen har föreslagit att ett gemensamt måldokument för den obligatoriska skolan och den del av förskolan som rör sexåringarna utarbetas. Centerpartiet anser att detta bör leda till ett genomförande av en tioårig grundskola.

Jag skall inte nu upprepa våra argument sedan tidigare debatter i denna fråga, utom på en punkt, nämligen att en mycket samstämmig bedömning av ett införande av tioårig grundskola är att det skulle vara särskilt bra för de barn som har det svårt och att det skulle minska utslagningen i grundskolan. Med anledning av det har jag mycket svårt att förstå socialdemokraternas agerande i denna fråga.

Jag har också svårt att förstå att regeringen fortfarande lyssnar mer på Kommunförbundet och dess negativa invändningar mot förslaget om införandet av tioårig grundskola.

Centerpartiet har begärt ett samlat program för hur en övergång till en tioårig grundskola skall genomföras. Jag beklagar att man inte ens varit beredd att bifalla denna begäran.

Jag är en tjej som är med i ett gäng som mobbar. Till en början tyckte jag mobbning var en kul sak, men efter ett tag började jag få dåligt samvete. En av mina bästa vänner innan jag gick med i det här gänget är nu mobbad. Och nu kan jag inte sova på nätterna utan ligger sömlös. Jag vill inte vara med i gänget längre, men jag vet inte hur jag skall säga det, och om jag går ur gänget kanske de börjar mobba mig också. Det här kan man läsa i skriften *Blunda inte för mobbning*.

Trots våra kunskaper om och insatser mot mobbning finns det i dag ca 100 000 barn som är utsatta för mobbning, vilket är ungefär lika många som för tio år sedan. Det är helt oacceptabelt och också, tycker jag, ett misslyckande för de vuxnas agerande i skolan. Det gäller oss alla: politiker, föräldrar, rektorer, vaktmästare och lärare.

Jag har ibland en känsla av att vi vuxna i den här frågan ägnar oss åt någon slags dubbelmoral. Vi säger att mobbning är oacceptabelt, men vi lever inte som vi lär. Vi stoppar inte barn som bråkar, och vi löser inte småproblem, vilket kan leda till att mobbning utvecklas. Denna dubbelmoral måste med kraft motarbetas, och vi måste ålägga oss själva mer konsekvent handlande och civilkurage som vuxna människor.

Det måste vara så att barn och ungdomar skall kunna känna trygghet och glädje när de går till skolan och i själva skolarbetet. Vi kan inte år ut och år in utsätta våra barn och ungdomar för att skolan kan vara en otrygg plats dit man är rädd att gå och för de allra värst utsatta den hemskaste plats på jorden som de dessutom måste tillbringa många år framöver i.

Många av de elever som utsätts för mobbning vågar inte göra någonting för att få slut på mobbningen. Få tar kontakt med vuxna, utan de mobbade väntar helt enkelt på att mobbarna till sist skall sluta. Mobbning är lika vanligt på landsbygden som i tätorten.

Skolan och barnomsorgen har ett stort ansvar för normbildningen, som givetvis är viktig i de här frågorna. Det är viktigt att diskussionen om rätt och fel börjar tidigt. Väldigt viktiga i normbildningen i dessa frågor är självklart familjen och föräldrarna. Det är ju främst genom familjen som barn erhåller värderingar och normer som avhåller dem från att mobba och i vissa fall begå rent brottsliga handlingar. Det är viktigt att

familjen och den närmaste omgivningen stöttar och hjälper barn och ungdomar.

Barnombudsmannen gjorde 1995 en undersökning bland 13-åringar om vad de tyckte att man skulle göra mot mobbning. Svaret från de allra flesta 13-åringarna var att de unga saknar vuxna i skolan som bryr sig om hur de mår och som vågar agera mot utfrysning och övergrepp. Med vuxna menar de skolans personal. 13-åringar tycker kanske inte att det är lika viktigt att föräldrarna deltar i själva arbetet i skolan, men det kan ju möjligen ha att göra med att de är just 13 år gamla. Jag tror att det kan skilja litet beroende på vilken ålder barnen är i. Det var i alla fall vad som kom fram i undersökningen.

Eleverna vet mycket om mobbning, och de är också beredda att engagera sig och ta ansvar, men endast om de känner att de har de vuxnas fulla stöd, vilket de inte känner i dag.

I skollagen står det att alla som verkar i skolan skall ”bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling”.

Varje kommun har en lagstadgad skyldighet att upprätta en skolplan för hur man avser att nå de nationella mål som har satts upp för skolan. Vi förutsätter därutöver att varje skola i sin arbetsplan också har en klar handlingslinje för hur man skall motverka mobbning, och detta måste kommuner och skolor genomföra.

Det finns inga helt färdiga lösningar som kan fungera exakt lika på alla skolor. Det måste vara upp till varje skola att utarbeta den bästa planen för just sin skola och på så sätt anpassa metoder och arbetssätt.

Även om varje skola har en plan för hur man skall arbeta förutsätter det givetvis att vuxna agerar, som jag nämnt tidigare.

Utöver detta anser Centerpartiet att det måste finnas ett mer direkt ansvar för de vuxna som tar hand om eleverna i skolan. Där är förslaget om att skollagen bör förstärkas med en paragraf om att lärare och övrig personal som upptäcker mobbning är rapporteringsskyldiga till rektor ett bra redskap, som jag tror kommer att finnas med i höst. Lagen säger också att de vuxna verkligen måste agera ännu tydligare än i dag.

Vi anser att frågan om mobbning redovisas på ett väl genomarbetat sätt i betänkandet. Det framkommer bl.a. att skolministern är beredd att ändra i skollagen för att motverka mobbning. Barnombudsmannens rapport skall överlämnas till regeringen i slutet av mars och därefter remissbehandlas och beredas. En proposition skall sedan läggas fram i höst i samband med budgeten, och detta skall genomföras fr.o.m. den 1 januari. Detta är bra, och det är en viktig signal till alla skolor i landet. Kampen mot mobbning blir intensivare. Vi måste få en skola där barn känner sig trygga och fyllda av arbetsglädje.

Herr talman! Det finns givetvis mycket mer att säga om mobbning och arbete för att motverka denna, t.ex. vad gäller skolmiljön såväl inomhus som utomhus, men jag avstår från att ta upp detta i dag.

Anf. 127 OLA STRÖM (fp):

Herr talman! Det här betänkandet upptar många intressanta och viktiga frågor. Vi har diskuterat dem förut, och jag tror att Folkpartiets åsikter är kända, liksom övriga partiers. Därför skall jag inte gå in på dem i detalj.

Prot. 1996/97:78

13 mars

*vissa grundskole-
frågor m.m.*

Jag har valt ut två områden som jag tycker känns särskilt angelägna att ta upp. Det ena området har redan diskuterats av några talare, och det är segregationen. Den har egentligen sin grund i huvudsak i hur bostadsområdena en gång byggdes. Vi har ett boende och en struktur på bostäder i Sverige som är väldigt segregering i sig. Nu är det inte någonting som vi kan göra så mycket åt i det korta loppet, utan det vi måste koncentrera oss på i dag i Sverige är att ge människor som bor i de mest utsatta områdena mer livschanser, som vi brukar uttrycka det i Folkpartiet liberalerna. Man skall verkligen känna att man inte har sämre chanser i livet bara därför att man råkar bo i ett område med större social belastning.

Utbildningen är naturligtvis en av de centrala frågorna. Skola och utbildning är det kraftfullaste verktyg vi har i samhället för att utjämna de skillnader som beror på att vi har olika talanger, har olika stöd hemifrån osv. Därför måste vi kunna erbjuda en skola med kvalitet till alla i Sverige, oavsett var man bor. Det handlar delvis om mer resurser. Även om det i de flesta större städer sker en resursöverföring till de områden som har större sociala problem är de insatser som görs förmodligen inte tillräckliga.

Vi måste få till stånd en politik som gör att vi har de bästa lärarna i de områden som är mest utsatta, har de bästa pedagogerna och den bästa elevomsorgen i just de områdena. Jag är inte säker på att det är så i dag, och jag tycker att det är ett dåligt betyg på hur politiken har fungerat.

Det andra området är valfriheten. Jag tycker att valfriheten är central också för att motverka segregation. I tidigare debatter har det oftast, framför allt från vänsterhåll, hävdats att det är valfriheten i sig som är orsak till segregationen. Jag tror inte att det är så. Tanken leder fel. I betänkandet redovisas Skolverkets analys av detta. Det kan i och för sig vara intressant, men tanken leder lätt fel. Det är inte valfriheten i sig som skapar segregation, utan det är att valfriheten inte är tillräckligt spridd till flera människor.

Om någon nu är litet tveksam till friskolor och säger att friskolorna har bidragit till segregation, skulle man med ett liknande resonemang kunna säga att det är lika på högskolan. Där är också barn till föräldrar som har akademisk bakgrund överrepresenterade. Det innebär inte att man då skulle vara njugg eller negativ till högskolan. Tvärtom skulle man försöka se till att fler söker sig till högskolan.

Vi kan ta exempel från andra områden, som kulturen och teatern. Det är människor från socioekonomiskt mer stabila förhållanden som nyttjar den statsunderstödda och kommunalt understödda kulturen. Det innebär inte att vi skall slopa kulturen eller vara negativt inställda till den.

Det är precis likadant med friskolor och möjligheten till valfrihet. Den skall utvecklas och bli känd, så att alla människor verkligen känner att de kan ta del, att valfriheten är ett kraftinstrument som man har i sin hand. Det är mer valfrihet som behövs och inte mindre. Det är mer resurser till de utsatta områdena som behövs.

Sedan gäller det detta hur vi möter de oroväckande signaler som vi får i dag. Det är signaler från lärare och rektorer i tidningarna nästan dagligdags om de problem som finns i grundskolan, om alla de elever som i dag inte klarar de krav som ställs när de skall lämna grundskolan.

Det står i betänkandet att nästan alla får plats i sexårsverksamheten. Vi i Folkpartiet är inte nöjda med det. Vi tycker att det är dags att det nu

kommer en reform om en obligatorisk tioårig grundskola med start vid sex år.

Vi är inte heller nöjda med att man i allmänna ordalag säger att pedagogiken i förskolan är viktig. Låt de bästa pedagogiska exemplen bli norm i Sverige! Vi måste ta till vara den lust att lära som finns hos de små barnen. Genom att göra grundskolan obligatorisk vid sex års ålder och tioårig ger vi också chans åt alla de elever som inte hinner med i skolan, som behöver tiden i skolan ännu mer. Detta tror jag är en av de viktigaste jämlikhetsreformer som vi skulle kunna genomföra.

Därför tycker vi från Folkpartiet att det är nästan oförklarligt att regeringen tvekar. Varför kommer inte förslagen? Vi matas ju dagligdags med dessa rapporter om ungdomar som lämnar nionde klass utan tillräckliga kunskaper i grundläggande ämnen.

Tioårig grundskola och utveckling av förskolans pedagogik vore ett starkt slag för jämlikheten i Sverige.

Jag vill yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 128 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Herr talman! De senaste årens ekonomiska åtstramningar har ökat klyftorna i samhället. Alltför rapporter talar om att skillnaderna ökar mellan dem som har arbete och bra inkomster och dem som är arbetslösa eller låginkomsttagare.

Arbetslösheten är en starkt bidragande orsak till segregationen i samhället. Boendesegregationen, särskilt i de stora städerna, är ett mycket allvarligt problem och är ett hot mot likvärdigheten i skolan. Arbetslösheten och de ekonomiska problemen drabbar ju inte bara de vuxna, utan även barnen påverkas.

Bekymrade, pressade och stressade föräldrar med ekonomiska bekymmer gör att barnen mår dåligt och far illa, och barnen tar också med sig problemen in i skolan.

Vi behöver nu en helhetsbild av den socioekonomiska, etniska och demografiska segregationen. Därför föreslår Vänsterpartiet att det skall tillsättas en segregationsutredning, lika grundlig som Maktutredningen.

Samtidigt som situationen blir alltmer utsatt för många familjer urholkas nu barnens livsmiljöer. Det är barn i riskabla livssituationer som förlorar mest. De får mer psykosociala problem och riskerar en sämre prognos i livet. Jag vill hävda att barnens behov inte längre tillgodoses, att vi redan före nästa steg i pågående nedskärningsprocess har passerat gränsen.

När den offentliga verksamheten för barn och ungdom undermineras – även om det som nu endast sker under några få krisår – tror jag att det kommer att ta decennier att reparera. Är det verkligen värt det? Vi måste ställa oss frågan.

Besparingarna i skolan har medfört större skolklasser, minskad omfattning av specialundervisning för barn med läs- och skrivsvårigheter och färre laborativa moment i undervisningen. Vi har fått minskade resurser till syoverksamhet och kraftigt minskade resurser till skolsköterskor, rastvakter, skolvärdinnor och inte minst skolkuratorer och skolpsykologer. Hela skolans elevvård har fått mycket stryk under senare år.

Det är i sin tur en bidragande orsak till att ärendemängden har ökat dramatiskt på BUP och PBU, i vissa fall faktiskt ända upp till 40 %. Det

beror på att neddragningarna i elevvården sker samtidigt som antalet elever som behöver särskilt stöd har ökat i skolan. Elevernas problem har blivit svårare på grund av den stigande arbetslösheten, splittrade hem och jobbiga hemförhållanden.

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att lyfta fram skolhälsovården och elevvårdens insatser även i tider med knappa resurser. Som det är nu är det endast i en tredjedel av skolplanerna som skolhälsovården omnämns. Vi menar att alla skolplaner skall innehålla riktlinjer för arbete inom skolhälsovård och elevvård. Vi vill att det i skollagen tydligt skall framgå att eleverna skall ha tillgång till elevvårdspersonal som skolpsykolog och skolsköterska.

I en enkätundersökning som genomfördes 1994 av Franzén och Milefors framgick det att 150 av 288 kommuner inte hade tillgång till någon skolpsykolog. När det gällde förskolan var siffrorna ännu värre. Det var 215 av 288 kommuner som inte hade tillgång till någon förskolepsykolog.

Vänsterpartiet anser därför att det bör tillsättas en utredning med uppgift att utarbeta övergripande gemensamma mål, en rikstäckande basnivå samt ett program för kvalitetssäkring för skolhälso- och elevvårdens verksamhet.

Herr talman! Våldet i skolan ökar också. Alltför många elever utsätts för psykiska och fysiska övergrepp i skolan av andra barn. Detta är ett oerhört stort problem. 100 000 barn mobbas i skolan varje år. Jag menar att inget barn skall behöva må dåligt i skolan. Inget barn skall behöva känna rädsla och otrygghet i skolan. Skolan måste ha en handlingsberedskap för hur man löser mobbningsproblemen. Skolan är ingenting man kan välja bort. Alla barn måste ju gå i skolan. Vänsterpartiet vill därför att skollagen skall omfatta en skyldighet för kommunerna att utarbeta åtgärdsprogram för hur man möter mobbning och våld i skolan. Rektorns ansvar måste också tydliggöras. Anmälningssplikten är ett måste.

Jag hoppas att jag i debatten här i dag kommer att slippa att höra att det är föräldrarnas ansvar. Visst är mycket föräldrarnas ansvar. Det är föräldrarnas ansvar att uppfostra sina barn, men vi kan inte arbeta, studera eller vara arbetssökande samtidigt som vi är i skolan och ser efter våra barn. Det är omöjligt.

Med detta yrkar jag bifall till Vänsterpartiets reservation 2 mom. 1 och 17.

Anf. 129 INGER DAVIDSON (kd):

Herr talman! Att en växande segregation i ett samhälle är ett växande problem tycks vi vara överens om allihop. Det finns många tecken som tyder på att det svenska samhället håller på att bli mer och mer segregerat. Olika grupper avskiljs från varandra, först utan att välja det och oftast via boendesegregationen, men sedan därför att det känns tryggast att hålla sig till sin grupp. Det finns tunnelbanestationer som svenska ungdomar vägrar att använda, och det finns andra platser dit invandrarungdomar inte vågar gå. I många skolor håller sig invandrare till invandrare och svenskar till svenskar. Uppdelningen är i det närmaste total, trots att de allihop är just svenskar – bara med litet olika ursprung.

Många skolor arbetar aktivt och bra för att bryta ned dessa gränser och skapa mötesplatser där fler och fler kan våga bli kompisar med varandra, och det är bra.

När Socialdemokraterna kommer in på ämnet segregation handlar det nästan alltid om den ökade möjligheten att välja skola. Men att 2 % av eleverna väljer en skola som inte ligger närmast bostaden och att det i 70 % av fallen är en annan kommunal skola kan knappast ses som det allvarligaste problemet när det gäller den ökade segregationen. Jag tror tvärtom att pluralism är någonting positivt som kan bidra till att vända utvecklingen och medverka till att integrationen går snabbare.

Det finns ljuspunkter. Skolverkets rapport beskriver s.k. trendbytar-skolor som lyckas vända en negativ trend i en skola genom engagemang och genomtänkta satsningar. Den Stockholmskola som fick högst betyg av eleverna vid en utvärdering som gjordes nyligen ligger i ett s.k. tungt område och har en majoritet av invandrarelever. Sådana exempel är viktiga att lyfta fram som inspiration både för elever och skolpersonal som brottas med stora problem. Men det är dags att sluta beskylla friskolorna för att öka segregationen i samhället. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Obligatorisk skolstart vid sex års ålder är en annan fråga som tas upp i detta betänkande. Vi avvisar det och vill i stället att skolstarten skall vara individuellt flexibel. Det är det bästa sättet, tror vi, att redan från början låta varje elevs behov och förutsättningar vara styrande. Vi vill ju att det skall vara så hela vägen upp. Föräldrar, förskollärare, lärare och andra berörda måste samarbeta för att göra övergången mellan förskola och skola så smidig som möjligt.

Vi vill att skolplikten skall vara nio år också i fortsättningen. Men däremot bör möjligheten att gå ett extra år, som redan i dag finns, göras mer tillgänglig så att fler elever utnyttjar den. I dag är det nästan inte någon som gör det. Alla som lämnar grundskolan skall ha uppnått tillräckliga kunskaper och tillräcklig social kompetens för att klara av gymnasiet, och då kan det ibland behövas ett extra, tionde år.

Problemet med mobbning, herr talman, har inte minskat under de senaste tio åren. Våld av mer tillfällig karaktär har dessutom ökat i omfattning under denna period både i och utanför skolan. Alla barn har skolplikt. Då måste de också ha rätt att kräva att skolan är en våldsfri zon som de kan gå till utan att riskera att utsättas för vare sig verbala eller fysiska övergrepp. Alla vuxna har självfallet ett ansvar för att vi når dit. Det handlar både om föräldrar, lärare, övrig skolpersonal och alla andra vuxna som ser barnen när de är på väg till och från skolan.

Att skolans värdegrund omsätts i praktisk handling vid varje skola är den viktigaste förutsättningen. Det handlar om att skapa ett socialt klimat där den gyllene regeln blir ledstjärna för både barn och vuxna. Där är engagemang och respekt för varandras integritet någonting självklart.

Men lagstiftningen måste nog tyvärr också skärpas, så att ansvarsförhållandena förtydligas ännu mer. Skolledare borde också få rätt att omplacera mobbade elever till särskild skolgång utanför skolan i allvarliga fall och när inga andra åtgärder hjälper. Alla måste nämligen få klart för sig hur allvarligt vi vuxna ser på dessa övergrepp. Det är bråttom med att någonting händer. Vi kan inte bara vänta och se, som utskottsmajoriteten vill. Därför yrkar jag bifall till reservation 8 under mom. 10.

Anf. 130 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas närmare 80 yrkanden från den allmänna motionstiden. Alla rör de grundskolan, men så mycket mera

gemensamt har de inte. Det är med andra ord väldigt många olika frågor som tas upp. Jag tänker inte kommentera alla här. Det är ogörligt med tanke på kammarens tidsram. Jag skall koncentrera mig på några frågor. De frågor som jag inte kommenterar kan ju komma upp i replikrundor. Dessutom är en del frågor tämligen väl ventilerade i tidigare debatter i denna kammare, så de kan kanske för tillfället lämnas därhän.

Innan jag går in på betänkandet vill jag peka på att regeringen för ett par dagar sedan presenterade sin syn på en rad viktiga utbildningspolitiska frågor i sin utvecklingsplan för förskolan, skolan och vuxenutbildningen. Planen kretsar kring två begrepp som är centrala för den framtida utvecklingen, nämligen kvalitet och likvärdighet. Jag nämner detta, eftersom ett flertal av de frågor som diskuteras i utvecklingsplanen också tas upp i motionerna. Vi får alltså anledning att återkomma till dem under våren, men då mera samlat.

Utskottet har – liksom, naturligtvis, motionärerna – gjort sina ställningstaganden utan att i detalj känna till innehållet i regeringens utvecklingsplan. I ett avseende fick dock utskottet tämligen utförlig information av skolministern om innehållet i den plan som har kommit. Det gäller den del av utvecklingsplanen som handlar om åtgärder mot våld och mobbning. Av den informationen drog utskottet slutsatsen att skolministern är engagerad i frågan och att hon är beredd att vidta de åtgärder som kan behövas för att ytterligare stärka skyddet för utsatta barn och ungdomar. Något annat vore ju fullständigt otänkbart.

Utskottet har i dag gästat Barnombudsmannen och det har gett resultat här i debatten. Vi har ju fått en del information om den rapport i samma ärende som kommer om någon månad och som gäller mobbning och våld i skolan. Där kommer en rad åtgärder att föreslås som, såvitt jag förstår, handlar om en skärpning av lagstiftningen och om förbättringar i lärarutbildningen samt om ledningsfrågor, resursfrågor, samverkansfrågor och andra frågor som kan leda framåt.

Bakgrunden till Barnombudsmannens förslag är att mobbning fortfarande är alltför vanligt i våra skolor. Mobbningen är visserligen inte ett problem enbart för skolan. Den förekommer ju, dessvärre, överallt i samhället. Det blir dock en fokusering på skolan, eftersom barn och ungdomar har skolplikt. Någon av talarna före mig sade att barn och unga inte kan välja att gå till skolan eller inte. Skolan har således ett extra stort ansvar när det gäller att hindra varje form av mobbning.

De unga själva har i brev till Barnombudsmannen gett en tydlig signal om hur allvarligt de ser på mobbningen och även kommit med en rad mycket förnuftiga förslag om hur mobbning kan motverkas. Jag hoppas att man på varje skola tar till sig både den rapport som Barnombudsmannen inom kort kommer med och den sammanfattning av de 6 000 brev som finns i ett litet häfte under rubriken *Blunda inte för mobbning*. Rubriken i sig är en sammanfattning av mycket av det som breven handlar om.

Barnens och ungdomarnas första önskemål är att vuxna engagerar sig, att vuxna ser och att de reagerar på vad de ser. Att vuxna inte ser vad som pågår i en skola är illa nog, säger många av brevskrivarna. Men ännu värre är det när det står klart för barnen att vuxna ser men inte bryr sig. Då känner man sig dubbelt sviken och övergiven. Marie Wilén kallade

detta för dubbelmoral. Det instämmer jag i, för det är precis vad det handlar om.

Att förhindra våld och mobbning är skolans uppgift, och den uppgiften kan aldrig väljas bort till förmån för någon annan av skolans uppgifter – ämneslektioner eller vad det kan vara. Ingen vuxen i skolan får säga att han eller hon inte har tid att bry sig när ett barn eller en ung människa blir mobbad eller slagen. Detta måste i hög grad gälla för barn.

Alla barn har rätt att känna sig trygga i sin skola. Allt prat om att barnen nog kan tåla en del är naturligtvis helt förkastligt. För att nå dit tror jag att det behövs en rad olika åtgärder. Ökat elevinflytande är ett exempel. Ökat föräldraengagemang är ett annat exempel. Men också ett tydligare ansvar för skolledning och personal kan förbättra situationen, liksom en aktivare styrning från kommunerna, bl.a. genom skolplanerna. Skolverket har en uppföljande roll. Den rollen diskuteras mycket ingående i utvecklingsplanen och vi kan se fram emot att den stärks. Jag tror att det är viktigt också för att få bukt med mobbningen. Jag ser fram emot att få ta del av Barnombudsmannens rapport när den föreligger i sin helhet liksom de synpunkter som remissinstanserna kan ha. Detta är viktigt, tycker jag.

I den arbetsgrupp för samverkan kring arbetet med skolans värdegrund som jag leder finns en rad olika myndigheter med – myndigheter med en mängd kunskaper, erfarenheter och, inte minst, engagemang i dessa frågor. De gör insatser redan i dag och de ser fram emot att kunna göra ännu mera och fortsätta så. Men jag tror också att det kan vara viktigt för oss att ha med deras synpunkter i det fortsatta arbetet. Det finns ju många goda krafter att spänna för vagnen i de här frågorna. Jag utgår från att regeringen i ett samlat program mot mobbning tar dem i anspråk när vi får det förslag som är aviserat skall komma till hösten.

Om detta är utskottet i grunden tämligen överens. Det är egentligen svårt att förstå reservationerna på annat sätt än att reservanterna ytterligare vill stryka under det som majoriteten redan har dragit dubbla streck under.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna, men inte därför att vi har olika uppfattning om våld och mobbning utan därför att det i dag inte för frågan framåt att riksdagen uppdrar åt regeringen att göra det som regeringen redan är i färd med att göra.

En annan fråga som jag helt kort vill ta upp handlar om både kvalitet och likvärdighet. Det finns en mycket skrämmande tendens till ökade klyftor mellan de barn som klarar sig bra eller hyggligt i skolan och dem som av olika anledningar halkar efter. Mycket tyder på att den grupp som har svårigheter och handikapp som inte är tydliga och synliga får det allt svårare när det gäller att få det stöd som behövs. Skolverket har fått ett särskilt uppdrag att redovisa skolsituationen för de barn som har behov av särskilt stöd.

Nämnda rapport blir viktig för oss i vårt beslutsfattande, men jag vill understryka att den torde bli ännu viktigare för kommunerna. Det är ju i stor utsträckning där som beslut fattas om fördelningen av skolans resurser och om hur dessa skall användas. Där fattas alltså en stor del av de beslut som är avgörande för om skolan skall bli en skola för alla eller inte.

Prot. 1996/97:78

13 mars

*vissa grundskole-
frågor m.m.*

Jag hade också tänkt säga litet grand om samarbetet mellan förskolan och skolan, men det behandlas ingående i regeringens utvecklingsplan. Det handlar om ett spännande utvecklingsarbete. I höst får vi ett samlat förslag också på den punkten, så jag tror inte att jag behöver orda så mycket mera om det nu.

Till sist, herr talman, vill jag säga att vi i utskottet kände stor sympati för Eva Flyborgs motion om att använda Bamse för att lära eleverna det nya SOS-numret. Vi känner väldigt varmt för Bamse, men vi känner också väldigt varmt för den rollfördelning mellan staten och kommunerna som föreligger på skolans område. Av den anledningen har vi yrkat avslag på motionen.

Jag yrkar härmed bifall till hemställan i utskottets betänkande i dess helhet samt avslag på samtliga reservationer.
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 18.01 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

11 § (forts.) Vissa grundskolefrågor m.m. (forts. UbU6)

Anf. 131 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Fru talman! Anledningen till att jag begärde replik var det som Eva Johansson sade i sitt anförande angående det som jag efterlyste, nämligen ett klart ställningstagande från utskottet när det gällde åtgärder mot mobbning. Eva Johansson sade att det som vi efterlyser redan är på gång.

Men med tanke på hur regeringen arbetar är det viktigt att utskottet är tydligt. Enda sättet att vara tydlig i den här frågan är att bifalla motionen. Den här regeringen säger en sak och gör en annan. Med denna regering ser vi det ena återställarbeslutet och ändringsbeslutet efter det andra.

Anf. 132 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Skolministern besökte utskottet och redovisade sin syn på detta. Jag vill påstå att utskottet var ganska enigt om att det var ett riktigt sätt att angripa dessa problem. Jag vet inte om Tomas Högström var med vid det tillfället eller om han inget hörde och ingenting förstod av det som skolministern sade.

Jag skulle ha förstått Tomas Högströms inlägg bättre ifall moderaterna hade föreslagit att vi i dag skulle fatta beslut om en lagstiftning och om andra åtgärder som kunde leda till en bättre tingens ordning. Men det gör ni ju inte. Ni vill bara att vi skall tala om för regeringen att den skall göra det som den redan håller på med och som regeringen dessutom har ett

betydligt bättre och bredare underlag för än vad era motioner och er reservation utgör.

Ett bifall till er reservation skulle alltså inte leda den här frågan ett enda tuppfjät framåt. Jag tycker att det i grunden är litet sorgligt att man använder kammarens tid och framför allt institutet att kunna reservera sig till att göra markeringar som inte leder någonstans och som inte betyder någonting, utan som utåt sett bidrar till att det framstår som att vi skulle vara oense i en fråga där det är verkligt viktigt att riksdagen markerar enighet. Det är inte minst viktigt att signalerna som går ut både till skolans personal och till eleverna är entydiga när det gäller vad riksdagen tänker och tycker i frågan. Vi är ändå ense i sak.

Anf. 133 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Fru talman! Om vi nu är ense i sak – vilket Eva Johansson gör gällande – då borde man bifalla förslag som kommer fram i form av motioner. Det är det mest naturliga som finns, såvida man inte avsiktligt vill reducera utskottets och kammarens uppgift när det gäller möjligheterna att påverka regeringens politik.

Anf. 134 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Tomas Högström gör sin egen tolkning om vad det innebär att vara ense i sak. Det skulle alltså betyda att man alltid biföll motioner. Så kan det näppeligen inte vara. Men det vore intressant att höra vad Tomas Högström anser att riksdagen med ett sådant allmänt uttalande i ett tillkännagivande skulle nå för andra resultat än vad riksdagen når med den skrivning som finns i majoritetens texter. Resultatet torde bli detsamma.

Alldeles oberoende av ett sådant uttalande kommer regeringen att lägga fram en proposition i höst där man redovisar de åtgärder som är nödvändiga för att komma till rätta med problemet. Som underlag har då regeringen den rapport från Barnombudsmannen som vi i dag har fått lyssna till en del av och också tillgång till remissyttranden i anledning av denna rapport. Dessutom har man ett betydligt bredare anslag i det arbetet än vad som kommer fram i moderaternas motioner och reservationer.

Jag vill påstå att ett bifall till moderaternas reservation skulle innebära en försvagning. Det är sorgligt att man inte kan se nyttan, vikten och värdet av att vi markerar enighet när vi är eniga än att ständigt med alla medel försöka att måla sig ur denna enighet. Det kan ha sin grund i att man tror att detta går hem hos någon opinion. Men det tror inte jag. Många medborgare vill nog hellre att vi ser till att det händer någonting än att vi håller på och käbblar om det som vi ändå är överens om.

Anf. 135 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! Eva Johansson sade i sitt anförande att lärarna måste se barnen i skolan. Det tycker jag också. Det är en självklarhet. Men i dag är lärarna väldigt utarbetade och utbrända på grund av de personalnedsättningar som har gjorts i kommunerna, och detta till följd av statens saneringspolitik.

Prot. 1996/97:78

13 mars

*vissa grundskole-
frågor m.m.*

Jag är helt övertygad om att det inte är så att lärarna inte ser barnen därför att det ligger i deras människosyn. Det är just denna utbrändhet som gör att lärarna helt enkelt inte orkar med det.

Det som nu behövs i skolan är fler vuxna. Jag undrar därför om Eva Johansson kan säga om det kommer något sådant förslag i vårpropositionen. Barnombudsmannen hade som förslag att man skulle kunna utöka ALU-tjänsterna i skolan från att – som i dag – omfatta sex månader till att i stället omfatta tolv månader. Då skulle de ALU-anställda kunna vistas i skolan ett helt år med tanke på relationerna till barnen. Det är inte så lätt för ett barn att knyta an till en vuxen som är i skolan bara under en kortare tid.

Min fråga är alltså: Kommer det några förslag om fler vuxna i skolan?

Anf. 136 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Det finns olika orsaker till denna situation. Resursbristen kan vara en av många olika orsaker. Det finns inte ett enda av de förslag som vi hörde talas om hos Barnombudsmannen eller något av alla andra förslag som ensamt kan lösa problemen.

Vi i vår grupp håller för närvarande på att tillsammans med regeringen diskutera vårpropositionen som ju innebär ramar för det kommande budgetarbetet. Statsministern har redan i kammaren aviserat att det har skapats ett utrymme under nästa år för att stärka kommunernas roll i den svenska ekonomin, och det är mycket glädjande. Men det har inte skett alldeles av sig självt, utan det är fråga om en rad tuffa åtgärder som har lett fram till denna situation. Vi hade önskat att Vänsterpartiet hade varit mer angeläget om att delta i det arbetet. Dessa pengar behöver vi inte gå ut och låna upp. Det är ett utrymme som vi här i kammaren kan handskas med utan att be någon annan om lov, och det är ett fall framåt.

Situationen har länge varit att vi i stor utsträckning har varit beroende av andras välvilja för att kunna agera. Den situationen har inte vi försatt riksdagen i, utan det var någon annan. Men det hade varit tacknämligt om vi hade fått ett bättre stöd för att komma dit vi har kommit i dag. Då kanske det hade gått ännu fortare.

Jag tycker att en god användning av detta utrymme är att just satsa på vård, omsorg och utbildning för barnen. Det är nog en av de allra viktigaste åtgärderna som vi kan vidta för framtiden. Därmed kan vi också se till att skolan får mer resurser. Men det fråntar inte skolan vare sig behovet av eller ansvaret för att också utveckla sitt arbete så att metoder och organisation leder till en förbättring i detta avseende.

Anf. 137 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! Givetvis är det väldigt bra att vi kan stärka kommunernas ekonomi. Men jag oroar mig ändå något över vad kommunerna använder pengarna till.

När regeringen senast gav tillbaka de 2,6 miljarder kronorna till kommunerna trodde vi att de skulle användas till att lindra de uppsägningar som var på gång i den kommunala sektorn. Enligt Kommunförbundets statistik blev det inte riktigt så, utan kommunerna betalade i stället av sina lån. Det som jag önskar och hoppas är att regeringen helt

enkelt försöker att rikta de pengar som nu finns, så att de verkligen går till skolan. Jag tror nämligen att det är där som de bäst behövs.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 138 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! På den punkten är Charlotta Bjälkebring och jag tämligen överens, vilket jag också har gett uttryck för. Men när det gäller utformningen får Charlotta Bjälkebring ge sig till tåls ytterligare någon månad. Då skall hon få reda på hur vårt förslag ser ut.

*vissa grundskole-
frågor m.m.*

Anf. 139 INGER DAVIDSON (kd):

Fru talman! Eva Johansson sade i sitt anförande att skolministern är engagerad i mobbningsfrågan. Det kan man nog hålla med om att hon är när man hör henne redogöra för de tankar som hon har nu. Men hon har faktiskt varit minister i tre år. Alla är överens om att utvecklingen under de senaste tio åren inte har förändrats när det gäller frågor om mobbning. Under denna tid har Socialdemokraterna suttit vid makten i sex år.

Jag har själv suttit i en regering under tre år. Under dessa tre år kan jag garantera att det hände väldigt mycket i mobbningsfrågan. Det togs ganska snabbt ett antal initiativ på området. Jag hade hoppats att de snabbt skulle föras vidare och att det inte skulle dröja tre år tills vi fick en plan. Planen skall eventuellt sättas i verket först i höst, då det bara är ett år kvar till valet. Vad vi och flera av de andra partierna ville var att utskottet tydligt skulle markera att vi inte ville vänta längre. Vi påpekade i våra motioner att vi tyckte att det fanns tillräckligt underlag och att vi ville att en proposition skulle läggas fram snabbt. Man behöver alltså inte börja om från början varje gång en ny regering tillträder.

Jag vill också fråga Eva Johansson hur arbetet i kommittén som sysslar med värdegrunden arbetar för att fundera ut lösningar på mobbningsproblemet. Kommer sådana lösningar att finnas med i en eventuellt kommande proposition?

Anf. 140 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag skall ta upp det sistnämnda först. Den s.k. värdegrundsgruppen har naturligtvis dessa frågor på sin dagordning. Det är en del av bakgrunden till att gruppen över huvud taget finns. Frågorna utgör där en stor del. Mobbningsfrågorna kommer också att utgöra en stor del i vår rapport så småningom, även om den värdegrund som skolan skall förmedla naturligtvis också rymmer många andra frågor som vi kommer att hantera.

Jag måste fråga Inger Davidson: Om nu riksdagen skulle besluta att bifalla reservationen med ett krav på att riksdagen skall tala om för regeringen att de skall lägga fram förslag, skulle det då med en enda dag påskynda någon åtgärd? Är det inte i stället på det sättet, Inger Davidson, att den redovisning som vi fick av skolministern säger oss att arbetet redan pågår och att vi kan förvänta oss en proposition med åtgärder så snabbt som det någonsin är möjligt? Om Inger Davidson ville svara på denna fråga, vore det bra. Då kanske vi kunde enas om att vi också är överens i sak. Jag tror faktiskt att det är värdefullt att riksdagen gör ett enigt uttalande på denna punkt.

Anf. 141 INGER DAVIDSON (kd):

Fru talman! Jag skulle önska att det vore så enkelt som Eva Johansson vill framställa det. Jag kan göra jämförelsen med en annan fråga som jag i olika sammanhang har tagit upp här i riksdagen, nämligen frågan om medborgarkontor. Det är visserligen inte en lika viktig fråga. Men det är en mycket viktig fråga ur andra aspekter. Där har jag nu flera gånger fått svaret att det kommer en proposition. Sedan har den skjutits upp gång efter gång. Vi väntar nu på den, men den har fortfarande inte lagts fram. Den skulle ha lagts fram i början på mars. Det är klart att sådant kan inträffa. Det kan ju finnas olika åsikter inom regeringen i en fråga. Det kan vara svåra juridiska hinder, eller vad det nu är som man kan skylla på, som gör att propositionerna skjuts fram. Vi menar att propositionen i denna fråga inte kan skjutas fram längre, eftersom det inte har hänt någonting på tio år.

Jag har en bekant vars pojke har blivit mobbad under alla dessa tio år, och ingenting har hänt. Jag känner ansvar inför honom. Därför skulle jag ha velat ha en tydligare markering från utskottet.

Anf. 142 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Ibland vill man hellre misstänkliggöra än diskutera saksfrågor.

Jag tycker nog, Inger Davidson, att skolministern vid sitt besök i utskottet gav uttryck för ett minst lika stort engagemang och en lika stor vilja att lösa mobbningsproblemen som någon av oss andra som sitter i utskottet har gjort. Det gäller både här i debatten och i motionerna. Jag tycker att det helt enkelt är en ganska simpel debattmetod att försöka misstänkliggöra och antyda att detta nog bara var någonting som sades och att det nog inte kommer någonting. Med den inställningen tror jag att det är svårt att nå ett förtroendefullt samarbete.

Jag håller inte heller riktigt med Inger Davidson om att ingenting har hänt. Det händer faktiskt mycket ute i skolorna, där det är viktigast att det händer något. Det händer att skollädares och personal blir duktigare på att hantera problemen. Det händer att kommuner ser till att mobbningsproblemet kommer in i skolplaner, som blir allt bättre. Det händer också att elever själva tar mycket, mycket fina initiativ. Det händer att elever får ökad makt över sitt arbete. Det händer att föräldrar får ett ökat inflytande över sina barns skolvardag.

Det händer alltså en hel del. Men det är mycket kvar att göra. Därför tycker jag att det är så väsentligt att vi visar omvärlden – skola, kommuner, elever, föräldrar och lärare – att vi ser så allvarligt på problemet att vi avstår från pennfäkteri. Jag förstår inte riktigt var det i sak innebär mer än, som jag sade i min inledning, att det handlar om att stryka under det som redan är understruket med både svart och dubbelstreck.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 mars.)

Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU7

Vissa gymnasiefrågor m.m.

*Vissa gymnasiefrågor
m.m.*

Anf. 143 ULF MELIN (m):

Fru talman! Gymnasieskolan har ofta stått i fokus i debatten i såväl medierna som ute i kommunerna och bland lärare och elever. Främst har det handlat om betygen. Många elever har blivit underkända. Ibland har det också handlat om att lärarna haft svårt att sätta betyg. Det har handlat om att många elever är omotiverade, om bristande samverkan mellan skola och arbetsliv och om dåliga resultat.

Tyvärr har debatten handlat väldigt litet om det som är bra i gymnasieskolan. Det händer väldigt mycket positivt också. Det gäller arbetssätt och sådana saker. Jag tycker att det är bra att vi får en debatt om gymnasieskolan.

Det finns problem i den nya gymnasieskolan. Det är jag den förste att erkänna. Vi moderater satte oss i höstas ned i vår utbildningskommitté och funderade på vad man skall göra för att förbättra gymnasieskolan så att den får högre kvalitet och bättre undervisningsresultat. Sedan lade vi fram en motion under den allmänna motionstiden. Jag skall väldigt kort ta upp en del av de punkter som jag tycker är särskilt viktiga i motionen.

Först och främst måste vi ställa krav på grundskolan och på att man skall nå bra resultat i grundskolan. Jag tycker att väldigt mycket av diskussionen omkring grundskolan har gällt huruvida den skall vara nio eller tio år. Vi har diskuterat undervisningsresultaten väldigt litet. Vi tycker att grundskolan normalt sett skall vara nio år, men att den också skall kunna förlängas till tio år, så att man når bättre resultat. Det var vad Inger Davidson var inne på litet grand i samband med det förra betänkandet.

Den andra frågan vi tog upp var om det är rimligt att man skall ha åtta kärnämnen i gymnasieskolan, varav tre är ganska korta kurser. Det gäller religionskunskap, naturkunskap och estetiska ämnen. Nej sade vi, lägg i stället den tiden på yrkesämnena och behåll de fem kärnämnen engelska, matematik, svenska, idrott och hälsa och samhällskunskap.

I dag är det också möjligt att ändra tiden inom gymnasieskolan. Den har varit alldeles för klockfixerad. I dag finns möjligheten att jobba med poäng i stället för med tid. Det är något som tyvärr görs väldigt litet ute i skolorna. Det är också viktigt att de olika personerna i lärargruppen samverkar betydligt mer än i dag, och att man tillämpar undervisningen.

En hel del elever blir, som jag nämnde inledningsvis, underkända i vissa kärnämnen. Det gäller främst eleverna inom yrkesämnena. Framför allt blir de underkända i matematik, engelska och svenska. Vi tycker att det är viktigt att eleverna läser kärnämnen, helst a-kurserna. Men även om man vidtar de här åtgärderna, finns det ändå elever som inte kommer att klara av de mål som finns i kursplanerna. Då har vi sagt att det kan vara rimligt att det finns en ventil för dessa elever i form av alternativa kurser med lägre mål men där man inte ger högskolebehörighet.

Vi har också sagt att det finns skäl att se över programstrukturen inom gymnasieskolan. Vi har en del program med väldigt många sökande, men vi har också program med väldigt få sökande. Man kan diskutera grenin-

delning och sådana saker. Det finns alla skäl i världen att se över programstrukturen. Vi har också sagt att vi måste förnya yrkesprogrammen. Framför allt måste vi förbättra samverkan mellan skolan och arbetslivet. Den arbetsplatsförlagda utbildningen, som i internationell jämförelse är väldigt kort i Sverige, måste förlängas.

Vi har lagt fram förslag om att man borde införa en ny, modern lärlingsutbildning. I korthet går den ut på att utbildningen skall vara fyraårig och att skolan skall ha ansvaret för de första två årens utbildning. Sedan skall man lägga ut år tre och fyra på företag eller annan arbetsplats. Då skall också företagen ha det fulla ansvaret för utbildningen. Detta har, menar vi, klara fördelar. Då skall också företaget få ersättning för den prestation man utför, och man skall kunna ha en form av lärlingslön utifrån den prestation eleven utför. Sedan skall utbildningen avslutas med ett gesällprov och ett yrkesdiplom.

Innehållet i utbildningarna skall fastställas av respektive bransch. Det här har flera fördelar. Bl.a. blir utbildningen aktuell och relevant för eleven. Det är en morot för företagen. Lärlingen får ersättning utifrån sin insats, och genom gesällprovet blir utbildningen kvalitetssäkrad.

Vi behöver också ha fler fristående gymnasieskolor inom gymnasieskolan. De fristående gymnasieskolorna har, tycker jag, på ett utmärkt sätt visat att de kan utveckla gymnasieskolan. Man klarar av att göra en integration mellan de teoretiska och de praktiska ämnena. Man har ett stort sökta, och man har framför allt lärare som är uppdaterade och som kan arbeta med modern utrustning.

Vi behöver också ha fler lektorer i gymnasieskolan. Det är allvarligt att det blir allt färre lektorer i gymnasieskolan. Skall vi ha en bra kvalitet, behövs det fler lektorer.

Alla de förslag jag nu har räknat upp, har majoriteten avslagit i det betänkande vi nu behandlar. För en vecka sedan var det en artikel av Ylva Johansson och Andreas Carlgren i Dagens Nyheter som fick väldigt bra genomslag i medierna. Jag vill gratulera till detta stora genomslag, men jag tycker att det var ganska oförtjänt egentligen. Det man tog upp var väldigt mycket just lärlingsutbildningen, som skulle vara modern. Vad det nya var hade jag väldigt svårt att se. Jag skall återkomma kort till detta, och också ställa en del frågor omkring det.

Det var intressant att man också tog upp att antalet kärnämnen borde begränsas. Man skulle gå ned från åtta till fem. Man sade att vi skulle ha ett nytt teknikprogram. Det tycker jag är intressant. Det är en bra idé. Vi ställer upp på det. Vidare sade man att man skulle införa en yrkesexamen.

Den här veckan kom regeringen med en utvecklingsplan. I den hade gymnasieskolan en stor andel, och det tycker jag är bra. Det är, som jag sade inledningsvis, viktigt. Men samma sak gäller där. Utöver det som stod i artikeln, nämnde man i planen också att man borde se över programstrukturen och målbeskrivningarna i kursplanerna, och att man borde göra en utredning om lärlingsutbildningen och att man skulle förlänga APU:n. För en utomstående, och även för mig, verkar det som att man har ganska dålig tajmning, både från regeringssidan och från Centerpartiet. Man avslår en del av förslagen från de olika partierna samtidigt som man i en artikel säger att man borde införa just detta och lägger fram en utvecklingsplan som tar upp samma frågor som vi har tagit upp i våra motioner. Det är ganska märkligt att man då har avslagit motionerna.

Låt mig kort gå tillbaka till det här med det nya lärlingssystemet. Jag vill påstå att detta egentligen inte är något nytt förslag. Vad man säger är visserligen att man skall förlänga utbildningen från tre till fyra år, men skolan skall, precis som i dag, ha ansvaret för detta. Då har man gjort en stor miss. Vi vet ju att den arbetsplatsförlagda utbildningen i gymnasieskolan inte fungerar speciellt bra. Trots att bara 15 veckor, alltså inte ens en full termin, består av arbetsplatsförlagd utbildning, har många kommuner av olika skäl svårt att få ut eleverna på APU. Skälet är traditioner och ovana vid systemet.

Men i stället för att lägga fram ett förslag där man tydliggör ansvarsfördelningen, skolans ansvar och arbetslivets ansvar, kör man vidare på den modell som egentligen har misslyckats. Jag har svårt att förstå hur man kan tro att arbetslivet så att säga skall ta hand om lärlingen, men att skolan skall ha ansvaret. Om det inte fungerar med femton veckor, hur tror man då att det skall fungera med två år? Jag skulle vilja ha en förklaring på hur ni egentligen har tänkt er det hela. Det är inte heller något nytt. Man kan förlänga APU:n i dag om man så vill. Det är upp till varje kommun.

Jag tycker som sagt att man har slagit in öppna dörrar, och tyvärr tror jag inte att vi kommer att få i gång den lärlingsutbildning som faktiskt är ganska viktig om vi skall ha kvalitet när det gäller yrkesutbildningen.

Jag skulle också vilja ställa en fråga om det här med yrkesexamen, som ni också tar upp. Enligt utvecklingsplanen skall vissa program kunna ha yrkesexamen. Mina frågor är: Varför kan inte alla program få en yrkesexamen? Varför kan inte de elever som går på en teoretisk utbildning också få en examen? Varför bara utelämna vissa program? Var är logiken i det?

En annan fråga som jag skulle vilja ta upp gäller kompetenskraven för gymnasielärarna i yrkesämnen eller, mer populärt, yrkeslärarna. Där har nu regeringen äntligen kommit till skott och sagt att lärarna måste ha en bättre ämnesteoretisk kompetens. Jag tycker att man har lagt ribban för lågt. Men det är bra att man åtminstone har kommit en liten bit på väg. Men både i utvecklingsplanen och i övrigt utelämnar man hur man skall se till att dessa lärare får en bra yrkespraktik. Tror Ylva Johansson att yrkeslärare som har varit i skolan i 20–25 år – som de flesta har varit – kan förmedla den kunskap som framtidens arbetsliv kräver? Det är en uppenbar risk att man förmedlar gårdagens kunskap. Regeringen nämner inte ett ord om en så pass viktig fråga. Man tar heller inte upp det som jag nämnde tidigare om lektorer. Har regeringen ingen uppfattning när det gäller lektorer? Behövs det inte fler lektorer i skolan? Det skulle vara intressant att få några synpunkter på detta.

Jag har en fråga till Andreas Carlgren. Hans namn står, såvitt jag vet, först på en motion som gäller just lärlingsutbildning. Han skriver i den att skolan skall ta ansvar för utbildningen i två år. Sedan skall arbetslivet ta ansvar i två år. Har Centern gett upp den ståndpunkten? Gjorde han den kompromissen för att få skriva en artikel tillsammans med Ylva Johansson?

Till sist yrkar jag bifall till reservation 1, och för att jag inte skall försvåra propositionsordningen nöjer jag mig med mom. 2.

Anf. 144 ANDREAS CARLGREN (c):

Fru talman! När riksdagen förra gången debatterade frågor om gymnasieskolan ställde jag olika frågor till Ylva Johansson om situationen i gymnasieskolan.

Jag sade att gymnasieskolan måste lägga en bättre grund för fortsatt arbete eller högre studier och att det krävdes förbättringar inte minst på program med yrkesämnena. Jag undrade när regeringen tänkte komma med förslag. Ylva Johansson svarade med att hänvisa till utvecklingsplanen och sade att hon gärna samarbetade med Centerpartiet i den frågan. Därför tyckte jag att det var naturligt att diskutera vidare. Det har vi också gjort. Och det är det som har lett fram till det som redovisas i utvecklingsplanen när det gäller gymnasieskolan. Det avsnittet har, som det står, tagits fram i samråd med Centerpartiet.

Jag tycker att det är en mycket bra grund för inriktningen på det fortsatta arbetet. Det är bra att det finns en klar majoritet som säger: Vi vill göra förändringar. Vi håller fast vid det som var gymnasiereformens själva mål. Däremot är vi ganska prestigelösa när det gäller att diskutera vad som behöver göras i samarbete med olika gymnasieskolor, elever, lärare och – det vill jag säga – andra partier. När vi samarbetar har vi alltid haft den inställningen att andra är inbjudna att delta.

Jag håller med Ulf Melin om beskrivningen av problemen och om att det finns mycket som är bra i den nuvarande gymnasieskolan. Det är bra att det sägs av Ulf Melin, eftersom det så ofta glöms bort i debatten. Men det är också viktigt att politiker är beredda att ge besked om att de vill vara med och göra förändringar.

Man kan ofta få intryck av att det skulle räcka med en litet enklare utbildning för vissa. Vissa skulle kunna gå ut i livet och ha litet mindre gymnasieutbildning bakom sig medan andra, som skall förbereda sig för så mycket viktiga uppgifter, måste packa en mycket mer avancerad utbildningskappsäck. Vår tanke är att den tid är förbi då det räckte att man på kort tid lärde sig några enkla handgrepp för att kunna sköta arbetsuppgifter i arbetslivet. Alla behöver minst en bra gymnasieutbildning som också ger behörighet till senare högskolestudier. Det är den grunden vi utgår från.

Det är också viktigt att säga att grundskolan skall lägga grunden. Vi diskuterade ju grundskolan tidigare i dag, men det är viktigt att om igen säga att vi aldrig kan få en bra gymnasieskola om vi inte lägger en bra grund redan i grundskolan. Sedan måste vi ändra mycket i gymnasieskolan, inte minst det traditionella sättet att undervisa. Särskilt på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen är det tydligt hur mycket förmedlingspedagogik man har på bekostnad av fördjupning och verklighetsanknytning. Det är svårt att med 40-minuterspass åstadkomma fördjupning, större sammanhängande undersökningar eller undervisning förlagd utanför skolan. Vi måste se till att eleverna får ta mer ansvar för sitt eget lärande och på så sätt förbereda sig för studier på högskolor och universitet och för arbete i lärande organisationer. Då behöver vi utveckla lärarrollen, förnya pedagogiken och se till att det blir mer av att lära in och mindre av att lära ut.

Med den synen kommer vi också att kunna utveckla programmen med yrkesämnena. I dag behandlas många gånger karaktärsämnena på program med yrkesämnena som om de skulle vara mindre viktiga än de på naturvet-

tenskapliga och samhällsvetenskapliga program. Många gånger är inställningen att man, när det gäller karaktärsämnena, skall ta över undervisningssätt som liknar undervisningen på de traditionellt studieförberedande programmen. Så skall det självfallet inte vara. Undervisningssättet, pedagogiken och sättet att väcka elevernas intresse måste i högsta grad ändras på programmen med yrkesämnena.

På det sättet kan vi förbereda elever för arbetslivet, som kommer senare. Redan när man kommer ut från gymnasieskolan måste man vara anställningsbar, som det skrivs i utvecklingsplanen. Men det räcker inte. I utvecklingsplanen står det också:

Alla i arbetslivet är inte anställda. Det finns redan nu en utveckling som pekar mot att fler människor kommer att verka i arbetslivet som egna företagare, projektanställda etc. Därför finns det behov av att gymnasieskolans utbildningar inriktas mer mot entreprenörskap. Sådana utbildningsinslag bör dock inte enbart inriktas mot företagande utan bör ha ett bredare angreppssätt i syfte att stimulera nytänkande och kreativitet, dvs. egenskaper som behövs i många sammanhang.

Det är viktigt att peka på dessa meningar. De kan nämligen ligga till grund när det gäller att utveckla undervisningssättet men också det innehåll som vi förmedlar.

Det gäller också att utveckla den arbetsplatsförlagda utbildningen. Den minimigräns på 15 veckor som finns i dag bör på sikt höjas. Det är bra om en större del av den arbetsplatsförlagda utbildningen kan genomföras redan första läsåret. Vi har också i utvecklingsplanen skrivit om behovet av ett nytt teknikprogram. Det är inte minst nödvändigt med tanke på att vi behöver fler tekniker och att den tekniska utvecklingen kommer att spela en så stor roll. Därför kommer vi också att behöva ingenjörer som kommer ut från gymnasieskolan som kan gå vidare direkt till ett yrkesliv eller till en fortsatt utbildning.

Vi talar också om en ny modern lärlingsutbildning i utvecklingsplanen. I de flesta nationella program med yrkesämnena bör det erbjudas en alternativ väg genom en modern yrkesutbildning för de elever som vill genomföra en större del av sin yrkesutbildning på en arbetsplats. Meningen är att man skall ta vara på fördelarna med lärlingssystem som finns i andra länder och kombinera det med den ambitionsnivå och den bredd som vi har i den svenska gymnasieskolan och i vår svenska utbildningstradition. Poängen är att det skall vara en utbildning som ligger på samma nivå som dagens nationella program och som på det sättet får en mycket högre nivå än hittillsvarande lärlingsutbildningar.

Ulf Melin hade litet svårt att bestämma sig för om han skulle tycka att det här var bra eller dåligt. Egentligen tyckte han nog att det var väldigt bra, men eftersom han i den här vändan inte hade varit med och diskuterat allt bestämde han sig till sist för att tycka att det var ganska dåligt. Han passade på att ganska snabbt sälla sig till de olyckskorpar som alltid finns när man skall göra något nytt och säga att det är en misslyckad modell vi väljer och att vi tyvärr inte kommer att få i gång det. Alla som är intresserade av att följa frågan i fortsättningen bör lägga de orden på minnet. Vi får väl se, den gång då vi faktiskt har genomfört det här.

Vad är det som skiljer? Jo, det skall, som jag sade, handla om en del av de flesta nationella program med yrkesämnena. Det skall vara en högre nivå på utbildningen än vad vi tidigare har haft. Utbildningen vänder sig

faktiskt till en kategori av litet äldre elever, vilket, tror jag, gör att det kommer att bli lättare att få företag att ställa upp med platser. Utbildningen kommer också att gälla en längre tid, vilket jag också tror kommer att vara mer intressant för företagen.

Jag såg att SAF i ett pressmeddelande hade uttryckt sitt stora intresse för att medverka i den här satsningen och hur positiv man var till det – detta är väl inte minst intressant för Ulf Melin att lägga märke till. Möjligen är det en signal om att det verkligen finns en grund för fortsatt samarbete med företagen, med branschorganisationerna och med parterna. Detta måste ju nu bli fortsättningen. Inom Centerpartiet är vi också mycket angelägna om att vi skall kunna komma i gång med olika pilotprojekt redan nu i höst.

En fortsättning på det här är arbetet med att pröva en yrkesexamen på gymnasienivå och också att pröva en minskning av antalet kärnämnen. Ulf Melin sade i hastigheten fel. Vi har inte bundit oss för en minskning till fem ämnen, som Ulf Melin talade om, utan vi har talat om att utreda konsekvenserna av en minskning till sex kärnämnen. Det må vara hänt. Poängen är just att i högre grad kunna koncentrera undervisningen till ämnen som eleverna har möjlighet att greppa och fördjupa sig i.

Jag hoppas att det här skall uppfattas som en inbjudan till hela skolsamhället, till lärare, elever, föräldrar och övriga partier, att vara med och utveckla gymnasieskolan, för det är det vi behöver.

Anf. 145 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! För mig är det ingen prestigeförlust om det här lyckas. Då skulle jag gratulera er. Är det någon i den här kammaren som har pratat om att vi måste förbättra samverkan mellan skola och arbetsliv är det nog jag. Jag tycker nämligen att det är något oerhört viktigt om vi skall ha en god kvalitet i utbildningen.

Andreas Carlgren låter påskina att vi skulle säga att man kunde ha litet enklare utbildningar för vissa yrken. Det stämmer absolut inte. Jag vill vara mycket tydlig med att det är viktigt att vi har en kvalitativt sett bra gymnasieskola för *alla* elever, så att vi kan klara oss i konkurrensen.

Det jag tycker är en logisk kullerbytta i det här resonemanget är att man säger att man inför en bättre lärlingsutbildning än den som finns nu. Vi har ju också i dag en lärlingsutbildning. I fråga om den skall skolan förmedla ett antal kärnämnen, fem stycken, och yrkesutbildningen ligger på företagen. I ert förslag minskar ni ju faktiskt antalet kärnämnen. I så måtto är det alltså ingen skillnad.

Det jag är kritisk mot är att man säger att skolan skall ha ansvaret för hela utbildningen. Det är det jag tror att ni kommer att missa. Den arbetsplatsförlagda utbildningen i dag är på max 15 veckor, och på många ställen når man inte upp till de 15 veckorna. Skolan har ansvaret för anskaffandet av de här platserna men har inte lyckats med det. Då förstår jag inte hur man med denna modifierade modell skall kunna få arbetslivet att ställa upp utan ersättning – för det handlar ju inte om någon ersättning. Ni kommer inte att lyckas med det.

Efter vad jag har förstått står Andreas Carlgren bakom hela utvecklingsplanen. Jag vill då fråga: Varför inför ni i så fall ett praktikprogram?

Anf. 146 ANDREAS CARLGREN (c) replik:

Fru talman! Det är bra att Ulf Melin tar avstånd från utbildningsdebatter som tycker att man skall kunna nöja sig med enklare utbildningar för vissa elever.

Vi går ju faktiskt i utvecklingsplanen längre än det förslag som finns i en av reservationerna till betänkandet, en reservation som vad jag förstår såväl Moderaterna och Folkpartiet som Miljöpartiet och Kristdemokraterna står bakom. De nöjer sig med att kräva en allsidig utredning av lärlingsutbildningen. Meningen i det vi har gjort är att vi skall nå någon vart, inte bara att vi skall ha en allsidig utredning, och att det skall kunna bli aktuellt med pilotprojekt redan i höst. Det hade inte varit möjligt med det förslag som ni lägger fram i reservationen. Sedan kan man förstås alltid angripa den som faktiskt gör någonting.

Vi talar om elevstatus. Jag tror att det gör det enklare att rekrytera platser. Däremot utesluter vi inte alls företagets ansvar. Det står i texten: Arbetsgivaren måste ta ansvar för att lärlingen når utbildningsmålen, bl.a. genom att utse lämpliga handledare. Det talas också om att man skall vara flexibel för att anpassa sig till småföretagets villkor, och det sägs mycket tydligt att de konkreta modellerna för det här skall utarbetas i samverkan med parterna och med branschorganisationer. Om Ulf Melin vill vara med och ge kloka synpunkter på detta finns alla möjligheter.

Praktikprogrammet är tänkt att vända sig till en annan grupp av elever, sådana som behöver en förberedelse innan de kan gå vidare i ett nationellt program – inte som ersättning för ett nationellt program, utan som en förberedelse för ett sådant. Skälet är just att vi står fast vid målet att alla skall få en gymnasieutbildning som lägger en grund för fortsatt arbetsliv men också ger behörighet för högre studier senare i livet.

Anf. 147 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! Såvitt jag vet talar ni i utvecklingsplanen också om en utredning, förutom att ni säger att ni skall föra diskussion med parterna. Jag önskar lycka till.

Vi har lagt fram ett konkret förslag på hur den här moderna lärlingsutbildningen skulle kunna se ut. Det redogjorde jag för i mitt huvudanförande. Det är bra att Andreas Carlgren lyckas få med Socialdemokraterna på vagnen, så att de äntligen talar om en lärlingsutbildning. För det skall han ha en fjäder i hatten. Men det är en miss att ni inte tydliggör ansvarsfördelningen. Vad gäller den arbetsplatsförlagda utbildningen i dag är det elevstatus som gäller, och vi har inte lyckats med detta. Jag har inte fått något svar från Andreas Carlgren på hur ni skall lyckas förlägga utbildningen till ett antal företag utan att det blir tal om ersättning och sådana saker.

Praktikprogrammet är väl ändå enligt utbildningsplanen en enklare utbildning. Jag nämnde detta därför att Andreas Carlgren själv antydde att Moderaterna skulle vilja ha någon form av enklare utbildning. Så är det inte. Jag tycker däremot att praktikprogrammet kanske andas av den ambitionen.

Slutligen vill jag ställa en fråga till Andreas Carlgren vad gäller yrkesexamen: Varför skall bara vissa program få yrkesexamen? Varför kan inte alla nationella program, både de teoretiska och de yrkesförbere-

Prot. 1996/97:78

13 mars

*Vissa gymnasiefrågor
m.m.*

*vissa gymnasiefrågor
m.m.*

dande, ha en examen? Vad är skälet till att bara några program skall kunna få det?

Anf. 148 ANDREAS CARLGREN (c) replik:

Fru talman! Jag hoppas att Ulf Melin nu har fått klart för sig att syftet med praktikprogrammet är just att förbereda för de nationella programmen, inte att sänka ambitionsnivån.

Jag tror inte att Ulf Melin allmänt är en olycklig själ, men han försöker nu ta ut all olycka i förskott genom att säga att vi har begått misstag, att vi alldeles för tidigt har slagit fast en ansvarsfördelning som kommer att gå snett, osv. Ta det nu litet lugnt! Låt oss se till att företagen, parterna och branschorganisationerna får vara med och utveckla det här, så kanske det visar sig att det blir precis så bra som SAF, som jag nämnde tidigare, tror. Jag är också övertygad om att man på den fackliga sidan kommer att medverka till att det blir så bra. Många kloka kommer att vara med och bidra till detta. Vi sätter i gång något nytt; vi talar inte bara om det. Vi nöjer oss framför allt inte med en så låg ambitionsnivå att vi bara utreder. Självfallet skall förslagen utredas innan de läggs fram i riksdagen, men det är ju sagt i utvecklingsplanen att siktet är inställt på att vi skall göra det våren 1998.

Jag går så över till den sista frågan om examen. Tanken här är att det skall vara ett sätt att erbjuda examen för den mångfald av vägar till ett yrke som man kommer att skapa. Det ger ett särskilt behov av en yrkesexamen, för att göra det tydligt att man är förberedd för det arbetsliv man ger sig ut i. Jag har vid något tillfälle sagt att det naturligtvis också ger en större möjlighet till debatt för t.ex. lärarorganisationer som kräver en gymnasieexamen, men utvecklingsplanen innebär inget ställningstagande för en sådan examen.

Anf. 149 OLA STRÖM (fp):

Fru talman! Precis som det förra betänkandet om grundskolan som vi diskuterade har också det här betänkandet om gymnasiet karaktären av att vara frågor som vi har diskuterat många gånger förut. Ståndpunkterna är rätt kända, och jag nöjer mig därför med att för Folkpartiets del ta upp en specifik fråga – i och för sig en stor och komplex sådan. Det handlar om det som man, kanske förenklat, kan kalla för betygsfrågan men som rymmer mycket mer än så.

Det finns en fråga som vi får rapporter om, som diskuteras av många i skolan och av många människor som är engagerade i gymnasieskolan: Vad gör vi med alla de ungdomar som i dag inte klarar av att få godkänt? Detta rymmer ju enormt mycket av olika aspekter, problem och stora strukturella frågeställningar.

Visst kan man säga att det kan vara barnsjukdomar i gymnasiereformen. Det kan också vara så att gymnasieskolorna i dag har många av de verktyg de behöver för att komma till rätta med problemen fast de inte utnyttjar dem tillräckligt. Och det kan vara så, vilket det säkert också ligger mycket i, att de problem man ser i gymnasieskolan i dag egentligen är grundskolans problem, dvs. att grundskolan inte har fungerat så väl att alla de elever som lämnar den har de baskunskaper de behöver för att kunna tillgodogöra sig gymnasieskolan.

Likväl: Om det här skulle fortsätta, om det skulle visa sig att det inte löser sig, har vi ett gigantiskt problem. Det är förödande för hela tanken på kunskapslyftet om kanske så många som 10 % av eleverna i gymnasieskolan, som det beräknas röra sig om i vissa skolor, skulle lämna gymnasiet utan att uppfylla de grundläggande kunskapskrav som vi alla tycker är så viktiga – för att de skall ha en chans på arbetsmarknaden, för att de som vill skall ha en chans att kunna studera vidare och för att vi i Sverige skall ha en chans att konkurrera på den internationella marknaden och få bra och välbetalda jobb i Sverige.

Det är också förödande för eleverna själva. Lusten att lära, som vi så gärna pratar om och tycker är så väsentlig att försöka hålla vid liv – från det att man är ett litet nyfiken barn tills man blir en vetgirig pensionär – är central. Man kan fråga sig, när det gäller de elever som i dag känner att de inte klarar av de krav vi ställer: Hur går det med lusten att lära? Därmed blir det också förödande för det livslånga lärandet. Om ungdomar har mycket dåliga erfarenheter av sin skolgång på vissa områden – man kände att man inte klarade av det, man blev inte godkänd osv. – tror jag att det kan förfölja dessa ungdomar hela livet, och det är mycket allvarligt.

Jag tycker inte att det som Ylva Johansson hittills har sagt räcker, nämligen att pedagogiken måste utvecklas i gymnasieskolan, att man måste bli bättre på att samarbeta över ämnesgränser och annat. Det är mycket sant att det är så, men det är ju en väldigt lång process. Den kan ta tid, och i vissa fall kanske den inte ens kommer till stånd. Jag tycker att man öppet och prestigelöst måste diskutera olika lösningar. Alla de lösningar som hittills har nämnts i debatten har också en baksida.

Vi har diskuterat det här mycket i Folkpartiet. Vi tror inte att någon enskild åtgärd kan lösa de problem vi ser i dag inom gymnasieskolan. Och det är väl bäst att jag också säger det som andra har sagt i debatten, nämligen att det lätt blir så att man fokuserar på problemen. Det som förekommer i media är också ibland grovt överdrivet. Den generella bild som ges är ju att den bara är problemfylld. Men det händer mycket som är bra också. Uppgiften för oss som har drivit igenom gymnasiereformen är att också vårda den så att den blir så bra som vi alla önskar.

En ny, modern lärlingsutbildning är alldeles utmärkt. Jag tycker att debatten om vem som har föreslagit det ena eller det andra är litet animerad. Det är klart att vi från folkpartihåll kan tycka att det känns litet konstigt – Ulf Melin tog också upp det från Moderaternas håll – att här har man kämpat i flera år, och när man plötsligt föreslår någonting får man kritik för att man är för försiktig. Det blir litet bakvänt. Men huvudsaken är att den nu kan bli verklighet. Jag tror att den kan spela en roll för många av de elever som känner en viss trötthet över den traditionella skolgången.

Vi tycker också att man måste kunna genomföra ett ännu mer flexibelt utnyttjande av den tid som gymnasieskolan erbjuder i dag. Vi kallar det för gymnasiebank. Man skall under en längre tid kunna tillgodogöra sig gymnasieutbildningen.

Vi tror också på en ännu större valfrihet. Det kanske inte räcker med den valfrihet den nya gymnasiereformen har inneburit. Vi kanske måste utveckla den ytterligare, låta eleverna välja ännu mera fritt i ämneskombinationerna.

Vår vision är också på sikt att kunna avskaffa timplanerna, att kunna ha en renlärig målstyrning av gymnasieskolan där vi politiker allt mindre lägger oss i hur skolan beter sig, bara den ser till att eleverna har kunskaperna när de lämnar skolan.

Avslutningsvis vill jag ta upp tidsaspekten. Det kanske är så att tiden är den viktigaste resurs vi måste ge de elever som i dag har det kämpigt med vissa ämnen. Jag tror inte att det finns något slags naturlag som säger att bara för att man är intresserad av praktiska ämnen är man för den skull ointresserad av de teoretiska ämnena, kärnämnen. Kanske måste vi också säga att vissa kärnämnen är viktigare än andra.

Men allt detta har sina baksidor. Jag tycker att det är viktigt att man nu för en öppen och prestigelös diskussion om detta. Det är allas vår skyldighet och allas vår angelägenhet att gymnasieskolan blir bra.

Jag vill avslutningsvis yrka bifall till reservation 6.

Anf. 150 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! Det här betänkandet, *Vissa gymnasiefrågor*, behandlar 44 motioner från den allmänna motionstiden, vilka alla har avstyrkts av utskottet. Betänkandet tar upp frågor som rör gymnasieskolan, kärnämnen, lärlingsutbildningen, förhållandet skola–arbetsliv m.m., som alla är väldigt viktiga frågor.

På grund av att utredningsarbete pågår i Gymnasiekommittén avvaktar vi dock dess arbete och ställningstagande. Också när det gäller lärlingsutbildningen får vi se om regeringen återkommer med ett förslag och en proposition senare, och då får Vänsterpartiet återkomma och diskutera den frågan.

På två områden har vi reserverat oss till det här betänkandet. Det gäller utredning om sponsring av läromedel samt uppdrag till Kunskapslyftskommittén vad gäller vuxna dövas svårigheter vid studier. Det är reservationerna 10 och 11, och jag yrkar här bifall till reservation 11.

Enligt Vänsterpartiets uppfattning skall sponsrade läromedel inte ersätta de vanliga läromedlen. Sponsring är alltid ett känsligt område, och skolan kan inte garantera att läromedlen eller eleverna inte påverkas av den reklam och eventuella vinkling av innehållet som de här läromedlen har. Därför anser vi att det är viktigt att skolan står fri från ekonomiska intressen när det gäller läromedlen, vilket givetvis också i så fall innebär ökade kostnader för kommunernas läromedelsinköp.

Vänsterpartiet tar även upp frågan om läromedel och tolk för synskadade. Vi anser att Kunskapslyftskommittén skall få i uppdrag att se över de synskadades situation så att kommunernas skyldighet att ge dem den service de behöver kan regleras.

Fru talman! En viktig princip för Vänsterpartiet, som vi kommer att fortsätta driva om det är nödvändigt, är att alla i gymnasieskolan, oavsett om de går teoretisk eller yrkesinriktad linje, skall läsa alla åtta kärnämnen. Det här är i högsta grad en klassfråga, tycker jag. Om vi ger efter på den här punkten kan möjligheterna till vidareutbildning och högre studier för dem med yrkesinriktade utbildningar begränsas.

Särskilt vill jag uppmärksamma den del av kärnämnen som lättast prioriteras bort. Det är idrott, hälsa och estetiska ämnen. Vad gäller idrott och slöjd i grundskolan är det mycket positivt att utskottet har sagt att

antalet timmar kommer att öka fr.o.m. 1998. Men det borde också i högsta grad gälla gymnasieskolan, tycker jag.

Om vi värnar den fysiska rörelsen i skolan kommer folkhälsan att bli betydligt bättre. De vanor man lär sig som ung bär man ofta med sig livet ut. Vi kommer att göra en samhällsekonomisk vinst med detta. Det kommer att minska det personliga lidandet. En bättre inläring kommer också till stånd på grund av en bättre hälsa och ökad blodgenomströmning när vi rör oss.

Även de estetiska ämnena behövs som motvikt till den kommersiella kultur som finns i samhället. De här ämnena skolar också barnen till kritiskt tänkande och hjälper till i en yttrande- och demokratirörelse. Dagens ungdomar ägnar mycket av sin fritid åt data och TV, vilket är stillasittande och passiviserande aktiviteter. Därför är både de estetiska ämnena och idrottsämnet särskilt viktiga, både i grundskolan och i gymnasieskolan.

Om regeringen och Centerpartiet nu har tänkt sig att diskutera att ta bort två kärnämnen undrar jag: Vilka två är i så fall dessa?

Anf. 151 INGER DAVIDSON (kd):

Fru talman! Det är tydligen så att en del har hunnit studera utvecklingsplanen ganska noga och väljer att debattera den i stället för det betänkande vi skulle debattera. Det blir något märkligt för oss andra, som inte kan delta i den debatten. Men vi får väl återkomma. Jag hoppas att det så småningom blir en debattomgång till som behandlar utvecklingsplanen.

Den stora gymnasiereformen har genomförts samtidigt som den ekonomiska verkligheten har förändrats drastiskt. Vad som beror på det ena och det andra kan vara svårt att bedöma när utvärderingen skall göras. Men det står utom allt tvivel att många gymnasieskolor – lägg märke till att jag inte sade alla – brottas med svåra problem i dag. Alltför många elever klarar inte gränsen för godkänd. Många lärare vittnar om att eleverna på olika program bedöms på olika sätt vid betygsättningen, eftersom hela gruppen annars skulle bli underkänd.

Problemen är störst på de yrkesförberedande programmen. Studietrötta elever förväntas klara samma kurser i kärnämnen som sina mer studiemotiverade kamrater på teoretiskt inriktade program. Många har dessutom inte tillräckliga kunskaper från grundskolan, och det finns inte nog med resurser att möta deras behov, vare sig personella eller pedagogiska. Det leder till svår frustration för många ungdomar, som inte får det stöd och den motivation som de behöver. Lärarna i sin tur känner sig otillräckliga när de inte kan leva upp till de krav som ställs på dem. På många skolor har det här sammantaget skapat en ond cirkel som det är viktigt att bryta.

En viktig åtgärd, som bl.a. vi kristdemokrater har förespråkat länge, är utformningen av en lärlingsutbildning där teoretiska studier varvas med praktik. Ja, Andreas Carlgren, vi har en reservation som handlar om en utredning om en modern form av lärlingsutbildning. Det beror på två saker. Vi hade något olika syn på utformningen och tyckte att det kunde vara bra om man såg över detta. Det var det ena. Men framför allt berodde det på att det i det läget var ett sätt att åtminstone komma en bit på väg, eftersom utskottsmajoriteten varit så negativ till lärlingsutbildning

Prot. 1996/97:78

13 mars

*vissa gymnasiefrågor
m.m.*

över huvud taget. Sedan fick vi se i medierna att Centern och Socialdemokraterna arbetat fram ett förslag som presenterades i artikelform innan det kom i form av en skrivelse till riksdagen. Det är ju en märklig historia i och för sig, som säkert en del kunniga i statskunskap kommer att studera så småningom.

Jag har inte hunnit se förslaget i dess helhet, men jag vill ändå säga att jag är glad att det har kommit. Jag hoppas att utformningen är sådan att många gymnasister kommer att få glädje av det redan under sina första år på gymnasiet, då motivationen till praktiskt arbete är som störst för många. Annars är jag rädd att det blir ett slag i luften. Men, som sagt, jag välkomnar det. Ett lärlingssystem behövs. Vi skall titta närmare på utformningen när vi ser förslaget i dess helhet.

Fru talman! En annan åtgärd som skulle kunna förbättra läget är möjligheten till en ännu mer flexibel utbildningstakt. I dag förväntas gymnasiestudierna vara avslutade vid tjugo års ålder. Om man väljer att senarelägga dem får man betala det själv. Jag tror att många ungdomars motivation skulle komma tillbaka om de fick möjlighet att göra något annat under ett eller ett par år och sedan hade möjlighet att fullfölja gymnasiestudierna på samma villkor. Med den arbetsmarknad vi har i dag är det inte enkelt, det inser jag verkligen, men jag tycker ändå att det är viktigt att öppna för ett sådant system.

Att underlätta för fristående gymnasier är också viktigt för att göra utbildet så brett och därmed så lockande som möjligt. Tyvärr har riksdagen nyligen i stället gått åt andra hållet genom att införa regler som jag anser försvårar tillkomsten av fristående gymnasier. I reservation 9, som jag avstår från att yrka bifall till, föreslår vi bl.a. att de reglerna ses över igen.

Sverige behöver också, som vi vet, många nya företagare, som i sin tur kan erbjuda många nya jobb. Det talas ofta om att vi skall skapa ett klimat som är positivt till företagande. Här skulle skolan kunna bidra på ett ännu bättre sätt än i dag. Vi skulle vilja att ett nytt nationellt program, med speciell inriktning på företagande och entreprenörskap, infördes i gymnasieskolan. Visserligen är entreprenörsanda viktig även för dem som kommer att arbeta som anställda och därför bör en sådan anda självklart prägla hela skolan. Men vi tror att ett specialprogram behövs. Det skulle kunna få betydelse för framväxten av framför allt fler mindre företag, som vi är i så stort behov av just nu. Bifall till reservation 8.

Fru talman! Vi har en stor grupp Sverigefinska elever som är beroende av svensk-finska gymnasielinjer med tvåspråkig undervisning. Det finns sådana på ett par ställen i landet, men behovet är större än så. Därför anser vi att sådan undervisning bör erbjudas i alla regioner där det finns flera kommuner med en stor andel finskspråkiga invånare. Vi har reserverat oss för det, men jag avstår även här på grund av tidsskäl från att yrka bifall.

Anf. 152 AGNETA LUNDBERG (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i betänkande UbU7 och avslag på motionerna.

I betänkandet behandlas 44 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 1996. De handlar framför allt om gymnasieskolan. Det rör sig om många olika frågor. Som ett svar på en del motioner har vi hänvisat till den kommande *Utvecklingsplan för förskola, skola och vux-*

enutbildning. Den har nu kommit, och därför tycker jag att det är bra att vår skolminister Ylva Johansson har anmält sig till debatten.

Jag tänker beröra några frågor som jag tycker är speciellt angelägna och viktiga i gymnasieskolan.

De förutsättningar som angavs när grunden lades för gymnasiereformen, nämligen att reformen skall ses som en grund för en fortsatt utveckling av gymnasieskolan, måste medföra att vi som politiker följer denna utveckling. Men vi måste också uppmärksamma de förändringar som sker ute i arbetslivet och vara beredda att gå in och göra de förändringar som behövs i gymnasieskolan. Det är ytterst angeläget att vi har en gymnasieskola som ligger väl i tiden.

Jag hoppas att ni har uppmärksammat att jag inte tycker att det uppdrag som Skolverket har, att utifrån sitt perspektiv utvärdera gymnasieskolan, räcker som beslutsunderlag. Vi politiker måste ha en mycket aktiv roll.

Skolverket pekar på att andelen elever från gymnasieskolan som påbörjar högskolestudier har ökat under senare år. Sett över den senaste tioårsperioden har det skett en fördubbling av andelen elever som går direkt från gymnasieskolan till högskolan.

Variationen i direktövergång till högskolestudier är mycket stor mellan olika kommuner, från högst 57 % till lägst 12 %. Högst frekvens har kommuner nära universitetsmiljöer, lägst har glesbygdskommuner i framför allt norra delen av landet. Det är viktigt att vi ytterligare analyserar detta och har det i åtanke för framtiden.

Den nya gymnasieskolan lyfter fram behovet av kärnämnen i alla program. När beslutet om denna reform i gymnasieskolan fattades höjdes många röster om det vansinniga i att alla skulle läsa kärnämnen och att alla skulle få högskolebehörighet. Visst höjs det fortfarande en del konservativa röster som ifrågasätter detta, men jag tycker att det är mycket glädjande att en stor majoritet både i näringslivet och i samhället i övrigt nu framför sitt stöd för reformen på även de här punkterna.

Det fordras stora ansträngningar på många plan för att alla elever skall kunna slutföra sina studier med godkända betyg. Grundskolan har ett mycket stort ansvar för hur eleverna lyckas med sina fortsatta studier. Kommunerna bör ägna ännu större ansträngningar åt att dimensionera gymnasieskolan så att eleverna kan gå på den utbildning de har intresse för och åt att fördela resurserna så att elever som behöver mer stöd också får mer undervisning.

Samarbete mellan skola och arbetsliv är angeläget för att bl.a. förbättra kvaliteten i yrkesutbildningen. Samverkan mellan skola och arbetsliv är angeläget och viktigt oavsett i vilket program det sker, för det ger eleverna möjlighet till en helhetssyn och möjlighet att sätta in skolämnena i en verklighet som i sin tur påverkar motivationen för studierna positivt.

De snabba omvärldsförändringarna ställer stora krav på individernas förmåga till omställning, förnyelse, utveckling och eget ansvarstagande. Förmåga att lösa problem, initiativförmåga och förmåga att vara flexibel och kreativ samt självtillit är viktiga egenskaper för alla individer, inte bara för blivande företagare och entreprenörer. Utskottet kan konstatera att de nya läroplanerna tar upp dessa aspekter.

Försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning på eftergymnasial nivå har visat ett mycket stort intresse från t.ex. näringslivet, hög-

skolorna och kommunerna. Det är glädjande, framför allt då man ser vilket utomordentligt samarbete som sker mellan arbetslivet och de olika utbildningsanordnarna. Min förhoppning är att detta skall vara en verklig injektion till fortsatt utökat samarbete mellan skola och arbetsliv till gagn för arbetsgivare, arbetstagare och det övriga samhället.

Anf. 153 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa några frågor till Agneta Lundberg. Hon yrkade visserligen avslag på alla reservationer och bifall till hemställan i betänkandet, men hon tog inte upp speciellt många av de frågor som finns i reservationerna, och vi fick inte höra några skäl till varför hon yrkade avslag på dem.

Min första fråga är: Känns det inte litet konstigt – det är kanske just därför Agneta Lundberg inte berörde det – att man i det här betänkandet yrkar avslag på motioner som tar upp programstrukturer, att man t.ex. skall minska antalet kärnämnen och att man skall förlänga APU:n, när regeringen för ett par dagar sedan har lagt fram en utvecklingsplan där man föreslår exakt de saker som finns med i motionerna? Känns det inte konstigt att försvåra någonting som man egentligen tycker är ganska bra?

Min andra fråga gäller följande: I slutet av sitt anförande tog Agneta Lundberg upp frågan om kvalificerad yrkesutbildning. Det tycker jag är bra. Jag ställer upp på precis det hon sade om att den är en injektion och det hon sade om samverkan mellan skola och arbetsliv. Men vore det då inte också på tiden att Agneta Lundberg jobbade för att man kunde få fler platser till den kvalificerade yrkesutbildningen? Där har ju regeringen varit mycket njugg med tilldelningen av platser. Man pratar väl om det, men man tilldelar inte några platser över huvud taget. Det vore positivt om man så att säga gick från ord till handling.

Min tredje fråga är: Tycker inte Agneta Lundberg att det också med avseende på yrkesexamen är litet märkligt att man tydligen bara inom vissa program skall kunna få en yrkesexamen, men inte inom andra? Varför skall man särskilja olika program från varandra? Vad är skälet till det?

Anf. 154 AGNETA LUNDBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tycker inte, Ulf Melin, att det känns konstigt att yrka avslag på reservationerna. Kanske skulle det dock ha känts konstigt om jag inte hade vetat att det pågick ett så gediget arbete för att utforma en utvecklingsplan där många av de här sakerna kommer att tas upp med ett väldigt brett perspektiv.

Både Majlène Westerlund Panke och jag som sitter i KY-kommittén har på olika sätt framfört till regeringen att det finns behov av ytterligare platser med tanke på det tryck som finns och den kvalitet som vi ser att dessa utbildningar verkar få. Jag tycker att Ulf Melin kan vänta till vårpropositionen, så kanske det klarnar.

Anf. 155 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Gymnasieskolan har ett mycket stort uppdrag och ett tredelat uppdrag. Gymnasieskolan skall kvalificera eleverna – alla elever – i tre avseenden. Det handlar om att förbereda för ett deltagande i arbetsli-

vet och ett lärande i arbetet, det handlar om förberedelse för vidare studier och det handlar om förberedelse för ett aktivt medborgarskap och deltagande i demokratin. På samtliga dessa punkter kan man säga att kraven på gymnasieskolan har ökat. Inte minst gäller det kraven att förbereda för ett aktivt arbetsliv och för ett lärande i arbetet.

I hela västvärlden har i dag gymnasieskolan eller motsvarande skolform ganska stora svårigheter och är utsatt för ständiga förändringar och olika planer. Det beror på att gymnasieskolan eller motsvarande nivå i dag är den del av utbildningssystemet som står inför de största förändringarna och som skall möta ett snabbt föränderligt arbetsliv och samhällsliv.

För att klara dessa tre uppdrag måste gymnasieskolan ge alla elever behörighet till högre studier. Vi vet inte i dag hur stor andel av de ungdomar som i dag går på gymnasiet som i framtiden kommer att vilja eller behöva söka vidare till högre studier, och jag menar att vi inte har rätt att undanta den möjligheten för några av ungdomarna.

Vi vet att ungdomarna måste förberedas för ett kunskapsintensivt arbetsliv. Det betyder att kraven på förkunskaper är väsentligt mycket högre än tidigare. Det gäller kunskaper i det vi kallar kärnämnen, dvs. svenska, engelska, matematik och allmänbildande ämnen, men det handlar än mer om en beredskap att delta i ett snabbt föränderligt arbetsliv och en beredskap för att delta i förändringen och för att själv påverka förändringen. Jag tror att det är oerhört viktigt att se skillnaden mellan den som är rädd för förändring och den som tycker att det känns stimulerande med förändring. Denna skillnad handlar ofta om den förberedelse och de förkunskaper man har och om vilken möjlighet man har att vara delaktig i förändringen.

Men detta handlar också om att förbereda för ett deltagande i demokratin. Det är en av de punkter där gymnasieskolan i dag inte har lyckats tillräckligt väl. Inte minst kan vi se det på det faktum att en så stor andel av gymnasieungdomarna anser att de inte har något inflytande eller mycket litet inflytande över sitt eget lärande och att de inte upplever att de blir tagna på allvar i gymnasieskolan. Därför är det viktigt att också åstadkomma förändringar i elevinflytandet. Regeringen har också föreslagit bl.a. en försöksverksamhet med självförvaltande gymnasieskolor där majoriteten utgörs av elever.

Eftersom vi vet att förändringstakten är hög i arbetslivet, och eftersom vi vet att de enkla handgreppens arbetsmarknad håller på att försvinna eller redan har försvunnit, måste vi i gymnasieskolan se till att inte bygga in några återvändsgränder. Det blir allt viktigare att gymnasieskolan ger bredd och flexibilitet för ett fortsatt lärande.

Vi vet alla – flera har varit inne på det – att gymnasieskolan har gått igenom en mycket jobbig tid. Gymnasiereformen var en viktig principiell förändring av gymnasieskolan, och den har också bäddat för mycket goda förutsättningar för en flexibel gymnasieskola och för en gymnasieskola i utveckling. Gymnasiereformen är en god grund för att gymnasieskolan skall klara detta tredelade uppdrag.

Vi vet också att vi ännu inte kan vara nöjda och säga att gymnasieskolan har klarat den utmaningen. Det har också varit en mycket arbetsam tid för alla de elever och lärare som finns i gymnasieskolan att arbeta med

alla dessa förändringar under så kort tid och med så många förändringar på gång samtidigt.

För att gymnasieskolan skall fortsätta att utvecklas, tror jag att det allra viktigaste är att utveckla det inre arbetet. Det handlar om lärarrollens förändring, där läraren går från att tidigare ha varit en föreläsare till att bli mer av en coach eller lagledare, den som ser till att eleverna själva lär sig att utvecklas.

Det handlar om samarbete, som berikar och skapar nya förutsättningar, t.ex. mellan kärnämnen och karaktärsämnen men också mellan olika lärarkategorier i gymnasieskolan.

Det handlar om att sätta eleverna i centrum, att stimulera ett elevaktivt arbetssätt och att eleverna med nödvändighet måste ges ett större inflytande i gymnasieskolan och ett större ansvar för sitt eget lärande.

Det handlar om att minska tidsstyrningen i gymnasieskolan, att fortsätta att gå mot en målstyrd skola.

Men det räcker inte att säga åt gymnasieskolan att de viktigaste förändringarna skall ske i det inre arbetet. Vi ansvariga politiker måste också genomföra förändringar i gymnasieskolans struktur i syfte att öka flexibiliteten – det är nödvändigt för att gymnasieskolan skall kunna bli en gymnasieskola för alla – men också i syfte att öka samarbetet med arbetslivet, inte minst för att underlätta övergången från gymnasieskolan till arbetslivet, där det i dag finns en del problem.

Vi måste underlätta och ordentligt sjösätta principen om en gymnasieskola stadd i ständig utveckling och ständig förändring, en gymnasieskola som själv bär med sig kraften till sin egen utveckling.

Vi socialdemokrater har tillsammans med Centerpartiet tagit ansvaret för en mycket smärtsam och svår sanering av Sveriges ekonomi. Vi går nu vidare på flera områden och kommer att använda det utrymme för ett mer aktivt arbete, för tillväxt och nya jobb. Gymnasieskolan har självfallet en väsentlig del i det arbetet.

De förändringar som vi nu föreslår i utvecklingsplanen skall jag gå lite närmare in på.

Det handlar först om översyn av programstrukturen. Vi vill att de två program som är hårdast styrda i dag, dvs. naturvetarprogrammet och samhällsvetarprogrammet, skall kunna luckras upp lite mer, bli något mer flexibla och inte vara så styrda. Vi kan se behovet av det bl.a. av det faktum att det ofta är just de programmen som ingår i olika varianter av specialutformade program och att det också ofta erbjuds en sammanslagning av naturvetarprogrammet och samhällsvetarprogrammet.

Vi vill införa ett nytt teknikprogram, som kan hjälpa till att bredda rekryteringen till den naturvetenskaplig-tekniska sektorn. Vi kan också där se att en hel del gymnasieskolor har gått före, bl.a. genom specialutformade program, som har hämtat delar både från industriprogrammet och från naturvetarprogrammet. Jag tror att det är någonstans i den kombinationen som ett nytt teknikprogram skall sökas.

Vi vill också – vilket kanske är det allra viktigaste – se över samtliga de program som olyckligtvis har klumpats ihop under beteckningen övriga program. Av gymnasieskolans 17 program, och av 16 nationella program, är det 3 program som har sina egna timplaner och sin egen definition. 13 program har alla samma timplan och kallas övriga program. Ändå är det egentligen större likheter mellan naturvetarprogrammet och

samhällsvetarprogrammet än vad det är mellan t.ex. omvårdnadsprogrammet och elprogrammet.

Det är dags att de s.k. övriga programmen får utvecklas på sina egna meriter och får tillåtas vara olika. Vi aviserar en översyn av samtliga program, i syfte att låta varje programs karaktär få större genomslag. Det kan komma att innebära att andelen APU kan vara olika stor på olika program. Det kan innebära att några av programmen skall ha mera av kärnämnen än något annat. Kanske de elever som t.ex. går omvårdnadsprogrammet skall få behörigheten att sedan söka in på sjuksköterskeutbildning, vilket man i dag inte får automatiskt på omvårdnadsprogrammet. Varje program skall få utvecklas på sina egna meriter och inte nödvändigtvis tvingas in i samma mall som andra program.

Vi föreslår också förändringar av kärnämnen. Det är vår övertygelse att det är viktigt att gymnasieskolan erbjuder en kärna av gemensamma kunskaper. Inte minst gäller det i rollen som medborgare, men vi vet också att kunskapskraven i arbetslivet har ökat.

Vi vill också se över kursplanerna i kärnämnen, i syfte att öppna dem mera mot karaktärsämnen. Det är viktigt att kärnämnen, som skall ge samma kvalitet i kunskaperna, måste utformas olika beroende på vilket program som de avser. Det är därför det är så viktigt att underlätta ett samarbete mellan kärnämnen och karaktärsämnen. Vi kan se att de gymnasieskolor som har gjort det också har goda resultat.

Vi vill låta kärnämnen få en chans att utvecklas. Det är tre kärnämnen som i dag är mycket små i omfattning, inom 30-poängsämnen. Det är svårt för de lärare som undervisar i 30-poängsämnen att hinna med att på den korta tiden också samarbeta med karaktärsämnslärarna, att utveckla undervisningen och att arbeta elevaktivt – allt det som vi vill och som också lärarna ofta vill göra. Vi vill ge dem chansen att arbeta med ett större sjuk, med ett större ämne.

Därför föreslår vi att de tre minsta kärnämnen slås samman till ett kärnämne, som blir valbart. Det är antingen estetisk verksamhet, religionskunskap, naturkunskap eller historia – som bör bli valbart ämne.

Det handlar inte, Charlotta L. Bjälkebring, om att ta bort några kärnämnen. Den totala andelen kärnämnen föreslås bli lika stor och därmed också ge samma behörighet till högre studier, men en större möjlighet att själv välja vilket kärnämne som skall vara det valbara kärnämnet och därför också större möjlighet att fördjupa sig.

Vi föreslår att man skall pröva att införa en yrkesexamen. Vi kan jämföra med övergången från gymnasieskolan till högskolan. Regeringen och ni här i riksdagen har hjälpt högskolan genom att tala om en schablon, som vi kallar grundläggande behörighet. Vi har också hjälpt högskolan i bedömningen, genom att fastställa särskilda behörigheter i olika kategorier. Men när det gäller övergången mellan gymnasieskolan och en första anställning har arbetsgivaren inte någon sådan hjälp. Han eller hon står där med ett slutbetyg från gymnasieskolan som skall bedömas, och många arbetsgivare känner då en osäkerhet om vad det egentligen är värt. De känner inte till vad alla kurserna innebär. Jag tror att många av dem skulle känna sig hjälpta av ett slags samlad bedömning i form av en yrkesexamen, något slags bevis på att man klarar jobbet.

Däremot känns det också viktigt att säga att det inte handlar om att man kan garantera en färdigutbildning i gymnasieskolan. Färdigutbild-

Prot. 1996/97:78

13 mars

*vissa gymnasiefrågor
m.m.*

ningen måste nog fortsatt också ske ute i arbetslivet, och det måste vara ett fortsatt ständigt lärande. Dessvärre blir man aldrig klar i dagens samhälle, och än mindre i framtidens samhälle.

Att vi inte har bestämt att en yrkesexamen skall införas på samtliga program beror på att det kanske inte passar alla program. Jag vill inte göra misstaget igen att behandla samtliga program lika. Detta måste prövas program för program, och det förutsätter en vilja hos branschorganisationerna att samarbeta. Jag har också mött mycket av en sådan vilja i utformningen av en yrkesexamen.

Vi föreslår till sist en ny, modern lärlingsutbildning. Den skiljer sig på avgörande punkter från tidigare lärlingsutbildningar, också från lärlingsutbildningar i andra länder. Begreppet lärlingsutbildning har ibland använts till allt möjligt, för att beteckna alla möjliga sorters utbildning och anställningsformer. Så kanske det också kommer att vara i framtiden. Men det vi nu föreslår är alltså en ny, modern lärlingsutbildning, som skiljer sig från vad som tidigare har erbjudits i Sverige.

Vi föreslår att det efter två år på ett nationellt program, där man har haft arbetsplatsförlagd utbildning, kärnämnen och karaktärsämnen, skall vara möjligt att välja om man vill avsluta sin gymnasieutbildning genom ytterligare ett år – eller hur lång tid det nu tar; jag vill ha en mindre tidsstudie i gymnasieskolan – med APU, kärnämnen och karaktärsämnen, för att nå en fullständig gymnasieexamen och behörighet för högre studier, eller om man vill avsluta genom en lärlingsutbildning som kombineras med fortsatta studier av kärnämnen och karaktärsämnen, till dess man når sin fullständiga gymnasieutbildning och kanske också då en yrkesexamen och en behörighet för högre studier.

Lärlingsutbildningen skiljer sig från den arbetsplatsförlagda utbildningen eftersom den är mindre kursplanestyrd. Det är också därför jag tror att det finns stora förutsättningar för att fler arbetsgivare skall vara intresserade av att ta på sig ansvaret för en lärlingsutbildning. Inte minst gäller det de små företagen som många gånger har haft svårt att i förväg tala om att de kommer att klara av de moment som APU:n avser på en viss tid. Man vet kanske inte vilka jobb man kommer att få in. Det kan man inte veta i förväg.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag också säga att vi hoppas att vi genom förändringar och högre kvalitet i grundskolan kommer att få allt färre elever som slutar grundskolan med otillräckliga kunskaper. Men vi har trots allt fortfarande elever som gör det eller som av andra skäl är omogna att påbörja ett nationellt program i gymnasieskolorna. De eleverna måste få chans att gå en preparandutbildning inom ramen för det individuella programmet. Den utbildningen skall också kunna utformas som ett praktikprogram där man kombinerar praktik på en arbetsplats med studier på skolan.

Anf. 156 OLA STRÖM (fp):

Fru talman! Jag försökte lyssna väldigt noga efter ett svar på den fråga jag ställde i mitt anförande. Hur gör vi så att den mängd elever som i dag inte ser ut att klara av godkänt på gymnasiet klarar av det i framtiden? Ylva Johansson talade i inledningen på anförandet mycket väl om det som jag tror att vi alla är överens om, nämligen behovet av ett kunskapslyft i Sverige och av att eleverna får en bredare kompetens från gymna-

sieskolan. Eleverna skall vara anställningsbara och ha den kunskapsbas som gör att de kan lära mera eller lära om. Men för mig går det ändå inte riktigt ihop. Det är ändå ett tricksande med kärnämnen.

Antingen säger man att man drar ned på tiden för kärnämnen eller sänker kraven. Jag tycker att Ylva Johansson måste tydliggöra sig på den punkten. Är detta ett förslag som innebär att kraven sänks? Hur väl preparerade är i så fall gymnasieeleverna när de lämnar gymnasiet?

Den andra frågan jag tänkte ta upp, som vi kommer att ha anledning att diskutera senare när det betänkandet avhandlas, är elevdemokratin. Jag tror att man har ett alldeles för enkelt svar på den viktiga frågan. Gymnasieeleverna skall få större inflytande – det är alldeles korrekt – men är svaret representativ demokrati i den form som nu förslås för gymnasiet? En handfull elever – det kanske handlar om fyra fem elever – skall representera 1 500 elever på en normalstor gymnasieskola. Tror Ylva Johansson verkligen att detta kommer att göra att alla dessa elever känner att deras inflytande ökar? Jag tror tyvärr inte att detta är svaret på den viktiga frågan om ökat elevinflytande.

Anf. 157 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag kan svara mycket kort på Ola Ströms första fråga. Jag har inga som helst planer på att sänka ambitionsnivån i gymnasieskolan. Jag har inga planer på att sänka ambitionsnivån när det gäller kärnämnen. Jag tror att det är en nödvändig utveckling att höja kompetensnivån. Det är naturligtvis svårt både för elever och för gymnasieskolan att klara den större utmaningen, men det är nödvändigt både för individen och för Sverige som nation att vi klarar av att höja kompetensnivån. Gymnasieskolan har ett större beting att klara av än tidigare. Våra förslag innebär inte någon ambitionssänkning vad gäller gymnasieskolan – inte i några delar.

Vad vi däremot föreslår är något mer flexibla lösningar och fler valmöjligheter inom ramen för en fortsatt hög ambitionsnivå i gymnasieskolan. Där skiljer jag och Andreas Carlgren oss från t.ex. Ulf Melin och Moderaterna, som ju har föreslagit att man skall sänka kraven i kärnämnen.

Vad gäller den andra frågan vill jag säga att jag tror att den viktigaste arenan för elevinflytande är klassrummet. Det är också där eleverna tycker att det är allra viktigast att ha inflytande. Elever vill vara subjekt i sitt eget lärande. De vill inte bli utsatta för undervisning. De vill själva vara delaktiga i sin egen läroprocess. Det är det absolut viktigaste reformområdet när det gäller elevinflytande.

Jag vet från andra områden att demokrati inte är någonting som man inför isolerat. Demokrati hänger samman på olika nivåer. Om man tar eleverna på allvar och ger dem inflytande också över de beslut som gäller hela skolan – jag tror inte att det är den viktigaste arenan, men det är en viktig arena – tror jag att det kommer att återverka på arbetet och synen på elevernas inflytande i hela gymnasieskolan. Vi har redan kunnat se hur det förslag om självförvaltande skolor på grundskolenivå med föräldramajoritet i styrelsen som nu håller på att genomföras har vitaliserat diskussionen om föräldrainflytande på samtliga nivåer i skolan – också i de skolor där man inte deltar i försöksverksamheten.

Prot. 1996/97:78

13 mars

*vissa gymnasiefrågor
m.m.*

Anf. 158 OLA STRÖM (fp):

Fru talman! Jag tycker att dessa två frågor delvis hänger ihop. Det Ylva Johansson egentligen säger är att kraven på eleverna att klara vissa grundläggande kunskaper på gymnasiet skall vara oförändrade. Det Ylva Johansson säger, om jag förstår henne rätt, är att det krävs av gymnasieskolan – personalen, lärarna och rektorerna – att man klarar av förändringstrycket så att fler elever klarar av att tillägna sig kunskaperna. Jag tror att det är en väldigt lång process. Jag vet att många lärare känner sig litet utlämnade. De känner att de själva inte riktigt har de verktyg de skulle vilja ha både i form av resurser och i form av stöd i övrigt för att klara av det. Jag tror inte att det Ylva Johansson säger räcker som svar på frågan om hur vi skall klara av att ge fler elever möjligheten att få godkänt i gymnasiet.

Sedan är det elevdemokratin. Jag vill egentligen inte polemisera, för jag tycker att det är lika viktigt att eleverna får stort inflytande. Det är skönt att Ylva Johansson nu säger att det är viktigast att eleverna får inflytande över klassrummet och det enskilda valet. Jag tror inte att man genom att beskära skolpersonalens professionalitet och ge eleverna majoritet i en styrelse ökar skolpersonalens möjligheter att klara av alla de krav som Ylva Johansson, vi övriga i riksdagen och gymnasiereformen ställer.

Anf. 159 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Det är riktig, som Ola Ström säger, att många gymnasielärare känner sig frustrerade. De tycker att den nya gymnasieskolans utmaningar är mycket svåra och stora. Man vill klara dem, men känner kanske inte alltid att man har orken, tiden eller förutsättningarna – i alla fall inte på så pass kort tid som man hittills har haft på sig. Det är viktigt att lärarna får fortsatt stöd i sitt utvecklingsarbete. Det var därför jag inledde mitt anförande med att tala om vikten av att utveckla det inre arbetet. Det måste i första hand utvecklas på lokal nivå på den enskilda skolan.

Även om det finns svårigheter är det viktigt att komma ihåg att gymnasieskolan i dag klarar en väldigt mycket större och svårare uppgift än för ett antal år sedan. I dag är det 98 % av eleverna som går vidare från grundskolan till gymnasieskolan, och 90 % slutför sin gymnasieutbildning. Vi har hittills kunnat se att 93 % av dem som går vidare i gymnasieskolan är godkända i samtliga kärnämnen. Det är en väldigt stor andel. Det är ingen tröst för de sju procenten – det håller jag med om – men det visar att lärarna i gymnasieskolan redan i dag klarar av ett stort beting och gör ett bra arbete.

När jag själv gick i gymnasieskolan var det 79 % av en årskull som påbörjade gymnasiestudier och 65 % som avslutade dem. Det är klart att mina gymnasielärare på många sätt hade en väldigt mycket lättare uppgift än vad dagens lärare har.

Anf. 160 ULF MELIN (m):

Fru talman! Först vill jag korrigera Ylva Johansson litet grand. Jag tycker att hon är litet slarvig med orden när hon säger att mitt parti vill sänka kraven i kärnämnen. Det stämmer ju inte. Vad jag sade i mitt

anförande, och vad vi har skrivit i våra motioner, är att det för den grupp elever som trots att man samverkar med lärare och använder poäng i stället för tid osv. ändå inte når upp till de mål som finns för kärnämnen. Det handlar inte om att sänka kraven. Vad det handlar om är faktiskt att fler skall få möjlighet att lyckas. Det är skillnaden mellan oss två. Jag tror nog att även Socialdemokraterna kommer att få tänka om i den frågan.

Sedan till frågan om den moderna lärlingsutbildningen. Jag tycker att Ylva Johansson på ett ganska bra sätt pekade på det tokiga i Socialdemokraternas modell. Ni säger att skolan skall vara ansvarig för all lärlingsutbildning. Hon pratade om de små företagen och momenten i kursplanen och pekade på att företagen kanske inte kunde erbjuda just de moment som skolan kräver.

Precis så är det: på skolans villkor. Det är det som är felet. Skolan måste i det här fallet anpassa sig till arbetslivet och ta till vara de moment som finns i APU och yrkesämnet. Det gör man inte. På vilket sätt tror Ylva Johansson att man skall få till stånd en lärlingsutbildning, med egentligen en förlängd APU-modell, när inte APU fungerar fullt ut i dag på många ställen? Hur skall det egentligen gå till, och vilka kontakter har Ylva Johansson haft med Svenska arbetsgivarförbundet och LO för att få till stånd det? Det är ett ganska så stort ekonomiskt åtagande för företagen om ert förslag skulle gå igenom. Jag tycker att det skulle vara ganska så intressant att få en liten utveckling av detta.

Anf. 161 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Ni säger ju att antalet kärnämnen bör minska. Det skall bli färre kärnämnen, men det sägs ingenting om de andra ämnen som skall ingå i programmen skall vara obligatoriska eller inte. Jag kan fråga Ulf Melin: Är det enligt Moderaternas förslag så att den totala omfattningen av kärnämnesstudierna skall vara fortsatt lika stor, ha en lika stor andel av programmen, som i dag och som det är enligt vårt förslag?

Ni säger att ni anser att alternativa kurser bör utarbetas i ämnena svenska, engelska och matematik i kurser där målen sätts lägre. Dessa kurser skall inte ge behörighet till högre studier. Jag kan inte tolka det på något annat sätt än att det ändå är ett försök att sänka nivån. Sedan kan man möjligen välja om man vill ha den sänkta nivån eller inte, men jag tycker att det är ett ganska defensivt sätt att angripa de problem som ändå i dag finns på en del program i kärnämnen.

Om lärlingsutbildningen vill jag säga att det är självklart att den arbetsgivare som åtar sig en elev i lärlingsutbildning också tar på sig ett stort ansvar. Ulf Melin ingår själv i den kommitté som för inte så länge sedan lämnade över ett betänkande till mig, där man konstaterade att en av anledningarna till att den lärlingsutbildning som finns i dagens gymnasieskola inte har större omfattning förmodligen är det delade huvudmannaskapet för lärlingsutbildningen, nämligen att det delvis är skolans ansvar och delvis arbetsgivarnas ansvar. Just det är ett problem. Jag har lyssnat på synpunkterna från den parlamentariska kommittén, där också Ulf Melin var med. Jag har också lyssnat mycket noga på synpunkterna från Svenska arbetsgivarförbundet, LO och företagarna som jag har haft ett antal kontakter med innan vi lagt fram vår utvecklingsplan. Av de

*vissa gymnasiefrågor
m.m.*

kontakterna kan jag dra slutsatsen att det är lätt att känna sig väldigt positiv och ha en positiv förväntan på vad vårt förslag skall resultera i.

Anf. 162 ULF MELIN (m):

Fru talman! Det stämmer att vi vill minska antalet kärnämnen och lägger dem i stället i de andra programmen eller förstärker yrkesämnena. Med ert förslag minskar ni också antalet kärnämnen, eller hur? Däremot minskar ni inte poängnivån men antalet kärnämnen i utbildningsplanen. Det kan väl inte statsrådet förneka.

Jag tycker faktiskt att det inte skall vara ett självändamål att ha generell behörighet till högskolan, utan man skall i så fall kunna komplettera sina betyg och sedan läsa vidare om man så vill. Faktum är – det går inte att bortse ifrån – att vi har en stor grupp elever som i dag blir underkända i en del av kärnämnen. De känner sig misslyckade. Vi menar att det skall finnas alternativ och att också den gruppen elever skall kunna lyckas. Det kanske inte är helt fel trots allt.

Läringsutbildningen sker på skolans villkor, och det stämmer att lärlingsutbildningen har en väldigt liten omfattning i dag. Det beror på att skolan inte är intresserad av att ha den. Man informerar över huvud taget inte om den. Det är inte så konstigt att det inte finns några lärlingar. Det är just därför som vi har lagt fram ett förslag om att skolan skall ha ansvaret för utbildningen i två år. Sedan har arbetslivet ansvaret, och får en ersättning, för de kommande två åren. Om företagen i dag tycker att APU, som omfattar 15 veckor, är ekonomiskt belastande och de inte får någon ersättning för den, hur skall man då kunna göra ett åtagande på två år? Jag måste säga att jag har svårt att få den ekvationen att gå ihop.

Ylva Johansson var väldigt värtalig om yrkesexamen. Det är bra. Men varför då inte låta alla program ha en yrkesexamen? Det förstår inte jag. Jag tycker att det är ett mycket ologiskt resonemang.

Anf. 163 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag tar den sista frågan först. Det finns inget som hindrar att alla program skall ha en yrkesexamen, men jag vill inte ålägga alla programmen yrkesexamen. Det måste prövas program för program och utarbetas i samarbete med parterna inom branschorganisationerna. Vi skall akta oss för stereotypa lösningar i gymnasieskolan. Vi skall ha en gymnasieskola i ständig utveckling och förändring.

Jag måste fortsätta polemisera med Ulf Melin om detta med nivån i gymnasieskolans nationella program. Det är riktigt att vi föreslår att kärnämnesstudierna splittras upp i färre ämnen, men den totala kunskapen i kärnämnen föreslås bli lika stor men mindre splittrad än vad den är i dag. Det skiljer sig från det förslag som moderaterna har lagt fram och som innebär mindre andel kärnämnen och dessutom har en nivågruppering som innebär att inte alla elever skall få behörighet för högre studier. Det är inte ett självändamål att eleverna skall ha behörighet till högskolan. Men målet är ju att eleven skall ha maximala utvecklingsmöjligheter för sin framtid, att eleverna efter avslutad gymnasieskola skall ha möjlighet att välja sin framtid och delta i ett livslångt lärande samt att Sverige som nation skall ha goda utvecklingsmöjligheter att bli en verklig kunskapsnation.

Sedan vill jag säga att det inte är så att den arbetsplatsförlagda utbildningen i dag fungerar fullt så dåligt som Ulf Melin beskriver det. Ulf Melin är kunnig i dessa frågor och vet att det skiljer sig väldigt mycket mellan olika branscher och att några branscher inte klarar av den arbetsplatsförlagda utbildningen bl.a. därför att de branscherna i allmänhet består av mycket små företag som inte klarar av den uppdelning och den kursplanestyrd utbildning som APU innebär. I stället skulle de kanske vara mer intresserade av en lärlingsutbildning.

Det är kommunen som har hela ansvaret enligt lagen att erbjuda samtliga ungdomar en gymnasieutbildning. Då menar jag att en naturlig följd av det är att det är kommunen som ansvarar och ser till att lärlingsutbildningen håller en tillräcklig kvalitet också när den är förlagd till ett företag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 mars.)

Prot. 1996/97:78
13 mars

*Vissa gymnasiefrågor
m.m.*

13 § Försvaret och miljön

Försvaret och miljön

Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU3
Försvaret och miljön (prop. 1996/97:4 delvis)

Anf. 164 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Vi har kommit dithän på kvällen att den sena timmen kanske inte förhindrar men möjligtvis inte inspirerar att gå alltför mycket på djupet i de här frågorna, även om det säkert finns en rad goda skäl för det. Jag vill betona att vi i försvarsutskottet den här gången har kunnat ägna förhållandevis gott om tid åt beredningen av frågorna som rör försvaret och miljön. Det är egentligen först sedan uppföljningen av Riokonferensen som frågorna kring försvaret och miljön, liksom som på så många andra håll i samhället, har börjat ägnas den uppmärksamhet som de förtjänar.

Mot den bakgrunden kan vi konstatera att man har en ganska ambitiös hantering av miljöfrågorna inom försvaret. Det är en hel del på gång, inte minst med utgångspunkt i FOA-arbetet och miljöstrategi för Försvarsmakten. Men förvisso återstår det en hel del innan allt har rättats till.

Vi skall vara medvetna om att försvaret liksom t.ex. den civila räddningstjänsten alltid måste kunna ges nödvändiga undantag med hänsyn till syftet med deras verksamhet. I takt med den försvarsteknologiska utvecklingen kommer det att ges stora möjligheter att eliminera alltmer av problemen när det gäller försvaret. Det ligger också i linje med den uppfattning som vi i Folkpartiet liberalerna har om hur det framtida försvaret bör inriktas.

Jag välkomnar att man i försvarsutskottet är överens om att påskynda det arbete som pågår rörande försvaret och vindkraften.

Fru talman! Ett av de stora miljöproblemen i samhället är det buller som många människor utsätts för i vardagen. Det hör förvisso till det som i detta sammanhang kallas för icke livshotande miljöpåverkan som inte

har långsiktiga effekter. Det har det kanske inte på miljön, om därmed menas naturmiljön. Men för många enskilda och deras vardag innebär buller stora påfrestningar och kanske också långsiktiga negativa effekter. Då är det viktigt att militärflygets bullerproblem ägnas större uppmärksamhet. När vi nu fattar beslut om att minska antalet skarpa flygflottiljer till en handfull är det rimligt, tycker jag, att de miljöproblem som den verksamheten förorsakar ges allt större betydelse vid lokaliseringsbeslut.

Vi kan inte undvika att militär verksamhet ibland kommer i konflikt med andra konkurrerande viktiga intressen, såsom angelägna miljö- och naturvårdsintressen. Ett exempel är skjutfältet vid Torhamns udde. Ibland måste miljöintresset i det här sammanhanget stryka på foten. Så har det varit med Torhamns udde. Men när vi nu kraftigt bantar försvarets fredstida verksamhet måste rimligtvis frågan ställas om vi har samma behov av skjut- och övningsfält som vi tidigare haft. Jag tycker att det är rimligt att man från försvarets sida prövar om man inte i det här läget kan avstå från skjutfält där det föreligger uppenbara angelägna miljöintressen.

Med den inriktning på försvaret som vi här nyligen beslutat om vad gäller anpassningen – det handlar alltså om att vid förändrade hotförhållanden kunna låta försvarets volym växa – ställs krav t.ex. på att det finns tillgång till skjut- och övningsfält. Vi vet att det kan vara svårt att på kort tid, och kanske även på en längre tid, ordna detta. Det gör naturligtvis att man skall vara försiktig med att helt göra sig av med de resurser som i dag finns. En möjlighet som jag tycker att försvaret borde pröva är att sådana här skjut- och övningsfält läggs i malpåse. Det gör man ju t.ex. när det gäller ubåtar för att avvakta om man verkligen behöver dem framöver. På det sättet skulle man kunna tillgodose angelägna miljö- och naturvårdsintressen. Torhamns udde vore ett utmärkt exempel.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 3 i den form som den föreligger på utdelat rättelseblad, vilket andre vice talmannen inledningsvis uppmärksammade.

Anf. 165 JAN JENNEHAG (v):

Fru talman! Försvaret och miljön är en inte helt enkel sammanställning. Försvaret och dess militära verksamhet förs ju till sin yttersta konsekvens med striden. Det är striden som är det militära medlets yttersta verktyg. En del av striden syftar till att sätta sprängladdning i motståndaren. Frågan om ammunition och miljö innehåller således, milt uttryckt, motsägelser.

Desto större anledning finns det då att försöka analysera motsägelserna här, åtminstone vad gäller att i övningsverksamhet och fredstida verksamhet undanröja oönskade miljökonsekvenser. En sådan gäller blyad ammunition. Här finns det naturligtvis möjligheter att mera aktivt än som hittills varit fallet ha ett utvecklingsarbete och ett målmedvetet arbete som bygger på en tidsplan. Jag inbillar mig inte att vi utan vidare kan skrota all blyad ammunition inom försvaret, men vi kan åtminstone börja med att ha ambitionen att när det gäller den fredstida användningen av ammunition undvika blyad ammunition.

Utskottet gör en viss poäng av att Försvarsmakten genom regeringens regleringsbrev har fått i uppdrag att titta på detta. Det är just detta med att *titta på* som det är fråga om. Det handlar inte alls om ett utvecklingsarbete eller om en tidsplan för en övergång till ett annat system. I regle-

ringsbrevet står det nämligen: Försvarsmakten skall i årsredovisningen redovisa utvecklingen av blyfri ammunition. Det tror jag det! Det är klart att man skall redovisa det och att man skall se vad som händer runt om i världen. Det är en absolut miniminivå vad gäller aktivitet. Man kan vända på det och säga att något mera passivt svårligen kan hittas när det gäller aktivt miljöarbete. Det borde alltså finnas betydligt större möjligheter att få en förändring till stånd. Att vi skall ha ett slutdatum och en avvecklingsplan för användningen av blyad ammunition i det svenska försvaret tycker jag är en självklarhet.

Så till en annan aspekt på ammunitionen. Det gäller då ammunition som av olika skäl inte längre kan användas. Den har blivit för gammal eller också är den avsedd för vapensystem som inte längre används osv. I decennier har ammunition dumpats. Ammunitionen ligger kvar och klassas inte som miljöfarlig i den mån den inte innehåller miljöfarliga ämnen. Ammunitionen som sådan anses alltså inte vara miljöfarlig, men det är den naturligtvis. Det inser man om man försöker sig på bärgning av ammunition. Då iakttar man stor försiktighet. Det kan jag försäkra.

I regleringsbrevet, för att återkomma till detta, åläggs Försvarsmakten att slutföra undersökningarna av dumpad ammunition inom ramen för undersökningen av miljöfarliga lämningar. Försvarsmakten inser att den här ammunitionen är miljöfarlig, men Naturvårdsverket klassar den inte som miljöfarlig. Detta skall vi naturligtvis ändra på. Självklart skall dumpad ammunition klassas som miljöfarlig.

Också när det gäller destruktions av ammunition finns det ett fält för utveckling. Nu sprängs till stor del sådant som inte längre skall användas. Det sprängs i stor utsträckning på Älvdalens skjutfält. Utskottet säger att man förutsätter att "sprängning och bränning av ammunition på Älvdalens skjutfält genomförs i enlighet med gällande lagstiftning och givna miljötillstånd". Även här har vi ett slags miljöengagemang på miniminivå. Självklart! Är det någon som föreställer sig något annat? Vad vi efterlyser är naturligtvis ett aktivt miljöarbete.

En utvecklingssträvan är att komma bort från sprängning och bränning av ammunition. Här finns det ett utvecklingsarbete på det internationella planet. Ligger Sverige i täten? Alls icke! Vad säger regleringsbrevet, som utskottet åter hänvisar till? Jo, att Försvarsmakten fortlöpande skall hålla Regeringskansliet underrättat om utvecklingen av nya metoder för destruktions av ammunition. Vi vill nog gärna se ett litet mer aktivt intresse för den här saken, om vi nu tror att vi skall få en förändring och att vi skall upphöra med bränning och sprängning av ammunition som skall destrueras.

Fru talman! Jag brukar citera mig själv. Det ger märke åt debatten.

I en partimotion för några år sedan om buller, som hade underrubriken *Buller – ett allvarligt men ofta nedtystat problem*, behandlades också det buller som Försvarsmakten genererar. Om vi med buller menar oönskade ljud finns det ett antal människor på flygflottiljer som tycker att flygbuller är ljuv musik. Men det är ju inte säkert att den uppfattningen delas av de kringboende. Om vi ser på Försvarsmaktens ambitioner i det här stycket kan vi konstatera att man har överklagat de tillstånd som har lämnats. Det må vara ett egenintresse att bedriva sin verksamhet på enklaste vis, men något uttryck för miljömedvetenhet och för att Försvars-

makten skall ligga på framkant när det gäller utvecklingen är det naturligtvis inte.

Utskottet nämner också Malmens flygplats. Den skall över huvud taget inte användas, anser jag. Det finns gott om flygplatser. Genom det senaste försvarsbeslutet är det inte landningsbanor och faciliteter för att kunna genomföra flygverksamhet som saknas. Det behövs inga verksamheter inom områden där de orsakar betydande bullerstörningar, och det gör de på Malmens flygplats. Malmen bör läggas ned. Försvarsmakten skall ha högre ambitioner än att överklaga de beslut som miljömyndigheter har fattat.

Jag vill också uppehålla mig en smula kring vindkraften. I morgon kommer vi att få en proposition på våra bord som gäller kärnkraftens avveckling. Vi kommer att behöva ta till vara varje möjlighet att producera elenergi. Vindkraften kommer att få betydelse, om än inte särskilt stor. Enligt mitt sätt att se är det en del av de platser som nu Försvarsmakten lämnar i och med neddragningarna som mycket väl skulle kunna användas för sådan verksamhet. Även här har Försvarsmakten ett fält för sin miljömedvetenhet där man på ett mycket konstruktivt sätt skulle kunna bidra samtidigt som man markerar statens intresse av att ta ett aktivt ansvar för utvecklingen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 4.

Anf. 166 ANNIKA NORDGREN (mp):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 6.

För ett tag sedan tog jag del av ett TT-telegram där det stolt deklarerades att JAS-planen numera målas med miljövänlig färg, och det är naturligtvis positivt. Men min spontana reaktion var att om man tycker att det är så viktigt och sensationellt att måla med miljövänlig färg att man skriver ett pressmeddelande om det, då undrar jag hur stor miljömedvetenhet som annars präglar det som man sysslar med.

I Försvarsmaktens broschyr *Försvaret för miljön* har man på omslaget spaltat upp försvarets del av Sveriges totala utsläpp. Det är siffror som man ofta brukar använda sig av i olika sammanhang. Det är inte konstigt, eftersom siffrorna ser bra ut. Försvarsmakten ansvarar t.ex. för 1,5 % av Sveriges totala CO₂-utsläpp. Både försvaret och somliga politiker hänvisar ofta till dessa siffror, därför att de – enligt detta resonemang – talar för att försvaret släpper ut så litet jämfört med andra aktörer att det egentligen inte är någonting att bråka om. Ett annat vanligt argument som man hör är att krig är det värsta miljöhotet som kan drabba oss och att detta då skulle berättiga undantag för miljölagar i fredstid. Och så slår man sig lugnt till ro och förskräcker sig på sin höjd åt vad försvaret, indirekt eller direkt, ställer till med och har ställt till med i andra länder. Detta duger naturligtvis inte.

Jag hävdar att försvaret har ett särskilt miljöansvar, eftersom riksdagen har beslutat om att vidga säkerhetsbegreppet till att gälla även andra hot än militära. Ett av dessa reella hot är den pågående miljöförstörelsen.

Totalförsvaret måste därför ligga i täten när det gäller miljöfrågorna, särskilt nu när miljöhoten är ett säkerhetspolitiskt hot. Försvarets miljöengagemang – i teori, men framför allt i praktik – har givetvis betydelse både för folkförankringen och för trovärdigheten i och med att miljöförstörelsen är ett säkerhetspolitiskt problem.

Gör då Försvarsmakten någonting på miljöområdet? Svaret är givetvis ja. Det är mycket som har hänt och det är mycket på gång. Bl.a. kan jag nämna regionala miljöplaner, miljöledningssystem, miljörevisioner och redovisning. Allt detta är bra initiativ som är väl värda att lyfta fram.

Därför blir det litet tråkigt när man läser Försvarsmaktens remissyttrande i anledning av miljöbalken. Det andas inte den progressivitet som jag skulle önska eller som man skulle kunna kräva av den myndighet som en majoritet av försvarsutskottet anser vara ett föredöme för andra s.k. sektorsmyndigheter.

Försvarsmakten framför i remissvaret att man biträder mål och syfte med miljöbalken, men att man vill särreglera försvarets roll i lagstiftningen på sådant sätt att det tydligt skall framgå att Försvarsmakten skall kunna beviljas undantag från miljölagarna. Försvarsmakten anser inte att strandskyddet skall utgöra hinder för uppförande av totalförsvarets byggnader, och man tycker inte att det är lämpligt att ge ideella organisationer på miljöområdet rätt att överklaga domar och beslut enligt balken. När det gäller buller anser Försvarsmakten att gränsvärden är olämpliga. Normerna bör – om de skall införas – enligt Försvarsmakten få karaktären av riktvärden, dvs. värden som skall ses som en utgångspunkt och en vägledning.

Vad säger då försvarsutskottet? Ja, i den försvarsproposition som regeringen och Centern lade fram i höstas finns det ett avsnitt om miljön i totalförsvaret, men regeringen kom inte med ett enda förslag till riksdagsbeslut på miljöområdet. Man redovisade vad som var på gång inom Försvarsmakten, och med detta skulle riksdagen låta sig nöjas.

Utskottet lät sig tyvärr nöjas och har inte tagit något initiativ till att skruva upp ambitionsnivån. Ett konkret exempel är att regeringen i propositionen skriver att utsläppen skall begränsas ytterligare. Dock specificerar regeringen inte mer än så vad man egentligen menar och vilka nivåer som man anser att Försvarsmakten skall sträva mot. Här kunde utskottet ha gjort en insats.

Ett annat exempel är att utskottet borde ha gett regeringen i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag till slutdatum och en avvecklingsplan för användning av blyad ammunition i det svenska försvaret. Utskottet borde också ha slagit fast att miljömålen och miljöarbetet skall delas av alla i samhället utan undantag för Försvarsmakten. Undantag omöjliggör enligt min mening den önskvärda ambitionen att vara en förebild när det gäller miljöfrågorna.

Det finns mycket material som utskottet skulle ha kunnat ta fasta på. I Norge har man t.ex. i sin *Miljöplan Försvaret 1992* konstaterat att försvaret i Norge i all sin verksamhet skall inarbeta en medveten hållning till miljöfrågor och vara en föregångare med hänsyn till att efterleva nationella och internationella miljöbestämmelser. Dessutom skall det norska försvaret vara en pådrivare för att främja leverantörers vilja och nivå att leverera miljövänliga produkter som är producerade med miljövänliga metoder. Det skall vara tydligt och klart att försvaret väljer den miljömässigt bästa lösningen.

Utskottet kunde också ha tagit fasta på det förslag till miljöstrategi som fms – forskningsgruppen för miljöstrategiska studier, som är en samverkan mellan Stockholms universitet och FOA – har sammanställt. I rapporten skriver fms att målet för det militära försvarets utveckling bör

vara ett ekologiskt hållbart försvar och att försvaret skall ha ambitionen att vara en förebild för det övriga samhället i miljöarbetet.

Fms-rapporten ger en hel del förslag till vidareutveckling av försvarets miljöengagemang. Inför framtiden föreslår fms bl.a. att miljöhänsyn skall ingå i underlaget för beslut, att en framförhållning med hänsyn till morgondagens miljöproblem och miljökrav erfordras, att kretslopps- och försiktighetsprinciperna tillämpas och att Försvarsmakten bör vara pådrivande när det gäller framtagning av miljöanpassade produkter. Fms anser också att uppföljningen av miljöarbetet inom Försvarsmakten bör utvecklas samt att en viktig grund för miljöarbetet är att den fredstida verksamheten bedrivs effektivt. Fms förslag innehåller också frågor om ekonomiska styrmedel och konkreta avvägningar gentemot andra sektorer i samhället.

I dagarna kom också fms andra rapport *Framtidsbilder av ett ekologiskt försvar*. Den handlar om fyra olika intressanta framtidsbilder baserade på principiellt olika möjligheter att minska försvarets miljöpåverkan. Den *lägsta* av dessa fyra nivåer innebär en halvering av nuvarande energianvändning kombinerat med en reduktion av fossila bränslen med 30 %.

Fru talman! På lång sikt skall miljömålet för buller utomhus vara 55 decibel. Naturvårdsverket och Koncessionsnämnden för miljöskydd har föreslagit en nivå på 90 decibel. Detta accepterade inte Försvarsmakten, som överklagade eftersom man vill ha en högsta tillåtna bullernivå på 100 decibel.

Regeringen har nyligen föreslagit att ett åtgärdsprogram mot bullerstörningar i befintlig bebyggelse skall upprättas och genomföras i två etapper. Regeringen skriver att toleransen mot buller från militär verksamhet bör vara högre än för annan verksamhet. I och med detta åtgärdsprogram tillmötesgår regeringen Försvarsmaktens krav. Miljöpartiet anser att en decibelnivå på 100 % är helt oacceptabel. Inför nästa försvarsbeslut är det naturligtvis väldigt viktigt att vi tar hänsyn till de bullermål som vi har satt upp. Det kommer naturligtvis att påverka placeringen av flygflottiljer och övningsfält.

Så till vindkraften. Vindkraften är viktig för att minska sårbarheten i vårt samhälle. Försvarsberedningen har slagit fast att kärnkraften är ett sårbarhetshot genom risken för terroristdåd och förekomsten av och bristande kontroll över avfall från kärnkraftverksamhet. Det bör naturligtvis vara i Försvarsmaktens intresse att stödja övergången till ett säkrare energisystem och ett robustare samhälle.

På många områden använder man sig av teknik för att lära sig mer om den, vilket Försvarsmakten verkligen borde praktisera. Därför borde man genomföra en vindkraftssatsning för att lära sig mer om den. I *Miljöstrategi för Försvarsmakten* står att läsa: "För Försvarsmakten är det både ur miljö- och säkerhetssynpunkt viktigt att satsa på förnybara energikällor. Om energin kan produceras lokalt innebär det att Försvarsmakten blir mindre sårbar och att den negativa miljöpåverkan kan minska. Vilken typ av förnybar energi som man satsar på bör bestämmas utifrån lokala förutsättningar."

Jag har motionerat om detta, men utskottet konstaterar bara att Försvarsmakten inte i dag producerar någon elenergi och att man i stället bör

koncentrera sig på huvuduppgiften. Det kallar jag för ett goddag – yx-skaft-svar.

Försvarsmakten har med hänsyn till försvarsintresset avstyrkt 40–50 % av ansökningarna om bygglov av vindkraftverk. Anledningen är, säger man, att vindkraftverk i vissa fall stör radio- och radarsignaler från försvarets anläggningar.

Försvarsdepartementet inrättade 1995 en samarbetsgrupp rörande frågor om försvaret och vindkraftsintresset. En huvudstudie har nu föreslagits börja 1998 med syfte att utveckla modeller för vindkraftens inverkan på militära system. Men jag anser att kunskaperna om signalspaningsstörningar är tillräckligt stora för att Försvarsmaktens skyddszoner omedelbart bör ändras, så att inte nyetableringar av vindkraftverk längre hindras av Försvarsmakten på tveksamma grunder. Utskottet säger i betänkandet att man vill skynda på utvecklingen, vilket är bra. Men det räcker inte.

I rapporten *Miljöstrategi för Försvarsmakten* skriver fms: "Miljöfrågorna har hittills inte i nämnvärd omfattning påverkat avvägningar som rör försvarsmaktens storlek och struktur." Vidare skriver man: "Miljöhänsyn kan och bör vara en faktor som vägs in vid dimensionering och inriktning." Detta är tankar inför nästa försvarsbeslut.

De miljömässiga effekterna av beslut rörande t.ex. lokaliseringar av flottiljer, garnisoner, övnings- och skjutfält måste enligt min mening vägas in inför nästa försvarsbeslut. Det skall också, enligt min mening, genomföras miljökonsekvensbeskrivningar av de förslag som Försvarsmakten presenterar inför nästa försvarsbeslut. Syftet är naturligtvis att spara miljö, resurser och på sikt också pengar för samhället.

Avslutningsvis, fru talman, kommer Ragnhild Pohanka att ta upp situationen vid Älvdalens skjutfält. Senare kommer Gudrun Lindvall från Miljöpartiet att behandla Torhamns udde i en interpellation. Jag överlämnar dessa ärenden med varm hand till mina kolleger.

Anf. 167 JÖRGEN PERSSON (s):

Fru talman! Försvarsmaktens yttersta syfte är att förhindra att kriget med dess totala förstörelse av liv, egendom och miljö når svenskt territorium. Det är ett citat som har hängt med under ganska många år. Utifrån detta kan man resonera om att Försvarsmakten har en litet speciell verksamhet och att den är en litet speciell myndighet jämfört med andra myndigheter. Betingelserna är litet annorlunda på grund av att verksamheten faktiskt går ut på att öva sig för krig och att se till att vi hålls utanför sådant.

Men miljömål och miljöarbete måste ju gälla för Försvarsmakten precis som för resten av samhället. Vi har i utskottet sagt att vi på sikt skall ha ett ekologiskt hållbart försvar. Vägen dit är säkert ganska lång, men det är i alla fall dit vi skall nå.

Regleringsbrevet från regeringen 1997 är bra. Det innehåller ganska många konkreta verksamhetsmål och många väldigt preciserade uppdrag till de olika myndigheterna inom försvaret. Vi är alltså en god bit på väg. Försvarsmakten måste faktiskt ges en eloge för det ganska ambitiösa arbete som utförs på miljöområdet. Bl.a. kan nämnas ÖB:s miljöplan som innehåller många kloka saker.

År 1993 antog försvaret en miljöpolicy. Det var kanske då som man började komma i gång på allvar. Tillsammans med Naturvårdsverket, som ger Försvarsmakten ganska mycket beröm för det arbete som utförs just nu, har Försvarsmakten utarbetat en sektorsrapport som går ut på att man tänker fortsätta att arbeta med miljöfrågorna. Naturvårdsverket säger bl.a. att man inom Försvarsmakten i dag är så pass duktig att man utgör ett föredöme för andra myndigheter. Detta får man väl tänka på, trots att verksamheten ser ut som den gör.

Jag skulle vilja nämna några saker vad gäller miljöfrågorna. Många har bl.a. talat om de undantag från miljölagstiftningen som finns i dag. Men man måste säga att de är ganska få. Utskottet har poängterat att de absolut inte skall bli fler, snarare färre. Det är en bra ambition.

Vad gäller ammunition är, som på så många andra områden, mycket på gång. Man vill slutföra undersökningen av den dumpade ammunitionen. Vi har ju under de senaste 50 åren dumpat ganska mycket i olika sjöar runt om i landet. Undersökningen, som skall vara klar nästa år, skall komma med förslag till åtgärder. Man har också uppmanat myndigheten att redovisa förslag för en utveckling mot blyfri ammunition.

Buller är också en diskuterad fråga. Propositionen *Infrastruktur för framtida transporter* tar upp bullerproblemet. Det handlar inte bara om Försvarsmakten, utan det handlar också om att samhället har vuxit sig så nära inpå flygplatser att bullret har blivit ett problem. I en första etapp tillåts buller upp till 100 decibel under dagtid på vardagar. Det har varit mycket debatt om detta. Men i andra etappen skall gränsen sänkas till 90 decibel. Regeringen har målsättningen att man på Malmen t.ex. på längre sikt skall komma ned till 60 decibel, vilket är en bra ambition. Problemet är att det kostar pengar. Men vi skall i alla fall på sikt nå dithän.

Vindkraften har utretts och kommer att utredas ordentligt i början på nästa år. Hittills har en förstudie gjorts. Problemet är inte att frågan utreds för mycket, men det går litet för långsamt. Utskottet har tidigare sagt att utredningen måste skyndas på. Det är ett viktigt arbete. Det viktigaste av allt är att Försvaret, Naturvårdsverket och andra intressenter kommer överens, så att man når resultat.

Det sista jag tänkte nämna är det internationella samarbetet. Det är ju inte bara i Sverige som vi har ett försvar, och det är inte bara här som vi behöver jobba bra med miljöfrågorna. Jag vill bl.a. nämna att vi har ett samarbetsavtal med det amerikanska försvaret. Det har publicerat en skrift som diskuteras på ett ganska bra sätt. Man har kommit en bit på vägen. Dessutom hade vi en konferens i Linköping för två år sedan. Där gavs också en skrift ut som går väldigt bra internationellt. Det man resonerar om just nu är att man skall implementera, alltså verkställa, det här i de europeiska länderna. På sikt skall det här sättet att arbeta med miljöfrågor även spridas till andra länder.

Sverige deltar också i NATO:s miljökommitté. Sverige har inlett ett samarbete vad gäller Östersjöregionen. De nordiska länderna skall hjälpa de andra länderna runt Östersjön. De har betydligt större problem med miljön och försvaret än vi har.

Med detta skall jag nu avrunda. Jag vill säga att det är mycket bra att vi har människor inom olika myndigheter i försvaret som jobbar med det här och som har en väldigt hög ambition. Det är också mycket bra att det finns politiker och partier som driver de här frågorna. Det är enbart det

som gör att vi framöver kommer att komma ännu längre framåt. Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 168 JAN JENNEHAG (v) replik:

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 5. Jag sade något annat i mitt huvudanförande. Det tar jag tillbaka.

Så till Jörgen Persson. Han uppehöll sig kring regleringsbrevet. Det innehåller förvisso ett flertal goda och konkreta uppdrag. Men om vi tar det här som jag talade om i huvudanförandet, blyfri ammunition, vill jag fråga: Tycker Jörgen Persson verkligen att uppdraget att Försvarsmakten årligen skall redovisa utvecklingen av blyfri ammunition är ett uttryck för ett aktivt miljöarbete? För mig är det så nära passivitet man kan komma.

Anf. 169 JÖRGEN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det är ingen brist på passivitet i det här fallet. Det är Försvarsmakten som använder ammunition, och det är andra myndigheter nära Försvarsmakten som forskar på alternativ och på utveckling av vapen. Det är inte alldeles orimligt att de som *kan* det här området forskar och försöker ta fram saker som är bättre, bl.a. blyfri ammunition. Det är en ambition från vår sida att man skall nå fram. Vi måste ge myndigheten en chans att nå dit. Om man inte gör det, får vi väl vidta åtgärder.

Anf. 170 JAN JENNEHAG (v) replik:

Fru talman! Jörgen Persson sade: Det är ingen brist på passivitet i det här fallet. Jag håller fullständigt med.

Anf. 171 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att vi behöver avvakta en utredning när vi inte har någon anledning att göra det. Nu pratar jag naturligtvis om vindkraften. Jag tycker faktiskt att vi genast borde kunna ändra de här skyddsområdena och få dem anpassade till den kunskap vi har i dag om hur *mycket*, som Försvarsmakten säger – hur *litet* skulle jag vilja säga – vindkraften stör. Jag tycker att jag och Jörgen Persson skall enas här i dag om att i alla fall skicka en kraftig signal om att något måste hända på det här området.

Jag vill också säga att det inte bara är så att Försvarsmakten skall sluta upp att hindra etablering av vindkraftverk. Vad Försvarsmakten skall göra är att *stödja* etablering av vindkraftverk. Varför? Jo, för att det främjar en minskad sårbarhet i samhället. Det främjar ett robustare samhälle där kärnkraftsavvecklingen, som jag verkligen hoppas skall komma till stånd, är en naturlig del. Det är ju något som t.ex. Försvarsberedningen har sagt är ett säkerhetspolitiskt hot.

Jag vill fråga: Tycker inte Jörgen Persson att Försvarsmakten borde kunna vara mer självförsörjande med energi från förnybara energikällor, och att den inte bara, som utskottet skriver, behöver ägna sig åt sin huvuduppgift och inte åt att producera energi? Det tycker jag återigen ger uttryck för en stor passivitet.

Det är svårt för mig att se hur man kan vara ett föredöme på miljöarbetets område när man har undantag från miljölagar. Det är ett princi-

försvaret och miljön

piellt ställningstagande. Det är få undantag man har, men principen är viktig. Jag anser att det är svårt att förena föredöme med undantag.

Anf. 172 JÖRGEN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Frågan om vindkraft är väldigt besvärlig. Det här är två intressen som är ganska svåra att förena. Försvaret ser att vindkraftverk t.ex. stör radio och radar.

Den grupp som nu har jobbat i ett och ett halvt år har gjort en förstudie. För att komma framåt tillsätter man bl.a. den här huvudstudien som påbörjas nästa år och som skall hålla på i flera år. Vår ambition är att inte ge upp förrän de olika parterna har lyckats komma överens. Vår ambition är också att bygga ut vindkraften ordentligt här i landet. Det hänger ihop med propositionen om energi osv. Ambitionen finns verkligen där.

Anf. 173 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Fru talman! Det är precis det här som är det stora problemet. Det finns olika intressen i det här fallet från Försvarsmakten och från vindkraftsintressena – eller de samhälleliga intressena hoppas jag t.o.m. att jag kan säga. Det borde vara precis tvärtom. Det borde vara ett gemensamt intresse från Försvarsmakten och vindkraftsintressenterna att skapa ett robust, småskaligt lokalt producerat energisystem med hållbara energikällor.

Jag tycker att vi borde enas om att skicka den signalen till Försvarsmakten och till övriga delar av samhället så att man kan se kopplingen mellan ett robust samhälle och ett försvarsintresse i vindkraften. Där borde vi kunna vara väldigt tydliga. Det borde inte vara skilda intressen. Tvärtom borde man sträva mot samma saker. Därför menar jag att Försvarsmakten skall stödja etableringen av vindkraftverk och också faktiskt lära sig mer om denna teknik – något som ju kan anses vara nödvändigt i Försvarsmaktens fall – genom att t.ex. producera egen energi för att göra sig mindre sårbar.

Anf. 174 JÖRGEN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi är överens mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet och ÖB om att vi långsiktigt är beroende av de här lokala energikällorna. Problemet i den här konflikten är väl att man ser det ganska kortsiktigt. Vi hoppas på den studie som skall komma i gång nästa år. Vi hoppas att man skall kunna komma framåt och att man skall kunna komma överens och inte längre se så kortsiktigt. Utskottet har ju i det här betänkandet sagt till regeringen att man måste skynda på. Det går för långsamt.

Anf. 175 ARNE ANDERSSON (m):

Fru talman! Jag skall tillgodose mycket högt ställda krav på återhållsamhet. Det betänkande som försvarsutskottet har avlämnat är egentligen ett betänkande där regeringen inte har lagt fram några förslag. Det är lossbrutet för att det passar bra i ett sammanhang där vi besvarar ett antal motioner. En mycket bred majoritet i utskottet står bakom det som är anfört. Med ett mycket strikt betraktelsesätt, lämnas egentligen inte något utrymme för reservationer. Men det är klart: Det finns inget som är så

självlkärt att det inte gâr att ifrågasätta. Det gâr att suga litet mer på karamellen. Det är vad Annika Nordgren och Miljöpartiet har gjort.

I betänkandet ger vi, mycket glädjande tycker jag, uttryck för att försvaret är en god miljöförvaltare. Vi har i utskottet under beredningen naturligtvis lyssnat på Försvarsdepartementet, Försvarsmakten, Naturvårdsverket – ännu mer naturligt – samt den tidigare nämnda forskningsgruppen fms.

Naturvårdsverket var kanske mest tydligt. Man gav uttryck för att Försvarsmakten ligger långt framme i miljöarbetet och att den i detta avseende utgör, som jag tror att Jörgen Persson sade, ett föredöme för andra s.k. sektorsmyndigheter. När gavs ett sådant omdöme senast? Detta finns att läsa i betänkandet. Det är hämtat från de föredragningar som vi hade. Det gläder mig att jag kan peka på detta.

När vi nu får en så här ifrågasättande miljödebatt i samband med ett försvarsbetänkande är det snubblande nära, Annika Nordgren, att man i likhet med det något nötta men icke alldeles förbrukade talesättet slänger ut barnet med badvattnet. Var någonstans i era reservationer står det att Försvarsmaktens grundläggande uppgift för Sverige har något företräde? Det står icke. Det är allvarligt nog.

Jag kunde inte undgå att notera att Annika Nordgren i någon del av anförandet sade att just detta att Försvarsmakten koncentrerar sig på sin huvuduppgift i ett visst sammanhang var ett goddag – yxskaft. Det är inte det. Det handlar ytterst om det. Om man har glömt varför vi har en försvarsmakt och att krig är en grym hantering blir detta långa resonemang om vindkraftverk så malplacerat att en utomstående betraktare undrar vad vi håller på med.

Fru talman! Jag vill med detta, i avsaknad av förslag från regeringen, men i linje med vad regeringen har anförut och vad utskottet har gjort bekant i sitt betänkande yrka att betänkandet läggs till handlingarna och att reservationerna avslås.

Anf. 176 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Fru talman! Jag håller med Arne Andersson om att krig är en grym hantering. Det kan vi vara helt överens om.

Däremot tycker jag inte att vi slänger ut barnet med badvattnet. Arne Andersson tog upp en konkret sak som han vände sig emot, nämligen att jag inte tyckte att det var rätt av utskottet att skriva att man skulle koncentrera sig på huvuduppgiften och inte på framställning av lokalt producerad energi. Jag tycker att Moderata samlingspartiet och Miljöpartiet har haft samma uppfattning i försvarsberedningen när vi skrev att effekten av kärnkraften är ett säkerhetspolitiskt hot. Vi har inte minst tittat på vad som händer i våra hav runt omkring oss. Då måste man ta konsekvenserna av det. Då måste man också ta konsekvenserna av att genomföra någonting i praktiken i Försvarsmakten i Sverige.

Jag hoppas att jag och Arne Andersson är överens om att Försvarsmakten skulle tjäna på att vara mindre sårbar. Vore det inte förskräckligt om vi kunde sätta på och stänga av Försvarsmakten i Sverige genom att trycka på en knapp på väggen, eftersom energin, enligt Arne Anderssons sätt att se det, kan slås ut av någon som utför krigshandlingar gentemot Sverige? Då borde det vara en fördel för både Arne Andersson och mig om Försvarsmakten hade sin egen lokalt producerade energi. Då skulle

man inte vara i händerna på våra stora energinät. Detta borde vi kunna vara överens om.

Anf. 177 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag skall tala om vad jag tror att Miljöpartiet och Annika Nordgrens största betydelse för försvaret är. Om vi följer det här konceptet kommer Sverige att vara så bedrövligt mörkt och kallt att vi avhåller oss från krig. Vi får av det skälet fred i alla våra dagar men inte av något annat skäl. Det finns nämligen inget alternativ just nu. Vi skall vara fram-synta. Vi skall jobba med alternativ, men det finns icke plats just här, just i dag.

Här är det fråga om hur vårt försvar sköter sig som miljövårdare i den viktiga uppgiften att försvara Sverige. Gör man det på ett bra sätt eller på ett mindre bra sätt? Nu skall vi inte föra en debatt om huruvida vi försvarar Sverige bra eller inte. Den debatten förlorade jag den 13 december till Centern och regeringen.

Nu skall vi inte ytterligare försvaga Sverige, Annika Nordgren. Vi avslutar den här debatten, eftersom den inte hör hit. Den kommer aldrig att höra hit.

Anf. 178 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att risken för en invasion av Sverige skulle minska på grund av att Sverige skulle bli mörkt och kallt.

Jag vet inte riktigt om jag kan tillföra något i den frågan. Jag tror snarare att det skulle vara avskräckande om Sverige enbart skulle vara bebott av människor som är så pessimistiska. Det är ju något positivt som vi kan se framför oss. Det är en samhällsutveckling som går i ekologisk riktning.

Det viktiga i den här diskussionen – det måste man säga – är att jag och Arne Andersson har helt olika utgångspunkter när det gäller hur vi ser på hur Sverige skall försvaras. Jag brukar säga att jag tror att Miljöpartiet är det mest försvarsvänliga partiet i den här kammaren – det är speciellt roligt att säga det till Arne Andersson som företrädare ett parti som ofta månar om sin försvarsvänlighet. Vi vill försvara oss mot det som hotar oss i dag, de reella hoten. Ett reellt hot mot oss och vårt samhälle handlar om vår sårbarhet och utsatthet, t.ex. när det gäller våra energisystem.

Anf. 179 ÅKE CARNERÖ (kd):

Fru talman! Kristdemokraterna konstaterar att det pågår ett värdefullt miljöarbete inom Försvarsmakten och att just ett förbättrat miljömedvetande inom organisationen prioriteras. Det finns avvecklingsplaner för halon och freoner. Utformningen av miljöplaner pågår. Miljöhandläggare har utsetts, och i kursplanen för officerare ingår miljökunskap.

I augusti 1996 antogs ÖB:s miljöplan som innehåller miljömål som är relaterade till försvarsbeslutet. Här kan man t.ex. läsa att kretslopps- och försiktighetsprincipen samt bästa teknik skall tillämpas vid anskaffning av materiel och andra förnödenheter, så att skadeverkningarna på miljön undviks i största möjliga utsträckning.

Den miljöparagraf som finns införd i Försvarsmaktens instruktion anger att Försvarsmakten skall väga in miljöaspekterna vid sin verksam-

het i fred. Försvarsmiljöfrågornas betydelse markeras också genom det internationella samarbete som redan har nämnts och som vårt totalförsvaret engagerar sig i. Samarbetet inom ramen för PFF i NATO kommer att få stor betydelse för försvarsmiljöfrågorna i vårt land och när det gäller att hjälpa andra stater att upprätta en miljöpolicy.

Fru talman! Det övergripande målet i miljöhänseende för Försvarsmakten är att verka fredsbevarande och förhindra att Sverige angrips. Krig är det värsta som kan hända vårt land och vår livsmiljö. I Försvarsmaktsplan 97, som presenterades förra året betonas just därför det aktiva miljöarbetet när det gäller planering, materielanskaffning och produktion på alla nivåer inom Försvarsmakten. Dessutom får vi inte glömma att totalförsvarets resurser kan vara till stor hjälp när olyckor har inträffat och att beredskapen för insatser nu utvecklas och höjs genom vårt senaste försvarsbeslut.

Fru talman! Kristdemokraterna menar att miljöutbildningen inom Försvarsmakten skall fortsätta att utvecklas, så att den tränger in i var och ens medvetande och på så sätt påverkar det dagliga arbetet. Det är en viktig utmaning för beslutsfattare på olika nivåer att verka i samma riktning för att förhindra skadlig miljöpåverkan. Det här kräver naturligtvis en fortsatt uppföljning och utvärdering.

En framförhållning med hänsyn till morgondagens miljöproblem och miljökrav är också viktig, eftersom all militär verksamhet måste präglas av långsiktighet. Ett fattat beslut kan komma att påverka miljön under en lång tid framöver.

När det gäller miljöutbildningen har vi kristdemokrater noterat en punkt i rapporten *Det militära försvaret och miljön*. Den lyder: All personal och alla värnpliktiga bör få en grundkurs i miljökunskap.

Även om Försvarsmakten inte kan bli en ren miljöskola när man välldigt många av våra ungdomar, som kan fostras in i ett medvetet miljötänkande under sin grundutbildning. Detta kommer på sikt att ytterligare stärka säkerhets- och miljötänkandet i vårt samhälle.

Fru talman! Utskottet har fått redovisningar som visar att Försvarsmakten bedriver ett systematiskt och ambitiöst miljöarbete. Bl.a. Naturvårdsverket har framhållit att Försvarsmakten ligger långt framme i sitt miljöarbete, liksom andra delar av totalförsvaret. Detta miljöarbete kan på sikt påverka Försvarsmakten, så att det blir ett ekologiskt hållbart försvar. Det vidgade säkerhetsbegreppet får ju på så sätt genomslag i verksamheten inom totalförsvaret.

Lokalisering av övnings- och skjutfält och en eventuell avveckling av sådana skall prövas enligt miljöskyddslagstiftningen. Detta har diskuterats en del, inte minst genom den ökande mekaniseringen men också med tanke på ett minskat behov av skjutfält genom reduceringarna efter försvarsbeslutet 1996. Detta borde enligt utskottet "öka möjligheten till att ta hänsyn till konkurrerande intressen för användning av skjutfältsmark". Dock måste vi beakta vad ett återtagande, en anpassningssituation eller en tillväxtsituation skulle innebära. I Försvarsmaktens plan för 1997 sägs: "På platser där civil och militär verksamhet kommer i konflikt är det från militär synpunkt en strävan att flytta verksamheten." Det här har alltså Försvarsmakten själv skrivit.

Fru talman! Utskottet har under sex olika rubriker redogjort för sin syn på Försvarsmaktens miljöarbete. Kristdemokraterna står i samtliga

avsnitt bakom majoritetens förslag. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 180 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Först vill jag yrka bifall till reservation 2 under mom. 2.

Det jag skall tala om är nog ingen karamell, möjligen en smällkaramell. Det smäller ganska ordentligt på Älvdalens skjutfält. Det är Europas största skjutfält och används i första hand för utbildning av värnpliktiga och utprovning av vapen.

Den miljöpartimotion som jag här yrkar bifall till handlar knappast alls om skjutfältets användning som skjutfält utan uteslutande om störtning av gammal ammunition. Ammunitionen läggs då i en stor hög och sprängs. Det kan vara 22 ton, ja ända upp till 30 ton, i en sprängning. Dessa sprängningar föregås av vindmätningar och framför allt av vindriktningsmätningar, för att inte fönstren skall skallra nere i Älvdalen, flera mil därifrån. Det kan bli sättningar i grunderna och också sprickor.

I början av 90-talet – ja, det kan också ha varit i slutet av 80-talet – deltog jag i ett stort offentligt möte där allmänheten informerades om sprängningarna. Då informerades vi om att det fanns en destruktionsmodell som Bofors initierat, som skulle kunna användas. Men den har vi inte sett röken av sedan dess.

Bofors fabrik för ammunitionsförstörelse kan förstöra alla typer av ammunition, från små kalibrer till tunga bomber och havsminor. Hela systemet består av moduler och behållare. Det betyder att kunden kan designa sin egen fabrik efter sina egna behov och att den snabbt kan flyttas och sättas upp där den mest behövs. Men det handlar nog inte då om 22 ton i stöten. Annars är den effektiv och säker, den är mobil, och den är miljövänlig.

Miljöpartiet förordar återvinning av en betydligt större del av ammunitionen och att den ammunition som inte går att återvinna ändå skall sorteras. För att gå till källan måste tillverkningen förändras så, att obrukbar och gammal ammunition alltid skall kunna demonteras, återvinnas och sorteras. Det finns flera reservationer och yttranden lagda till länsstyrelsens beslut. De kommer från Naturskyddsföreningen i Älvdalen, Frihetliga kommunalfolket – ett kommunalt parti –, Miljöpartiet och privatpersoner.

Det främsta skäl som anförs mot ammunitionsdestruktion är att denna verksamhet inskränker befolkningens möjligheter att använda fältet och markerna kring detta för jakt, fiske och bärplockning. Vidare anförs att ammunitionsdestruktion bör ske i slutna utrymmen samt att om destruktion ändå tillåts skall kontroll ske av ljudbangar och utsläpp.

Jag har hört helt andra skäl mot verksamheten, och det är oron för miljön i Älvdalen. På det offentliga mötet kom det verkligen fram hur människor led av sprängningarna. Det kom också fram att det – för att ta en enda tungmetall – kom ut ungefär 400 ton bly. Siffran är litet olika olika år. Man beräknar att all jakt i Sverige släpper ut ungefär 600 ton, och detta talar man ju om att förbjuda. Skall då lilla Älvdalen få sådana mängder? Ja, Älvdalen är ju inte så litet – Älvdalens kommun är större än landskapet Blekinge, men ändå. Man har också i skogstrakterna söder om Älvdalen mätt upp oerhört mycket mera bly och andra tungmetaller. Var kan de männe komma från?

Miljöskålen mot detta är alltså betydande.

Nu planeras ett skjutfält, Gravberget, på norska sidan om Värmlandsgränsen. Det finns en stor opposition mot skjutfältet, och om det inte byggs kan Älvdalen bli Norges övningsfält. Men det är ju en annan fråga. 135 dagar om året spränger man i Älvdalen eller använder skjutfältet, och i Norge räknar man med 250 dagar om året. Miljöpartiet i Värmland är alltså emot att skjutfältet byggs, eftersom byarna i nordvästra Värmland och även byar i Norge i stort sett ligger i skyttelinjen.

Det är märkligt ändå att också utländsk ammunition störtas i Älvdalen, något som Miljöpartiet såväl lokalt och regionalt som på riksnivå absolut motsätter sig. Miljöpartiet har yrkat på att sprängning och bränning av ammunition skall upphöra. Om det inte upphör direkt bör det bli tidsbegränsat till den 1 januari 1998. Älvdalens skjutfält bör i första hand upphöra med att ta emot utländsk ammunition – om sprängningarna upphör kommer ju också det att gälla sprängning av utländsk ammunition. En betydande del av ammunitionen kommer från andra länder, bl.a. Tyskland. Återvinning bör bli den allra viktigaste metoden, och där återvinning är omöjlig bör i stället sortering ske.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 mars.)

Prot. 1996/97:78
13 mars

försvaret och miljön

*Styrning och uppföljning
av totalförsvaret*

14 § Styrning och uppföljning av totalförsvaret

Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU4
Styrning och uppföljning av totalförsvaret

Anf. 181 ARNE ANDERSSON (m):

Fru talman! Detta betänkande är ett uppföljningsbetänkande med anledning av det i två etapper fattade försvarsbeslutet. Jag har, naturligt nog kanske, en del kritiska synpunkter på hur det beslutet fattades, men jag vill ändå inledningsvis säga att det kanske några månader efter det att den senare delen av beslutet fattades är litet tidigt att vara alldeles säker på vad det var som inte var bra.

Vi har i en reservation från Moderata samlingspartiet pekat på några saker. Jag vill bara mycket kort nämna dem.

Vi är tveksamma till det tvådelade försvarsbeslutet. Jag tror att det rymde en del fördelar, kanske framför allt för regeringen, i kombination med det sätt på vilket försvarsbeslutet bereddes. Beredningen skedde inte genom ett regelrätt kommittéarbete, i en kommitté med direktiv och redovisningsskyldighet, utan man använde en beredning som ett bollplank – med andra ord gick idéer tur och retur på mycket kort distans mellan regeringen och beredningen. Det var säkert praktiskt från regeringens synpunkt sett, men jag tror inte att det var bra för försvarsbeslutet.

Jag kan t.ex. inte tänka mig att det är rätt utgångspunkt för ett beslut som avser att genomlysna det egentliga behovet att vi ett år före bestämmer vilken peng vi skall använda, med andra ord lägger fast en ekonomisk ram. Man behöver inte vara särskilt konspiratorisk och än mindre

elak för att tro att det är möjligt att på hyggliga, goda grunder skriva en säkerhetspolitisk analys och ha en idé om hur Försvarsmakten ser ut och se till så att den på ett rimligt sätt anpassas till den budgetram som lagts fast ett år tidigare. Jag kan förstå det. Jag sade den 13 december, om jag inte minns alldeles fel, att det här var en framgång för den dåvarande finansministern Göran Persson, men det var knappast någon framgång för någon mer. Det var knappast heller någon framgång för de centerpartister och socialdemokrater som skulle fullfölja detta i kammaren, eftersom de var bundna till något som inte kunde diskuteras. Det var alltså inte bra.

Fru talman! En annan del av det hela är Försvarsmaktens anställda människor, samt i någon mån de människor som är anställda i vår militära industri, som under så pass lång tid skulle dras med ovissheten: Är det jag eller någon annan? Kommer det beslut som Försvarsmakten redovisade i början av föregående år att genomleva processen? Det visade sig att det inte gjorde det. Det slungades med förband, med människor i olika förband, på ett sätt som inte var bra.

Det är lätt att vara klok efteråt. Men när vi nu ändå står här med ett uppföljningsbetänkande i handen tror jag vi skall dra oss till minnes hur det här var och verkligen analysera om det är någonting som vi skall göra om. Min uppfattning är att vi inte skall göra om det på det här sättet.

Vi har en liten reservation om detta, och jag ber att få yrka bifall till den.

Anf. 182 ANNIKA NORDGREN (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 2, som handlar om riksdagens inflytande över utveckling och anskaffning av försvarsmateriel.

För tre år sedan bildades myndigheten Försvarsmakten genom en sammanslagning av knappt 100 myndigheter och ombildning eller nedläggning av ytterligare ett tiotal. År 1995 tillkallade försvarsministern en särskild utredare som skulle följa upp och utvärdera genomförda och pågående strukturförändringar inom Försvarsmaktens verksamhetsområde. Utredningen antog namnet Utredningen för utvärdering av försvarrets ledning och struktur, UTFÖR.

Enligt utredningen har politiker, Försvarsdepartementet och Försvarsmakten olika uppfattningar om vilka mål man vill uppnå. Utredningen konstaterar också bl.a. att utvärderings- och insynsverktyg fattas och att mycket få västländer har en ÖB med så stora befogenheter i fredstid som den svenska. Uppseendeväckande nog konstaterar UTFÖR att de kostnadsminskningar inom Försvarsmaktens ledningsorganisation i fred m.m. som statsmakterna har beslutat om inte har genomförts av Försvarsmakten.

ÖB bemötte utredningen med att utredaren nog hade fått skoskav i lumpen.

Allt detta borde få larmklockorna att ringa hos varje ledamot i detta hus som är intresserad av revision och riksdagens möjligheter till styrning och insyn. Och klockorna har ringt i försvarsutskottet, måste jag säga. Det betänkande vi talar om i dag är ett bevis på det. Utskottet pekar i betänkandet på vilka ytterligare beslutsunderlag som regeringen framgent bör redovisa för riksdagen. Det gäller bl.a. försvarets operativa förmåga

och dess prioriteringar i fråga om målstyrning och resultatredovisningar samt i viss mån utveckling och anskaffning av försvarsmateriel.

Det här är i linje med vad UTFÖR har konstaterat. Utredningen slog nämligen bl.a. fast att myndigheternas respekt för statsmakternas beslut måste skärpas. Styrmedlen och redovisningssystemet borde enligt utredningens mening utvecklas så att en säkrare uppföljning blir möjlig. UTFÖR betonade också vikten av tydligare krav på återrapportering.

Utredningen ställer frågan om politikerna egentligen vill styra försvaret. Svaret på den frågan borde naturligtvis, enligt Miljöpartiets uppfattning, vara ja. Tyvärr ser verkligheten annorlunda ut. Riksdagen är i dag alltför mycket i händerna på Försvarsmakten och regeringen, som jag ser det.

Jag har med stort intresse tagit del av de rapporter och det material som utredningen har presenterat. Innan regeringens proposition kom på utskottets bord i höstas såg jag fram emot att få ta del av de konsekvenser som regeringen hade dragit av UTFÖR. Jag trodde också att styrningsfrågorna skulle vara ett väl utvecklat avsnitt i propositionen. Så blev inte fallet. Regeringen ville få fria händer att behandla utredningen som den ville. Regeringen skrev i propositionen att det bör ankomma på regeringen att vidta erforderliga åtgärder för att åstadkomma en ökad grad av måluppfyllnad, samt att kontinuerligt följa upp resultatet. Regeringen anförde också att regeringen avser att hålla riksdagen *informerad* om hur utvecklingen av mål- och resultatstyrningen av Försvarsmakten fortskrider.

Då var min nästa förhoppning att utskottet i alla fall inte skulle falla till föga för detta utan genom initiativrätten ta tag i styrningsfrågorna. Men utskottet föreslår inte riksdagen att ge regeringen något till känna. Jag förutsätter dock att utskottets i vissa fall ganska skarpa formuleringar i detta betänkande kommer att studeras noga på Försvarsdepartementet.

Fru talman! Jag vill ett ögonblick gå tillbaka till regeringens ambition att hålla riksdagen *informerad* om hur utvecklingen av mål- och resultatstyrningen av Försvarsmakten fortskrider. Det tycker jag naturligtvis inte räcker. Jag tycker att det är riksdagen som skall avgöra vad som är viktiga frågor och i vilken utsträckning riksdagen skall utöva beslutanderätt i dessa. Det bör vara riksdagen som definierar sin och regeringens roll när det gäller att fördela ansvaret för styrning och uppföljning av försvaret.

En sak som jag vill lyfta fram mer konkret här i dag är regleringen av när regeringen måste höra riksdagen beträffande t.ex. materielbeställningar och vilket underlag till beslut som krävs. Detta kan exemplifieras med att regeringen i budgetpropositionen hemställde att riksdagen skulle bemyndiga regeringen att medge beställning av materiel m.m. och utvecklingsarbete för Försvarsmakten. Senast detta var aktuellt rörde det sig om en kostnadsram på högst 66,670 miljarder kronor för tiden efter budgetåret 1997.

Detta förfarande motsätter sig Miljöpartiet bestämt. Enligt vår mening måste regeringen i stället fortlöpande återkomma till riksdagen med förslag till beslut rörande materiel och utvecklingsarbete så att riksdagen får en större möjlighet att påverka vart pengarna går och bedöma om det över huvud taget är rimligt att beställning, inköp eller utveckling av materiel skall göras. Här tycker jag att utskottet skulle ha uttalat att regeringen borde återkomma till riksdagen med ett förslag till en reglering av när

regeringen skall förankra beslut om utveckling och beställning av materiel i riksdagen. Syftet skulle naturligtvis vara att säkra riksdagens inflytande över materielbeställningar och utvecklingsarbeten.

Jag tycker inte att det räcker att riksdagen hålls informerad genom t.ex. redovisningar av viktigare utvecklings- och anskaffningsprojekt under det aktuella budgetåret i budgetpropositionen, vilket utskottet tycker. Jag menar att utskottet måste få en reell och fastlagd möjlighet att påverka *innan* beslut beträffande utveckling och anskaffning fattas. Detta tycker jag och Miljöpartiet är en viktig fråga.

Anf. 183 ULF KERO (s):

Fru talman! I detta betänkande redovisar utskottet de erfarenheter som den nyss avslutade försvarsbeslutsprocessen har fört med sig. Det är nästan på dagen tre månader sedan det stora försvarsbetänkandet behandlades i denna kammare. I betänkandet har utskottet också behandlat ett antal motioner som aktualiserat riksdagens styrning och uppföljning av totalförsvaret.

Försvarsmakten har en speciell ställning i vårt samhälle. Det har tidigare talare konstaterat, och det gör jag också. Mot bakgrund av arbetet med de två försvarsbeslut som fattats, 1995 och 1996, och den nya budgetprocessen pekar utskottet på några viktiga områden där regeringen bör redovisa ytterligare beslutsunderlag för riksdagen. Mer beslutsunderlag än hittills begärs vad gäller försvarets operativa förmåga och dess prioriteringar i fråga om målstyrning och resultatredovisning, men även för riksdagens ställningstagande vad gäller utveckling av försvarsmateriel.

Utskottet påtalar att förutsättningarna för riksdagens styrning och uppföljning av verksamheten har förändrats, bl.a. genom bildandet av myndigheten Försvarsmakten. Inom det civila försvaret har kommunerna fått en större och alltmer betydelsefull roll i totalförsvaret, inte minst genom att ansvaret för befolkningsskydd och räddningstjänst i krig har förts över till kommunerna.

En del myndigheter inom Försvarsdepartementets område finansieras genom uppdrag från Försvarsmakten.

Man kan säga att styrningen och det finansiella regelverket har inneburit att myndigheterna ges en ökad ekonomisk frihet när det gäller att disponera anvisade medel och ett ansvar inom ramen för mål och resultatstyrning. Men för politikerna är det givetvis viktigt att granska och utvärdera: Blev det så som ambitionen var?

Fru talman! Försvarsbeslutet luciadagen 1996 har genomförts med en ny ordning jämfört med tidigare. Den har varit uppdelad i två etapper. Man belyste först olika frågeställningar vid skilda tillfällen. Den första etappen omfattade ställningstaganden till säkerhetspolitiken, försvarspolitik och de övergripande målen, men även den ekonomiska ramen. I den andra etappen ingick ställningstagande till den säkerhetspolitiska kontrollstationen och närmare inriktning av det militära försvarets krigs- och grundorganisation samt det civila försvarets funktioner. Däremellan har Försvarsmakten själv inom en given ram haft möjlighet att föreslå en grundorganisation genom Försvarsmaktsplan 97.

Försvarsutskottet anser att metoden att dela upp försvarsbeslutet i två skilda etapper har haft fördelar jämfört med tidigare ordning, inte minst mot bakgrund av att man har ett bredare spektrum av hot än vid tidigare

beslut. Försvaret har också givits nya huvuduppgifter. Dessutom har besluten medfört strukturella förändringar i Försvarsmaktens krigs- och grundorganisation.

Genom att de säkerhetspolitiska frågorna beretts i ett sammansatt utrikes- och försvarsutskott har de här två utskotten engagerats i arbetet. Den parlamentariska försvarsberedningens säkerhetspolitiska analysarbete har givit riksdagspartierna goda möjligheter till förberedelser och att påverka regeringens slutliga ställningstaganden.

Ytterligare en säkerhetspolitisk kontrollstation är aviserad till senast 1998. Även den kommer att förberedas av en parlamentariskt sammansatt försvarsberedning. Det blir då möjligt att göra säkerhetspolitiska överväganden. Om nu gällande ordning bör ligga fast eller om korrigeringar är motiverade återstår att se.

Önskemålen om säkerhetspolitisk analys och värdering av de strategiska förhållandena i vår omvärld från Moderata samlingspartiet anser utskottet att det i allt väsentligt tillgodosett.

Fru talman! Försvarsmaktens långsiktiga materielförsörjning utgör också en viktig del av försvarspolitiken. Ungefär hälften av Försvarsmaktens resurser används till utveckling och anskaffning av nya vapensystem. Det har betydelse för den operativa förmågan. Förändringar medför också försvarsindustriella konsekvenser.

Utskottet anser att regeringen liksom hittills bör hålla i de löpande frågorna som berör teknik, industrisamarbete, tidsplanering, m.m. men att riksdagen skall ges ett inflytande i sådana principiella utvecklings- och anskaffningsfrågor som får inverkan på Försvarsmaktens operativa effekt och därmed dess säkerhets- och försvarspolitiska betydelse. Regeringen skall därför hålla riksdagen fortlöpande informerad. Exempelvis finns möjlighet att följa upp särskilda projekt, som t.ex. JAS 39 Gripen. Om det av sekretesskäl är motiverat att inte lämna ut upplysningar kan dessa lämnas till försvarsutskottet, som är riksdagens fackutskott i dessa frågor.

För att riksdagen skall ha möjlighet att göra en samlad uppföljning och utvärdering av de förändringar av Försvarsmaktens grundorganisation som riksdagen beslutade 1996 förutsätter utskottet att regeringen återkommer med redogörelser om det ekonomiska resultatet och andra effekter av beslutet.

Hur arbetsformerna bör utvecklas inför framtiden blir beroende av de erfarenheter som myndigheter, regering och riksdag kommer att göra vid uppföljning och utvärdering av det nyligen fattade beslutet. Utskottet anser med detta att det för närvarande inte behövs något ytterligare uttalande i frågan från riksdagens sida.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i detta betänkande och avslag på de reservationer som fogats till det.

Anf. 184 ÅKE CARNERÖ (kd):

Fru talman! Ulf Kero har redogjort för de förändringar som har skett inom totalförsvaret. Jag skall inte upprepa dem.

Genom de förändringar som har nämnts aktualiseras en mängd frågor om riksdagens beslutsroll samt vilket underlag som riksdagen skall få av regeringen. Jag vill kommentera just arbetet inför Försvarsbeslut 96 litet grand.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Styrning och uppföljning av totalförsvaret

Vi kristdemokrater ställde upp på den nya ordning som två etapper innebar när det gällde att förbereda Försvarsbeslut 96, men det finns två saker som borde ha varit annorlunda. All försvarspolitik måste utgå från det aktuella säkerhetspolitiska läget och bedömningar av omvärldsutvecklingen. Inför etapp 1 borde därför Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport tydligt avskilts från *Försvarspolitik, övergripande mål och uppgifter för totalförsvaret*.

När sedan den säkerhetspolitiska kontrollstationen avklarats och de säkerhetspolitiska målen lagts fast av riksdagen borde arbetet med försvarspolitik ha börjat. Då hade förberedelsearbetet, enligt min mening, skett i en bättre ordning. Kanske hade denna ordning då också kunnat bidra till en djupare säkerhetspolitisk debatt om den säkerhetspolitiska osäkerheten och dess konsekvenser för svensk försvarsplanering. Som avslutning skulle så de ekonomiska resurserna beräknats.

Efter det att regeringen hösten 1995 lämnat sin första proposition, *Totalförsvaret i förnyelse – etapp 1*, och de olika partierna skrivit sina motioner, saknade vi kristdemokrater konsekvensanalyser av de olika förslagen. Jag är helt medveten om att det pågick ett mycket omfattande utredningsarbete inom Försvarsmakten, men för allmänheten hade en värdering och analys bättre kunnat tydliggöra partiernas position än vad som blev fallet.

Fru talman! Det är många olika beslutsunderlag som skall utarbetas inför ett försvarsbeslut. Även om myndigheternas förberedelsearbete underlättats har tyvärr inte ett fullständigt underlag kommit fram på alla områden. Detta kan medföra personalkonsekvenser under försvarsbeslutsperioden. Inför nästa försvarsbeslut år 2001 är det därför viktigt att fundera på hur omfattande det här beslutsunderlaget skall vara.

Fru talman! Ett otydligt samband mellan kedjan säkerhetspolitisk omvärldsanalys, militärstrategiska bedömningar och de operativa kraven på krigsorganisationen har lett till att utskottet efterlyser ”en närmare redovisning av de operativa principerna, en värdering av Försvarsmaktens styrka och svagheter samt ett därpå baserat förslag till vilka operativa försvarsförmågor i olika avseenden som bör prioriteras högre respektive lägre.”

Det här låter invecklat, men på så sätt skulle riksdagen lättare kunna se sambandet mellan Försvarsmaktens uppgifter och krigsorganisationens storlek. Avvägningarna mellan olika förbandstyper och mellan försvarsgrenarna skulle underlättas.

För att förbättra möjligheterna till uppföljning och kontroll, särskilt i fråga om anpassning på kort och lång sikt, måste Försvarsmaktens förmåga kontinuerligt analyseras. Detta ställer naturligtvis krav på kompetens hos regering och riksdag.

Den utveckling av mål- och resultatstyrning som anges i propositionen mot att ställa krav på Försvarsmaktens operativa förmåga bör därför fortsätta. Kan cirkeln säkerhets- och försvarspolitik, operativ förmåga och kostnader slutas är mycket vunnet. Inom t.ex. det civila försvarets områden lyfts det fram vilka funktioner som måste prioriteras högre.

Fru talman! Ju tydligare verksamhetsmål våra myndigheter får, desto lättare kan naturligtvis riksdagen följa och utvärdera den löpande verksamheten. Inför framtida organisationsförändringar är det nu viktigt att

noggrant följa Försvarsbeslut 96 och dess konsekvenser. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 mars.)

*Kasinospel enligt
internationella regler*

15 § Kasinospel enligt internationella regler

Föredrogs

Kulturutskottets betänkande 1996/97:KrU7

Kasinospel enligt internationella regler

Anf. 185 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! Kulturutskottet har behandlat två motioner från allmänna motionstiden om tillåtande av statliga kasinon med internationella regler.

En majoritet av utskottets ledamöter har, beklagligt nog, kommit fram till att det finns utrymme för tre lönsamma kasinon i Sverige och att dessa kasinon kommer att sanera den illegala spelmarknaden i enlighet med den utredning som tidigare gjorts i ärendet. Detta gör man bl.a. med hänvisning till Danmark och de kasinon som finns där, vilka jag har fått vetskap om inte alls går särskilt bra och inte heller har givit de resultat som var avsett, dvs. minskat illegalt spelande och mera pengar till staten.

En annan sak som oroar mig är att utskottet säger att internationella kasinon inte kommer att påverka den svenska spelmarknaden på annat sätt än att de kommer att sanera statens finanser, öka turismen, ge mer pengar till idrotten och ge fler arbete. Detta kan förvisso vara sant, men en satsning på kultur ökar också antalet jobb. Dessutom främjar den demokratin och yttrandefriheten, och vi får gladare och klokare medmänniskor. Kultur ger heller inte ökat spelberoende. Det oroar mig att man inte på någon punkt i betänkandet nämnt vad ytterligare ett statligt spel kan innebära i minskade spelintäkter för de folkrörelsebaserade spelen.

Fru talman! Jag och Vänsterpartiet delar inte utskottets uppfattning att man utan dröjsmål skall pröva frågan om att införa statliga kasinon med internationella regler i Sverige.

De behandlade motionerna bygger sitt resonemang på att internationella kasinon skapar förutsättningar för att det allmänna tillförs betydande medel, att kasinon leder till ökad turism, att idrotten skall få del av pengarna och att utländsk valuta når Sverige. Inte på en enda punkt berörs snabba spel, spelberoende, kraschad ekonomi och att höga vinster också kräver höga insatser.

På de kasinon som finns i Sverige i dag – det finns ju sådana på restauranger och hotell, som får tillstånd av Lotteriinspektionen – är insatsen i dag på roulett 6 kr med en maximal vinstutdelning på 6 gånger 146 kr. I blackjack, som man också brukar kunna spela där, är insatsen 60 kr med maximal utdelning en och en halv gång.

Kasinomiljön är heller inte en särskilt hälsosam miljö. När man talar om kasinon är det inte en hälsoinstitution med rökfri miljö och sund kost och dryck man har visioner om. Det är precis tvärtom en miljö där det förekommer droger. Droger kan i sig också leda till oöverlagda spel och

handlingar och försätta människor i en dagen-efter-situation som de inte hade tänkt sig: tomt huvud och tom plånbok. Vänsterpartiet förespråkar därför andra alternativ för fritid, ungdom och breddidrott, turism, förströelse, pengar till statskassan och inte minst kulturen.

Sverige är ett unikt land. Vi har en underbar natur och vår allemansrätt. Skall vi profilera vårt land på något sätt är det just med hjälp av detta, det som vi är bra på. Att ta över andra länders förströelsespel leder till enfald, och ökat spel ger också ökade risker för spelberoende. Det här kan till slut leda till att spelberoendet blir en folkhälsofråga. Det är saker som man diskuterar i dag.

Spel på kasinon präglas av snabba insatser och snabba vinster. Vi vet med erfarenhet från de utredningar som gjorts på spelberoendområdet att det är just det som leder till spelberoende. De snabba dragningarna och den osunda miljön kan i motsats till vad utskottet tror leda till det rakt motsatta, dvs. fler illegala spel i stället för tvärtom.

I dag spelar vi för 27 miljarder kronor i Sverige, och de illegala spelen uppskattas till ungefär 5 % av denna summa, men man vet inte riktigt. Att tro att legalisering av kasinoverksamhet med internationella regler skulle innebära att de illegala spelen skulle upphöra anser jag vara en utopi.

Fru talman! Bingolotto har varit en räddningsplanka för föreningslivet. Det statliga stödet har minskat samtidigt som det kommunala stödet har minskat. Om inte Bingolotto hade skapats hade föreningslivet inte klarat sin ekonomi i dag.

Två tredjedelar av spelmarknaden är statlig och en tredjedel utgörs av folkrörelse- och föreningsspel. Förutom de redan etablerade statliga spelen kan vi komma att få ett OS-lotteri i framtiden. Det här i kombination med kasinospel kan komma att få konsekvenser för den folkrörelsebase-
rade spelmarknaden.

Förespråkare för kasinon spelar här ett dubbelspel. Samtidigt som man förespråkar föreningslivets möjlighet att bedriva spel konkurrerar man ut delar av dess verksamhet genom att föreslå statliga kasinon. Man föreslår inte, som utredningen i sitt betänkande *Vinna eller försvinna? Folkrörelsernas lotterier och spel i framtiden*, att folkrörelserna skulle vara andelsägare i spelverksamheten. Jag anser det omoraliskt att staten skall konkurrera ut spel som kommer underifrån, från en folkrörelse.

Utskottet hänvisar i betänkandet till att de illegala spelen i Danmark efter kasinots införande nästan helt har upphört. Dock har jag läst i en DN-artikel den 27 februari i år att danska kasinon inte är någon succé och att de illegala spelen inte har minskat nämnvärt. Inte heller i Sverige verkar kasinon vara så väldigt populära. I Sverige finns det 1 150 utfärdade tillstånd för kasinon på restauranger, men i realiteten finns det bara 183 stycken verkamma kasinon. Jag tror därför att vi med vår kultur och svenska tradition inte är särskilt intresserade av den här typen av spel.

Fru talman! Egentligen är ju det stora hotet mot den enskilde spelaren och statens spelintäkter inte ja eller nej till statliga kasinon. Spel via Internet kommer i snabb takt. Redan i dag finns det 150 000 användare av Internet i Sverige, och andelen ökar med 10 % varje månad. Svenskar spelar i dag för 30–50 miljoner per år via Internet, en verksamhet som inte går att hejda. Men använda detta som argument för att ge upp vår egen vision för hur vi skall bygga samhället tycker jag inte att vi kan

göra. Vi skall hålla emot där det går och där vi kan, och där vi kan skall vi försöka skapa alternativ med annan sysselsättning än spel. Vi skall säga nej till statliga kasinon med internationella regler i Sverige.

Jag tycker att vi som lagstiftare skall främja vår kultur och historia och inte apa efter andra i jakten på pengar till statskassan och kampen om turisterna. Det är inte det vi skall hålla på med. Vi skall satsa på bra politiska beslut som i stället lockar hit turister som vill uppleva den genuina svenska naturen. Vi skall fatta beslut som ger våra barn och gamla goda förutsättningar. Vi skall värna den unika svenska folkbildningstraditionen och folkrörelserna. Statliga kasinon går helt på tvärs mot den politiska vision som jag har.

Därför yrkar jag avslag på de här två motionerna, och jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 186 TUVE SKÅNBERG (kd):

Fru talman! Frågan i det här ärendet rör kasinospel enligt internationella regler, där utskottsmajoriteten vill ge regeringen till känna sin mening att det skulle finnas starka skäl som talar för att kasinospel skall tillåtas i Sverige och att regeringen utan dröjsmål bör pröva frågan i den riktningen, medan vi kristdemokrater, liksom Vänsterpartiet och Miljöpartiet, inte ställer oss bakom tillkännagivandet. Som framgår av det särskilda yttrandet är vår reservation inte enbart av teknisk natur, utan principiell. Vi vill inte att kasinoverksamhet skall tillåtas i Sverige, och vi önskar att regeringen vid sin bedömning kommer till det resultatet.

Jag vill här framföra fem argument mot att tillåta dessa kasinon i Sverige:

- Kasinon innebär en för svenska förhållanden ny spelform eller spelkultur, och när utbudet ökar på detta sätt kommer också antalet nyrekryterade spelberoende att öka. Det vill vi undvika.
- Utskottsmajoritetens förhoppning att dessa kasinon skall undanröja det kriminella spelandet ser vi som grundlös. Allt pekar på att det absoluta flertalet av dem som besöker illegala kasinon själva är kriminella. Till regelverket som föreslås för de nyinrättade kasinona hör att alla skall legitimera sig. Det här kommer med all säkerhet att utesluta dem som har en kriminell belastning. Vi menar för övrigt att inga professionella spelare kommer att övergå från illegala kasinon till de statliga.
- Kasinon innebär en snabbare och farligare spelform, där man utan en övre gräns kan spela bort oerhörda summor på bara en kväll. Låt oss jämföra en alkoholist och en spelberoende – liknelsen är talande. Att gå från bingolotto till kasino för en spelberoende är som att ersätta öl och vin med starksprit för en alkoholist. Utslagningen går fortare och är brutalare.
- Det enda redskapet att stoppa en spelberoende som håller på att spela bort hus och hem på en enda kväll kommer att vara samtal och att ge råd och försöka tillrättavisa. Att rent fysiskt avhysa honom eller henne blir inte möjligt. En spelberoende som är inne i en aktiv fas går inte att stoppa med goda råd.
- Det är mycket osäkert om kasinoverksamheten verkligen kommer att ge någon större vinst eller omsättning och om det finns underlag för tre kasinon i Sverige. Vi hörde nyss att det danska exemplet inte är

särskilt uppmuntrande i den riktningen. Ett underlag kommer i så fall att behöva skapas, som inte finns naturligt. Det kommer, som sagt var, att innebära nyrekrytering av spelare, inte minst i de högre socialgrupperna, med den klädsel och livsstil som är förknippade med kasinon. Det kommer att innebära en ökning av spelberoendet och en större och snabbare utslagning – detta utan att det ens är en god affär för staten och föreningarna.

Vad är då spelberoende? Det är vanligtvis en lång process. Det som en gång började som ett trevligt nöje kan successivt övergå i ett missbruk. Ofta kan följande tre faser identifieras i en sådan process:

Den första fasen är den vinnande fasen. Här upplevs spelet ofta fortfarande positivt. Man kittlas av förväntan och optimism. Ibland vinner man också stora belopp och drömmer om ännu större vinster. Vinsterna upplevs som en följd av ens eget handlande i stället för tur. Om man förlorar förklaras det med otur eller med att någon annan spelade dumt. De gånger man vinner förstoras detta upp, och förlusterna förträngs och glöms.

Den andra fasen är den förlorande fasen. Förlusterna börjar dugga allt tätare, och man spelar nu i syfte att vinna tillbaka tidigare förluster. Spelaren börjar låna pengar för att kunna fortsätta spela. Man lånar från vänner och familj. Nästa steg blir kanske att låna från banken eller företaget. Lånen hemlighålls så gott det går. Förhållandet till familj, vänner och arbetskamrater blir med tiden ansträngt.

Då kommer man in i den tredje, desperata fasen. Nu överskuggar spelandet allt annat. Bristen på framgång och vetskapen om att man är på väg utför framkallar oro och ångest. Familjens och vänners försök att hjälpa ger inga resultat. Spelaren mår allt sämre och fungerar dåligt i sina relationer på arbetet med familj och vänner. Tillfälliga vinster leder endast till större insatser, som resulterar i nya förluster.

Spelberoendet kan närmast jämföras med alkoholism. Man tappar kontrollen över sitt bruk och får abstinensbesvär när man inte kan spela. Man utvecklar tolerans och måste öka insatserna, och man skadar sig själv och sin omgivning genom sitt okontrollerade spelande. Spelaren har dock en förrädisk nackdel; han varken luktar eller raglar. Därmed kan missbruket hinna få ödesdigra konsekvenser innan det upphör.

För den som behagade fnissa åt detta – jag tyckte mig höra något sådant – kan jag berätta att denna beskrivning är framtagen av dem som själva arrangerar sådana här spel på Åland. Det är en verklighet. Människor kommer in i ett spelberoende.

Med kasinon ökar insatserna och riskerna, och fallet blir högre. Allting sker snabbare. Varför, fru talman, begränsar vi hastigheten på våra vägar fast bilarna i de flesta fall tål att köras betydligt fortare? Jo, det är för att rädda liv och egendom. Ju högre farten är, desto större är risken. Det är detsamma med kasinon: ju större insatser och ju snabbare spel, desto större förluster och snabbare utslagning.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 187 LARS LILJA (s):

Fru talman! Spel och lotterier omsätter i Sverige nära 30 miljarder om året. Den exakta summan är svår att återge. Lotteriinspektionen redovisar för 1995 en omsättning för spelbolagen, folkrörelserna och restaurang-

spelen på tillsammans 26 887 000 000 kr. Till det skall läggas en okänd summa för illegalt spel. Statens inkomster från spelverksamhet var samma år över 4,5 miljarder. Det inkluderar skatter och överskott från de statliga spelbolagen.

Mot den här bakgrunden är frågan om vi skall tillåta kasinon med internationella spelregler en ganska liten fråga. De uppskattningar som gjorts under 90-talet pekar på att underlag bör finnas för två tre kasinon i landet. En sannolik inkomst för statskassan skulle stanna vid 200–300 miljoner. Erfarenheter från Danmark och Finland styrker dessa prognoser.

Fru talman! Jag tror att många människor lever i den föreställningen att vårt spelande ökat mycket kraftigt. Många spel exponeras i massmedierna och tilldrar sig stort intresse bland allmänheten. Exempel på detta är Bingolotto och yran kring stora jackpoter. Senast gällde det en 60-miljonersvinst på joker.

Ändock är det så att omfattningen av svenska folkets spelande är ganska konstant över tiden. Den totala spelmarknadens försäljningsandel av disponibel inkomst var 2,85 % år 1989. Den var 2,89 % år 1995, dvs. så gott som oförändrad. Vi lade alltså ut ungefär lika mycket av vår disponibla inkomst på spel 1995 som 1989.

De som påstår att en introduktion av kasinon i Sverige skall leda till väsentligt ökat spelande är alltså inte trovärdiga. Erfarenhetsmässigt är det så att ett nytt spel som får framgång hos publiken till stor del tränger undan andra spel. Vår tro är också att kasinospel med internationella spelregler i Sverige medverkar till att begränsa det illegala spelet.

Fru talman! Varför vill kulturutskottet att regeringen prövar frågan om kasinon skall tillåtas i Sverige? Vilka skäl talar för ett positivt beslut?

Det finns naturligtvis flera skäl. Ett har jag redan antytt, nämligen att kasinon med internationella regler begränsar det illegala spelet. Det är väl knappast någon som tycker att det är en nackdel – vi kan givetvis diskutera i vilken utsträckning. Därvidlag kan det endast bli fråga om förväntningar och sannolikheter, eftersom det av naturliga skäl inte finns något ordentligt underlag. Det går inte att ange en summa för omsättningen av illegalt spel, eftersom uppgifter saknas och spelet sker okontrollerat. Däremot vet vi med säkerhet att illegalt spel förekommer, och vi kan nog vara överens om att den påverkan som legalt kasinospel har går i en begränsande riktning.

De undanträngningseffekter som svenska kasinon har riktar sig med största sannolikhet inte mot folkrörelsernas spel. Familjen Karlsson slutar inte köpa bingolotter av sina barn för att gå på kasinot i stället, och moster Emma slutar inte att gynna sin hembygdsförening till förmån för blackjack eller roulett.

Undanträngningseffekten riktar sig, som jag tidigare sade, med största säkerhet mot illegalt spel och kanske i någon mån de snabba spel med möjlighet till stora insatser som ATG och AB Svenska Spel bedriver.

Fru talman! Kontrollmöjligheterna vid kasinospel av den typ som diskuteras i betänkandet är synnerligen goda. Krav kan ställas beträffande åldersgräns, legitimering och annat. Dessutom säger det sig självt att det är betydligt lättare att kontrollera ett fåtal kasinon i landet än exempelvis spelet på de tusentals restauranger som i dag bedriver kasinospel i annan

form. Naturligtvis skall det inte förbjudas, men jag gör jämförelsen enbart för att visa att kontrollen kan bli synnerligen effektiv.

Det finns redan i dag tillåtna spelformer som medger stora insatser och ett snabbt spel. Detta faktum gör det svårt att argumentera för ett fortsatt förbud mot kasinon med internationella regler.

Från turistnäringen finns, som motionärerna påpekade, ett klart intresse för en etablering av kasinon. Sannolikt är förväntningarna på de positiva effekterna överdrivna, men det hindrar inte att det kan vara positivt för Sverige som turistland.

Staten får inkomster från kasinospelet. Det är visserligen inga större summor, men ändå ett tillskott som det inte finns någon rimlig anledning att säga nej till.

Det finns alltså en rad skäl för utskottets ställningstagande. Det enda skäl som talar emot är de risker för ett ökat spelberoende som kan finnas. De riskerna skall inte negligeras, men de skall ses mot bakgrund av hela spelmarknaden och inte mot ett enskilt spel av liten omfattning. Möjligheterna att spela långt utöver vad ekonomin tillåter finns redan i dag. Jag tvivlar på att riskerna ökar om vi skulle tillåta internationellt kasinospel på några få orter i landet.

Fru talman! Kulturutskottet fullföljer med förslaget i dagens betänkande den linje vi intog hösten 1993, då vi uppmanade den dåvarande regeringen att pröva kasinofrågan. Det ledde inte till något resultat då, men trägen vinner.

Slutligen: Kasinofrågan har på något sätt varit en symbolfråga för motståndet mot äventyrligheter som spel och dobbel. Med förbudet mot kasinon med internationella regler som moraliskt stöd har vi i stor utsträckning tillåtit omfattande spel på andra sätt som är fyllda av samma lust och samma risker som kasinot. Jag har en känsla av att detta förbud – kalla det dubbelmoral – är på väg att förlora sin symbolkaraktär. Därmed öppnas vägen för att se på denna fråga på ett nyktert och sakligt sätt. Det visar inte minst den breda uppslutning förslaget fått i utskottet. Inte ens reservanterna säger klart nej. De vill bara vänta på regeringen.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag yrka bifall till kulturutskottets betänkande och avslag på reservationen.

Anf. 188 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik:

Fru talman! En kort fråga till Lars Lilja: Vad anser Lars Lilja om att kasinon kommer att tränga undan folkrörelsernas spel? Spelomsättningen är ju relativt konstant. Det har Lars Lilja själv sagt i sitt anförande i dag. Kommer folkrörelserna att kompenseras på något sätt, eftersom deras spelintäkter i och med detta förmodas komma att bli betydligt mindre?

Anf. 189 LARS LILJA (s) replik:

Fru talman! Vi är kanske inte riktigt överens på denna punkt. Som jag sade i mitt anförande tror jag inte att det är någon större risk att folkrörelsspelen trängs ut av ett kasinospel. Ett spel på ett så litet antal kasinon som det är fråga om i förslaget kommer inte att öka spelomsättningen i någon nämnvärd omfattning. Det kommer heller inte procentuellt sett att vara en stor del av omsättningen på spel. Jag tror inte heller att de kunder

som spelar på ett kasino är desamma som spelar Bingolotto och köper andra typer av lotter som ges ut av folkrörelserna.

Prot. 1996/97:78
13 mars

Anf. 190 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik:

Fru talman! Jag ställer mig då frågan varför vi skall ha dessa kasinon. Är det verkligen den grupp som Lars Liljas parti företräder som vi skall värna och som skall ha ett förströelsespel? Är det egentligen inte någonting annat som arbetarrörelsepartierna skall värna? Jag ifrågasätter om det är rätt väg att tillåta statliga kasinon i Sverige, när de ändå inte kommer att få någon större betydelse.

Anf. 191 LARS LILJA (s) replik:

Fru talman! Jag tror att jag och Charlotta Bjälkebring värnar om samma grupper i samhället.

Ett av huvudargumenten – dem har jag också nämnt i mitt anförande – är att vi hoppas kunna minska det illegala spelet. Vi tror att det kan vara positivt för sysselsättningen och turistnäringen. Vi tror också att det kan tillföra pengar till statskassan. Det är som jag sade kanske inga större mängder, men ändå ett visst tillskott.

Vi vet ännu inte hur det vinstdelningssystem som är planerat när det gäller statens spel kommer att se ut. Kan kasinospelen inordnas i ett vinstdelningssystem kan det faktiskt leda till att folkrörelserna får ta del av dessa vinster. Jag tror att varken jag eller Charlotta Bjälkebring har något att invända emot det.

Anf. 192 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! Den dag vi får kasinon i Sverige enligt de regler som föreslås hoppas jag att antalet besökare där är något fler än vid denna debatt i kammaren.

Jag noterar att en av reservanterna hade den dåliga smaken att aktualisera det gamla uttrycket ”bättre fly än illa fäkta”. Tuve Skånberg har lämnat lokalen. Det tycker jag är litet dålig stil mot bakgrund av de angrepp som han gjorde från talarstolen.

Någon pratade om Internet tidigare i debatten. Jag kan hålla med om att vi måste vara noggranna med hur vi hanterar detta. För min personliga del ser jag spel som en social verksamhet. Jag är litet rädd för en utveckling där vi sitter hemma i soffan och spelar spel på TV-apparaten – på Internet. Framför allt är jag rädd för den utveckling som kan komma och som finns på en del ställen när det gäller att spela på kredit. Sverige är antagligen ett för litet land för att kunna stoppa detta, men vi måste i alla fall ha det i åtanke när vi diskuterar framtida spelformer.

Fru talman! Jag är glad över att äntligen, efter sex eller åtta års motionerande, ha fått igenom min motion om att tillåta svenska folket att spela på den form av kasino som tillåts i nästan hela det övriga Europa. Jag är medveten om att det inte är den största av frågor, men den har fått en viss medial effekt de senaste dagarna. Jag tror i och för sig inte att det beror på kasinon, utan på att det handlar om valfrihet. De enskilda människorna skall själva få lov att bestämma. Jag skall vara litet taskig mot Charlotta Bjälkebring och säga att jag kan förstå att det kan vara ett pro-

*Kasinospall enligt
internationella regler*

blem för Vänsterpartiet. Det har inte varit känt för den aktiviteten tidigare i alla fall.

Jag noterade att det fanns en del reservanter. Jag skall använda ett starkt ord. Det är kanske för starkt, men man kan kalla dem för förbuds-fundamentalister.

Fru talman! Jag respekterar, och vi skall respektera, olika åsikter i en demokrati. Men vi kan inte respektera åsikterna när de framförs trots att man känner till den verklighet som finns i landet. Jag kallar det för dubbelmoral. Jag har sagt tidigare att jag inser att det är praktiskt att ha dubbelmoral. Tappar man en så har man en kvar.

Någon nämnde att kasinon skulle sammankopplas med droger. Mitt arvode förbjuder mig att besöka Stockholms olika krogar, men jag kan läsa i tidningarna att om det är på något ställe som det florerar droger i dag så är det på restauranger i Stockholm. Jag har inte sett något förslag om att stänga en stor del av Stockholms innerrestauranger.

Fru talman! Det talas om kasinon och ökat spelberoende. Hur ser det ut i verkligheten? Vi kan dra hela spektrumet från trisslotter till Solvallaspel. Man kan köpa en trisslott i snart sagt vilken tobaksbutik och bensinmack som helst. Om man får tre gånger samma siffra får man upp till 1 000 kr betalt direkt i handen. Blir det större summa får man vända sig till Tipstjänst eller Penninglotteriet. Det är alltså vinstchanser som är vida större än vad de tyvärr förbjudna enarmade banditerna en gång tiden gav. På Solvalla kan man i en tobaksbutik före kl. 18.00 på kvällen spela exakt hur mycket man vill på vinnare, V 5 eller V 75. Det finns absolut ingen limit, det är obegränsat. Kasinoverksamheten kommer aldrig att gå upp i de nivåerna. Därför tycker jag att det är dubbelmoral när man inte lägger förbud mot en del av det som i dag är befintligt utan bara vill stoppa det som jag omsättningsmässigt betraktar som ganska så harmlöst.

Det har sagts att man inte vill gå in för detta så länge det pågår en utredning om spelberoende. Det tycker jag inte är speciellt intelligent. Det är ungefär samma sak som om vi under pågående utredning om bilsäkerhet under tiden skulle förbjuda biltrafik. Det finns ingen harmoni här.

Jag hörde en ledamot i ett TV-program härommorgonen tala om lokaliseringen av eventuella kasinon. Jag är ingen expert, men jag har lyssnat på dem som jag tror kan detta. De har sagt till mig att det krävs ett visst befolkningsunderlag för att kasinon skall kunna gå runt. Att ha ett kasino t.ex. på Öland under två tre månader på sommaren bär sig inte. Det finns inget fungerande exempel att ange. Men okej, det är upp till var och en som frivilligt vill satsa sina pengar för att starta kasino att göra det. Man bör nog titta litet hur det fungerar utomlands innan man kastar pengarna, kanske dessvärre, i sjön.

Till sist, fru talman! Jag anser att det för en ledamot av Sveriges riksdag är viktigt med kunskap. Man skall försöka sätta sig i det ämne som man diskuterar och som man har blivit vald av sitt parti att argumentera för.

Vi hade en liknande debatt för någon månad sedan. Då som nu var det kd, och Centern följde med. Men man visade i en reservation en brist på kunskap och kompetens i ämnet som var skrämmande. Man sade att man ville förbjuda en viss tipsform, med undantag för fotboll och ishockey. Problemet var att den tipsformen bara fanns i de två nämnda områdena. Jag tror inte att det höjde förtroendet för Sveriges riksdag. Jag hoppas

bara att dessa två partier i andra sammanhang när de argumenterar från riksdagens talarstol har bättre på fötterna än vad de har haft hitintills vad gäller spelpolitiken i Sverige.

Prot. 1996/97:78
13 mars

*kasinospel enligt
internationella regler*

Anf. 193 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag trodde att vi i kväll skulle diskutera kasinoverksamheten och inte en debatt som vi hade för ett bra tag sedan här. Men om Sten Andersson tycker att det är intressant, må det vara så.

Det kan tyckas vara lämpligt att behandla betänkandet om internationella kasinon vid den här sena timmen, för man förknippar kasinospel med nattliga nöjen. Det finns ett stort intresse för spel i Sverige och överallt. Människor vill ha en spänning i tillvaron. Förutom de statliga lotterierna förekommer det – det vet vi – illegala spel, spel utan någon som helst kontroll och där överskottet går i någons ficka som vi inte vet. Dessutom ökar spelverksamheten via Internet. Det fick vi i kulturutskottet information om för ett par veckor sedan när vi besökte Lotteriinspektionen och så att säga såg verksamheten med egna ögon. Där finns inte heller någon som helst kontroll. Överskottet går i någon utländsk okänd ficka. När man talar om spelberoende kan man verkligen vara orolig när det gäller Internet för att människor sitter hemma och spelar. Då kan man väldigt lätt bli spelberoende. Det tror jag i så fall är den allra största faran.

Jag tror inte, i motsats till en del andra här, att den vanliga statliga spelverksamheten kommer att konkurreras ut av kasinoverksamhet. Det här är nog någonting annat, och det kommer inte att finnas överallt i hela landet heller. En del ifrågasätter också lönsamheten. Om svenska folket är intresserat av kasinoverksamheten eller inte är inte någonting som vi skall avgöra eller som vi i kulturutskottet har tagit ställning till heller, utan frågan är om det skall vara förbjudet eller inte, om vi skall tillåta det eller inte. Jag tycker faktiskt att vi skall tillåta det. Framtiden får avgöra om det blir en lönsam affär eller inte. Jag tror att det finns ett intresse. Det visar den illegala spelverksamheten. Jag tror att om vi tillåter kasinospel minskar vi det illegala spelet. Jag tror att den som är intresserad av att spela på kasino hellre går till ett ställe där man vet att det finns någon sorts kontroll över vinstandelar och man känner någon sorts säkerhet. Säkerhet kan man aldrig känna i spel, men man känner ändå litet mera säkerhet när det är någonting som är kontrollerat än vid illegalt spel. Där har man över huvud taget ingen kontroll. Det tror jag är en fördel.

Sedan tror jag att kasinon kan bli ett dragplåster för en ort. Det blir ytterligare ett skäl för den turist som är välbärgad att besöka Sverige och kanske besöka något ställe som man annars inte hade tänkt besöka. Jag har inte satt mig in i den här verksamheten så mycket att jag vet hur lång tid man behöver spela eller hur stort befolkningsunderlaget behöver vara för att det skall löna sig. Det är en sak för regeringen, men jag kan bara tänka mig spänningen i att spela på ett ishotell i Jukkasjärvi – för att ta en ytterlighet som kan vara intressant. Det är någonting som regeringen naturligtvis får titta på. Jag tar inte ställning till var det skall ligga.

Självklart delar vi oron för spelberoende, för det är ett problem för en del människor. Men jag tror faktiskt inte att internationella kasinon lockar de människor som mest riskerar att bli spelberoende, utan det är nog snarare de som sitter hemma och spelar. Den möjligheten finns redan i

dag genom de illegala spelen. Av de pengar som omsätts i de illegala spelen får varken staten eller folkrörelserna någon som helst vinst eller något överskott.

Utskottet föreslår att regeringen skall lägga fram ett förslag om tillåtande av kasinon och därvid utforma reglerna så att sociala skadeverkningar kan motverkas. Vi i Centern står bakom betänkandet. Jag yrkar bifall till hemställan i dess helhet.

Anf. 194 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! Jag förstår att Marianne Andersson blev litet irriterad över att jag påminde henne om hennes agerande för några månader sedan, men jag kan tala om en hemlighet: Det var exakt min avsikt.

Prot. 1996/97:78

13 mars

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 19 mars.)

16 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositioner

1996/97:104 Medverkan av Konsumentombudsmannen i vissa konsumenttvister

1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring

1996/97:121 Systembrister och missbruk inom socialförsäkringssystemen

1996/97:123 Privata vårdgivare

1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen

1996/97:126 Om skandinavisk luftfartspolitik och förlängning av SAS-samarbetet

1996/97:129 Ändringar i upphovsrättslagen

Skrivelser

1996/97:83 Sverige och den inre marknaden

1996/97:93 Metodutveckling, forskning och utbildning i arbetet för barn som utsatts för sexuella övergrepp

1996/97:148 Redogörelse för verksamheten inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) under 1996

1996/97:149 Nordiskt samarbete 1996

17 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 13 mars

1996/97:234 av *Leif Carlson* (m) till socialministern

Systembolagets framtid

1996/97:235 av *Per Bill* (m) till finansministern

Statens kostnader för sekelskiftesomställningen

1996/97:236 av *Göthe Knutson* (m) till justitieministern

Kräkmedel vid kroppsbesiktning

1996/97:237 av *Karin Starrin* (c) till kommunikationsministern

Gotlandstillägget

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 18 mars.

18 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 13 mars

1996/97:379 av *Agne Hansson* (c) till statsrådet Leif Pagrotsky

Ändringar i lagen om offentlig upphandling

1996/97:380 av *Agne Hansson* (c) till näringsministern

Ökat regionalt utvecklingsstöd till Kalmar län

1996/97:381 av *Sonja Fransson* (s) till försvarsministern

En brandvarnare i varje bostad

1996/97:382 av *Göran Hågglund* (kd) till statsrådet Maj-Inger Klingvall

Individuella välfärdskonton

1996/97:383 av *Dan Ericsson* (kd) till miljöministern

Skyddet av älvarna

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 18 mars.

19 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan

Talmannen meddelade att *fredagen den 14 mars kl. 15.00* skulle bordläggningsplenum äga rum samt att tidigare aviserat eventuellt arbetsplenum skulle utgå.

20 § Kammarerna åtskildes kl. 22.53.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början till ajourneringen kl. 13.57,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 101 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 18.01,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. 13 § anf. 165 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Meddelande om fördröjda svar på interpellationer	1
3 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	2
4 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid	2
5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 12 mars.....	3
JuU7 Straffrättsliga frågor	3
JuU8 Processrättsliga frågor	5
JuU9 Vapenbrott.....	6
LU6 Tillämpningen av skuldsaneringslagen.....	7
Meddelande om samlad votering.....	8
6 § Barnfrågor.....	8
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU8.....	8
Anf. 1 LISELOTTE WÄGÖ (m).....	8
Anf. 2 KERSTIN WARNERBRING (c)	9
Anf. 3 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	11
Anf. 4 STIG SANDSTRÖM (v).....	12
Anf. 5 THOMAS JULIN (mp)	13
Anf. 6 CHATRINE PÅLSSON (kd).....	14
Anf. 7 MARIANNE JÖNSSON (s).....	15
Anf. 8 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	17
Anf. 9 MARIANNE JÖNSSON (s) replik.....	17
Anf. 10 EWA LARSSON (mp)	17
Anf. 11 STIG SANDSTRÖM (v).....	19
(Beslut fattades efter 8 §.)	19
7 § Tobaksfrågor.....	19
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU9.....	19
Anf. 12 ANNIKA JONSELL (m).....	19
Anf. 13 KERSTIN HEINEMANN (fp)	21
Anf. 14 THOMAS JULIN (mp)	22
Anf. 15 CHATRINE PÅLSSON (kd).....	23
Anf. 16 RINALDO KARLSSON (s)	24
Anf. 17 ANNIKA JONSELL (m) replik.....	25
Anf. 18 RINALDO KARLSSON (s) replik.....	26
Anf. 19 ANNIKA JONSELL (m) replik.....	26
Anf. 20 RINALDO KARLSSON (s) replik.....	26
Anf. 21 THOMAS JULIN (mp) replik	27
Anf. 22 RINALDO KARLSSON (s) replik.....	27
Anf. 23 ROLAND LARSSON (c).....	27
(Beslut fattades efter 8 §.)	28
Ajournering.....	28
Återupptagna förhandlingar	29
8 § Frågestund.....	29

Anf. 24	ANDRE VICE TALMANNEN.....	29
	<i>Samordnad sysselsättningspolitik inom EU</i>	<i>29</i>
Anf. 25	LARS TOBISSON (m)	29
Anf. 26	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	29
Anf. 27	LARS TOBISSON (m)	30
Anf. 28	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	30
Anf. 29	LARS TOBISSON (m)	30
Anf. 30	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	31
	<i>EMU.....</i>	<i>31</i>
Anf. 31	PETER ERIKSSON (mp)	31
Anf. 32	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	31
Anf. 33	PETER ERIKSSON (mp)	32
Anf. 34	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	32
	<i>Låginkomstpensionärernas villkor</i>	<i>32</i>
Anf. 35	ULLA HOFFMANN (v)	32
Anf. 36	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	33
Anf. 37	ULLA HOFFMANN (v)	33
Anf. 38	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	33
	<i>Kommunala besparingar.....</i>	<i>34</i>
Anf. 39	RAGNHILD POHANKA (mp)	34
Anf. 40	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	34
Anf. 41	RAGNHILD POHANKA (mp)	34
Anf. 42	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	34
	<i>Stöd till kommunerna.....</i>	<i>35</i>
Anf. 43	JOHAN LÖNNROTH (v)	35
Anf. 44	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	35
Anf. 45	JOHAN LÖNNROTH (v)	35
Anf. 46	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	36
	<i>Besparingarnas effekter.....</i>	<i>36</i>
Anf. 47	CHATRINE PÅLSSON (kd)	36
Anf. 48	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	36
Anf. 49	CHATRINE PÅLSSON (kd)	37
Anf. 50	Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	37
	<i>Kosmetikatester på djur.....</i>	<i>37</i>
Anf. 51	KIA ANDREASSON (mp)	37
Anf. 52	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s)	38
Anf. 53	KIA ANDREASSON (mp)	38
Anf. 54	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s)	38
	<i>Jämställdhetsanalys i den ekonomiska vårpropositionen.....</i>	<i>38</i>
Anf. 55	INGBRITT IRHAMMAR (c)	38
Anf. 56	Statsrådet ULRICA MESSING (s).....	38
Anf. 57	INGBRITT IRHAMMAR (c)	39
Anf. 58	Finansminister ERIK ÅSBRINK (s)	39
Anf. 59	INGBRITT IRHAMMAR (c)	39
Anf. 60	Finansminister ERIK ÅSBRINK (s)	39
	<i>Integrationspolitik.....</i>	<i>39</i>
Anf. 61	JUAN FONSECA (s)	39
Anf. 62	Statsrådet LEIF BLOMBERG (s)	40

Anf. 63 JUAN FONSECA (s)	40
Anf. 64 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s).....	40
Anf. 65 MARIANNE ANDERSSON (c)	41
Anf. 66 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s).....	41
Anf. 67 MARIANNE ANDERSSON (c)	41
Anf. 68 Statsrådet LEIF BLOMBERG (s).....	42
(forts.).....	42
Meddelande om votering.....	42
Anf. 69 ANDRE VICE TALMANNEN	42
8 § (forts.) Frågestund.....	42
<i>Det nya västsvenska storlänet.....</i>	<i>42</i>
Anf. 70 LARS HJERTÉN (m).....	42
Anf. 71 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s).....	43
Anf. 72 LARS HJERTÉN (m).....	43
Anf. 73 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s).....	43
Anf. 74 ÅKE CARNERÖ (kd)	43
Anf. 75 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s).....	43
Anf. 76 ANNIKA NORDGREN (mp).....	44
Anf. 77 Inrikesminister JÖRGEN ANDERSSON (s).....	44
<i>Änkepensionerna</i>	<i>44</i>
Anf. 78 BO KÖNBERG (fp).....	44
Anf. 79 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	45
Anf. 80 BO KÖNBERG (fp).....	45
<i>Sysselsättningen för unga</i>	<i>45</i>
Anf. 81 LENA KLEVENÅS (s)	45
Anf. 82 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	45
Anf. 83 ANNIKA JONSELL (m).....	46
Anf. 84 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	46
Anf. 85 ANDRE VICE TALMANNEN	46
Anf. 86 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	46
Anf. 87 ANNIKA JONSELL (m).....	46
Anf. 88 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	47
Anf. 89 ELISA ABASCAL REYES (mp)	47
Anf. 90 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	47
Anf. 91 ANDRE VICE TALMANNEN	47
Beslut	48
SoU8 Barnfrågor	48
SoU9 Tobaksfrågor	49
Beslut om samlad votering	51
9 § Tandvårdsfrågor.....	51
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU11	51
Anf. 92 LISELOTTE WÄGÖ (m).....	51
Anf. 93 KERSTIN HEINEMANN (fp)	53
Anf. 94 THOMAS JULIN (mp)	55
Anf. 95 CHATRINE PÅLSSON (kd).....	55
Anf. 96 CHRISTIN NILSSON (s).....	56
Anf. 97 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	57
Anf. 98 CHRISTIN NILSSON (s) replik	58

Anf. 99 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik	58
Anf. 100 CHRISTIN NILSSON (s) replik	58
Anf. 101 ROLAND LARSSON (c)	59
Anf. 102 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik	59
Anf. 103 ROLAND LARSSON (c) replik	60
Anf. 104 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik	60
Anf. 105 ROLAND LARSSON (c) replik	60
Anf. 106 STIG SANDSTRÖM (v)	60
Anf. 107 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik	61
Anf. 108 STIG SANDSTRÖM (v) replik	61
Anf. 109 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik	62
Anf. 110 STIG SANDSTRÖM (v) replik	62
Anf. 111 THOMAS JULIN (mp) replik	62
Anf. 112 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	62
Anf. 113 MARIANNE ANDERSSON (c)	64
(Beslut fattades efter 10 §.)	66
10 § Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för	
år 1997	66
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU12	66
Anf. 114 LEIF CARLSON (m)	66
Anf. 115 BARBRO WESTERHOLM (fp)	68
Anf. 116 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd)	69
Anf. 117 CONNY ÖHMAN (s)	70
Anf. 118 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	71
Anf. 119 CONNY ÖHMAN (s) replik	72
Anf. 120 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	72
Anf. 121 LEIF CARLSON (m)	72
Anf. 122 CONNY ÖHMAN (s)	73
Anf. 123 LEIF CARLSON (m)	73
Anf. 124 CONNY ÖHMAN (s)	74
Beslut	74
SoU11 Tandvårdsfrågor	74
SoU12 Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1997	75
Beslut om uppskjuten votering	76
11 § Vissa grundskolefrågor m.m.	76
Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU6	76
Anf. 125 TOMAS HÖGSTRÖM (m)	76
Anf. 126 MARIE WILÉN (c)	78
Anf. 127 OLA STRÖM (fp)	79
Anf. 128 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	81
Anf. 129 INGER DAVIDSON (kd)	82
Anf. 130 EVA JOHANSSON (s)	83
(forts.)	86
Ajournering	86
Återupptagna förhandlingar	86
11 § (forts.) Vissa grundskolefrågor m.m. (forts. UbU6)	86
Anf. 131 TOMAS HÖGSTRÖM (m)	86

Anf. 132	EVA JOHANSSON (s)	86
Anf. 133	TOMAS HÖGSTRÖM (m)	87
Anf. 134	EVA JOHANSSON (s)	87
Anf. 135	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	87
Anf. 136	EVA JOHANSSON (s)	88
Anf. 137	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	88
Anf. 138	EVA JOHANSSON (s)	89
Anf. 139	INGER DAVIDSON (kd)	89
Anf. 140	EVA JOHANSSON (s)	89
Anf. 141	INGER DAVIDSON (kd)	90
Anf. 142	EVA JOHANSSON (s)	90
	(Beslut skulle fattas den 19 mars.)	90

Prot. 1996/97:78

13 mars

12 § Vissa gymnasiefrågor m.m. 91

	Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU7	91
Anf. 143	ULF MELIN (m)	91
Anf. 144	ANDREAS CARLGREN (c)	94
Anf. 145	ULF MELIN (m) replik	96
Anf. 146	ANDREAS CARLGREN (c) replik	97
Anf. 147	ULF MELIN (m) replik	97
Anf. 148	ANDREAS CARLGREN (c) replik	98
Anf. 149	OLA STRÖM (fp)	98
Anf. 150	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	100
Anf. 151	INGER DAVIDSON (kd)	101
Anf. 152	AGNETA LUNDBERG (s)	102
Anf. 153	ULF MELIN (m) replik	104
Anf. 154	AGNETA LUNDBERG (s) replik	104
Anf. 155	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	104
Anf. 156	OLA STRÖM (fp)	108
Anf. 157	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	109
Anf. 158	OLA STRÖM (fp)	110
Anf. 159	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	110
Anf. 160	ULF MELIN (m)	110
Anf. 161	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	111
Anf. 162	ULF MELIN (m)	112
Anf. 163	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	112
	(Beslut skulle fattas den 19 mars.)	113

13 § Försvaret och miljön..... 113

	Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU3	113
Anf. 164	LENNART ROHDIN (fp)	113
Anf. 165	JAN JENNEHAG (v)	114
Anf. 166	ANNIKA NORDGREN (mp)	116
Anf. 167	JÖRGEN PERSSON (s)	119
Anf. 168	JAN JENNEHAG (v) replik	121
Anf. 169	JÖRGEN PERSSON (s) replik	121
Anf. 170	JAN JENNEHAG (v) replik	121
Anf. 171	ANNIKA NORDGREN (mp) replik	121
Anf. 172	JÖRGEN PERSSON (s) replik	122
Anf. 173	ANNIKA NORDGREN (mp) replik	122

Anf. 174	JÖRGEN PERSSON (s) replik	122
Anf. 175	ARNE ANDERSSON (m)	122
Anf. 176	ANNIKA NORDGREN (mp) replik	123
Anf. 177	ARNE ANDERSSON (m) replik	124
Anf. 178	ANNIKA NORDGREN (mp) replik	124
Anf. 179	ÅKE CARNERÖ (kd)	124
Anf. 180	RAGNHILD POHANKA (mp)	126
	(Beslut skulle fattas den 19 mars.)	127
14 §	Styrning och uppföljning av totalförsvaret	127
	Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU4	127
Anf. 181	ARNE ANDERSSON (m)	127
Anf. 182	ANNIKA NORDGREN (mp)	128
Anf. 183	ULF KERO (s)	130
Anf. 184	ÅKE CARNERÖ (kd)	131
	(Beslut skulle fattas den 19 mars.)	133
15 §	Kasinospel enligt internationella regler	133
	Kulturutskottets betänkande 1996/97:KrU7	133
Anf. 185	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	133
Anf. 186	TUVE SKÅNBERG (kd)	135
Anf. 187	LARS LILJA (s)	136
Anf. 188	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik	138
Anf. 189	LARS LILJA (s) replik	138
Anf. 190	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik	139
Anf. 191	LARS LILJA (s) replik	139
Anf. 192	STEN ANDERSSON (m)	139
Anf. 193	MARIANNE ANDERSSON (c)	141
Anf. 194	STEN ANDERSSON (m)	143
	(Beslut skulle fattas den 19 mars.)	143
16 §	Bordläggning	143
17 §	Anmälan om interpellationer	143
18 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	144
19 §	Meddelande om ändring i kammarens sammanträdes-	
	plan	144
20 §	Kammaren åtskildes kl. 22.53.	144

Gotab, Stockholm 1997